

**ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ
«НАВЧАННЯ БЕЗ КОРДОНІВ» (Канада)**
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СОБОРНІСТЬ» (Україна)
**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ (Україна)**
**ЛУГАНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (Україна)**
**МБО «КОНСОРЦІУМ ІЗ УДОСКОНАЛЕННЯ
МЕНЕДЖМЕНТ-ОСВІТИ В УКРАЇНІ» (СЕУМЕ) (Україна)**
**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА (Україна)**
**ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ» (Україна)**
**ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (Україна)**
БАКИНСЬКИЙ ІСЛАМСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Азербайджан)
УНІВЕРСИТЕТ м. НІШ (Сербія)
ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Польща)

Людина віртуальна: нові горизонти

**Збірник наукових праць
(за матеріалами V Міжнародної
науково-практичної конференції
30-31 березня 2018 року)**

За загальною редакцією д.філос.н. Журби М.А.

Канада – Сербія – Азербайджан – Польща – Україна

Рекомендовано до друку Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 7 від 30 березня 2018р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 1 від 28 лютого 2018р.)

Редакційна колегія:

Бохонкова Ю.О., доктор психологічних наук, професор, СНУ ім. В. Даля (Україна)
Гужва О.П., доктор філософських наук, професор УкрДЯЗП (Україна)
Гасанли Г.Б., доктор філософії з богословських наук, професор БГУ (Азербайджан)
Алієва С.Н., кандидат соціологічних наук, викладач БДУ (Азербайджан)
Алієва Я.Н., кандидат соціологічних наук, доцент БДУ (Азербайджан)
Драчук О.П., кандидат медичних наук, доцент ВНМУ ім. М.І. Пирогова (Україна)
Єременко О.М., доктор філософських наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Журба М.А., доктор філософських наук, професор, голова ТО «Соборність» (керівник), (Україна)
Журба А.М., кандидат психологічних наук, доцент ДонДПТУ (Україна)
Заваяцька Н.Є., доктор психологічних наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Йованович Предраг, професор Університету м. Ніш (Сербія)
Калько І.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Короткова О.О., кандидат історичних наук, доцент ДонДПТУ (Україна)
Касьянова О.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Касьянова В.О., кандидат економічних наук, доцент ІХП СНУ ім. В. Даля (Україна)
Кравчук О.О., доктор юридичних наук, доцент, зав.кафедри господарського та адміністративного права КДП ім. Ігоря Сікорського (Україна)
Кузьміченко І.О., кандидат філософських наук, доцент ДЗ «АФМУ» (Україна)
Москальова Л.Ю., доктор педагогічних наук, професор МФПУ (Україна)
Павлов С.В., кандидат географічних наук, доцент ДЗ «АФМУ» (Україна)
Пагава О.В., кандидат психологічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Поліщук О.П., доктор філософських наук, професор ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Польовий М.А., доктор політичних наук, професор ДонНУ імені Василя Стуса (Україна)
Радченко О.В., доктор наук з державного управління Поморської Академії в Слутську (Польща)
Сапенко Р., доктор габлітований, професор Зеленогурського університету (Польща)
Сабаша Ю.С., доктор культурології, професор МДУ (Україна)
Саванова Г.І., кандидат філософських наук, старший викладач ЛОІППО (Україна)
Свінцицька О.І., кандидат філософських наук, доцент ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Старостенко Т.М., кандидат філолог. наук, доцент ХНПУ ім. Т.С. Шевченка (Україна)
Талишинський Е.Б., кандидат політичних наук, доцент БГУ (Азербайджан)
Устименко-Косоріч О.А., доктор педагогічних наук, професор СДПУ ім. А.С.Макаренка (Україна)
Цюрупа М.В., доктор філософських наук, професор КДЯВШ ім. гетьмана Конашевича-Сагайдачного (Україна)
Щудло С.А., доктор соціологічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна)

Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наукових праць / за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. – Монреаль: СРМ «ASF», 2018. – 250 с.

У збірці здійснюється багатоаспектний аналіз трансформації сучасної культури, духовності в інформаційному просторі з урахуванням специфіки її соціальної динаміки філософії, етики, естетики, мистецтва, психології, педагогіки, соціології, економіки, політики і права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

ПЕРЕДМОВА

Розроблена організаторами конференції концепція функціонального аналізу сучасної культури в інформаційному, віртуальному просторі з урахуванням української та світової специфіки і соціальної динаміки філософії, етики та естетики, теології, мистецтвознавства, культурології, психології, педагогіки, соціології, валеології, економіки, політики і права привернула увагу багатьох дослідників у вищезазначених галузях.

За увесь період проведення міжнародних науково-практичних конференцій із заявленої проблематики ми мали честь ознайомитися з працями близько 3500 науковців. Було видано 41 збірник наукових праць за матеріалами конференції.

Не можна не відмітити ще одну позитивну тенденцію, – за увесь період роботи конференції утворилася активна група науковців, що із року в рік приймають участь у наших наукових заходах, і нам, як організаторам, дуже приємно, що деякі з них стали нашим партнерами, друзями, а, отже, ми можемо фіксувати їх наукове зростання: нові дослідження, публікації, захист кандидатських і докторських дисертацій. І нам, безперечно, дуже приємно відчувати свою причетність до ваших успіхів!

Ми звертаємося зі словами щирої подяки до усіх, хто відгукнувся на ідею проведення конференції у цей непростий час, хто підтримав її надісланими матеріалами, готовністю до співпраці. Дякуємо вам за допомогу, слушні поради, широкий відгук, інтерес до заявленої проблематики! Сподіваємося, що даний досвід матиме продовження іще багато років.

Шановні колеги! Ми звертаємо вашу увагу на те, що робота нашої конференції відбувається на демократичних засадах, а отже кожний науковець має право висловити свою позицію з різноманітних питань, іноді досить гострих і дискусійних. І цю позицію не завжди може поділяти редакційна колегія.

Організатори конференції готові до розширення співробітництва з українськими та зарубіжними партнерами і запрошують керівників вищих навчальних закладів та їх структурних підрозділів, кафедр, факультетів для спільного продовження розпочатої роботи.

*Головний редактор,
голова ГО «Соборність»*

М.А. Журба

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Віртуальна реальність: проблеми та перспективи

Безена І.М.,

к.філос.н., завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти Комунального вищого навчального закладу «Дніпровська академія неперервної освіти»,

Україна, м. Дніпро

ОСОБИСТІТЬ В КОНТЕКСТАХ СВІТУ ВІРТУАЛЬНОГО І РЕАЛЬНОГО: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ

Ми, продовжуємо дослідження актуального філософсько-освітнього питання: реалізація особистістю соціальних ролей у сучасному освітньому середовищі через теоретичні, реальні і віртуальні сентенції. Осмислення соціальних ролей суб'єктів освітньої діяльності, відносин між її суб'єктами: школярами і вчителями, які відповідно до суспільного запиту конструюють рольові і діяльнісні проекти сучасної школи, розподіл формальних і неформальних ролей, формування риси лідерства та співробітництва, соціально-значимих звичок особистості та її духовно-культурного стану тощо.

Наше суспільство роздвоюється: у соціальному – прагнення до закріплення впливу та керованості процесів в розвитку демократичного суспільства, намагання тримати контрольну дистанцію сутнісних процесів освітньої діяльності та впливах на обмежену свободу її суб'єктів; у індивідуальному – розвиток особистісно зорієнтованих траєкторій, які проходять на тлі послаблення ролі родини та освітньої системи на процеси, що впливають на особистість і її виховання, на занурення особистості у світ уявний або віртуальний тощо. У таких умовах, постає питання: наскільки сучасне освітнє середовище відповідає запиту суспільства і особистості на розвивальне та тиражувальне середовище нового соціуму. Адже, сучасні тенденції особистості у спробах вийти з реального світу, і спроби зануритись у віртуальну ситуацію, призводить до конфлікту у проблемному полі «особистість-родина-школа», а міра розуміння свободи особистості у шляхах розвитку не завжди співпадає із загальноусталеними системами.

Сучасні дослідницькі ідеї у проблемних полях «символічної реальності», «рольової структури вчителя», «соціоцентричної переорієнтації сучасної школи», «наукової та педагогічної реальності», знайшли свого занурення у працях В. Андрущенка, В. Кременя, І. Талаша, М. Романенка, О. Плахотніка, М. Култаєвої, Н. Радіонової, та ін.

Сучасна гуманітаризація в освіті постає в проблемних питаннях: як розвивати шкільне середовище для актуалізації особистості до розвитку та розвитку його мислення, практичних і життєвих здібностей дитини, осмислити процес у проблемному полі «на скільки віртуальне може застосовуватися в реальному педагогічному процесі»?

В даних аспектах актуалізується думка Монтесорі М. «<...> правильне розуміння свободи, ставить на місце наших фантазій, реальні потреби дитини і веде до справжньої, і дійсної турботи про дитину <...>» [1, с.9]. Тобто у вказаному аспекті, педагогічній системі та освітньому середовищі потрібно трансформуватися під розвиток методів пізнання і порівняння у проблемному полі «віртуальне-реальне». Адже, навички мислення мають давати дитині відповіді, як позитивні, так і негативні.

Як ми раніше відмічали, що сучасні реалії глобалізованого інформаційного/цифрового суспільства є викликом для школяра з незначним індивідуальним досвідом самоактуалізації. Сучасні індивідуальні стратегії «втечі від себе і піклування про себе» є протилежними за своїм змістом та соціальними наслідками. Навчити школяра одночасно піклуючись про себе, досліджувати, розвиватись і створювати реалістичні життєві плани є нагальним завданням для родини та школи. Сучасна концепція глобального навчання та інтеркультурної освіти є основою для раціоналізації навчальної поведінки школяра в глобальних мережах для успішної самореалізації [2, с.5].

В кожній людині є своє «Я», яке відображається у значеннях «Я» – «реальне» та «Я» – «ідеальне», «Я» – «віртуальне». В кожній людині є свої концепції «буття», які завжди ототожнюються з ідеями особистісного призначення, покликання, самореалізації. Сепетій Д. відмічає, що «<...> покликання допомагає краще зрозуміти смисл ідеї буття самим собою (самореалізації) і наповнити її, кожному стосовно самого себе, конкретним змістом <...>» [3, с.23-25].

Сучасні риси школяра масової школи окреслено в наступному: сприймають інформацію, але її менше запам'ятовують; не сприймають великі тексти; швидко втомлюються від темпу освітнього процесу; хочуть різного за змістом і подачею навчальної інформації; вони не мають чіткого уявлення про власні потреби у форматі освіти; втрати реальності у процесі діяльності ведуть їх до індивідуального самовигорання та втрати інтересу до розвитку і самореалізації тощо [4, с.12]. Спроби індивідуально зануритись у світ не реальний, віртуальний, ігровий, призводить особистість до втрати цікавості до життя та активності в ньому.

Як розбудити душу і мозок дитини, для розвитку та цікавості до життя, це педагогічний процес, індивідуальний за змістом та можливими результатами, який потребує зовнішнього та внутрішнього пізнання, врахування впливів і чинників для розвитку. На нашу думку, що реально

оцінивши сучасний стан розвитку суспільства та освітньої сфери, тільки тоді ми зможемо визначити покрокові перспективи освітньої та педагогічної діяльності у трансформаційних процесах, які вплинуть на процес розвитку особистості.

Суцільна віртуалізація через цифрові системи не завжди приводить до позитивних розвивальних наслідків для особистості. Адже, залишаються відкритими питання щодо впливу «віртуальної комп'ютерної гри» на розвиток особистості, її психіку та ціннісні складники дитини. Не досліджена анатомія людської гри і перехід до реального, вплив цифрової гри на формування реального внутрішнього і зовнішнього світу особистості, ідентичність особистості, конструювання власного майбутнього через різні віртуальні програми та дослідження ризиків негативного впливу віртуальної гри на морально-етичне формування дитини тощо.

Слушною є думка Робінсона К.«<...> ми всі маємо великі вроджені здібності, але в кожного вони різні <...> якщо освіта й професійний вишкіл <...> не дадуть дитині сповна розкрити свої таланти, <...> вона так ніколи в собі й не знайде <...>» [6, с.122]. Тож, освітня система має знайти раціональну, прагматичну та індивідуальну доріжку до душі і розуму дитини для розвитку у неї актуальних для суспільства людських якостей або «людського в людині», формування психологічної та внутрішньо-душевної стійкості від сприйняття а-соціальних проявів: агресії, егоїзму, авторитаризму, нетерпимості тощо.

Окремі національні суспільства, які вже пройшли через розвиток системи дії демократії та демократичних цінностей, а певне число країн окреслили свої перспективи на вказаний шлях. Формувати і розвивати демократичні та гуманістичні цінності у людини не можливо одними і тими ж шляхами і методами. Суспільство та освітня система має сформувати свої моделі формування і розвитку за індивідуальними підходами, але за єдиною метою – освічена, розвинена, гуманістична та демократично-ціннісно сформована особистість сучасного цифрового етапу розвитку людства.

Таким чином, віртуальний світ для сучасної людини стає зразком його майбутньої поведінки, сприймає його до свого реального світу, який не завжди гуманний, демократичний та розвиває внутрішній і зовнішній вплив на самоідентифікацію особистості. Віртуальні світи і виміри створюють у суспільстві: «віртуальну особистість», «віртуальні групи», «віртуальні перемоги і поразки», «віртуальні проблеми», «віртуальні розчарування», «віртуальні кризи».

Віртуальний світ все більше захоплює людину своїм впливом та моделюванням ситуацій, а все це відповідно створює потребу у нових додаткових науково-аналітичних розвідках.

Література

1. Монтессори М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе/ М.Монтессори//. – К., 1995. – 108с.
2. Безена І.М. Віртуальне і реальне в суспільстві та особистості: філософсько-освітні аспекти/ І.М.Безена// Людина віртуальна: нові горизонти: зб. Наукових праць/ за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. – Частина 1. – Монреаль: СРМ «ASF», 2017. – 213с.
3. Сепетий Д.П. Самореалізація як самотрансценденція. – Практична філософія, 2012, №2. – с.23-33.
4. Безена І.М. Культура свободи особистості в освітньому середовищі: сучасні тенденції та філософія проблеми/ І.М.Безена// Virtus: Scientific Journal, ISSN 2410-4388, #18, November, 2017, published since 2014. – s.195.
5. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості/ Пер. з англ. Г.Лелів. – Львів: Літопис, 2017. – 256с.

Лисоколенко Т.В.,

*доцент, к.філос.н., доцент кафедри філософії,
КВУЗ «Дніпровська академія неперервного образования»,
Україна, г. Дніпр*

ВИРТУАЛЬНАЯ ИГРА: СИМУЛЯКР ИЛИ ТРАНСГУМАНИЗМ

Сегодня виртуальную реальность интерпретируют совершенно по-разному. Спектр таких определений колеблется от понимания виртуальной реальности как сферы деятельности до ее интерпретации как формы человеческого существования.

Также, мало кого может удивить подход к определению виртуальной реальности как игры. «Являясь миром игры, виртуальное пространство очень легко и просто перезагружает человека от обыденности» [4, с.24]. В виртуальной реальности создается или копируется практически вся реальная жизнедеятельность человека, она даже становится лучше и интереснее. Прежде всего, давайте, остановимся на том, что же копируется или переносится в виртуальную игру. В виртуальной реальности, если ее понимать как игру, создается микромир для каждого субъекта, проявляющийся через: создание модели семьи – когда замещается реальное общение виртуальным, когда компенсируется нехватка реального взаимодействия виртуальным и прочее.

Также, в контексте соотношения виртуальной реальности с игрой, необходимо обратиться к наиболее распространенному определению игры как: «непродуктивной деятельности, которая осуществляется не ради практических целей, а служит для развлечения и забавы, доставляя радость

сама по себе» [7, с.168]. Довольно часто цели обращения в мир виртуальной реальности совпадают с целями игры как феномена. Ярким примером, для сопоставления игры с виртуальной реальностью выступают виртуальные социальные сообщества, в рамках которых разворачивается совершенно иная игра. Условно ее можно назвать игрой с собственной идентичностью, в рамках которой люди экспериментируют с самопрезентацией, примеряя на себя различные маски, изменяя собственный статус, роль и что очень важно – образ. Изменения образа, довольно часто связаны с феноменом селфи. «Селфи – это способ пребывания в виртуальной реальности, ежедневное обновление виртуального образа, необходимого не только для фиксации образа самого себя, но и для intersubъективного взаимодействия» [6, с.42]. При помощи феномен селфи создается двойник реального «Я», при этом реальное «Я» может значительно проигрывать реальному, поскольку часто при помощи селфи конструируются идеальные образы. Таким образом, в определенной степени, виртуальную реальность можно рассматривать как симулякры определенного порядка, в рамках которых «симулякры симуляции, основанные на информации, моделировании, кибернетической игре» [1, с.163].

Ж. Бодрийяр рассуждает о разделенной игре пополам с удвоением и имплозией. Где последняя может рассматриваться как форма расширения нашей реальности. Понятие имплозии, о которой пишет Ж. Бодрийяр, в определенной степени соотносимо с понятием трансгуманизма, как втягивания реальности в виртуальность. При этом сам Ж. Бодрийяр указывает на то, что «Имплозия – специфический процесс с непредсказуемыми последствиями» [1, с.102]. Одним из последствий имплозии, согласно Ж. Бодрийяру, является предположение о том, что действительность, в которой мы физически находимся, может стать утопией, потерянной безвозвратно. Правда, значительно позже Ж. Бодрийяр напишет: «Виртуальность, похоже, предстает перед нами в качестве горизонта реальности.... Но возможно, что состояние виртуального лишь момент в развитии процесса, скрытый смысл которого нам еще предстоит разгадать» [2, с.31].

Возможно, поставленный Ж. Бодрийяром вопрос о том, что виртуальная реальность еще требует дальнейшего осмысления, как раз и находится в плоскости понятия трансгуманизм, как концепции, поддерживающей использование достижений науки и техники для улучшения возможностей человека. Довольно часто, в рамках философского дискурса это понятие ассоциируется с феноменами постчеловека, общества киборгов.

В исследовании «A History of Transhumanist Thought» автор Nick Bostrom пишет: «The word “transhumanism” appears to have been first used by Aldous Huxley’s brother, Julian Huxley, a distinguished biologist ... Max More wrote the first definition of transhumanism in its modern sense, and created his own distinctive brand of transhumanism, “extropianism,” which emphasized the

principles of “boundless expansion,” “self-transformation,” “dynamic optimism,” “intelligent technology,” and “spontaneous order” [8, p.6; 12]. По мнению автора, современная плоскость исследования феномена трансгуманизм не ограничивается рамками технических наук, биоэнергетики либо медицины. Данный концепт, находясь в плоскости междисциплинарного анализа, имеет громадную вариативность интерпретации. В рамках исследуемого вопроса, феномен трансгуманизма возможно рассматривать в контексте того, чем же является виртуальная игра для современного человека – одной из сфер жизнедеятельности или продолжением самого человека. Конечно, на сегодняшний день этот вопрос является риторическим. Поскольку, с одной стороны, происходит погружения в виртуальный мир игр, как особую сферу нашего бытия, с другой стороны, происходит определенное срастание пользователя с виртуальной сферой.

Французский исследователь Р. Дебре отстаивает позицию относительно того, что с появлением виртуальной реальности изменяется и само понятие пространства, оно перестает быть разомкнутым, образуется феномен одновременного присутствия, когда человек одновременно включен в виртуальную игру и вовлечен в реальные процессы жизнедеятельности. В связи с этим, интересна постановка вопроса о том, что является игрой и где мы играем – в виртуальной реальности или в пространстве физического существования. «Технические средства развоплощения приводят к культуре индивидуального гипервоплощения» [3, с.316].

Феномен трансгуманизма определенным образом раскрывается через слияние современного человека с мобильным телефоном. Поскольку – это уже не просто телефон, это целый мир в кармане. От которого зависит наше знание о распорядке дня, успешное ориентирование на незнакомой местности и т. д., что может быть сведено к позиции не «Я и телефон», а «Мы». «Смартфоны являются не только нашим механизмом взаимодействия с окружающим миром, расширяющим возможности нашего социального и профессионального «Я», – Сегодня они стали инструментом исследования нашего тела» [5, с.112]. Необходимо отметить, что в рамках гуманитарного знания, исследователи расходятся во взглядах на последствия продолжающегося процесса соединения человека с техникой.

Необходимо отметить, что феномен виртуальной игры настолько широк, что его анализ сквозь призму симулякра и трансгуманизма кажется довольно перспективным направлением исследования.

Литература

1. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр. А. Качалова] – М.: ПОСТУМ, 2015. – 240 с.
2. Бодрийяр Ж. Пароли / Ж. Бодрийяр // Пароли. От фрагмента к фрагменту; [пер. с фр. Н. Сулова] – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – С.11-59.

3. Дебре Р. Введение в медиологию / Р.Дебре; [пер. с фр. Б.М.Скурагова] – М.: Праксис, 2010. – 368 с.
4. Новикова О.Н. Виртуальный игровой мир как симулякр жизни / О.Н. Новикова // Гуманитарный вектор. - Т 12 № 3. – С.23-29.
5. Ратти К. Город завтрашнего дня: сенсоры, сети, хакеры и будущее городской жизни / Карло Ратти, Метью Клодел; [пер. с англ. Е.Бондал]. – М.: Издательство института Гайдара. – 2017. – 248 с.
6. Строева О.В. Искусство и философия. Удивительные параллели, необычные интерпретации / О.В.Строева. – СПб.: Страта, 2017. – 262 с.
7. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА, 1999. – 576 с.
8. Bostrom N. A History of Transhumanist Thought / N. Bostrom // Journal of Evolution and Technology - Vol. 14 - April 2005; [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://jetpress.org/volume14/freitas.html>

Етико-естетичні виклики ХХІ сторіччя

Гончаров Г.М.,

*доцент, к.філос.н., доцент кафедри гуманітарних наук
Харківської державної академії фізичної культури,*

Україна, м. Харків

П'ЄР ДЕ КУБЕРТЕН НАТХНЕННИК, ІНІЦІАТОР– ВИХОВАТЕЛЬ ЧИ АПОСТОЛ–МИРОТВОРЕЦЬ

Зі мною мабуть погодяться більша частина моїх колег які працюють в системі гуманітарної освіти і наукової діяльності, що починаючи роботу над статтею для конференції чи журналу вибираеш тему, яка вам особисто дуже цікава, чи подій останнього часу вимагають освітлення даної актуальної проблеми. Моя робота в спортивній академії фізичної культури вимагає від мене постійно бути в курсі справ спортивних подій. Але це не проста візуалізація того що відбувається у світі спорту, а глибокий аналіз цих подій. Зимові ХХІІІ Олімпійські ігри у Пхьончхані ще раз підтвердили, що Україна має потужний потенціал як фізичних так і духовних сил і наші українські спортсмени паролімпійці тому підтвердження. У скарбниці України за підсумком усіх змагань 22 медалі: 7 золотих, 7 срібних і 8 бронзових. Наші паролімпійці посіли шосте місце в медальному заліку Ігор серед 48 країн світу. Це величезний здобуток, в історії спорту нашої країни, за часи незалежності! Олімпійські Ігри і літні і зимові є святом дружніх стосунків, честі, злагоди і примирення, що цього року стало прикладом і головним принципом Олімпійських Ігор і усього олімпійського руху, коли дві «ворогуючі Кореї» Північна і Південна з'єдналися і примирилися на час

проведення Ігор. На жаль не всі країни притримуються цього принципу, показуючи приклад. Згадаємо із недалекого минулого, як паралель і аналогію.

1980 рік – XXII Літні Олімпійські ігри, які проходило з 19 липня по 3 серпня, під егідою Міжнародного олімпійського комітету у місті Москва, СРСР, як раз в цей період 1980 рік проходила сама активна фаза повномасштабної збройної агресії Радянського Союзу, проти суверенного Афганістану. Москва – (СРСР) країна суцільних парадоксів закликати увесь світ до миру, запускаючи у небо тисячі білих голубів під час відкриття олімпіади і водночас бомбити кишляки мирних афганців. Відповідно до так званого гасла «виконання інтернаціонального обов'язку». 2008 рік XXIX літні Олімпійські Ігри в Пекіні (Китай) 8 по 24 серпня. В ці ж дні 8 серпня, Москва – (Росія) розв'язала війну з Грузією яка почалася зі збройного конфлікту в Південній Осетії, яка належить Грузії. 2014 рік XXII зимові Олімпійські ігри в Сочі (Росія) з 7–23 лютого. В цей ж час 20 лютого Москва – (Росія) проводить анексію – окупацію Криму, який належить Україні. Крім того за результатами розслідування ВАДА – перші змагання міжнародного рівня, в яких всупереч загальноприйнятим правилам спортивних змагань було застосовано усіма російськими атлетами систему допінгу на державному рівні. Це що якась закономірність? Чи може це такий різновид спортивно-військового прикладного мистецтва на чужій території з додаванням містики, підживлення енергією вбитих людей? Давайте спробуємо вгадати під час яких наступних Олімпійських Ігор, Росія знову спробує вдертися в якусь країну. Це як в прислів'ї: «в діжці меду «велика ложка» дьогтю», щоб добро і зло було поруч, такі дати краше запам'ятовується.

А хотілось би повернутися до абсолютної ідеї П'єра де Кубертена, щоб тілесне і духовне, політика і спорт було в гармонії. Щоб накачування м'язів, відпрацювання спритності, швидкості і влучності формувалось в дусі глибокого розуміння миролюбивого співіснування. Спираючись на гуманістичні ідеали миру, дружби і взаєморозуміння, важливим завданням Олімпійського Руху П. де Кубертен вважав, насамперед, твердження мирних відносин між народами і державами. Олімпійський рух він розглядав як «течию, яка народилася в результаті великого прагнення до миру і братерства, до дружби, що йде з глибини людського серця. Світ став свого роду релігією, до вітваря якої з кожним днем приходять все більше віруючих» [12]. «Давайте гонці озброєнь, – закликав він, – протиставимо гонку веслярів ... І нехай це буде гостра і безкомпромісна боротьба, але боротьба мирна» [10, С.169]. «Олімпійські ігри зберуть представників народів світу, і ми маємо право вважати, що ці змагання стануть найкращим проявом інтернаціоналізму» [5, с.17]; «Справжня демократія і мудрий і миролюбний інтернаціоналізм прийдуть на оновлений стадіон, щоб підтримувати на ньому культ честі та безкорисливості, який дозволить атлетизму здійснити духовне вдосконалення і соціальний світ одночасно з тілесним розвитком», – писав П. де Кубертен

[11]. Свою ідею використовувати Олімпійські ігри та інші міжнародні спортивні змагання в боротьбі за мир проти мілітаризму П. де Кубертен висловив ще в 1896 році, сказавши, що «атлетизм буде звеличений і облагороджений, і міжнародна молодь буде черпати в ньому любов до світу і повагу до життя» [11 с.18]. У поетичній формі зазначені ідеї П. де Кубертена найбільш яскраво виражені в його «Оді спорту»: «О спорт! Ти – мир! Ти встановлюєш хороші, добрі, дружні відносини між народами. Ти – згода» [3, с.228]. П. де Кубертен вельми реалістично оцінював миротворчу роль спорту. Величезне значення він надавав тому, щоб молодь кожної країни якомога більше знала про інші країни. І істотну роль у вирішенні цієї проблеми він також відводив спорту. У 1935 р. характеризуючи «філософські основи олімпійського руху», він сказав: «Вимагати від народів, щоб вони любили один одного, є одним з видів дитячості. Вимагати від них поваги один до одного не є ні в якому разі утопією: але щоб поважати один одного необхідно спочатку познайомитися один з одним» тобто вивчити історію і культуру один одного не перекручену ідеологами-політиками.

І бажано щоб ці вимоги входили в систему виховання на усіх рівнях освіти. Знавець кубертенівської спадщини Ів. П. Булонь зауважив з цього приводу: «Кубертен був усе своє життя перш за все реформатором системи освіти. Це підтверджується численними роботами, які він присвятив цій темі, про проблему інтелектуального виховання, «Взасна повага» видана 1915р. про проблему морального виховання»[4]. На це звертає увагу і Ж. Дьюри: «Олімпійські ігри в очах Кубертена – не мета, але лише засіб поширення ідеї спорту, в свою чергу, є головною складовою частиною системи виховання» [2]. Для реалізації задуму Кубертену насамперед потрібно було визначити мету нової системи виховання. Знайти рішення даної проблеми йому допомогло знайомство з історією і філософією Стародавньої Греції. Давньогрецькі мислителі сформулювали особистісний ідеал калокагатії (грецьке слово kalokagathia від kalos – прекрасний і agatos – добрий), який має на увазі у людини гармонію тіла і душі, поєднання зовнішніх достоїнств з внутрішніми, духовними, моральними якостями. Кубертен відродив «ідеал гармонійно розвиненої людини» [1]. В античній грецькій філософії він побачив основу для нового типу педагогіки, що включає гармонійні відносини між душею і тілом, м'язами і духом, красою і чеснотою.

Відповідно до цього, основними постулатами його педагогіки були: психологічна підготовка, яка робить молоду людину відповідальною за власні можливості; моральне виховання, що дозволяє приймати правильні рішення і усвідомлювати їх можливі наслідки; фізичне виховання, в рамках якого спорт служить «потужним і одночасно тонким інструментом духовного і морального виховання», а також підготовки до активного життя [7]. Знайомство Кубертена з цими ідеями дозволило побачити в спорті той засіб, який дає можливість практично реалізувати ідею цілісного розвитку особистості.

Але Кубертен вказував і на можливість негативного впливу спорту на особистість і соціальні відносини, а також використання його в антигуманних цілях: «Спорт може викликати як найбільш благородні, так і найбільш ниці почуття; він може розвивати безкорисливість і жадібність; може бути великодушним і продажним, мужнім і бридким, нарешті, він може бути використаний для зміцнення миру або підготовки до війни» [8]. «Ми знаємо, – писав він, – що спорт може призвести до тяжких зловживань, потонути в меркантилизме і нищої бруді, і від такої долі нам необхідно його вберегти. Якщо цього не зробити, зруйнуються всі надії, пов'язані зі спортом, і він не буде грати ніякої ролі ні в загальному вихованні, ні в суспільному житті, а, навпаки, допоможе корупції, давши їй додатковий шанс» [9]. Спираючись на таку діалектично-суперечливу оцінку спорту, Кубертен вважав, що в новій системі виховання на першому плані має бути не будь-який спорт, а спорт «виховний». Щоб спорт міг виконувати свою виховну функцію, його, на думку Кубертена, необхідно «облагородити». Така позиція підтримувалась і багатьма іншими громадськими діячами. Так в 1976 р. Генеральний директор ЮНЕСКО пан Амаду-Махтара М'Боу в своїй промові на відкритті першої Міжнародної конференції міністрів та керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання і спорт, сказав: «Залучення до фізкультури і спорту в поєднанні з розвитком інтелектуальних здібностей і моральним вихованням цілком природно готує людей до спорту відповідно до такої необхідної йому етикою. Якщо спорт має сенс, то він полягає в гуманному характері спорту і його внеску в утвердження гуманізму» [6]. Але у громадській думці все більш широке поширення набуває точка зору, згідно з якою нова соціокультурна ситуація сучасного спорту і суспільства в цілому вимагає ослаблення гуманістичної орієнтації олімпійської філософії, відмови від раніше проголошуваних цінностей олімпійського руху. У суспільній свідомості – особливо серед молоді – все більшого поширення набуває думка про те, що ідеали олімпійської філософії, сформульовані в кінці XIX ст., суперечать не тільки реалії сучасного спорту і олімпійського руху, а й взагалі основним цінностям сучасного суспільства. Ось звідки використання допінгу тільки заради перемоги і золотої медалі. І це вже проблема, на практиці нової відмінної від кубертенівської моделі організації олімпійських змагань (їх програма, система визначення і заохочення переможців) яка орієнтує учасників на перемогу будь-якою ціною (навіть за рахунок здоров'я, порушення моральних принципів), на односторонній розвиток, тобто не сприяє, а перешкоджає їх орієнтації на ідеали олімпізму. Наче людство вдосконалюючись і в спорті як і політиці робить «крок вперед два кроки назад». І що ми філософи, соціологи, педагоги-професори, доценти залишимося осторонь цієї проблеми?

Література

1. Брендедж Е.. Мова на 61-й сесії МОК / Е.Брендедж // Міжнар. спорт. і олімп. рух. - 1991. - № 3. - С. 29-33.
2. Дьюри Ж. Олімпійський рух і виховання / Ж.Дьюри // Всемир. науч. конгр. «Спорт в сучасному суспільстві»: зб. науч. матеріалів. - М., 1974. – С. 122-130.
3. Кубертен Пьер Ода спорту / Пьер де Кубертен //Олімпійці серед нас, або наука виходить переможцем завжди і всюди. Фізоргу класу, активісту клубу юних олімпійців. – М.: ФіС, 1998. – С.225-229.
4. Кахігал Х. Олімпізм як дзеркало і модель суспільства / Х.Кахігал // Міжнар. спорт. рух: Експрес-інформація. - 1983. - № 6. - С. 21-27.
5. Лотц Франц Наука і олімпійський рух / Франц Лотц // Міжн. спорт. рух: Експрес інформація Випуск 19. – М.: ЦООНТІ –ФіС , 1983. – С. 14-20.
6. Остаточна доповідь «Роль фізичного виховання і спорту в підготовці молоді»: матеріали Першої Міжнародної конференції міністрів керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання і спорт, Париж, Штаб квартира ЮНЕСКО 5-10 квітня 1976 р. – Париж, ЮНЕСКО: 1976. – С.11-12
7. П'єр де Кубертен. Виступ в Афінах (16 листопада 1894) / П'єр де Кубертен. // П'єр де Кубертен. Вибрані праці. Т. II. - Цюрих-Хільдесхайм-Нью-Йорк: Вайдман, 1986. - Р. 364-375.
8. П'єр де Кубертен. Олімпійські мемуари / Кубертен П. де. - К .: Олімп. лит., 1997. - 179 с.
9. П'єр де Кубертен. Виступ в Афінах (16 листопада 1894) / П'єр де Кубертен. // П'єр де Кубертен. Вибрані праці. Т. II. - Цюрих-Хільдесхайм-Нью-Йорк: Вайдман, 1986. - Р. 364-375.
10. Петушкова Е.В. Нове мислення і нові аспекти ролі спорту в боротьбі за мир/ Е.В. Петушкова // Спорт і перебудова: Зб. наук. ст. по матер. всес. наук. практ. Конфер «Держава, спорт і мир» . – М.: 1988. – С. 169-178.
11. Петров Райко Суспільно-економічні системи і розвиток олімпійського руху / Райко Петров //склав Ангел Солаков. – Софія Прес., 1980. – С. 17-18].
12. Філева Веселина Вклад олімпійського руху в укріплення загального миру/ В. Філева // Актуальні проблеми міжнародного олімпійського руху. Склав Ангел Солаков. – Софія : Прес, 1980. – С.111-113.

Мазуркевич О.П.,

*к. культ., доцент кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,*

Україна, м. Вінниця

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Головною метою морального виховання на сучасному етапі є цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість,

почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. На цій основі формуються особистісні риси людини, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Нині, коли в Україні обрано курс на побудову гуманного демократичного суспільства, що передбачає культ Людини і Народу, гуманні й демократичні відносини між людьми в усіх сферах життя, питання морального виховання виходять на одне з перших місць у системі виховання. Пріоритетними напрямками реформування виховання в нашому суспільстві є:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі – правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших доброчинностей;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну;
- виховання духовної культури особистості; створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю [4, с.28].

Професія соціального працівника має досить широкий діапазон, і люди різних характерів і схильностей отримують можливість реалізувати в ній свої здібності та інтереси.

Свідомість існує як духовне відображення світу. Важливим моментом свідомості виступає самосвідомість – усвідомлення особистістю власних інтересів, мотивів, потреб, дій, вчинків, поведінки і діяльності. Свідомість проявляється, перш за все, як культура самосвідомості особистості, через яку здійснюється розуміння культури, навколишньої дійсності [6, с.32].

Свідомість тісно пов'язана з діяльністю. У процесі цієї взаємодії формується культура особистості, де людина соціалізується, сприймає, співпереживає, стає духовною [8, с.56].

Людина, яка обрала цю професію, повинна мати гарні комунікативні та організаторські здібності, високі духовні і загальнокультурні якості, володіти почуттям такту, милосердям, альтруїзмом, уважністю, шанобливістю, порядністю, чесністю, терплячістю, терпимістю, послідовністю, наполегливістю, працездатністю, енергійністю, гнучкістю, делікатністю, умінням викликати прихильність до себе. Вона повинна вміти аналізувати соціальні явища, бачити своє місце і роль в захисті прав людини на гідне життя, мати тверді моральні принципи, керуватися Кодексом професійної етики. Обізнаність у питаннях етики є відмінною рисою соціального працівника [8, с.58].

Необхідно підкреслити, що етичні вимоги виступають фактично як категоричний імператив. Це не просто побажання, а правила, обов'язкові для виконання. Це як би невидимий третій, професійний внутрішній цензор. Кодекс визначає професійну спрямованість працівника, контролює його

компетентність, містить в собі ті етичні установки, які вироблялися протягом всього становлення і формування професії соціального працівника.

Об'єктивна єдність загальнокультурного, соціально-морального рівнів, професійно-етичних принципів, загальнолюдських ідей, світогляду, ціннісних орієнтирів і гуманістичних технологій і становить основу професійного етичного свідомості соціального працівника – його професійну культуру [9, с.33].

Доцільним є формування культури міжособистісного спілкування соціальних працівників: знання особливостей професійного спілкування та основ етичної культури соціального працівника; поетапне формування професійних і духовно-моральних якостей; знання основних теоретичних напрямків, наукових концепцій соціальної роботи, механізмів і напрямків соціальної підтримки різних соціальних груп суспільства (інваліди, безробітні, сироти, важкі підлітки, сім'ї, особи звільнені з місць позбавлення волі і т. д.)

Найважливішим складовим у формуванні етичної свідомості соціального працівника має бути: формування в собі мислячого фахівця-практика, який вміє гнучко і точно вирішувати соціальні проблеми клієнта; володіти стратегіями вибору етичних і соціальних теорій і технологій соціальної роботи; опановувати навичками самостійного наукового пошуку, творчої постановки завдань і ефективного вирішення проблем.

Отримані знання повинні бути трансформовані в високу кваліфікацію фахівця. Необхідно розвивати високопрофесійне володіння навичками постановки соціального діагнозу, формування гуманних відносин у соціумі, у виборі адекватних методів і технологій в соціальній роботі. Опановувати професійно-етичною культурою, що включає єдність моральної сутності і зовнішньої поведінкової виразності [9, с.36].

Отже важливим є розвиток вміннь побудови гіпотез, створення соціально-педагогічних проектів і моделей, здійснення соціально-педагогічних інтервенцій, навичок досліджень у науково-дослідницькій діяльності.

Література

1. Белякова Г.І. Професійна етика. – М., 1975.
2. Бочарова В.Г. Профессиональная социальная работа: личностно-ориентированный подход. – М., 1999.
3. Демидова Т.Е. Профессиональное общение социального работника. – М., 1994.
4. Динаміка цінностей в соціальній роботі / Під ред. Шардлоу С. – пер. з англ. Полякової Г. – К., 1996.
5. Медведева Г.П. Етика соціальної роботи: Навч. Посібник для студ. ВУЗ. – М.: ВЛАДОС, 1999.
6. Професійно-етичні норми соціальної роботи. – М. 1993.
7. Робота з клієнтами соціальних служб / За ред. З.Г.Зайцевої. – К., 1994.
8. Соловійов О. Морально-етичні проблеми соціальної роботи // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 56-66.
9. Филиппова Г.П. Личностно-профессиональные особенности социальной работы. // Работник социальной службы. – 2001. – № 1. – С. 33-37.

Макарова А.О.,

*к.філос.н., доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Україна, м. Івано-Франківськ*

РЕФОРМУВАННЯ ЯК МІСІЯ НОВОГО ТИПУ ЛЮДИНИ – ОПЕРАТОРА

У філософії існує, хоча і не використовується широко, поняття «образу» людини, яким зручно користуватися, описуючи відмінності у стилях мислення та діяльності, диктованої цим мисленням, людей різних поколінь, різних культур та різних епох. Поняття «образ» можна трактувати у сенсі опису комплексу культурних рис об'єкта, окреслених у художній (мистецькій) або аналітичній формі. Так, за твердженням проф. В. Мовчан, «художнє формування сягає глибин історії, засвідчуючи потребу людства закріпити власний образ, що свідчить про початки осмисленого ставлення людини до себе, а відтак прагнення організувати життя на творчих засадах: **осмислити** себе і світ навколо себе для злагоджених взаємодій» [1, с.205]. Саме **можливість** «осмислити» відповідно до **потреби** «осмислити» дає простір для внесення поняття «образу» до палітри дослідницьких прийомів, якими користується аналітик. На думку А.Дондюка, « «образ людини» має сприйматися... як самостійний теоретичний принцип у межах філософської антропології» [2, с.123]. Проте, поняття «образу» передбачає суто описовий компонент, дає відповідь лише на питання «яким бути»: «Безумовно, що існуючий у культурі образ людини втілює в собі певні *стереотипи поведінки, звички, погляди*, що сприймаються як певні самоочевидності, а інколи і як неможливість інших уявлень про людину... Та окрім цього, образ людини містить у собі *певні прагнення, соціальні, політичні*, й, безумовно, особистісні **уявлення про те, якою людиною має бути**; тобто мова йде про певний ціннісний ідеал людського» [2, с.123]. На питання ж «що робити» згідно певного образу, опису сутності, на нашу думку, можна дати відповідь через концепт «**місії**». Зв'язка «образ – місія» володіє повнотою опису та інструкції, характеристики та рекомендації, констатації та прогнозу.

У намаганнях вловити переходи, специфічні акценти, нюанси та точки біфуркації, в яких починає народжуватися Людина нової епохи, потрібно враховувати багато внутрішніх та зовнішніх видозмін, які лише в комплексі, в комплектному вигляді оприявнюють народження нової якості, проявляють зміну як динаміку. Індивід «змінюється», коли в нього міняється вираз обличчя, з'являються нові чи зникають звичні жести, звички, манера говорити. Зміни зовнішні тягнуться за змінами внутрішніми, інакше є несправжніми, неорганічними – згадаємо Скарлетт О'Хару та Елізу Дуліттл.

Проте, якщо помітити зміну **звичок** індивіда відносно легко, то у зміні «**звичок**» цілого людства переконаватися доводиться десятиліттями, а інколи століттями, щоб говорити про них більш-менш впевнено. Для такого твердження потрібно, щоб звички змінили не малі спільноти, а великі, цілі суспільства, соціально-демографічні групи, такі, як молодь, діти, які і без еволюційних змін завжди відзначаються новаторством та є авангардом людства у його культурному розвитку.

Основна детермінанта кардинальної зміни не лише світогляду, а й культури XXI століття в цілому – те, що Комп'ютер стає його головною дійовою особою, витісняючи з цього п'єдесталу людину. Вся увага, всі сили Людини прикуті до нього, прикута до нього і сама Людина. І це природно, бо сам Комп'ютер виконує роль Дитини, що неодмінно з'являється в Людства на певному етапі його «буттєвої зрілості». Загроза ж полягає в тому, що ніколи раніше людство не знало такого потужного виклику Іншого, оскільки ніщо раніше не імітувало людський розум. Втрата людського Розуму як Logos-у у звичних для людини параметрах рефлексії, аналітики, прогностики, філософування – втрата Людиною своєї екзистенційної суті – самостійності у Мисленні – внаслідок прив'язаності до Мащини та її алгоритмів – на наш погляд, стає реальною загрозою. Вже тепер, нажалі, почастишали симптоми «смерті суб'єкта», як і «смерті культури», напроорокованих нам наприкінці ХХ століття філософами, фантастами, аналітиками.

В чому ж виявляється ця «смерть» і чи дійсно вона буде смертю, чи виявиться «просто» небуттям або іно-буттям попередньої людської культури взагалі та суб'єктності зокрема? Якими є симптоми невідворотного занурення в це іно-буття, і наскільки далеко відійде людина ХХІ століття від себе самої, від традиційного гуманітарного та гуманістичного глузду у пошуках шляхів оптимізації технічними засобами власного існування? На нашу думку, рисами, що формуватимуть образ Людини ХХІ століття, є **техноцентризм, матеріалізм, механіцизм, активність, інтроверсія, ірраціоналізм.** Сукупність цих рис змальовує перед нами образ Людини-Оператора, безкінечно зайнятого процесом зовнішньої модернізації реальності замість інтелектуального занурення у внутрішні її основи. Таке механічне «підтягування» реальності до Смислу замість наповнення її Смислом створює місію Реформування (реформування – означає не лише «переформатовування» старої реальності під нові умови, а й «форматування» («оптимізацію») у сенсі знищення застарілих, на думку людини-Оператора, форм – спілкування, інституцій, – що створюватиме надалі явище «стискання» сфери соціального та гуманітарного і порожнечі на місці багажа інтелектуально-духовних спадків та здобутків людства. «Спрощення» людської взаємодії відбувається як виконання лише необхідних для життя або імітації життя дій, із паузами в

тих ділянках, в яких необхідно проявити нестандартний підхід, творчість, комплексність, далекоглядність. «Алгоритмізація» людської свідомості, підлаштування її під машинні схеми вимагатиме реформ як глобальної та єдино важливої діяльності, проте ці реформи найчастіше будуть або безглуздими, або взагалі шкідливими, тому що насправді не полегшуватимуть життя, а пропонуватимуть новий алгоритм дій, не менш виснажливий, ніж попередній. Єдиним їхнім смислом буде прив'язування живого людського буття до мертвої машинної реальності, механічне «зшивання» людини з машиною.

Техноцентризм. «Ми вважаємо що машини кращі за людей. Ера білкових тіл відходить у минуле. Ми – вірус на тілі планети, котрий слід знищити. Майбутнє за штучним інтелектом. Майбутнє за світом без людини» [3]. Такого твердження, висловленого цілком серйозно, достатньо для занепокоєння з приводу палкого бажання Людиною колективного самогубства. Винайдення одного лише 3-D принтера здатне назавжди змінити хід цивілізації, знищити культ праці як поля соціальної інтеракції. Смартфон виконує функції багатьох звичних для нас пристроїв – радіо, книг, телевізора, телефона, комунікатора, магазину, навчальної аудиторії, дитячого садка, музею і т.д., тому відірвати від нього сучасну Людину практично неможливо, навіть у громадському транспорті Людина-Оператор продовжує маніпуляції зміни картинок. Це симптом неможливості для Людини залишатися наодинці самій з собою, симптом нудьги та порожнечі за відсутності розваг, симптом поверховості роботи свідомості, яка набуває якості коробки, напханої яскравим лахміттям, висловлюючись філософськи, якості «мізків у пляшці». Рефлексія у колі друзів чи вечори в родинному колі відходять в минуле; реальний світ та зусилля з його перетворення перестають цікавити людину. Легкість доступу до просторів створює ефект ковзання з шаленою швидкістю, а свідомість, що не здатна охопити глибини на цих швидкостях, вже тепер називають «мозаїчною». З Людиною-Оператором все важче стає просто поговорити, вона не здатна довго підтримувати розмову, її мозок відключається від функції аналізу і переключається на найпростіші операції констатації, при цьому емоції часто вимикаються, щоб «не перегрузити систему». В перспективі йдеться не про знеохоту чи лень, а про **нездатність, операційну та функціональну, людини-Оператора нести на собі справжній багаж культури і по-справжньому підкорювати горизонти, керуючись ідеалами**, а не оперативними задачами.

Матеріалізм. Ідеали, що втрачатимуться людством – це спільність з іншими на духовних, емоційних засадах, безмежність стремлень та мрій, турбота про **спільне** благо або благо Іншого. Благо стане секулярним, сегментованим, утилітарним, егоїстично орієнтованим. Суспільство споживання без реального розвитку культури та соціальної сфери приречено

на процеси, які в окремому організмі можна назвати **старінням**. Це замикання в самому собі, ізоляція від світу, втрата перспективи та продуктивних сил. Занепад інституцій пов'язаний із загальним занепадом духовної сфери, «упадком духу», симптоми якого фіксуються знову ж ще з ХІХ століття, у тій же теорії аномії Е. Дюркгайма. Гонитва за матеріальним, віра в те, що багатство дорівнює успіху і окрім накопичення капіталу ні за що інше не варто турбуватися, за суттю своєю нагадує психологічний профіль Гобсека, який втік від людей і «над златом чахне». Відсутність чи придушення духовних стимулів породжує безнадію, відчуття безперспективності, марності навчання взагалі. В масштабі людства це створює безглузді робочі міграції, а отже, відтік молоді з країни, деградацію, виконання чужих для індивіда, не властивих його нахилам та талантам операцій заради заробляння грошей. Такі тенденції серед молоді ясно показують соціологічні дослідження. Одним із симптомів матеріалізму є зневага до інтелектуальних професій, які не виробляють матерію, проте виробляють дух, тренують розум, продукують прогнози та рішення. Жертвою матеріалістичного світогляду вже стала філософія, без якої неминучий відкат, за принципом заперечення заперечення, у якість Робітника як ключової фігури ХІХ століття, лишень без інтелектуального тла того часу – у ХХІ столітті такий робітник ризикує стати додатком до машини, примітивним «зовнішнім пристроєм».

Механіцизм. Трактують людину як пристрою для здійснення операцій створить якість бездуховної людської одиниці, яка є змінною деталлю суспільного механізму (а не організму). Зокрема, віра в ефективність рейтингування людей є ще одним симптомом переходу людства до стану Оператора-реформатора. Рангування – стара як світ людська звичка, проте, якщо раніше вона мала характер розподілу на бідних та багатих, соціально захищених та незахищених, то в теперішніх реформаторських процесах вона є засобом обґрунтування «кращості» та «гіршості», «валідності» та «інвалідності» спеціаліста (сучасна реформа освіти та медицини), а у суто соціальних зв'язках – у формі «лайків» – стає вагомою детермінантою життя особистості поза професійними градаціями. Якщо у ХХ столітті рейтингували твори мистецтва, то у ХХІ столітті механічно рейтиннують людей, зовсім не вбачаючи в цьому культурної девіації.

Активність. Засилля «реформ» стане тотальним. Вони будуть з'являтися повсюди в соціальній сфері і припиняться лише тоді, коли людство не зможе обійтися у своїй повсякденній – побутовій, науковій, освітній, розважальній, соціальній, політичній, економічній та навіть релігійній сферах – без допомоги машинного розуму. Людина-Оператор не заспокоїться, поки не механізує своє життя максимально, щиро вважаючи,

що цим вона його покращила. Ідеалом професії стане – Менеджер, ідеалом діяльності – збір (а не творче використання) інформації.

Інтроверсія. При цьому все більшим стане розрив між людьми, аномія, яку, здавалось би, неможливо вже поглибити, стане тотальною. Зовнішня імітація спілкування як нова звичка призведе до замкненості реального духовного життя індивіда (чи того, що від нього лишиться) в самому собі і на самому собі. Суспільний світ стиснеться до розміру середніх та малих соціальних груп, якість соціальних зв'язків та взаємодій погіршиться внаслідок відсутності реального бажання та здатності взаєморозуміння.

Ірраціоналізм. Підміна фізичної реальності віртуальною посилить тенденції до розмивання інтелектуальних здібностей. Відсутність меж між реальностями створить ефект «розслаблення раціо», відмову від критичності та категоріальності, схильність до виключно емотивного сприйняття дійсності. Світ, в якому все можливо, стане знову міфологічним, а Людина – знову Споглядачем, а в кращому випадку – тиражувачем несправжніх реальностей, симулякрів.

Щодо оцінки таких явищ з точки зору прогностики та історичного підходу, то ми вважаємо, що:

1. Людина-Оператор є новим типом Людини, поява якої обумовлена (детермінована) особливостями її онтогенетичного розвитку за аналогією із філогенетичним. Тобто, знаходячись на стадії народження Дитини зараз, інтенсивно виховуючи її у наступному столітті, Людина рано чи пізно залишить Землю цій Дитині, що стане самостійною і захоче жити окремо від батьків, попередньо з ними посварившись за територію. Який вигляд матиме Людина і в якій кількості збережеться на той момент людство, мирним чи войовничим шляхом відбудеться велике переселення Людини в Космос – залежатиме від інтенсивності розвитку апетитів Машин.

2. Відбуватиметься дедалі частіше розрив між видимістю людської культури та реальною зануреністю у неї, відшарування культурних пластів від людського життя. Цей процес не буде швидким настільки, щоб його помітити одразу, проте років через п'ятдесят стане очевидним, коли народиться покоління, що відмовиться від читання, моралі, виховання, сім'ї, традиційної освіти під проводом іншої людини, традиційної роботи у контакті з оточуючим світом – соціальним і природним і т.п.

3. Культура буде розвиватися передусім в інструментальному, декоративному та розважальному контексті, провідну роль у культурі відіграватиме мистецтво. Гуманітарна наука занепаде, технічна наука досягне апогею. Можливі будуть заміни тіл, відповідно до логіки реформування та оперативності. Частина людей не зможуть адаптуватися і повернуться до рівня архаїчних цивілізацій, утворивши невеликі підпільні спільноти, вигляд і назва яких залежатиме від інтенсивності техноцентричної ідеології – вони зможуть мати як статус Мудреців-Аскетів, так і статус Вигнанців з раю.

4. Міста занепадатимуть і надалі, оскільки все життя індивіда буде зосереджено на невеликій площі окремої квартири; людина стане вузьким спеціалістом. Модель такого життя описана Айзеком Азімовим на прикладі Солярії, і є, на нашу думку, більш-менш правдоподібною. Щоправда, чи розводитимуть в майбутньому дітей на фермах, відмовляючи їм у традиційному спілкуванні, вирощуючи індивідів, а не спільноти, залежатиме від тих меж, в яких Людина-Оператор зараз дозволить Машині оперувати нею.

Література

1. Віра Мовчан, Олександр Ткаченко. Мистецтво – феномен чуттєвої краси // Гуманізм. Людина. Ідеальне: Матеріали Міжнародних людинознавчих філософських читань (Дрогобич, 2016 р.). / Ред. Колегія: В.С.Возняк (головний редактор), В.В.Лімонченко, О.А.Ткаченко. – Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2016. – 288 с.
2. Андрій Дондюк. Багатомірність людського буття та сутності людини // Філософія: світ людини. Курс лекцій / Табачковський Віталій Георгійович, Булатов Михайло Олександрович, Хамітов Назіп Віленович. – К.: «Либідь», 2003. – 429 с.
3. <http://community.livejournal.com/technocentrism/profile> // Електронний ресурс.

Рихліцька О.Д.,

*доцент, к.філос.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

Україна, м. Київ

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Однією з реалій сучасного світу є моральні проблеми, що на відміну від минулих відрізняються не лише особливою глибиною, а й неспроможністю людини вирішити або хоча б означити варіанти відповідей на приголомшливі результати «тріумфу» людського буття, що характеризуються «виникненням абсолютно нового світу, нових середовищ – мікро та мегасвітів, віртуальної реальності, де цілісна людина існувати не може» [4, с.32].

Адже ці зміни, активним учасником яких є людство не обмежується чисто формальними в розвитку техніки та технологій, відбуваються зміни і в самій людині, способі буття та її світорозумінні. Що в першу чергу наголошує на дисбалансі між технологічною та етичною складовою людського буття. Так, сучасний німецький дослідник В. Гьосле, зазначає, що інтенсивний розвиток технологій, призводить до дезорганізації внутрішнього світу людини, руйнуванню балансу людської раціональності

«...деякі форми раціональності, особливо технічна раціональність, розвиваються занадто швидко; більш того, вони зростають по експоненті, тоді як інші, традиційно названі мудрістю, іншими словами, пов'язані з розглядом цінностей нині не розвиваються абсолютно і навіть потерпають регрес» [3, с.248].

Тому розвиток технологій, різноманітні новації в економіці, політиці, засобах масової інформації, поява віртуального простору культури - все це вимагає серйозного етичного осмислення та контролю, прояснення гострих питань, перегляду традиційних етичних теорій, нового масштабу відповідальності.

Але одночасно, незаперечним є те, що інформаційні технології – це очевидний прогрес, що рухає вперед, відкриваючи нові горизонти, змінює наше життя, але одночасно постає питання чи покращує? До прикладу, інформаційні технології розширюють як творчі здібності людини, так і практичні можливості представників деяких сфер професійної діяльності, таких як педагогів, архітекторів, дизайнерів, медиків і б.і. Але можливо віртуальна реальність виступає лише певним маскуванням, «симулякром», що відбирає у людину істинне буття – здатність до спілкування, співпереживання, свободу...

Нова реальність, робить наголос на нездатності людини «йти в ногу» із технологічним розвитком, що відображається і піднімає головну проблему – чи зможе людина зберегти себе як особистість і не стати рабом інформаційних технологій? Подібні питання піднімають безліч гострих дискусій в різноманітних наукових колах, так як торкаються потреб, прагнень та надій кожної людини. Та й потрібно, означити, що інформаційні технології не лише «допомагають і рятують» людину, а й в процесі соціалізації виконують деякі «репресивні» функції, це стосується своєрідного «проникнення» в світ людини, що проектується для неї технологіями, де до речі відбувається й проектування самої людини, що торкається головної цінності людської особистості – гідності людини та її права на свободу. Активне втручання технологій в різноманітні сфери соціокультурного життя людини створюють віртуальну ілюзію щодо розуміння свободи індивіда, створюють умови для відчуження особистості від реальної свободи і втрату відповідальності, зростаючу ізоляцію та почуття самотності сучасної людини, а також реальну небезпеку у випадку використання інформаційних технологій, як засобу маніпуляції, контролю над людьми (проблема ідентичності, криза самосвідомості, маніпулювання свідомістю, інформаційний тероризм і б. і.). Що певним чином, знаходить своє відображення в руйнуванні традиційних норм та цінностей, конструюванні нового світу віртуальних цінностей та в різноманітних конфліктах інформаційного простору.

До проблем даного гатунку відноситься проблема персоніфікації. Здавалося б дуже зручно, адже залежно від наших запитів ми отримуємо потрібну інформацію, цільову рекламу. Але справа в тому, що алгоритми, що видають інформацію формують певний «електронний образ» особистості, і показують нам тільки те, що вважають за потрібне. Отже, певним чином ми вже не можемо контролювати те, що залишилося за стіною фільтрів, які наклав алгоритм, на думку Р. Спінелло «наше існування стає контрольованим, наша гідність як людських індивідуумів може бути порушеною».

В соціально-філософському аспекті ці проблеми набувають ваги соціальної реальності, адже активне втручання в сферу життя сучасної людини призводять до її уніфікації на різних етапах суспільного життя: електронна влада, електронний підпис, електронні фірми, віртуальні кошти, технополіси, що сприяють насамперед не набуттю моральних якостей, а формуванню елементарних навичок «електронного робітника». Доречним буде згадати Г. Маркузе, який ще сорок років назад завбачав поглинання індивідуальної думки засобами масової інформації, та нажаль, сьогодні предметом виступає не сама думка, а насамперед духовна сутність особистості.

Дилеми інформаційного простору, є вкрай складними і потребують урахування усіх можливих виражених варіантів вирішень, але очевидним є те, що вирішення даних проблем не може здійснюватися поза духовною сферою суспільства, що зможе поєднати воедино відповідальність за Іншого і відповідальність за світ.

Література

1. Буровский А.М. Люди ли мы? О соотношении «естественного» и «искусственного» в современном человеке//ОНС. - 1996. - №4. - С.122-132
2. Гусейнов А. Этика и мораль в современном мире.//Этическая мысль: ежегодник.-М.:2000.-216с.
3. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. - К.:2003. - с.248 .
4. Кутирьов В. Философия постмодернизма. - Н.Новгород.: 2006. - 260с

Філософія культури і філософська антропологія

Баласанян Н.І.,

*здобувач кафедри теорії культури і філософії науки філософського факультету
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна,*

Україна, м. Харків

КАПЕЛАНСЬКЕ СЛУЖІННЯ ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ

Людина та суспільство постійно перебувають в критичній і стресовій ситуації. В таких умовах зростає потреба в появі духовного наставника. Особливо велике значення має наявність такого наставника в місцях, де немає можливості відвідувати церкву, зокрема, в місцях позбавлення волі, лікарні або в зоні військових дій тощо. Сьогодні Україна в новосформованій армії, яка захищає свою територію від агресії Росії, формує на добровільних засадах інститут капеланів. З огляду на той факт, що в, так звану, зону АТО (антитерористичної операції), а насправді, зону війни, потрапляє не підготовлений професійно воїн, а проінструктовані і нашвидку навчені солдати, в тому числі і керівний склад, теж наспіх сформований. Таким чином, людина, яка потрапила на війну, як захисник Вітчизни, виявляється не підготовленою морально і психологічно, що пов'язано з терміном і якістю підготовки. Для тих, хто опинився в ситуації, де життя зустрічається зі смертю, постає духовного настоятеля – капелана – постає дуже важливою, тому що те, що відбувається, може вийти за межі розуміння людини. Вихід за межі розміреного, звичного, іноді, в зв'язку з цим, бездумного проживання життя, тобто вихід із зони комфорту, приводить людину в стан тривоги і страху. Про стан людини, якій знаходиться під тиском страху, пише І.А. Розенштраух в спостереженнях про життя і смерть під час свого пасторського служіння в книзі «У одра вмираючих»: «... звільніть мене від цього страху, який мене мучить» [1, с.41]. Такий стан може мати два наслідки: перший – спокій, коли людина йде відносно в ногу з подіями, що з нею відбуваються, або усвідомлює, що вона нічого не в змозі змінити, від неї нічого не залежить, вона частина включеної системи; друге – це паніка, в разі, якщо ситуація зовсім несподівана і залишилися незавершені справи (борги), особливо, якщо людина починає відчувати час, що витікає (включений лічильник, який часто починає «цокати» в скроневій частині голови) та своє безсилля по відношенню до часу, що закінчується. В тому чи іншому варіанті, людина може бути не в змозі впоратися із самою собою, що призведе до можливих безконтрольних дій, також до роздвоєння особистості, що небезпечно для цілісності людини в даний момент і

загрожує хворобливими (в тому числі психічним) наслідками [2, с.148-149]. У такому положенні стає можливим подивитися на все, що відбувається, з боку, відстороненим поглядом. Опинившись в прикордонному стані між двома світами, в свідомості людини йде перегляд-ревізія пройденого життєвого шляху. Давно відомо, що перед смертю з вражаючою ясністю і неймовірною швидкістю може промайнути у свідомості вмираючого все його життя [3, с.143]. Перебуваючи за межами людських вимірів йде переоцінка цінностей, все несуттєве і тимчасове відступає на задній план. Багато що із пережитого, що раніше, у звичайній життєвій ситуації, здавалося важливим, стає незначним, другорядним. В цьому випадку духовна користь того, що відбувається, буде набагато більше, ніж сила і біль випробування [4, с.20-21].

У такій ситуації, коли душа перебуває перед порогом вічності, людському «я», що готується до переходу кордону матеріального (опинившись «понад») в світ вічності, може відкритися істина – бачення.

Показовим прикладом можна вважати новелу відомого французького письменника та філософа Жан-Поля Сартра «Стіна», де детально показано поведінку людей, засуджених до смерті, і де головний герой безпосередньо зіткнувся з усвідомленням смерті, що дозволяє йому краще зрозуміти життя [5, с.229]. Зіткнення зі смертю Страх перед близьким кінцем малюється Сартром спочатку через фізіологічні зміни і тільки потім психологічні. Сартр привів саме той самий приклад, коли в критичній ситуації з'являється бачення, і істина відкривається сама.

Перебувати в прикордонній ситуації означає перебувати в ситуації кризи, тобто перехідному стані, при якому реальні події стають неадекватними, в результаті чого виникають непередбачувані ситуації. Зустріч зі смертю знецінює події, що відбуваються в часі. Пережити такий стан вкрай складно, можливі суїциди, дезертирство ... Своєчасно сказані з любов'ю і турботою слова напучують людину і зберігають мир і гармонію всередині. Тому священницьке піклування, сповідання, проповідь, напуття і помазання (єлеосвячення) примиряють людину з самим собою, дають розуміння подій, що відбуваються, і духовно зміцнюють. Відчуття, що про тебе дбають і допомагають, дає внутрішню заспокоєність і впевненість. Збереження балансу духу та тіла, і розуміння співвідношення свого «я» по відношенню до поточних подій.

Служіння військових капеланів одночасно є вихованням військовослужбовців, так як формування особистості – процес безперервний і триває все життя людини, незалежно від віку.

У статті «Виховання» С.Б. Савелова і В.Л. Абушенко дають таке визначення терміну виховання: «Виховання – участь дорослих у процесі розвитку, дорослішання і соціалізації дітей» [6, с.186]. Далі продовжують: «Виховання в широкому сенсі слова – процес і результат розвитку людини,

який не припиняється протягом всього його життя [6, с.187]. З огляду на факт розвитку людини протягом всього її життя, інститут священників (капеланів), як духовно підготовлених людей і системою цінностей (Божественної любові до людини), просто незамінний, особливо в тривалий критичний час, як перебування в зоні рішення військових конфліктів. Функцію виховання, яка дана суспільством спеціально підготовленим професіоналам (педагогічному співтовариству), в реальності виконують (особливо в дорослому житті) духовно зрілі особистості, які присутні в тій чи іншій конфесії, виступаючи в ролі «Вчителя». І прикладом для людини стає життя святих – життєпис і подвиги в миру (за життя). Так чи інакше, досягнуті духовні істини лягають в основу певних наукових знань, зокрема, педагогічних. Сформовані наукові знання суспільство свідомо застосовує в педагогічній діяльності. Про що ми читаємо в статті «Виховання» Л.Т. Михайлов: «У більш широкому сенсі виховання розуміється як будь-який свідомо запланований інтелектуальний, естетичний і моральний вплив на індивіда або групу людей будь-якого віку» [7, с.440-441]. При виконанні священницьких обов'язків і постійного пастирського піклування військових капеланів, так чи інакше, відбувається інтелектуальний, естетичний і моральний вплив на групу віруючих, які перебувають у зоні конфліктів. Священнослужитель є наставником й прикладом духовної стійкості і напоумлення.

У число обов'язків військових капеланів входить також турбота про моральний і психологічний стан віруючих військовослужбовців. Також вони допомагають військовослужбовцям у розвитку їх особистих та колективних моральних якостей: братерства, мужності, хоробрості, відповідальності, поміркованості, жертвності, дисциплінованості, розсудливості тощо. Не менш важливим є формування серед військовослужбовців братерських відносин на засадах принципів солідарності та гуманності.

Взагалі, мета капеланства (християнського), в першу чергу, приношення людині миру із Богом та ближнім. Християнський священник займається духовним просвітництвом. Через слово Боже сіє любов між людьми.

Таким чином, значення місця і ролі капеланського служіння у вихованні людини дуже великі. З огляду на факт терміновості підготовки військ і відсутність такого раніше (в Україні), в місця «гарячої точки» потрапляють не професіонали, а новобранці з короткостроковою підготовкою. І, як наслідок, морально і психологічно недостатньо підготовлені. Потрапляючи в екстремальні умови, радикально та раптово змінену обстановку і пов'язані з цим особливо несприятливі або загрозливі фактори, ситуацію, прикордонну між двома світами, де життя зустрічається зі смертю, людина може втратити контроль над собою. Тривога і страх, що з'явилися, дають два проміжних стану, такі як спокій, в результаті прийняття ситуації і усвідомлення неможливості вплинути на неї, і паніка, в результаті

фактора «несподіванки» й неприйняття. В обох випадках, особливо в другому, можлива втрата людської гідності, неконтрольні дії, в тому числі, суїцид і дезертирство... При наближенні смерті відбуваються процеси переосмислення пройденого життєвого шляху, переоцінки цінностей, знецінення життєвих подій. Опинившись в прикордонному стані між двома світами, можливі випадки відкриття бачення людини в результаті очищення від несуттєвого і другорядного мирського.

Саме духовно підготовлена особистість, що розуміє специфіку положення, може підтримати людину морально та духовно, допомогти зберегти мир і гармонію всередині й баланс духу та тіла. Як духівник, який опікує паству, та наставник і одночасно Вчитель, що передає накопичений духовний досвід, піклуючись про моральний й психологічний стан військовослужбовців, капелан забезпечує, таким чином, психологічний комфорт суспільства і прищеплює громадянам високі моральні цінності. Результатом такої діяльності є виховання, яке визначає економічний і політичний розвиток держави.

Література

1. Розенштраух И.А. У одра умирающих / Пер. с нем. – СПб.: Христианское общество «Библия для всех», 1998. – 108 с.
2. Глушечков В.А. Панагия и белая мантия. Святитель Лука – взгляд в будущее. – Изд. Свято-Покровского Голосеевского монастыря, 2009. – 192 с.
3. Лука (Войно-Ясенецкий) свт. Дух, душа и тело. 2-е издание. – Минск: Белорусская Православная Церковь, 2014. – 191 с.
4. Николай (Хаджиниколау), митрополит Месогейский и Лавреотийский. Человек на границе миров / Пер. с новогреч. Е.В. Коваль и Е.А. Коваль. – М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2015. – 144 с.
5. Сартр Ж.-П. Стена. / Ж.-П. Сартр //Тошнота. Стена. Роман. Новеллы. – Харьков : Фолио. – 1999. – 400 с., с. 217 - 239
6. Савелова С.Б., Абушенко В.Л. Воспитание. / Всемирная энциклопедия: Философия // Главн. научн. ред. и сост. А.А. Грицанов. – Москва : Аст Минск : Харвест, Современный литератор. – 2001. – 1312 с. – с. 186-189
7. Михайлов Л.Т. Воспитание / Новая философская энциклопедия: В 4 т. // Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд. – Москва: Мысль, 2000 – Т.1 – 2000 – 724 с.– с. 440-442.

Куриленко Т.В.,

викладач кафедри філософії

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського,

Україна, м. Миколаїв

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІДЕНТИЧНОСТІ

Сучасна картина світу має плюралістичний характер. У попередні епохи людина об'єднувалась з іншими в досить стійкі групи, орієнтуючись при цьому на норми, уявлення, цінності, закріплені в груповій культурі. У сучасному суспільстві соціальні групи різного рівня продовжують існувати, але значно слабшають зв'язки між цими групами і індивідами, що входять в них. Темпи соціальних змін, нестійкість соціо-групової структури суспільства і його нормативно-ціннісних систем, стрімкість культурних зрушень позбавляють групові зв'язки визначеності, однозначності, размивають групову ідентичність.

Виявлення сутності, структури культурної ідентичності, аналіз факторів формування передбачає необхідність звернення до глибинних основ буття людини в культурі. При цьому основу будь-якої культурної цілісності необхідно шукати, перш за все, в людському факторі суспільної дійсності, в тому, що реально об'єднує людей в межах певної епохи або простору.

Аналізуючи феномен культурної ідентичності, необхідно уточнити використання понять «ідентифікація» і «ідентичність». Багато сучасних авторів віддають перевагу терміну «ідентифікація», критикуючи статичність терміна «ідентичність». «Ідентифікація» охоплює динамічні, процесуальні аспекти формування ідентичності. Ці поняття можна спів ставити між собою як процес і результат, проте, з огляду на дані особливості, розмежування між ними є досить умовним.

За визначенням, ідентичність – відносно стійка і в більшій чи меншій мірі усвідомлена система уявлень індивіда про самого себе, на підставі якої він відрізняє себе від зовнішнього світу та інших людей. Доповненням є розуміння ідентичності як психологічного уявлення людини про своє «Я» з зазначенням ступеня раціональності, тобто чи є такі уявлення усвідомленими чи несвідомими.

В структурі ідентичності є різні рівні, серед яких важливим є самоідентичність. Самоідентифікація є важливим компонентом культурної ідентифікації, так як вічні принципи, норми, цінності значимі незалежно від окремої особистості, визначають оцінку людиною своєї поведінки лише оскільки вони спираються на її усвідомлене рішення слідувати цим принципам. Отже, сутність культурної ідентичності полягає в усвідомленому прийнятті індивідом відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій і мови, розумінні свого «Я» з позицій тих культурних характеристик, які прийняті в даному суспільстві, самоотожднесенню себе з культурними зразками даного суспільства.

Ключовим питанням проблеми культурної ідентичності є питання про співвідношення етнічності і культури. Культурна особливість й відмінність від інших є найважливішим компонентом етнічної спільності. Етнічність є не тільки усвідомленням культури її носіями, а й використанням культури як ресурсу в процесі конструювання етнічної ідентичності.

Смислова єдність понять культура та етнос визначена, по-перше, тим, що відмінність етносів створює відмінність в культурах. Але при цьому необхідно враховувати, що етнос – поняття біосоціальне, тому що вказує на спільність людей, засновану на історичній спорідненості, і на цій основі формуються особливості мови, характеру. Етнічна свідомість припускає ідентифікацію індивідів з історичним минулим даної групи і акцентує ідею «коренів». Культура ж, як об'єкт культурології постає як процес і результат надприродного буття людини, є формою закріплення і передачі сукупного досвіду людства. Культура є сукупністю форм організації життя і діяльності людей: норм, цінностей, смислів, знакових систем, соціальних інститутів та традицій, характерних для соціальної спільності (етносу, нації, суспільства) і виконує функції соціальної орієнтації, що забезпечують консолідацію людських спільнот, соціалізацію і індивідуальне самовизначення особистості. Культура в цій якості забезпечує самототожність і цілісність соціуму, дозволяє людині ідентифікувати себе з певною системою цінностей і одночасно розпізнавати образ і елементи іншої культури.

По-друге, зв'язок зазначених понять обумовленим ще й тим, що в західній науковій традиції феномен культури розуміється переважно в соціально-етнографічному сенсі і це веде до складності в розмежуванні культурної локальності (етнографічної групи) та етнічної спільності.

По-третє, проблема культурної ідентичності має свій етнокультурний аспект, адже в культурології важливим є варіативність ідентифікаційних установок в різних культурах. У західноєвропейській традиції підкреслюється єдність і цілісність особистості незалежно від її конкретних соціальних ідентичностей. Плинність і залежність особистісних властивостей від системи соціальних ролей розглядаються як щось хворобливе, як показник кризи ідентичності. У східних же культурах високо цінується «свобода від самості» і акцентується множинність «Я», представлена як сукупність відносно автономних систем взаємин, прав й обов'язків.

Також етнокультурний аспект культурної ідентичності проявляється у тенденції збереження етнічної самотутності під впливом зовнішніх чинників глобалізації, в результаті якої зникають багато традицій і практик й одночасно постійно розвиваються нові форми та способи життя. Усередині етнокультурних спільнот також діють відцентрові процеси, що призводять все до меншої гомогенності, оскільки відмінності, які раніше вважалися незначними, набувають все більшого культурного значення.

Поняття культурна ідентичність – це уявлення особистості (або спільності), що визначають її причетність до конкретної культури, характеризуються відносною стійкістю, певною мірою усвідомлення, що

виступають засобом об'єднання і одночасно дистанціювання по відношенню до інших культурних груп, спільностей. Культурна ідентичність постає як модель соціокультурної взаємодії й мислиться як визначена стійка форма діяльності, мислення і відчуття, яка регулярно відтворюється в процесі взаємодії. Вона може бути характеристикою як окремої особистості, так і спільності, виражатись в здатності керувати своїми відносинами, змінюватись, формувати почуття спільності та солідарності в групі, спільноті, суспільстві. Будь-яка культурна модель може в тій чи іншій мірі існувати в рамках всього суспільства, або обмежуватися якоюсь його частиною, вона або універсальна, або властива певній спільноті. Щодо поняття культурної ідентифікації, то воно мислиться як процес, що веде до формування культурної ідентичності.

Слід зазначити, що розвиток зв'язків між культурами призводить до розмивання унікальних особливостей кожної з них. Але, втім, в ядрі кожної культури зберігається та основа, яка дозволяє особистості(групі, спільноті) видозмінювати свою поведінку, залишаючись при цьому одним і тим же. Глибинною, стійкою основою людського існування, підґрунтям формування уявлень людини про себе, своє місцезнаходження в природі і суспільстві, виступає менталітет як своєрідний механізм, що визначає характер довготривалих форм поведінки і думок індивіда в рамках тієї чи іншої спільності. Причому, в рамках даного феномену присутні як свідомі, так і несвідомі структурні елементи.

Зміни в соціальній структурі сучасного суспільства і тенденція до його глобалізації загострили проблему ідентичності особистості і групи. Ідентичність у XX столітті стає центральним поняттям соціогуманітарних наук, в тому числі культурології, міжкультурної комунікації, культурної психології й цілого комплексу наук гуманітарної традиції. Дослідження етнічності сучасними вченими мають за мету не тільки прогнозування та розв'язання міжетнічних, міжнаціональних конфліктних ситуацій, а й вироблення спільних культурних цінностей.

Література

1. Культурология. XX век [Текст]: словарь / гл. ред. А.Я. Левит. – СПб.: Унив. кн., 1997. – 640 с.
2. Теория культуры: Учебное пособие. – СПб., 2008. – 592 с.
3. Лазарович Н.В. Соціокультурні виміри національної ідентичності: український контекст // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». – Острог: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2016. – Вип. 19. – С. 60-65.
4. Матузкова Е. П. Идентичность как объект изучения культурологических студий // Наукові записки. Сер.: Філологічна. Острог, 2012. – Вип. 23. – С. 89-91.
5. Япринцева К.Л. Идентичность как категория культурологического знания: подходы к определению // Челябинский гуманитарий. – 2012. – № 3. – С.94-100.

ПРИРОДА ЛЮДИНИ ЯК КОНЦЕПТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Надаючи дефініцію людської природи, сучасний філософ, зазвичай, обирає одну з двох стратегій. Найчастіше він зводить її до переліку характеристик (біологічних, психологічних і поведінкових), спільних для всіх чи, принаймні, більшості людей і відмінних від якостей, притаманних іншим видам живих істот. Такий підхід можна назвати емпіричним або позитивним, оскільки він виходить із фактів, які можна спостерігати, і спирається на методи таких наук, як біологія або психологія.

Питання про природу, таким чином, зводиться до того, чи притаманні людині певні досвідні ідеї, емоції, диспозиції поведінки, чи вона з'являється на світ як *tabula rasa*, і всі ті риси, які ми називаємо суто людськими набуває, живучи в суспільстві. Цей погляд можна перенести з історії індивіда на історію всього людського роду. Тоді виникає питання про те, чи завжди людина була схожою на сучасну, або ж те, що ми називаємо її визначальними характеристиками, розвинулося в процесі еволюції, а тому не існує чіткої межі між ще не людським і вже людським.

Другий підхід, який я назву метафізичним, також передбачає певний набір притаманних людству характеристик, але радше тих, які мають виявитися, розвинутися у конкретній особі. Передбачається, що ці характеристики дані людині як сущому від початку, однак здебільшого у певному зачатковому стані. «Задля їхнього розвитку з примітивного зародка вони потребують кооперації багатьох зовнішніх факторів, однак вони мають у собі принцип активності, завдяки якому це зовнішнє розробляється та асимілюється» [5]. Таким чином, природу можна розглядати як певний потенціал, джерело норм для суто людської поведінки.

Отож, ми маємо дві концепції людської природи. Одна з них акцентує увагу на визначних рисах людського роду, друга – намагається пояснити, що лежить під цими особливими рисами. Те, яким чином, перша з них змінила, а зрештою витіснила з наукового ужитку другу, пояснює історичний огляд. В найдавнішому, класичному, онтологічному розумінні (Аристотель, Боєцій, Тома Аквінський), природа людини – це принцип, який пояснює специфіку її дій. Ця специфіка передбачає два важливі аспекти: унікальність цілей суто людської діяльності і причини по-справжньому людської поведінки, тобто її мотивацію. Подібним чином розглядали людську природу і мислителі

Модерну, однак змінивши уявлення про кінцеву мету і причинність. Людська природа продовжує розглядатися як певне джерело людських дій, однак випускається її зв'язок із метою людського існування. Вона стає певною перешкодою на шляху до розвитку, набором характеристик або тенденцій у поведінці, типових для більшості людей.

Тож виникає уявлення про нестійкість, нестабільність людської природи (Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо). Подальша антропологія буде акцентувати увагу на цій змінності, аж до того, що відкине будь-яку стабільну основу природи, а відтак і її саму як порожній концепт. Перш за все, до таких висновків приходять еволюціоністська теорія, яка стверджує, що людина походить від тварин через проміжні типи, руйнуючи уявлення про її постійну і відособлену сутність. Гіпотеза про еволюціонування одного виду в інший розмиває саме поняття своєрідності, пояснюючи все нове незначною зміною старого. Саму раціональність, наприклад, пояснюють тепер розвитком мозку.

На мою думку, варто повернутися до класичного розуміння людської природи, мислити її як динамічний потенціал для розвитку до певної мети. Цією метою, однак, не може бути надлюдина як подолання природної людини, інакше природа міститиме в собі протиріччя.

Література

1. Compodonico A. Philosophical Anthropology facing Aquinas' Concept of Human Nature. – Режим доступу: <https://www3.nd.edu/~maritain/jmc/ti01/campodon.htm>.
2. Dubray Ch. Nature // The Catholic Encyclopedia / [red. Ch.G. Herbermann]. – Vol. 10. – New York 1911. – Режим доступу: <http://newadvent.org/cathen/10715a.htm>.
3. Grzybowski J. Człowiek jako osoba w metafizyce św. Tomasza z Akwinu / J. Grzybowski // *Warszawskie Studia Teologiczne*. – 2003. – nr. 16. – s. 201-229.
4. Hobbes Th. *Leviathan* / Th. Hobbes. – London: Penguin Books, 1981.
5. Little D. Is there such a thing as human nature? / D. Little. – Режим доступу: <http://understandingsociety.blogspot.com/2007/11/is-there-such-thing-as-human-nature.html>.
6. Messerly J.G. Summary of Aristotle's Theory of Human Nature. – Режим доступу: <http://reasonandmeaning.com/2014/10/17/theories-of-human-nature-chapter-9-aristotle-part-1/>.
7. Sartre J.-P. *L'existentialisme est un humanisme* / J.-P. Sartre. – Paris: Edité par Nagel, 1970.
8. Taylor Ch. *A Secular Age* / Ch. Taylor. – Cambridge, Massachusetts, London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
9. Аристотель, *Метафизика* / Аристотель // *Сочинения*. – Т. 1. – Москва: Мысль, 1976. – С. 63-368.
10. Платон, *Федр* / Платон // *Собрание сочинений*. – Т. 2. – Москва: Мысль, 1993. – С. 135-191.
11. Тома Аквінський, *Summa theologiae*. – Режим доступу: <http://www.corpusthomicum.org/iopera.html>.
12. Wojtyła K., *Osoba i czyn* / K. Wojtyła // *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. – Lublin: WTN KUL, 2000. – S. 43-344. (*Człowiek i moralność*).

Сагуйченко В.В.,
доцент, д.філос.н., професор кафедри філософії
КВНЗ «Дніпровська академія неперервної освіти»,
Україна, м. Дніпро

ФІЛОСОФІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність зміни освітньої політики України, входження її до Болонського процесу, реформування всіх складових системи освіти України формують запит на навчання протягом життя і вимагають зосередитися на філософії неперервної (безперервної) освіти, яка міжнародними документами проголошена як ключова для розвитку людини XXI століття. У цьому контексті є важливим дослідження самоструктурування безперервної освіти у процесі соціокультурних трансформацій постіндустріального зразку, простеження взаємодії інституалізованих та неінституалізованих форм освіти у модерній та постмодерній культурі [1, с.295]

Міжнародне дослідження Education and Training in Europe 2020 підкреслює стратегію позиттивного навчання як відповідь на виклики економічної кризи, демографічних змін, затребуваності у нових навичках для можливості подальшого працевлаштування в умовах конкуренто-спроможності, соціального включення і активного громадянства [3, р.57].

Складні питання освіти і виховання завжди є у полі зору філософів, що підтверджує 31 міжнародний гегелівський конгрес 2016 року у Бохумі (Німеччина), де автор приймав безпосередню участь [4, р.88]. Широко звісне ствердження Сократа: я знаю, що я нічого не знаю теж можна розглядати як необхідність подальшого удосконалення, подальшої освіти, посил до процесів самовдосконалення, тенденції до неперервної освіти. Для людини сьогодні важливим є орієнтація неперервної освіти на конкретні запити, а саме: її шанс вписатися у контекст сучасності. Освітні інституції, що об'єднані у формальну освіту, схильні до процесу самовдосконалення через нові форми організації процесу, вони поступово розвивають кордони неформальної освіти, доповнюючи одна іншу, створюючи єдину систему неперервної освіти: сьогодні освіта 25–64-річних і вище за віком людей – це не тільки університети третього віку, але і нові ресурси, створення відділів неперервної освіти для окремих категорій працівників.

Для України важливо стимулювання цього процесу для економічного та соціального розвитку підприємств, бізнесу, всієї держави. Можна погодитися, що «...не стільки нові технології, що ґрунтуються на знаннях, скільки сама людина, її нові можливості та перспективи повинні сьогодні задавати напрям у пошуках адекватних стратегій оновлення змісту освіти.

Тому завдання освіти (тем більш неперервної у нашому контексті) – «мінімізація соціальних, культурних і психічних травм усіх без винятку генерацій населення, які набувають досвіду прискорення суспільного оновлення. Усе це потрібно, щоб розвиток суспільства знань відбувався не в напряду відчуження людини, а зі збереженням потенційно закладеної у неї гуманістичної спрямованості» [2, с.247].

Література

1. Сагуйченко В.В. Культурні смисли і людинотворчий потенціал безперервної освіти /В.В.Сагуйченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2016. – № 111 (8). – С.295-299.
2. Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів / [авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, В. Лутай та ін.] – К.; Педагогічна думка, – 2011. – 320 с. –С.247.
3. Education and Training in Europe 2020. Responses from the EU Member States. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, – 2015. – 114 p. –P.57.
4. Valentyna Sahuichenko. Hegels Bildungsphilosophie und ihre Relevanz bei der Transformation von Bildungsinstitutionen im postsowjetischen Raum. Abstracts 31 Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft. Zum Abschluss der Ausgabe: G.W.F. Hegel, Gesammelte Werke. 17 bis 20 Mai 2016. Ruhr-Universität Bochum. Deutschland. – S. 88-89.

Сулятицька Т.В.,

*доцент, к.філос.н., доцент кафедри філософських дисциплін
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Здійснюючи аналіз вітчизняної літератури та сучасних досліджень щодо вподобань сучасної молоді, можна з впевненістю відзначити факт істотної відмінності студентів минулого століття від студентської молоді ХХІ століття, насамперед, про це свідчать наступні ознаки: а) сучасна молодь живе в країні, де постійно розвивається демократія, вносяться корективи в ціннісні орієнтації молодого покоління; б) нові інформаційні технології дають можливість студентам опановувати та використовувати нову інформацію; в) потенційна можливість здобувати освіту за кордоном. Беззаперечно, все це визначає специфіку структури та динаміку розвитку ціннісних орієнтацій студентів.

Актуальність вивчення ціннісних орієнтацій молоді зумовила появу цілої низки робіт, присвячених різним аспектам цієї проблеми. Проблеми ціннісних

орієнтацій юнацького віку торкається Н.Є. Бондар під час дослідження формування особистісної репрезентації життєвого шляху. Н.О. Волковою, І.В. Дубровіною, Б.С. Кругловим та іншими вивчалися структура й динаміка ціннісних орієнтацій особистості в старшому шкільному та студентському віці. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з індивідуально-типологічними особливостями особистості досліджувався Н.О. Волковою, К.Д. Шафранською та Т.Г. Сухановим, а з професійною спрямованістю студентів – В.М. Куніциним, Н.І. Іванцевою, В.Г. Калашніковим [1]. В соціально-психологічних і психолого-педагогічних дослідженнях вивчаються структура і динаміка ціннісних орієнтацій особистості в юнацькому віці, роль ціннісних орієнтацій в механізмі соціальної регуляції поведінки, взаємозв'язки ціннісних орієнтацій з індивідуально-типовими і характерологічними особливостями особистості, з професійною спрямованістю тощо. Дослідники вважають, що найбільш важливим та сприятливим для розвитку ціннісних орієнтацій є період навчання у виші. Для цього віку крім традиційних цінностей соціуму особливе значення має орієнтація на особистісне спілкування, тому в становленні системи ціннісних орієнтацій важливу роль грає спілкування з однолітками, ситуації зіткнення з протилежними поглядами, думками, вузівське творче та ліберальне середовище створює необхідні умови для їх особистісного зростання та формування вищого, автономного рівня ціннісних орієнтацій.

Студентській вік є періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, що впливає на становлення характеру і особистості в цілому. Це пов'язано з розвитком на даному віковому етапі необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: понятійного мислення, накопичення достатнього морального досвіду, заняття певного соціального положення. Процес формування системи ціннісних орієнтацій стимулюється значним розширенням спілкування, зіткненням з різноманітним форм поведінки, поглядів, ідеалів, що з'являються зі вступом молодою людини до ВНЗ. Студентська молодь психологічно готова і прагне до переоцінки та прийняття нових цінностей.

Отже, ціннісні орієнтації – складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особистості, він є складовою частиною системи відносин особистості, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, додає значення і напрям особистим позиціям, поведінці, вчинкам. Система ціннісних орієнтацій має багаторівневу структуру. Вершина її – цінності, пов'язані з ідеалами і життєвою метою особистості.

У Ціннісних орієнтаціях цінність виконує роль орієнтира та відповідного регулятора поведінки й діяльності людини в предметній та соціальній дійсності.

На одностайну думку багатьох дослідників, що займаються проблемою ціннісних орієнтацій, не дивлячись на специфіку підходів до неї, система ціннісних орієнтацій багато в чому визначає формування особистості людини. На жаль, далеко не всі результати можна порівняти між собою, оскільки різні автори розглядають феномен ціннісних орієнтацій з позицій різних психологічних напрямів. На думку Н.А. Кірілової, проблема ціннісних орієнтацій повинна бути вирішена з позицій цілісного, системного підходу до вивчення людської індивідуальності, що виражає найпрогресивнішу тенденцію сучасної науки. Цей підхід найбільш близький розумінню автором ціннісних орієнтацій, заснованому на теорії інтегральної індивідуальності, що дозволяє розглядати ціннісні орієнтації як складне, багатокomпонентне, ієрархічно організоване утворення, детерміноване, з одного боку, чинниками соціалізації, з другого боку – всією системою різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності. Можливість такого підходу дає концепція інтегральної індивідуальності В.С. Мерліна. Враховуючи розповсюдження в науці системного підходу, в рамках концепції інтегральної індивідуальності В.С. Мерліна, можна говорити про ще одну функцію ціннісних орієнтацій – системоутворюючу. Виходячи з цього, Н.А. Кірілова припускає, що існують різні типи ціннісних орієнтацій, сприяючі гармонізації особистості, становленню цілісної індивідуальності, що формуються самою людиною. Ці типи ціннісних орієнтацій є проявом соціальної активності – провідної діяльності в ранньому юнацькому віці, виступаючої як опосередковуюча ланка, в структурі інтегральної індивідуальності студентів. Автор працювала над експериментальним виявленням різних типів ціннісних орієнтацій у студентів.

В результаті дослідження автором виділено чотири типи ціннісних орієнтацій, що відрізняються стабільністю компонентів, що характеризують різну спрямованість соціальної активності студентів. З них два орієнтовані на цінності самореалізації в соціальній сфері (соціальної взаємодії – I тип і соціальної успішності – IV тип), і два – на цінності особистісного індивідуального існування (цінності індивідуальної самореалізації – II тип і цінності особистого щастя – III тип).

На думку Н.А. Кірілової, типи ціннісних орієнтацій, що формуються, сприяють встановленню специфічних зв'язків між різнорівневими властивостями інтегральної індивідуальності, що свідчить про системоутворюючу функцію ціннісних орієнтацій в забезпеченні цілісної єдності інтегральної індивідуальності. Отже, ціннісні орієнтації є ланкою, що опосередковує взаємозв'язки між різними ієрархічними рівнями інтегральної індивідуальності.

Формування ціннісних орієнтацій на думку дослідників проходить такі етапи: по-перше, це усвідомлення потреб; по-друге – порівняння потреб із предметами й явищами, які оточують світ і позиції до світу і, нарешті, по-

третє, формування усвідомленого ставлення до речей, умов і форм задоволення потреб [2].

Отже, ціннісні орієнтації виступаючи одним із центральних особистісних утворень, виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності і в цій якості визначають широку мотивацію її поведінки та діяльності. Таким чином, процес засвоєння студентами цінностей життя та їх перетворення в змістовні елементи ціннісних орієнтацій представляється у вигляді трьох етапів, що тісно пов'язані між собою: на першому етапі відбувається переоцінка цінностей та ідеалів, якими керувалася особа, будучи учнем; на другому етапі засвоєння здійснюється не тільки шляхом утворення цілісних функціональних одиниць емпірично представлених, а й комунікативних – через ЗМІ, лекційно-практичні курси, саморозвиток; в основі третього етапу є процес формування ціннісних орієнтацій, виражений в особистих внутрішніх відносинах до об'єктивних умов власної життєдіяльності.

Таким чином, формування ціннісних орієнтацій означає ніщо інше, як освіта тих необхідних умов, які забезпечують можливість людині свідомо та сумлінно виконувати свій цивільний борг.

Усвідомлення особистістю необхідності орієнтуватися на систему цінностей, яка є життєво і професійно необхідною, вимагає включення психологічних механізмів інтеріоризації та розуміння. З впевненістю можна стверджувати, що одним із ключових є психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій студентів. Сучасна дидактика трактує педагогічні умови як сукупність факторів, компонентів навчального процесу, що будуть забезпечувати успішність як у навчанні, так і у вихованні. Психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій студентів – це комплекс умов, компонентів освітнього та виховного процесу, сукупність психологічних механізмів та чинників. Найважливішим фактором формування ціннісних орієнтацій особистості, можна назвати вміння студентів оцінювати пріоритети в ціннісній сфері. В чому полягає суть даного фактора? А суть його, в осмисленні, прийнятті самим суб'єктом змісту, форм прояву і загального значення цінностей в житті людини.

Серед основних світоглядних проблем сучасної молоді, є її зневіра в здатності демократичних і громадянських цінностей досягти певних цілей, які відіграють вагоме значення для молодої людини. «Молодь проявляє досить низьку здатність до суспільної самоорганізації, а потенціал соціальної активності в суспільстві порівняно невеликий. Потрібно відмітити, що за період посткомуністичної трансформації частина української молоді прийняла головні демократичні цінності. Але ніколи вона не розглядала їх як реальний інструмент вирішення суспільних потреб» [3].

Неможна залишити поза увагою ще один фактор, орієнтований на формування ціннісних реалій, пов'язаних із майбутньою професією – це

продуктивні цінності. Вони є одним із центральних особистісних новоутворень у студентському віці.

В умовах сьогодення духовна сфера становлення та розвитку молодого покоління схильна до відчуження, однією з ознак якої виступає криза молоді в духовній сфері [4]. Важливим виміром духовності є її рефлексійна, самосвідома природа, коли особистість сама розуміє необхідність духовного самостановлення і здатності такі формуються саме в умовах інтелектуальної, етичної, пізнавальної та естетичної напруги, найсприятливішим середовищем для якої є вища школа. Адже, навчання у вищій сприяє усвідомленню власних світоглядних і ціннісних пріоритетів, аксіологічному самоусвідомленню, а саме: «духовний світ людської особистості й слід розглядати як певну систему свідомо-психологічних рис, особливостей, що у своїй цілісності виражає міру усвідомлення людиною сутності свого буття, свого місця й призначення в світі, смисл людського життя та смерті, що й знаходять свій прояв у характері становлення людини до світу в цілому й до себе самої зокрема» [5].

Отже, можна зробити висновок, що головним теоретико-методологічним принципом аналізу світоглядних орієнтацій студентської молоді є розуміння необхідності створення в процесі навчально-виховної роботи у вищій такого інтелектуально-ціннісного простору, де якнайповніше могла б самореалізуватися молода людина. Ціннісні орієнтації – складові освіти, які вбирають у себе різні рівні та форми взаємодії як суспільного так і індивідуального в особистості.

Література

1. Глинянюк Н.В. Психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. [Електронний ресурс] : http://tme.edu.ua/Dod/3_2010/Glinaniuk.pdf.
2. Леонтьев В.Г. Психологічні механізми мотивації. К. : Вид-во НГПІ, 1992. 216с.
3. Олпорт Г. Становлення особистості: Вибрані праці; пер. з англ. Л.В. Трубіцин, Д.А. Леонтьєва. М. : Сенса, 2002.
4. Маковецький А.М. Ціннісні орієнтації української молоді та їхня трансформація: досвід соціологічного аналізу. Вісник Львівського ун-ту. Серія соціологічна. Львів, 2008. Вип. 2. С. 330-337.
5. Ядов В.А. Саморегуляція і прогнозування соціальної поведінки особистості. Л., 2001. 324с.

Тарасюк Л.С.,

*доцент, д.філос.н., доцент кафедри філософії та історії
Шаврійського національного університету імені В.І. Вернадського,
Україна, м. Київ*

МОЖЛИВІСТЬ І ДІЙСНІСТЬ МЕЖ ЦІЛІСНОЇ ЛЮДИНИ

Наше століття називають динамічним, часом надзвичайно високого темпу життя. Сучасне споживацтво нерозривно пов'язане з тим, що наш час – час кількості. Безкінечність кількісного споживацтва перетворює часовий континуум у дискретну послідовність і веде людину до розщеплення. Соціалізація індивіда необхідна для цілей спілкування, але якщо вона перевищує міру, духовно-душевна унікальність людини розпадається на ряд моментів, які втрачають свою цілісність. Долаючи себе творчо, людина залишається самою собою і в той же час проникає в іншого та у світ. Це додання становить безкінечне творче становлення духовно-душевної природи людини, веде до її цілісності. Становлення цілісної особистості – передумова й результат формування кращого суспільного устрою, людини нових горизонтів. Недостатня цілісність особистості й сучасного суспільства, його своєрідна роздробленість постійно провокує на розщеплення особистісного та суспільного життя, – це ще одна причина, яка актуалізує проблему цілісності людини.

Категорії «можливість» і «дійсність», як і інші категорії діалектики, виводяться із принципу руху й розвитку матеріального світу, оскільки в ньому завжди щось виникає, розвивається, а щось відживає свій вік і відмирає. Звідси логічно припустити, що щось нове спочатку постає в недосконалій формі як можливість. Тому розвиток і є, власне, процесом перетворення можливості в дійсність. Отже, категорії «можливість» і «дійсність» є відображенням у нашій свідомості цих сторін об'єктивного процесу. У перетворенні можливості в дійсність важливу роль відіграють умови. Саме вони й зумовлюють можливість, тобто роблять те чи інше явище можливим або неможливим. На перший погляд можна зробити висновок, що можливості можуть бути реальними й нереальним, але не все так просто... Кожна людина, хоч раз, але переживала стан, коли неможливе стає можливим, а тому є щось за межами раціонального мислення перетворення можливості в дійсність, і ми спробуємо з'ясувати деякою мірою межі цілісної людини, а саме її можливості та дійсність.

Вихідним пунктом будь-якого системного дослідження є уявлення про цілісність досліджуваної системи – принцип цілісності. Це передбачає розгляд об'єкта з двох позицій: у співвіднесенні об'єкта з середовищем, зовнішнім оточенням і шляхом внутрішнього розподілу самої системи з виділенням її елементів, властивостей, функцій та їхнього місця в межах

цілого. При цьому властивості цілого беруться, ураховуючи властивості елементів і навпаки. Уявлення про цілісність системи конкретизується через поняття зв'язку. Серед різних типів зв'язку особливе місце мають системоутворювальні зв'язки. Різні типи стійких зв'язків утворюють структуру системи, тобто забезпечують її упорядкованість. Характер цієї упорядкованості, її спрямованість характеризують організацію системи. Структура системи може характеризуватися як горизонтально (зв'язки між однотипними, однопорядковими компонентами системи), так і вертикально. Вертикальна структура передбачає виділення різних рівнів системи й наявність ієрархії цих рівнів. Як приклад можна навести розподіл системи міжнародних економічних відносин на рівні господарювання (тобто розподіл по горизонталі): мегарівень (рівень світового господарства); метарівень (регіональний рівень); макрорівень (рівень держави); мікрорівень (рівень господарського суб'єкта).

Наводячи цей приклад, проведемо аналогію з цілісністю людини, з її психоструктурами, її внутрішньоособистісним світом, це також ціла система. Якщо існує скільки гіпотез стосовно мікросвіту й макросвіту, що дозволять нам робити висновок щодо того, що мікрокосм людини відображає макрокосм Всесвіту, то усе дійсно відбувається за невидимим законом аналогії. Способом регулювання багаторівневої ієрархії, забезпечення зв'язку між різними рівнями є управління. Цим терміном називають різноманітні за жорсткістю й формами способи зв'язку рівнів, які забезпечують нормальне функціонування й розвиток складних систем. Ієрархічність побудови є специфічною ознакою системи, а зв'язки управління – одним із характерних виразів системоутворювальних зв'язків. Досліджуючи системи, у яких є власні органи управління, розглядають також цілі й доцільний характер їхньої поведінки. Суттєва риса цілого ряду системних об'єктів полягає в тому, що вони є не просто системами, а системами, що самоорганізуються, з доцільним характером поведінки. У цьому випадку джерело перетворення системи або її функцій зазвичай міститься в самій системі.

Сучасний науковець І.М. Бондаревич у своїй статті: «Духовна цілісність людини: єдність статичного і динамічного аспектів» зазначає, що трансформаційні процеси, які відбуваються у всіх сферах українського суспільства, потребують переосмислення засад соціального життя й на індивідуальному, і на колективному рівнях [1, С.98]. У вищезазначеній статті автор наголошує, що визначені соціальними інститутами виховання й освіти орієнтири виховання цілісної особистості потребують достеменного з'ясування сучасного змісту понять «саморозгортання людини», «духовність», «духовна цілісність людини» та їхнього взаємозв'язку [1, С.98]. І. Бондаревич пропонує досліджувати духовну цілісність людини в єдності статичного й динамічного аспектів шляхом моделювання процесу

саморозгортання людини у формі становлення духовної цілісності особистості. Науковець обґрунтовує, що пізнавальні потужності діалектики й синергетики надають нам підстави стверджувати: сутністю буття людини є процес її саморозгортання; процес саморозгортання людини можна досліджувати як становлення духовної цілісності людини; структура внутрішньоособистісних механізмів становить статичний аспект духовної цілісності людини; самоорганізаційні процеси становлення структури внутрішньоособистісних механізмів становлять динамічний аспект становлення духовної цілісності людини; сутність процесу саморозгортання, як становлення духовної цілісності людини, складають процеси самоорганізації: утримання впорядкованості внутрішньоособистісних структур і коеволюційне самоструктурування; зміст саморозгортання людини складає діалектична взаємодія внутрішніх і зовнішніх факторів.

Можна зазначити, що можливості цілісної людини відображають горизонтальний напрямок, а вертикальний напрямок – саме дійсність меж людини. Звичайно, вплив природного середовища на особистість теж має місце, але в найбільш загальному вигляді модель цілісної людини становить узгодженість можливості й дійсності, тобто вертикально й горизонтально спрямованих процесів. Рух у вертикальному напрямку цілком і повністю зумовлений процесами і в горизонтальному, причому рух в обох напрямках є одночасним. Вертикальний напрямок відображає відновлення процесу цілісності особистості як коеволюційного самоструктурування особистості, а горизонтальний – утримання впорядкованості внутрішньоособистісної структури.

Цілісна людина здатна втілити свої можливості в дійсність, це, можна сказати, постійний процес виходу за свої межі. Саморозгортання своєї особистості дає змогу одночасно набувати все нових і нових можливостей, а також втілення цих можливостей у дійсність. Б. Грасіан використав таке етичне поняття, як «синдерсис», що означає тонке розуміння, поєднане з безпомилковою інтуїцією, яке називали «великий синдерсис». Мислитель вважав, що «синдерсис» є тронем розуму, основою мудрості, хто ним володіє, той долає все. Сенс синдерсиса – у природному потягу лише до того, що узгоджено з розумом та інтуїцією й узгоджується з вибором правильного шляху. Тому можна припустити, що цілісна особистість має такі можливості і здатна перетворювати їх у дійсність. Розумова діяльність такої людини передає дійсно цілісні духовні знання.

Література

1. Базалук О.А. Сущность человеческой жизни. Київ: Наукова думка, 2002.
2. Бердяев Н.А. О назначении человека. Москва: Астрель: Полиграфиздат, 2011, 480 с.

3. Бондаревич І.М. Духовна цілісність людини: єдність статичного і динамічного аспектів. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. № 32. С. 98-108.
4. Ганзен В.А. Восприятие целостных объектов. Ленинград: Изд-во Ленинград. Унив-та, 1974.
5. Киселиця С.М. Категоричний імператив у вимірах життєвої мудрості. Вісник Черкаського університету. Серія: Філософія. 2015. № 11. С. 69-77.
6. Соловьев В. Философское начало цельного знания. Минск: Харвест, 1999. С. 911.
7. Harris, Marvin: Cultural, People, Nature: An Introduction to General Anthropology (7th Edition). Allyn & Bacon, Boston, 1997.

Українська культура: міжетнічний та регіональний аспект

Рублевська Н.В.,

асистент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх викладання Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка,

Україна, м. Тернопіль

ЗБІРКА СКУЛЬПТУРИ ТЕРНОПІЛЬСЬКИХ МИТЦІВ У ФОНДАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Тернопільський обласний краєзнавчий музей охоплює у своїх фондах безліч творів різних видів як образотворчого так і декоративно-прикладного мистецтва. Не виключенням є скульптура. Ця збірка складається із творів різних часових періодів та різних країн. Звичайно, що найбільше – українських, особливо варто відзначити роботи тернопільських митців. У тернопільському обласному краєзнавчому музеї представлені колекції творів тернопільських скульпторів: Івана Мердака (5 од.), Василя Садовника (9 од.), Івана Козлика (27 од.), Івана Мулярчука (6 од.), Юрія Шаманського (8 од.) тощо.

Колекція творів Шаманського представлена творами: «Двірник» (1991), «Гуцул з торбою» (1991), «З лісу...» (1991), «Гуцул з люлькою» (1991), «Залицальник» (1991).

Козлик Іван Васильович народився 12 квітня 1934 року в с. Голгоча Бережанського району Тернопільської області. В 1962 році закінчив Косівське училище прикладного мистецтва, а у 1968 році – Львівський інститут прикладного та декоративного мистецтва. З 1968 року працював в

Тернопільських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР [1]. До збірки творів Івана Козлика Тернопільського краєзнавчого музею входять: рельєфний портрет корсунського полковника козацького війська Нестора Морозенка (загинув під Збаражем в 1649р.) (1985) [2]; барельєфний портрет Курбаса Олександра Степановича – народного артиста УРСР, драматичного актора, режисера (1990) [3]; барельєф «Маркіян Шашкевич» (1987) – гіпсовий відлив для меморіальної дошки М.Шашкевичу в м. Бережанах [4].

Мердак Іван Григорович народився 1935 року в с. Райське Лиського району на Лемківщині (тепер Польща). Закінчив Чернівецьке художньо-ремісничє училище (1955). У 1965-2005 рр. жив у Тернополі. Член НСХУ з 1993р. Заслужений майстер народної творчості УРСР з 1989 р. Помер 27 травня 2007 року в Херсоні. Скульптура «Іван Вишенський» (1974-75рр.) Івана Мердака – зображення погрудне, складається з двох частин – власне з скульптури (передня частина) та стовбур дерева (задня частина), з якої і виготовлена скульптура. Зображено голову чоловіка з великою бородою та вусами, що опускаються на груди. Твір закуплено музеєм в автора в грудні 1976 року [5]. Скульптура «Нестор Літописець» Івана Мердака виконана в повний зріст. Зображено літописця в довгому одязі. У правій, зігнутий в лікті і покладений на груди, руці Нестор тримає гусяче перо, ліва опущена. Голова дещо схилена наперед, погляд спрямований під ноги, де алегорично у вигляді скупчення корінців зображено ту історію джерела, з яких літописець черпав факти, описані в його творах. Скульптура затонована в темно-коричневий колір. Робота закуплена в автора в грудні 1979 року [6].

Колекція творів Івана Мулярчука представлена творами: «Варнак», «Ярема», «Невільник» (1989), «Неандерталець» (1981) та ін.

Садовник Василь Петрович народився 20 грудня 1934 року в с. Гордівцях Хотинського району Чернівецької області. У 1968 році закінчив Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва. Художник монументаліст. Працював в Тернопільських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. Член Спілки художників УРСР з 1981 року. Учасник обласних та республіканських виставок. Помер 21 листопада 2005 року в Тернополі. Погруддя Бобровського Анатолія Вікторовича – заслуженого артиста УРСР – виконане Василем Садовником в 1979 році. Після закінчення Київського інституту театрального мистецтва з 1957 р. закуплено в автора в 1981 році [7].

Колекція творів Шаманського представлена творами: «Двірник» (1991) [ТОКМСК –202], «Декоративна скульптура» (зображення гнома) (1997) [ТОКМСК-271-273], «Гуцул з торбою» (1991) [ТОКМСК –203], «З лісу...» (1991) [ТОКМСК –204], «Гуцул з люлькою» (1991) [ТОКМСК –205], «Залицьяльник» (1991) [ТОКМСК –206].

Отже, скульптура тернопільських митців займає важливе місце у фондах Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Тематика робіт є різною, і постатті українських корифеїв, і сторична тема, шевченківська тематика, є твори, які були актуальними у свій час, а саме в пострадянський період.

Література

1. Скульптурний портрет другого секретаря Товстенського райкому комсомолу Дмитра Дячука роботи Козлика Івана Васильовича // Інвентарна картка. – ТОКМСк-30.
2. Рельєф «Портрет козацького полковника Морозенка Нестора», автор Козлик Іван // Інвентарна картка. – ТОКМСк-122.
3. Барельєф «Портрет Курбаса Олександра Степановича», автор Козлик Іван // Інвентарна картка. – ТОКМСк-193.
4. Барельєф «Маркіян Шашкевич», автор Козлик Іван // Інвентарна картка. – ТОКМСк-278.
5. Скульптура «Іван Вишенський», Мердак Іван Григорович // Інвентарна картка. – ТОКМСк-9.
6. Скульптура «Нестор літописець», Мердак І.Г. // Інвентарна картка. – ТОКМСк-33.
7. Садовник В.П. Погруддя Бобровського Анатолія Вікторовича // Інвентарна картка. – ТОКМСк-60.

Урсу Н.О.,

*професор, докт. мистецтвознавства, зав. кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ХУДОЖНИК ОЛЕКСАНДР ГРЕН. НОВІ АРХІВНІ ЗНАХІДКИ

Грен Олександр Львович – відомий на Поділлі художник-педагог, живописець, колекціонер. Народився у Пскові 23 травня 1898 року в родині військових. Навчався у Московському Імператора Олександра II Кадетському корпусі. Пройшов курси при Інституті підвищення кваліфікації майстрів образотворчого мистецтва в Москві. Серед викладачів митця – відомий художник-педагог Іван Мозалевський, народний художник СРСР Борис Йогансон та ін.

У 1916–1917 роках Грен перебував в Криму, у Севастополі та Євпаторії, де служили його брати Євгеній та Миколай. З Кам'янцем-Подільським доля пов'язала О. Грена з 1918 року [2, с.79].

У 1921–1923 роках він обіймає посаду завідувача художньою студією-майстернею Політосвіти. З 1924 р. Грен переходить на педагогічну роботу,

викладає у школах (№3, №7), педагогічному інституті, дає уроки учням Кам'янець-Подільської Художньо-промислової школи, організовує майстерню з виготовлення дитячих іграшок, яка проіснувала 2-3 роки.

О. Грен брав участь у діяльності Кам'янецького товариства «Просвіта» та Кам'янець-Подільському комітеті охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи, був діяльним учасником Кам'янець-Подільського наукового товариства Всеукраїнської академії наук. Колекціонував і реставрував предмети давнього подільського побуту, які згодом ставали родзинкою його творчих композицій. Митці, в колі яких працював: І. Мозалевський, А. Петрицький, В. Гагенмейстер, К. Кржемінський, В. Шаврін, О. Адамович та ін.

Дуже теплі дружні стосунки пов'язували художника з відомою українською мисткинею Тетяною Нилівною Яблонською. Побачивши у Києві його твори на виставці, Тетяна Яблонська написала: «Дорогий Олександр Львовичу! Дуже приємно було відвідати Вашу цікаву, талановиту виставку і взнати, що Ви з таким ентузіазмом працюєте, так любите свою справу, так любите чарівне Поділля. Я дуже добре пам'ятаю і Вас, таку приємну, делікатну і милу людину...». У фондах Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника знаходяться численні вітальні листівки Тетяни Яблонської, надіслані художнику з нагоди різноманітних свят [1].

Знайдені у Державному історичному архіві Хмельницької області нові дані про митця стосуються його викладацької діяльності у 1933-34 роках і містяться у справі під назвою «Облікові картки Грена», датованої: початок – 1.III.1933 року і закінчення – 29.V.1934 року. 8 аркушів архівної справи скупі свідчать про кількість лекцій з предмету «Креслення», прочитаних художником-педагогом з 1 березня 1933 року по 29 травня 1934 року [3, арк. 1]. Ці лекції митець викладав на запрошення керівництва Кам'янець-Подільського інституту народної освіти для 1 академічної групи математиків.

Кожна картка, що виступала як фінансовий документ підтвердження виконаних годин, містила прізвище Грена, назву академічної групи, найменування дисципліни, дату і кількість проведених лекцій, особистий підпис Олександра Львовича тощо [3, арк.2-8]. На деяких картках накладена резолюція: «уплочено». Усі картки заповнені і підписані Олександром Греном особисто. Знайдених архівних матеріалів надто мало, але все ж вони заповнюють певну лакуну у житті і творчості видатного представника кубофутуристичного живопису на теренах Поділля.

Після визволення Кам'янця-Подільського від гітлерівських загарбників він працював як художник у політвідділі штабу польового коменданта міста полковника Белова [2, с.79].

У 1944 році Грен ініціював створення міської художньої майстерні. Через рік організував художню майстерню при обласному управлінні в справах мистецтва і був її першим керівником. Згодом повернувся до Кам'янця-

Подільського; працював учителем малювання та креслення і виконував окремі замовлення міськради [2, с.80].

Наприкінці 1950-х років, з розвитком «хрущовської відлиги», розпочався новий етап у творчості О. Грена з відомими сьогодні картинами, в яких втілювався величезний багаж знань з етнографії, культури та історії Поділля, а також сучасних напрямів європейського авангардного мистецтва. Він створив образ подолянки, який дозволяє відчутти характер народного подільського мистецтва і відрізнити твори самого Грена від спадщини інших митців.

Творчі роботи майстра експонувалися на виставках у Чернівцях, Львові, Кам'янці-Подільському. У 1978 році відбулася персональна виставка художника – в Києві, у республіканському Будинку письменника. Виставка мала значний резонанс у київському культурно-мистецькому середовищі. У 1982 році у Кам'янці-Подільському відкрито картинну галерею, в якій цілий зал був представлений роботами О. Грена, презентованими музеєм самим майстром [2, с.80]. У 1983 році художник відійшов у вічність і похований у Кам'янці-Подільському.

Таким чином, заповнена ще одна сторінка життя і творчості видатного художника-педагога Олександра Львовича Грена. Нарешті знайшлося архівне підтвердження його викладання у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти, яке було надзвичайно коротким. Заповнена ще одна сторінка його життя і художньо-педагогічної діяльності.

Література

1. Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник. КВ-109190. Вітальна листівка О. Грену від Т. Яблонської.
2. Урсу Н.О. Митці Кам'янця-Подільського архітектори, мистецтвознавці, художники. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я.І., 2016. 240 с.
3. Державний історичний архів Хмельницької області. Ф. 302. Оп. 1. Спр. 1886. Кам'янець-Подільський інститут народної освіти. Загальний відділ. Облікові картки Грена, 1952. 8 арк.

Моделі міжкультурної комунікації в умовах глобалізації

Комісар Л.П.,

*доцент, к.філос.н., доцент кафедри англійської філології і філософії мови
імені професора О.М. Мороховського Київського національного
лінгвістичного університету,*

Україна, м. Київ

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ» (EUROPEAN VALUES STUDY) ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Сучасне інформаційне (чи «інформаціональне, згідно М. Кастельсу) суспільство має у засновку кілька маркерів-орієнтирів, які його формують та ідентифікують. Зазначу без зайвого пафосу, що поняття «європейські цінності» (European Values Study) є одним із них, адже саме у європейській «системі координат» основна увага акцентується на проголошенні перш за все у ціннісно-вартісній шкалі ієрархії гідності особи, тобто фактичного визнання людини-громадянина як персони у європейському культурному просторі. Така ідентифікація можлива, як мені йдеться, крізь призму сучасного аксіологічного, етико-культурологічного, філософсько-антропологічного, соціально-філософського та філософсько-правового дискурсів. А якщо точніше, то в цілісному дискурсі цікавого поліморфного явища, яке носить на часі назву «практична філософія». Насамперед я маю інтенцію на критичний виклад матеріалу, без ідеологічної і політичної заангажованості, з обов'язковим аксіологічним і гуманістичним спрямуванням, що дозволить сформулювати у реципієнтів власний об'єктивний погляд стосовно концептуалізації європейських цінностей як цілісного поняття і однієї з провідних стратегій сучасної практичної філософії, орієнтованої на проект глобальної міжкультурної комунікації.

Сучасний дискурс практичної філософії почасти відряджує уявляти Європу виключно за моделлю національної держави як територіальної, політичної та культурної єдності у світі, яка відмежовує себе від інших та протиставляється їм. Це було би повторенням фатального європейського розвитку ХІХ та ХХ століття у світовому масштабі. На думку Г. Йоаса, саме у цьому місці ми наштовхуємося на двозначність, яку завжди містить питання культурної ідентичності Європи та європейських цінностей [2, с.33]. То чи йдеться в цьому питанні про цінності, що їх поділяють усі європейці, чи про такі, що в неповторний спосіб пов'язують їх? Адже цінності, як видно, все ж

таки закликають (навіть якщо їх сьогодні підтримують усі європейці) вийти за «європейські рамки», вимагають універсальної чинності. Отже, «нас, європейців, має єднати щось таке, що ми не намагаємось утримати тільки для себе» [там само].

Виникає питання: чи можна взагалі казати про специфічний набір цінностей, які б належали саме європейській культурі? На мою думку, цілком адекватно виокремити (і визнати провідними для європейської культури) такі культурні цінності як: свобода, розмаїття, раціональність, самоздійснення і внутрішній світ. Я пропоную також вказати справедливість, права людини і/як громадянина, толерантність і національна гідність. «Письмове закріплення цінності та гідності людини, свободи, рівності й солідарності і затвердження демократії та правової держави передбачає образ людини, моральний вибір і уявлення про право, аж ніяк не очевидні самі по собі, але це – фундаментальні фактори ідентичності Європи, бо їх можна захистити тільки за умови постійного формування відповідної моральної свідомості», – зазначає Й. Ратцінгер [4, с. 79].

Наразі звернімося і до актуальної (але вже не шпенглерівської) ідеї «присмерку Європи», з оглядкою на її культурний та етичний контекст. Почнімо з витоків. Отже, чи існує традиція Просвітництва, на яку може посылатися сучасна Європа; і як змінюється наш образ Європи, коли ми пригадуємо не лише добре та світле, а й злочини та жахи ХХ ст., що навіть дозволяють говорити про Європу як про «темний континент» (М. Мазовер)? [3, с.389]. Чи правомірно говорити, як це робить Й. Голслах, про ХХІ століття як «азійське»? [1, с.5]. Ці та інші – це лише одні з небагатьох можливих питань, які має охопити будь-яке ґрунтовне дослідження сутності цінностей Європи. Загалом поняття «європейські цінності» (European Values Study) має в ХХІ столітті амбівалентні конотації і визначається надзвичайною дискусійністю, що, в цілому, суголосне сучасним дебатам про Європу, її культуру, ідентичність і «присмерки».

Конститутивний стосунок цінностей до досвідів і тлумачень, про який ішлося вище, уможливорює спільне мислення партикулярності кожної досвідної історії та універсалізму цінностей. Приведемо для ілюстрації юридичної легітимації, далекої від «самовихвалювання і ненависті до себе» спробу визначення культурних цінностей Європи запропоновану (але не реалізовану на рівні нормативної легітимації) польським публіцистом С. Вілкановічем: «Ми, європейці, хочемо <...> свідомі багатства нашої спадщини, створеної на джерелах юдаїзму, християнства, ісламу, грецької філософії, римського права та гуманізму, який має як релігійні, так і нерелігійні джерела; свідомі цінності християнської цивілізації, яка є головним джерелом нашої ідентичності; свідомі частих випадків зради, на яку проти цих цінностей ішли християни і нехристияни; пам'ятаючи про добро і зло, що ми несли мешканцям інших континентів; шкодуючи про катастрофи,

що були спричинені тоталітарними системами, породженими нашою цивілізацією; <...> будувати наше спільне майбуття» [2, с.34].

Отже, підсумуємо. Сучасні європейські дослідники акцентують на постановці питання про цінності «без зазіхань на узурпацію» цінностей Європою, тому складність проблеми виокремлення саме європейських цінностей без ідеологічної і політичної заангажованості очевидна. Загалом поняття «занепаду Заходу» (О.Шпенглер) та європейський сумнозвісний досвід ХХ ст. (А.Бадью), концептуалізовані мислителями у принципі «НІКОЛИ ЗНОВУ». Слід задатися питанням: чи не потребує сучасний «гібридний» (як його називають Дж. Мілбанк та Е. Пабст) [5, р.34] глобально/ локальний світ аксіологічного ренесансу на рівні макроетики? Як мені йдеться, саме універсалістська макроетична стратегія має бути тим комунікативним первнем, що уможливить адекватну комунікацію в епоху глобалізації.

Література

1. Голслах Й. Сила раю. Як Європа може бути попереду в азійському сторіччі / пер. з англ. П. Тарашука. Київ : Темпора, 2016. 354 с.
2. Йоас Г. Культурні цінності Європи // Культурні цінності Європи / пер. з нім., за ред. Г. Йоаса і К. Вігандта. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 7-36.
3. Мазовер М. Темний континент – Європа й тоталітаризм // Культурні цінності Європи / пер. з нім., за ред. Г. Йоаса і К. Вігандта. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 389-408.
4. Ратцингер Й. (Бенедикт XVI). Идентичность Европы. Ее духовные основы: вчера, сегодня, завтра // Ценности в эпоху перемен. О соответствии вызовам времени / пер. с итал. П. Адзаро. М.: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007. С. 71-93.
5. Milbank J., Pabst A. The Politics of Virtue : Post-Liberalism and the Human Future. London : Rowman & Littlefield, 2016. 363 s.

Осійський Ю.О.,

*д.богос., ст. викладач кафедри соціальних технологій
Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна»,
Україна, м. Вінниця*

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО ВІДНОШЕННЯ «ВЛАДА – ТІЛО» АБО ФЕНОМЕН ФЕМІНІСТИЧНОГО ФАШИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний фемінізм не має нічого спільного з боротьбою за жіночу рівність прав із чоловіками. Жертвою звалтування стало вигідно стати – на цьому можна зробити велику кар'єру феміністки, це називається сьогодні «gare survivor». 2015 рік, шведська феміністка звинуватила коханця в тому, що він її звалтував, тому що він зайнявся з нею сексом без презерватива. Це була

дуже дивна дама: вона до цього ще звинувачувала свого студента в тому, що він її спокусив. А спокусив він її тим, що він посилав на її лекціях смски, а сексуальним актом це було тому, що якби вона була чоловіком, то він би не наважився смску посилати. Тобто його дія була пов'язана з тим, що, ось, він відчував до неї зневагу, а тому він гендерний фашист. Так ось ця дама всерйоз вважала, що 3 мільярди людських самців складається в злісному сексистській змові проти 3 мільярдів людських самок. Це була просто офіційна позиція. І ось тоді це здавалося якимось фріком. А тепер у 2018 році це, в загальному плані, норма, тому що якщо подивитися на ліві ЗМІ західні, то можна нарватися на скандал типу такого: якась дівчина Шарлотта Прудман вішає своє фото в LinkedIn. Їй пише чоловік на ім'я Олександр Каргер-Сілк, каже, що вона виглядає приголомшливо. Шарлотта Прудман, Прудман, яка є практикуючий феміністський адвокат, кричить: «Сексизм! Як сміє цей фашисткуючий самець хвалити моє обличчя, а не мої професійні здібності!».

У 2017 році, американська чорношкіра активістка руху Black lives matter Саллі Стівенсон звинуватила вченого Стівена Гокінга в сексуальних домаганнях, повідомляє FOX News. Стівенсон написала великий пост в Facebook, в якому заявила, що Гокінг намагався до неї чіплятися, коли вона публічно зажадала від нього пожертвувати не менше \$ 500 тисяч на захист прав ЛГБТ-спільноти та національних меншин. «Ця людина, що вважає себе вченим, відповіла мені в особистому листуванні. Він написав, що вивчення чорних дір йому здається більш перспективною темою, ніж вирішення соціальних питань, якими і так в США займається безліч людей. Я думаю, нікому не треба пояснювати, що це біле лайно мало на увазі під вивченням «чорної діри», - заявила вона. За словами Стівенсон, коли вона влаштувала демонстрацію біля будинку Гокінга, учений «кілька разів гнівно і брудно дивився на неї з вікна». Тепер проти Гокінга подані позови за звинуваченням у публічних проявах расизму і гомофобії, йому також інкримінуються сексуальні домагання і порушення свободи особистості. Більшість американців в соцмережах підтримують позицію активістки. «Страшно подумати, що людина, яка повинна бути прикладом для оточуючих, дозволяє собі таку огидну поведінку. Якщо у Гокінга є якісь заслуги в космонавтиці, це не дає йому права так поводитися», - пише користувач Facebook Крісті Оулдсен. «Америка - країна для всіх, а не для такого расистського білого непотребу, як Гокінг. Сподіваюся він і його прихильники згорять в пеклі», - зазначає координатор Black lives matter в Нью-Джерсі Харді Льюїс. «Те, що відбувається – це терор з боку білих при потуранні президента Дональда Трампа. Він такий же гнобитель, як і Гокінг», - сказала конгресмен від Демократичної партії Ненсі Кім [1-4].

Абсолютною правдою є те, що жінки в сучасному суспільстві менше заробляють. Але слід враховувати, що в сучасному західному суспільстві у жінки вибір більше, ніж у чоловіка. Ну, ось, у всьому, навіть в одязі – можна носити спідницю, можна штани. Ви уявляєте собі чоловіка в спідниці?

Те ж саме стосується соціальних ролей. Це правда, що жінки заробляють менше чоловіків. Вибір проте більше: можна піти на роботу, можна вийти заміж. Ніхто не здивується, якщо жінка перебуває на утриманні у чоловіка, і більше того, якщо цей чоловік мільярдер, це є найвигіднішою стратегією виживання. Тобто справа не в тому, що вона дурненька дівчинка, вона вийшла заміж. Ні. З точки зору життєвої стратегії дуже часто вона поступила абсолютно правильно. А якщо уявити собі чоловіка, який замість того, щоб піти на роботу, одружився і його утримує дружина, ну, це взагалі соціально неприйнятний варіант поведінки. Навіть професія гламурної утриманки для жінки зовсім не ганебна в сучасному світі. Інша справа, для чоловіка. Крім того на Заході більш-менш рівні жінки і чоловіки, і за цей час накопичилася статистика, яка говорить, що з журналістикою все нормально: жінки-журналісти якось не гірше журналістів-чоловіків. З літературою все нормально: ніяка Джоан Роулінг не гірше літераторів-чоловіків, причому це стандартне явище в тих культурах, в яких жінки отримували хорошу освіту.

Жінки можуть бути хорошими правителями [2, с.345]. Знову ж таки, це не новина з часів княгині Ольги та Анни Ярославни королеви Франції. Все нормально з біологією і з лікарями. А, ось, скажімо, з фізикою не дуже добре. Ось, якщо подивитися, яка кількість лауреатів Нобелівської премії з фізики після Марії Кюрі і доньки були жінки, ну, якось не густо. Тому коли чергова феміністка подає в суд на Теслу зі словами, що там в Теслі гендерна дискримінація, і доводить це тим, що в Теслі набагато більше інженерів-чоловіків працює, ніж інженерів-жінок, то це пов'язано виключно з гендерних фашизмом [4, с.155]. Немає і не може бути жодних фактів проти рівності жінок і чоловіків, але якщо подивитися, яка риса європейського суспільства сприяла протягом століть його розвитку і прогресу, то ця риса буде моногамія та її найбільша коштовність - жінка. На початку минулого століття ліві усього світу (комуністи, анархісти, соціалісти), розраховували на пролетаріат, вони боролися за права пригноблених трудящих. У сучасному Заході трудящих не дуже багато залишилося, а, головне, вони не відчувають себе пригнобленими. Вони голосують за Трампа, за «брексит», і вважають, що ліваки сидять у них на хребті. Тому лівому істеблішменту потрібні нові категорії пригноблених, за права яких можна боротися. Це мігранти, геї, мусульмани, звичайно, жінки. Це невичерпний рудник, з якого видобуваються жертви гноблення. Якщо нав'ювати половині населення, що їм всі винні, це відкриває нечувані можливості. Маркс з його пролетаріатом відпочиває. Сьогодні заспокоїти всіх нас може тільки те, що оскільки в Україні поки править не лівий істеблішмент, а дуже корумпована верхівка, то питання боротьби проти сексизму у нас стоїть тільки в парі окремих політиків. Але ЄС від нас не так далеко як нам здається. Саме тому нам потрібно бути готовими до появи в нашому законодавстві нових правил феміністичного характеру. Правил які внесуть в наше українське життя дух вільної Європи. Європи, з якою нас об'єднує лише «без віз».

Література

1. Бовуар, С. де. Друга стаття. В 2 т. Т.1 / Сімона де Бовуар; пер. з фр. Н. Воробйова. – К.: Основи, 2014. – 390с.
2. Гендер для “чайників” . – М.: Звенья, 2016. – 264с. – В надзаг.: Фонд им. Генриха Белля.
3. На шляху подолання гендерного насильства і дискримінації. – Чернігів, 2013. – 37с. – В надзаг.: Чернігів. обл. орг. Співки жінок України, Проект “Жінки, знайте свої права”.
4. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / Відп. ред. М. М. Скорик. – К.: К.І.С., 2014. –535с.

Русул О.В.,

*доцент, к.філос.н., Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,*

Україна, м. Кропивницький

МІЖНАРОДНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ І МУЛЬТИКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ДЕРЖАВ ЗАХОДУ

Міграційні процеси в умовах культурної глобалізації актуалізують дискурс міжкультурних діалогів, що потребують належної уваги при розбудові міжнародних відносин на засадах співдружності та взаємозбагачення культур. Однією з причин міграції населення є економічна складова. Інша причина – це переселення від зруйнованих збройними конфліктами територій до країн Європи та в певній мірі Північної Америки, які традиційно сприймаються соціально-благополучними та відносно лояльними в політиці щодо мігрантів. Поки інтенсивність міграційних потоків до даних територій була відносно помірною, соціальних негараздів міграція не створювала.

Певним чином загострення питань мігрантської політики, особливо в Європі, створює світова економіка, що переживає не кращі часи свого розвитку. З одного боку ліберальна політика щодо мігрантів, котра упродовж кількох десятиліть реалізовувалась зокрема в Західній Європі, була поміркованою, мігрантів забезпечували житлом, грошовою компенсацією, працевлаштовували. Були сподівання, як зазначала ще в 2011 р. канцлер Німеччини А. Меркель, що мігранти певний час будуть працювати на підприємствах країни, а з часом ймовірно повернуться на батьківщину, а ті що залишаться будуть шанобливо ставитись до місцевих культурних традицій.

Збільшення міграційних потоків в наш час до країн Західної Європи спричинено збройними конфліктами та відповідно соціально-економічним занепадом в таких регіонах світу як Близький Схід та Північна Африка. В світлі вище означеного постає ситуація коли європейські держави-нації

зіштовхуються з викликом, що несе загрозу втрати вкоріненого етнокультурного середовища. Дана ситуація загострюється тим, що Європа історично формувалась як споріднене утворення держав-націй з власною генетично вкоріненою ментальністю та національною ідентичністю. Відповідно до цього процеси міжкультурної комунікації сприймаються із застереженням у деяких європейських країнах. Чого не скажеш про так званий Новий світ, яким є Північна Америка, де явище мультикультуралізму розвивалося разом із формуванням державності. З цього приводу дослідник Е.Г. Аванесова відмічає: «Немає сумніву в тому, що зусилля американської держави по формуванню єдиної американської нації дали визначені позитивні результати. Були досягнуті непогані успіхи в плані мовної, культурної і політичної асиміляції» [1, с.10]. В такий спосіб виникає ситуація в Західній Європі, де одні держави-нації відносно лояльно ставляться до мультикультуралізму (Фінляндія, Швеція, Норвегія, Нідерланди), натомість політичні лідери Англії, Німеччини та Франції ще в 2011 р. заявили про крах подібної політики. Однак, як говорить У. Бек: «Насправді мультикультуралізм допускає (хоча й у дуже пом'якшеному вигляді) сутнісну ідентичність і суперництво культур» [3, с.349]. Якраз таку модель співіснування і демонструють держави Нового світу та деякі європейські країни. Для інших держав-націй, що зіштовхуються чи не найбільше з потоками мігрантів (Англія, Німеччина, Франція), більш прийнятним є варіант розвитку мультикультуралізму близький до того, який сформувався у США в середині ХХ ст., оскільки за такої політики мультикультуралізму як «плавильний котел», уможлиблюється збереження етнокультурної спадщини титульних націй. При цьому, подібна міграційна політика у певних Європейських державах має будуватися на прикладі пошуку мирного вирішення наболілих питань, що лежать в площині етнокультурних комунікацій. Як зазначає дослідник І.В. Следзевський: «Завдання, котре стоїть перед сучасними державами, особливо в сфері зайнятості і освіти, забезпечення громадянських свобод, полягає не в утисках чи штучному обмеженні стремління людей публічно виражати свою ідентичність, в тому числі і колективну, а в знаходженні гнучкого і розумного балансу між цими претензіями і принципами національного громадянства, свобод і рівності громадян незалежно від етнічних, релігійних, расових відмінностей, в збереженні, а не послабленні консолідуючих традицій і норм громадянської ідентичності та інституту громадянства» [4, с.136].

Таким чином, політика мультикультуралізму в більшості країн Західної Європи потребує докорінного перегляду відповідно до назрілих вимог крос-культурної комунікації сьогодення. У такій ситуації кожна з європейських держав-націй в залежності від власних соціокультурних орієнтирів має проводити помірковану, вивірену, а значить контрольовану політику мультикультуралізму.

Література

1. Аванесова Е.Г. Мультикультурализм и проблема стабильности полиэтничного государства / Е.Г. Аванесова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2012. – № 4, ч. 1. – С. 10-13. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журналу: URL:<http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000432747>
2. Бек, Ульрих. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульрих Бек; пер. з нім. О. Юдіна. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 408 с. – (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 14).
3. Следзевский И.В. Мультикультурализм: хрупкий баланс между интеграцией и дезинтеграцией / И.В. Следзевский // Общественные науки и современность. – 2013. – № 2. – С. 123-137.

Філософія науки й основні закони правильного мислення

Плахтій М.П.,

к.філос.н., доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАДИЦІЇ КИЇВСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ФІЛОСОФУВАННЯ У ЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ В.Ф.АСМУСА

Процес становлення вітчизняного філософського знання неможливий без переосмислення попередніх здобутків та досвіду. Саме це дасть можливість відтворити цілісний образ української логіко-філософської думки.

До сузір'я яскравих філософів, які продовжили традиції київського академічного філософствування, належить Валентин Фердинандович Асмус (1894-1975). Численні праці професора у галузі філософії та її історії, логіки та естетики, літературознавства та педагогіки стали взірцем української та світової філософії.

Найбільш значний вплив на формування наукових інтересів В. Асмуса справили роки навчання у Київському Університеті св. Володимира. У власних спогадах про цей період В.Асмус із теплотою згадує професорів Василя Васильовича Зеньковського (1881–1962) та Олексія Микитовича Гілярова (1856–1938).

У 1914 році майбутній професор вступив до університету св. Володимира на відділення філології, де на першому році навчання обов'язковими філософськими дисциплінами були логіка та загальна психологія які читав професор В.Зеньковський (1881–1962), а із другого семестру курс історії

зарубіжної філософії розпочинав професор О.Гіляров (1855–1938). За спогадами В. Асмуса, професор В. Зеньковський вразив студентів вже із перших лекцій, адже не приховував ні релігійної спрямованості, ні ідеалістичного змісту своїх філософських ідей, більше того пропагував їх. В. Зеньковський був учнем та послідовником відомого філософа та логіка Г. Челпанова (1862–1936), який розпочинав свою науково-педагогічну діяльність у Київському університеті, а згодом перейшов до Москви де заснував Інститут психології. Саме підручник логіки професора Г. Челпанова був найбільш розповсюдженим у дореволюційний час та перевидавався більше десяти разів, в українському перекладі підручник було опубліковано в 1947 році.

Курс логіки, який викладав В.Зеньковський, теж вразив В.Асмуса, адже читався не як формально-логічна дисципліна, а як філософський курс. Найбільше уваги у курсі логіки молодий професор приділяв поглядам Гуссерля. У теорії міркувань та класифікації міркувань В. Зеньковський пропагував ідеї класифікації висновків М. Каринського.

Через всю філософську біографію В. Асмуса простежується інтерес до логіки. Початок викладацької діяльності В. Асмуса пов'язаний із логікою, адже свою першу публічну лекцію він прочитав саме із цієї дисципліни 7 березня 1922 року у Київському університеті на тему: «Філософські задачі логіки» [2, с.24].

Окрім того, свою першу книгу «Діалектичний матеріалізм і логіка» В. Асмус опублікував весною 1924 року. Із приводу цієї публікації мав зустріч із професором О. Гіляровим, який на той час був дійсним членом Української Академії наук.

У 1927 році він був запрошений до викладання у вузах Москви: у Інституті червоної професури, у Академії комуністичного виховання, у Московському інституті історії, філософії і літератури (МІФЛІ). І знову ж таки його педагогічна діяльність була пов'язана із логікою, так як у МІФЛІ він викладав факультативний курс формальної логіки, а у Московському університеті читав лекції з історії логіки для аспірантів.

На початку свого існування радянська влада сприймала логіку «як зброю класового ворога, кулака та підкулачника», про що згадує аспірант В. Асмуса професор Авенір Іванович Уйомов. Тенденції до «реабілітації» логіки постали перед самою війною, у 1941 році пропагується думка, що логіка повинна відновитися як навчальна дисципліна та галузь дослідження. Здійснити цей проект під час війни було неможливо, але ставлення до цієї філософської дисципліни пом'якшилося. Так у 1943 році у Московському державному університеті було створено кафедру логіки. А у 1946 році ЦК ВКП(б) у постанові «Про викладання логіки та психології у середній школі» визнав зовсім неправильним те, що у середніх школах не вивчається логіка та психологія, тому необхідно було ввести упродовж чотирьох років із 1947/48 навчального року, викладання цих предметів у всіх середніх школах Радянського Союзу.

Проблемами формальної логіки В.Асмус займався ще із часів навчання в університеті, тому активно долучився до руху з відновлення позицій логіки як навчальної дисципліни. У 1944 році він опублікував ряд статей: «Логічні закони мислення» [3], «Для чого потрібно вивчати логіку» [6].

Безсумнівним видавався факт, що відомий підручник «Логіка» (1947) – перший та єдиний одноосібний підручник професора В. Асмуса. Насправді існує ще один підручник із логіки В. Асмуса, який було видано 1942 року тиражем усього 100 екземплярів [1].

Опрацювавши зміст зазначеного підручника, можемо констатувати, що він суттєво відрізняється від підручника 1947 року. Насамперед перший розділ присвячується головним законам логіки, а другий та третій розділи – розкривають тему «Поняття», проблему визначення понять, правила та логічні помилки у визначеннях, а також поділ понять. До речі, розпочинаючи виклад навчальної дисципліни із законів логіки, В. Асмус діє згідно із усталеною у київській логічній школі методологічною концепцією, що фіксується ще у лекціях професора П. Юркевича [7, с.103].

У розділі четвертому розглянуто судження, його склад, види, також досліджуються судження про необхідність та можливість. Окремим розділом виведено роз'яснення протилежних та суперечних суджень. Надалі досліджуються безпосередні умовиводи, силогізми прості, умовно-категоричні, розділово-категоричні та складні силогізми. У подальшому розглядаються індуктивні міркування, виводи за аналогією, доведення та його види. Безперечно, теми традиційної логіки більш повно було викладено автором у підручнику «Логіка» (1947). Доцільним, гадаємо, буде наголосити на суттєвих відмінностях обох підручників. Передусім, у першому розділі підручника «Логіка» (1947) під назвою «Предмет та завдання логіки» дається поняття логіки як науки про правильне мислення, а також вводиться поняття логічної форми, саме цього розділу немає у більш ранньому виданні. Основи методології наукового дослідження зазвичай не розглядалися у курсі формальної логіки, усе ж у підручнику 1942 року досить детально аналізуються питання систематизації, спостереження, експерименту, наукового закону, теорії та практики, а також роль доведення в утворенні наукових суджень та інші.

Дивним видається той факт, що у радянській історіографії про цей підручник логіки не було відомо, і що віднайшовся він лише зараз. На разі виявлений підручник ще очікує на ґрунтовне дослідження наукової спільноти. Слід зауважити, що кожен науковець, чиє становлення відбувалося у межах дореволюційної академічної традиції, увесь час відчував загрозу з боку тоталітарної системи та був змушений «притосовуватися» до комуністичної ідеології. Однак беззаперечна інтелігентність, широка ерудиція, професійність, відданість науці виокремлює В. Асмуса із поміж інших діячів науки зазначеного періоду.

Література

1. Асмус В. Учебник Логіки. / В.Ф.Асмус. На правах рукописи. 1942. – 183 с.
2. Асмус В.Ф / В.Ф.Асмус; [под. ред.. В.А.Жучкова, И.И.Блауберг]. – М.: Російская политическая энциклопедия (РЗССПЄН), 2010 – 479 с.
3. Асмус В.Ф. Логические законы мышления // Под знаменем марксизма. – 1944. – №4.
4. Асмус В.Ф. Логіка. / В.Ф.Асмус. Київ: 4-та республіканська поліграфічна ф-ка, 1947. – 410 с.
5. Асмус В.Ф. Философия в Киевском университете в 1914 -1920 годы (Из воспоминаний студента) // Вопросы философии. — 1990. – № 8. – С. 90-108.
6. Асмус В.Ф.Для чего нужно изучать логику // Агитатор. – 1944. – №17-18.
7. Плахтій М.П. Логіка в Україні у другій половині XIX - на початку XX століття: напрями розвитку : монографія / М. П. Плахтій; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І.Огієнка. – Кам'янець-Поділ., 2009. – 192с.
8. Уёмов А.И. Как я был аспирантом Асмуса // Человек. – 2000. – №2. – С. 156-168.

ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА

Думанська Л.Б.,

*ст. викладач кафедри українознавства
Одеської державної академії будівництва та архітектури,
Україна, м. Одеса*

СЛОВОСКЛАДАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У сучасній термінології спостерігається тенденція до зростання продуктивності такого різновиду морфологічного способу творення, як словоскладання. На думку Г.Й. Винокура, причина продуктивності та активності даного способу словотворення в тому, що досить часто існує необхідність передати дві ідеї в одному слові [3, с.46]. Продуктивність складних термінів, підкреслюють дослідники термінологічного словотворення, зростає особливо у зв'язку з розвитком науково-технічних знань, внаслідок чого виникає необхідність у нових найменуваннях для нових механізмів, приладів тощо. Окрім того, складні слова, якими позначають складні спеціальні поняття, характеризуються структурною цілісністю, здатністю виступати еквівалентами словосполучень, хоч їх структура зумовлена в цілому граматичною будовою мови. Будучи потужним джерелом розвитку та поповнення складу мови за рахунок існуючих слів, словоскладання відіграє важливу роль у термінотворенні різних галузей знань.

Серед сучасних українських архітектурних термінів можна виділити дві групи: власне складні, які складаються з двох повнозначних коренів (основ), що мають відповідність у кореневих морфемах похідних або непохідних слів; складноскорочені, які складаються з частин основ (або з ініціальних букв) і співвідносяться з відповідними словосполученнями.

Внаслідок словоскладання виникають похідні слова з новою семантикою. Складене слово ідентифікує нове поняття за його особливою ознакою, за допомогою уточнення однієї основи іншою. Зміст нового найменування визначається за встановленням відношень між сполучуваними знаками, а не за його структурою. Таким чином, семантична цілісність складного слова ґрунтується на тому, що його значення часто може бути просто сумою значень, які мають кожен з окремо взятих компонентів.

Так, серед українських архітектурних термінів, утворених основоскладанням, слід виділити групу композитних іменників на позначення спеціально обладнаних приміщень, у яких щось можна виробляти (переробляти), для зберігання (чогось), лікування (когось). Нами виділено наступні словотвірні типи цієї групи: терміни, утворені від

атрибутивних словосполучень із гіперонімом сховище: водосховище, газосховище, насіннесховище, нафтосховище тощо; терміни, що мотивуються реченнями або поширеними атрибутивними словосполученнями, з основним компонентом лікарня: водолікарня, грязелікарня, світлолікарня тощо; терміни, які мотивуються реченнями або поширеними атрибутивними словосполученнями, з основним компонентом комбінат: лісокомбінат, птахокомбінат, рибокомбінат тощо.

Головним критерієм у виділенні складного слова з великої кількості словосполучень є його ціліснооформленість, яка виражає змістовну цілісність, підкреслюючи, що даний предмет чи явище уявляється насамперед як дещо єдине, ціле, навіть якщо відзначається складність його побудови чи виділяються окремі його ознаки. Поняття ціліснооформленість трактується О.С. Ахмановою як «неподільність, неможливість поділу на частини та розташування між ними інших елементів» [1, с.509]. Окрім цілісності семантики та ціліснооформленості складного слова, ще слід відзначити наявність декількох основ.

Необхідність передати дві або декілька ідей в одному слові, а також точніше та повніше назвати нові явища у сфері архітектури сприяє появі великої кількості складних термінів в українській архітектурній терміносистемі (УАТ). Так в досліджуваній термінології зростає продуктивність такого різновиду морфологічного способу термінотворення, як композиція (основоскладання), яка дає змогу охарактеризувати поняття чи реалії за кількома ознаками та виражати родо-видові відношення між ними [6, с.140-141].

Терміни архітектури, утворені способом основоскладання, за характером словотвірних засобів можна поділити на дві групи. До першої групи належать терміни, утворені від основ залежних компонентів та самостійних слів (з інтерфіксами або без них): зерносховище, асфальтобетон, гідроізоляція, водопостачання, містобудування тощо. До другої групи можна віднести терміни, утворені таким способом, при якому основоскладання завершується нульовою суфіксацією: водоспад, водостік, вододіл тощо.

В УАТ переважають двоосновні структури, наприклад: трубопровід, димохід, водостік, водосховище, залізобетон, пемзобетон, туфобетон тощо. Триосновні терміни-композиції в досліджуваній термінології малопоширені і вживаються найчастіше для найменування будівельних матеріалів, технологій: шлакопемзобетон, аглоперлітобетон, керамзитопінобетон тощо.

Досить продуктивною моделлю в УАТ є композитний дериват, утворений за допомогою компонента з кількісною семантикою пів-, напів-: напівакротерій, напівальтанка, напівбастіон, напівколона, напівярус; піварка, піввал, піввальма, півванна.

Архітектурна термінологія активно поповнюється терміноодинамиціями, утвореними за допомогою компонента -подібний, який виступає у функції

схожості, подібності: (дах) баньоподібний, ромбоподібний, конусоподібний. Компонент -подібний десемантизувався, став службовою морфемою, а його корелят належить до самостійних частин мови, має лексичне значення і не підлягає редуції [2, с.133]. Специфічність даного компонента виявляється у кореляції з відповідною лексемою подібний. В архітектурній термінології зафіксовано також три терміни, утворених за допомогою компонента – подібний у постпозиції та буквених елементів П-, У-, Т- у препозиції: П-подібний, У-подібний, Т-подібний.

Менш продуктивним в УАТ є спосіб словоскладання, що полягає у поєднанні кількох основ в єдину лексичну одиницю. Такі лексичні одиниці отримали назву юкстапозити, наприклад: будинок-особняк, статуя-апотропей, вікно-абажур, архітектор-дизайнер, бонет-капонір, бонет-каземат, склепіння-оболонка, паля-стояк, вікно-ліхтар, ангар-майстерня тощо. Деякі дослідники вважають їх словосполученнями [4], інші – перехідним видом між словосполученнями і складними словами. Проте, на думку Н.Ф. Клименко, термінологічне використання слів у зв'язку з їх лексикалізацією дає підставу вважати утворення такого типу складними словами [5]. В архітектурній термінології юкстапозиція характерна для термінів-іменників, найчастіше це прикладкові сполучення: архітектор-дизайнер, архітектор-конструктор, художник-аніміліст, місто-сад, вікно-роза, сад-іподром, сад-лабіринт, сад-перистиль, цегла-сирець тощо. Ця модель стає досить продуктивною на сучасному етапі розвитку науки, культури, тому що юкстапозити можуть об'єднувати в своєму складі як власномовні, так і запозичені лексеми, що підтверджує потенційні можливості аналізованої моделі. Наприклад, терміни місто-сад, будинок-сад, вікно-колесо поєднують власномовні лексеми; терміни бонет-капонір, статуя-апотропей – запозичені лексеми; терміни вікно-абажур, сад-іподром поєднують запозичені та власномовні слова.

Таким чином, міжнародні терміноелементи досить поширені в УАТ, що пояснюється традицією, а також прагненням передавати одним словом складне наукове поняття та бажанням мати спільний термінологічний фонд з європейською мовною спільнотою. Слід зазначити, що активізація процесів утворення складних термінів є результатом не тільки мовних явищ, а й низки екстралінгвістичних факторів, серед яких можна виділити комунікативно-когнітивні процеси в інформаційній та соціокультурній сферах.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 576 с.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська. – К. : Наукова думка, 1987. – 211 с.

3. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г.О. Винокур // Труды Московского ин-та истории, философии и литературы: Сб. статей по языкознанию, 1939. – Т. 5. – С. 3-54.

4. Даниленко В.П. О терминологическом словообразовании / В.П. Даниленко // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1973. – №4. – С. 76-86.

5. Клименко Н.Ф. Словотвірна семантика і структура складних слів у сучасній українській мові / Н.Ф. Клименко. – К. : Наукова думка, 1984. – 252 с.

6. Склад і структура термінологічної лексики української мови / М.П. Богущька, А.В. Крижанівська, В.С. Марченко та ін. // АН УРСР. Комітет наук. термінології. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1984. – 194 с.

Кондрук А.Ю.,

*аспірант, асистент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей
ФНУ імені Лесі Українки,*

Україна, м. Луцьк

ГОЛОС ЯК НЕВЕРБАЛЬНИЙ ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ЛИЦЕМІРСТВА

У сучасній комунікативній лінгвістиці набуває актуальності виявлення принципів взаємодії різних комунікативних кодів у межах єдиного комунікативного простору. Особливо важливим стає з'ясування характеру комбінаторики вербальних та невербальних компонентів [1;8], що і свідчить про актуальність нашої розвідки, мета якої полягає в дослідженні голосу як невербального засобу вираження лицемірства.

Під лицемірством розуміємо негативну моральну якість, що виявляється в поведінці людини, яка прикриває нещирість, лукавність, двоєдушність удаваною щирістю, добродесністю. У житті лицеміри діють таким чином з корисливими чи й зловмисними мотивами, наслідком чого є страждання інших людей [6, с.224].

Комунікативна поведінка характеризується наявністю двох аспектів: вербальна комунікативна поведінка являє собою сукупність правил і традицій мовленнєвого спілкування в певних умовах комунікації (етикетні формули, інтервали спілкування тощо) та невербальна комунікативна поведінка, що регламентується ситуативними умовами спілкування (міміка, жести, організація простору тощо) [1, с.42].

Важливе значення для процесу комунікації має акустична система мови, до якої відносять якість голосу (тембр, висоту, тональність, голосність), інтонацію, темп мовлення, фразові і логічні наголоси [7, с.17]. Голос є невід'ємною частиною мовленнєвого процесу, яка сприяє досягненню оптимальності усного мовлення у виразному, комунікативному, емоційному і прагматичному аспектах [5, с.38]. Голосом можна грати, його

змінюють, підвищують або понижують, змінюючи звучання. Від хвилювання голос тремтить, а від напруги або крику зривається, при цьому голос можна навіть втратити [3, с.217].

Голосова гра, падіння і підвищення тону, раптово виникаючі паузи, зміна сили і тембру голосу постійно супроводжують мовлення. Основне призначення тону – узгоджувати міжособистісні та соціальні відносини між учасниками акту спілкування, а тому тон є етикетно нормативним, контрольованим і регламентованим. Голос завдяки своїм природним властивостям, є головним виразником людських емоцій й у діалозі часто не контролюється. З його допомогою можливо впливати на адресата. Той, хто говорить, завжди обирає тон усвідомлено і навмисно, на відміну від інтонації і голосу, які мовцеві часто не підконтрольні [2, с.63]. Наприклад:

‘Heavens’, Mr Monserrat, I would not cook for you myself.’ The honeyed tone was as insincere as his own [9].

Голосу, як і обличчю, можна надавати певний вираз. Так, наприклад, голос може бути щирим, фальшивим тощо. Голос можна змінювати, направляючи його в потрібну сторону [3, с.218]. Голосові особливості впливають на сприйняття адресатом одержуваної інформації та на кваліфікацію повідомлення, надаючи йому певне аксіологічне або експресивно-стилістичне забарвлення. У ході діалогу голос слугує надзвичайно потужним інструментом впливу, переконання [2, с.61].

Паралінгвістичні невербальні компоненти комунікації (різні голосові модуляції) є найбільш вживаними засобами вираження лицемірства. Характеристики голосу, що є засобом трансляції вербального повідомлення, у ситуації лицемірства можуть набувати більшої значущості за самі слова. Як зазначає у своєму дослідженні М.-М. О. Рибалко, ‘інформативна значущість полягає не тільки в передачі голосом індивідуальних і соціально-індексальних характеристик людини, а й цілеспрямованих емоційних, оцінних і прагматичних виражень і впливів’ [4, с.81]. Наприклад:

‘Stop talking in that silky-nasty, hypocritical tone of voice! And I don’t understand anything you’re saying and I feel stifled besides!’ Trying to cover her disquiet with a petulant tone of voice, Alexa eyed him warily [10].

Отже, голос є засобом трансляції вербального повідомлення і у ситуації лицемірства здатний виявляти істинні почуття та емоції мовця.

Література

1. Врыганова К.А. Языковая репрезентация феномена маскировки эмоций человека (на материале английских художественных текстов) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04; 10.02.19 / К.А. Врыганова. – Иваново, 2012. – 164 с.
2. Ковалинська І.В. Невербальна комунікація / І.В. Ковалинська. – К. : Вид-во «Освіта України», 2014. – 289 с.
3. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Г.Е. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.

4 Рибалко М.-М. О. Вербальний та невербальний аспекти дискурсивної поведінки обманника (на матеріалі сучасної англомовної художньої прози): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / М.-М. О. Рибалко. – Київ, 2008. – 231 с.

5. Серякова И.И. Лексико-семантические и коммуникативно-функциональные особенности языковых единиц, описывающих невербальное средство коммуникации "голос" в современном английском языке : дис... канд. филол. наук : 10.02.04 / Серякова Ирина Ивановна. – К., 1988. – 182 с.

6. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики : Словник / М.Г. Тофтул. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.

7. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник / М.М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

8. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London, N.Y. : Longman, 1983. – 250 p.

9. Mallory S. Bought for Revenge / S. Mallory. – Harlequin, 2013. – 288 p.

10. Rogers R. Surrender to love / R. Rogers. – Harlequin, 2014. – 400 p.

ПЕДАГОГІКА

Проблеми виховання особистості в умовах інформаційного суспільства

Євтухова Т.А.,

*доцент, к.пед.н., завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін
та інформатики в початковій освіті*

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

Україна, м. Слов'янськ.

КУРС ІЗ МЕДІАОСВІТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасне суспільство неможливо уявити без розмаїття мас-медіа. Медійний простір складають насамперед преса, радіо, телебачення, кіно, інтернет. Засоби масової інформації дедалі все більш потужно і суперечливо впливають на зміст культурних і соціальних систем, беручи участь у створенні і трансляції певного ряду соціальних ролей, норм поведінки і цінностей особливо для дітей та молоді. Понад 90% людства є активними споживачами масової інформації. Вагома частка вільного часу молодих верств населення припадає саме на взаємодію з різноманітними медіа.

Ситуація, яка склалася в Україні останніми роками, переконливо доводить, якими можуть бути наслідки відсутності критичного сприйняття інформації серед аудиторії загалом і молодіжної аудиторії зокрема. Психолого-педагогічна спільнота все частіше наполягає на впровадженні в навчальні програми всіх ступенів курсу медіаосвіти, як частини освітнього процесу, спрямованого на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, набуття нею такої компетентності, як медіаграмотність. Критичне сприймання медіаінформації, уміння аналізувати медіапродукт набуває неабиякого значення особливо в умовах «інформаційної війни», у якій наразі перебуває наша держава.

Одне з головних завдань медіаосвіти полягає в розвитку медіаграмотності, яка визнана однією з ключових навичок ХХІ століття. У 2010 році в Україні було затверджено Концепцію впровадження медіаосвіти, яка базується на міжнародному досвіді [1]. Керуючись цим документом, в Україні наразі триває експериментальний етап, який охопив близько 120 шкіл із різних регіонів країни. Концепцією передбачено масове

упровадження медіаосвіти в навчальний процес у 2020 році. Головним на сьогодні є підготовка вчителів, яких здебільшого навчають у закладах післядипломної освіти і на курсах підвищення кваліфікації. Академія української преси разом із Національною академією педагогічних наук розгорнула цілеспрямовану діяльність для педагогів усіх ланок освіти через проведення тренінгів та шкіл із медіаосвіти, яких відбулося на 2017 рік уже десять.

Відтак важливе значення для нас мають наукові дослідження з медіаосвіти та медіаграмотності сучасних науковців. У різних аспектах проблему вивчають М. Андрющенко, Н. Бондаровська, О. Волошенюк, Л. Городенко, В. Зінчук, В. Іванов, Ю. Казаков, О. Квашук, А. Костирев, К. Кошак, М. Матвійчук, Л. Масол, Л. Мастерман, О. Невмержицька, С. Пальчевський, С. Пензін, І. Пенчук, Д. Попова, Б. Потятиник, С. Семчук, Є. Субота, Н. Темех, Ю. Усов, А. Федоров, С. Шандрюк, А. Шариков та ін.

Для ефективної підготовки медіаграмотного педагога початкової ланки освіти у навчальну програму підготовки бакалаврів Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» запроваджено навчальну дисципліну «Медіаосвіта», яка має на меті формування в майбутніх учителів початкової школи компетентностей з основ медіаосвіти та медіаграмотності щодо вирішення сучасних медіапедагогічних проблем; розуміння ролі та значення медійного світу в професійному та особистісному ставленні людини.

Предметом вивчення навчальної дисципліни, серед іншого, є педагогічні і методичні умови підготовки студентської молоді до свідомого існування в медіасередовищі та органічної інтеграції у медіакультуру через формування критичного мислення; перетворення здобувачів вищої освіти як споживачів медіапродукту на свідомих і творчих користувачів мас-медіа; вироблення в них імунітету до маніпулятивної дії медіапродукту; створення умов інформаційної безпеки для учнівської молоді.

Основні завдання «Медіаосвіти» полягають у підготовці студентської молоді до життя в сучасних інформаційних умовах, формування в неї навичок із розуміння та усвідомлення наслідків впливу різних видів медіа на психіку особистості та суспільства в цілому; виробленні навичок розпізнавання маніпулятивної медіаінформації, формуванні практичних навичок використання загальноосвітніх медіапродуктів у професійній діяльності вчителів початкової школи; розкритті дидактичних, психолого-педагогічних і методичних аспектів застосування медіа в навчанні і вихованні; вивченні впливу різних медіазасобів на навчання і виховання молоді, можливих наслідків їхнього негативного впливу; створенні власного якісного медіапродукту.

Навчальний курс із медіаосвіти розрахований на 90 годин, 48 із яких – аудиторні (лекції та практичні заняття). Після опанування курсу у майбутніх

учителів початкової школи мають бути сформовані фахові компетентності. Серед найважливіших слід відзначити такі: здатність до виявлення маніпулятивного контенту медіа; готовність здійснювати аргументований критичний огляд медіапродукту і створювати власний якісний медіапродукт; здатність застосовувати раціональні методи пошуку, відбору, систематизації та використання аудіовізуальної та друкованої інформації; здатність здійснювати перевірку та класифікацію джерел інформації; здатність розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість, аналізувати й оцінювати медіаповідомлення; здатність усвідомлювати соціальні аспекти девіації як форми соціальної дезадаптації учнівської молоді; готовність самостійно створювати медіапроекти в галузі професійної діяльності вчителя, долати негативні тенденції, що створюють ЗМІ, формувати в учнів культуру спілкування в інформаційному суспільстві. Система формування фахових компетентностей із медіаосвіти у межах предмету містить різноманітні форми самостійної роботи, серед яких медіапроекти на кшталт «Україна в портретах», «Постаті моєї України», «Пізнавай Україну», «Слово українське. Рідне слово», «Педагогічні династії мого університету (факультету)», «Про що розповість моя вулиця», «Видатні постаті мого міста». Також студенти знімають ролики, у яких порушують соціальні проблеми сучасного суспільства, роблять огляд і аналіз сучасної молодіжної преси, медіапродукції популярних блогерів тощо.

Отже, медіаграмотність педагога в умовах нинішньої інформаційної війни та інформаційної агресії стає життєво необхідною. Від рівня інформаційно-комунікаційних компетентностей сьогоdnішнього студента, а завтрашнього вчителя залежить рівень медіакультури учнів. Упровадження курсу з медіаосвіти у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи має стати підґрунтям для формування особистості, здатної адекватно орієнтуватися в інформаційному просторі та свідомо обирати й споживати медіаінформацію.

Література

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/

Ісаєнко Т.К.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка,

Україна, м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне інформаційне суспільство потребує спеціалістів, які могли б професійно збирати, обробляти, зберігати та оперативно надавати на вимогу керівника підприємства, установи або організації необхідну інформацію. Такими є фахівці спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність».

Студенти, опановуючи певну спеціальність, повинні формувати культуру професійної поведінки з огляду на потреби сфери їхньої майбутньої фахової діяльності. Ці потреби, на нашу думку, виникають передусім із визначення самого поняття «спеціальність». Спеціальність – це: 1) категорія сфери праці, що характеризує напрям спрямованості трудової діяльності і специфіку роботи в межах професії, вид занять в межах однієї професії; 2) сукупність знань, умінь і навичок, надбаних у результаті навчання, що забезпечують виконання певного виду професійної діяльності відповідно до кваліфікації, що присвоюється; 3) окрема галузь науки, техніки, мистецтва і т. ін.; сфера чиєїсь діяльності або вивчення чогонебудь... Навчальні спеціальності об'єднуються у навчальні напрями підготовки...» [2, с.868]. Отже, кожна спеціальність потребує певних знань, умінь, навичок, які б забезпечили діяльність особистості за фахом.

Проблема адаптації професійної поведінки особистості з метою досягнення соціального успіху очевидна. Природним є прагнення людини до самовдосконалення, саморозвитку, досягнення високого соціального престижу. Це, на нашу думку, може забезпечити професійний імідж як особистості зокрема, так і будь-якої організації в цілому.

Поняття «імідж» походить від лат. *imago* (зображення, відображення, видимість), пов'язаного з латинським словом *imitare*, що означає «імітувати». Тлумачний словник трактує імідж як імітацію, тобто подання зовнішньої форми якогось об'єкта чи особи. Він є уявленням про людину, товар чи інститут, що цілеспрямовано формується у свідомості за допомогою засобів масової інформації, реклами або пропаганди. Тобто імідж створюється відповідно до функціональних обов'язків особистості та її соціального статусу.

Окреслимо основні функціональні обов'язки документознавця:

– розробляє та впроваджує технологічні процеси роботи з документами й документною інформацією на підставі використання організаційної та

обчислювальної техніки: з обліку, контролю виконання, оперативного збереження, довідкової роботи;

- бере участь у плануванні, організації, вдосконаленні діяльності служби документаційного забезпечення управління;

- здійснює контроль за станом діловодства в структурних підрозділах;

- готує пропозиції із забезпечення ергономічних умов праці, раціоналізації робочих місць працівників служби документаційного забезпечення управління;

- розробляє уніфіковані системи документації, таблиці документів різного призначення й рівня управління, класифікатори документної інформації;

- вживає заходів щодо впорядкування складу документів та інформаційних показників, скорочення їх кількості й оптимізації документопотоків;

- бере участь у відбиранні документів, які передаються на державне зберігання, організації поточного збереження й експертизі наукової та практичної цінності документів;

- бере участь у проектуванні, експлуатації та вдосконаленні (у частині інформаційного забезпечення) автоматизованих інформаційних систем і систем управління, а також нових інформаційних технологій, які базуються на застосуванні обчислювальної і мікропроцесорної техніки, проектуванні й актуалізації баз і банків даних;

- вивчає та узагальнює передовий вітчизняний і світовий досвід у сфері документаційного забезпечення управління, розробляє нормативно-методичні матеріали з документаційного забезпечення;

- бере участь у роботі з підбору, розстановки і підвищення кваліфікації кадрів служби документаційного забезпечення управління [1, с.36].

У зв'язку з цим можемо визначити іміджеутворювальні складники сучасного документознавця, серед яких виділимо зовнішні (зовнішній вигляд: одяг, аксесуари одягу, зачіска, макіяж; гарні манери: відповідні жести, пози, поставу, ходу; виразність міміки; вміння використовувати простір для спілкування) та внутрішні (психологічні – мистецтво подобатися людям; вміння правильно спілкуватися; наявність необхідних для позитивного іміджу якостей особистості; вміння розуміти людей та впливати на них тощо; етичні – чесність, порядність, повага до підлеглих, партнерів, вірність даному слову; здатність ефективно взаємодіяти згідно з діючим законодавством, встановленими правилами і традиціями тощо).

Важливими якостями ділової людини, які впливають на формування іміджу фахівця, також вважаємо професійну компетентність, самостійність і нестандартність поведінки; наполегливість у досягненні мети, ініціативність; діловитість і практичність; сміливість та винахідливість; суперництво та готовність до ризику; орієнтація на досягнення вищих результатів; ефективне використання наявних факторів.

Література

1. Гончарова Н. Документаційне забезпечення менеджменту: навч. посібн. / Наталія Гончарова – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 259 с.
2. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Коротіч Г.В.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри філософських наук та історії України

Державного вищого навчального закладу

«Триазовський державний технічний університет»,

Україна, м. Маріуполь

ДО ПРОБЛЕМИ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Під соціалізацією, як правило, розуміють процес становлення особистості, коли індивід, який вступає у різноманітні суспільні відносини, своїм неповторним чином засвоює й перетворює загальний культурний досвід людства, що створює умови для вдосконалення себе і суспільства. Це дуже складний процес, пов'язаний із соціокультурним розвитком людини і, водночас, розвитком її унікального «я». Має місце як самовизначення, так і визначення соціальне, яке є пов'язаним із пошуком свого місця в світі. Це відбувається в історично конкретному соціокультурному просторі й часі. Сьогодні демонструє нам потужний вплив на всі сфери життя людини і природи з боку інформаційно-комунікаційних технологій, які створюють як принципово нові можливості для розвитку особистості, так і нові проблеми на цьому шляху. Для того, щоб врахувати особливості сучасного стану процесу соціалізації, сучасний вчений В.А. Плешаков у 2005 році запропонував для використання у науковій мові термін «кіберсоціалізація». Він позначає процес соціалізації, який має місце у кіберпросторі. Під цим процесом В.А. Плешаков розуміє процес якісних змін структури самосвідомості та сфери потреб і мотивацій, який здійснюється під впливом і внаслідок використання індивідом сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у контексті засвоєння і відтворення інформації [1, с. 11]. Таке визначення потребує подальшого уточнення, але погодимося, що дані технології є могутнім інформаційним базисом для всебічного розвитку суспільства і людини. Кіберпростір використовується для кіберкомунікації, ігор, пізнання та взагалі для задоволення різноманітних індивідуальних і суспільних потреб. Цей простір, як стверджує В.А. Плешаков, – є простором функціонування інформаційного суспільства, але, перш за все, це простір Інтернет-середовища. Можна зауважити, що в процесі кіберсоціалізації

індивід знаходиться під впливом тих само соціокультурних чинників, які впливають на нього і за умов «звичайної» соціалізації, тільки чинники ці починають діяти опосередковано, через інформаційно-комунікаційні технології, до того ж індивід реагує на них в інший спосіб. Відзначимо, що В.А. Плешаков слушно розглядає індивіда як об'єкта та суб'єкта кіберсоціалізації, що уточнює його визначення цього процесу, наведене вище [1, с.14].

Інформаційні мережі зв'язують людей безліччю шляхів, долаючи соціокультурні й психологічні межі та бар'єри. Сучасна людина, яка є залученою до кіберсоціалізації, вже просто не може існувати без електронної пошти і мобільного телефону, без життя у соціальних мережах, прагне мати свій сайт, вести блог. У процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій, що постійно розвиваються, у людини виникає необхідність у постійному підвищенні рівня освіти, у створенні інших, ефективніших, способів роботи з інформацією, у принципово нових технологіях набуття знань. Ці технології не повинні завдавати шкоди фізичному і психічному здоров'ю, а мусять допомагати розвитку творчих здібностей, формуванню цілісного, системного науково-філософського світогляду особистості. До переваг соціалізації в кіберпросторі можна віднести оперативність задоволення людиною інформаційних потреб, свободу і демократичність самовираження, полегшення пошуку однодумців та знайомство з іншою точкою зору, долання перешкод для спілкування, викликаних різними комплексами, властивостями характеру чи станом здоров'я. Життєдіяльність у кіберпросторі є особливо важливою для тих людей, яким не вистає комунікації у буденному житті, які перебувають у постійному стресі, які є незадоволеними власним життям або станом соціуму. Кіберпростір може сприйматися людиною як таке середовище, яке не є для неї небезпечним, яке не вимагає відповідальності за власні вчинки, не створює стреси, яке дає можливість проявити власні здібності, нахили, тощо. Тобто можна як завгодно фантазувати, моделювати ситуацію і нічого не боятися, оскільки все це – не зовсім «справжнє», це можна сприймати як гру, і завжди можна швидко вимкнути комп'ютер, або переключитися на інший сайт, або почати гру наново, якщо щось йде «не так». Однак реальне життя йде, як ми з віком усвідомлюємо, «без коректур». Дитина починає виправляти власні помилки у зошиті гумкою, вона не боїться зробити помилку, бо завжди можна її виправити, і сліду майже не залишиться. Інколи таке бачення зостається й у дорослому віці, чому певною мірою може посприяти постійне життя в Інтернеті.

Слід завжди пам'ятати, що інформаційно-комунікаційні технології (як і людська діяльність взагалі) мають амбівалентний характер. Відзначимо, що заміна безпосереднього спілкування віртуальним варіантом може зробити людину емоційно холоднішою, сконцентрованою на власному «я».

Інформаційна потужність сучасних технологій у багато разів перевершує можливості переробки інформації людиною, і це створює умови для можливості маніпуляції її свідомістю. Свідомість сучасної людини дуже часто є екранною, мозаїчною свідомістю, у яку за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій можна постійно втручатися, наприклад, знижуючи загальний культурний рівень інформаційно-комунікативного середовища, в якому знаходиться індивід. Звичка до швидкого отримання інформації (до того ж, не завжди якісної) руйнує здібність до саморефлексії, до критичного мислення, до глибокого наукового дослідження. Існує небезпека стати жертвою шахраїв, потрапити на сайт із деструктивним (навіть смертельно небезпечним) змістом, піддатися загрозам, залякуванню, образам, тощо. Також до небезпек можна віднести дуже серйозні порушення здоров'я. Створення нового інформаційно-комунікаційного віртуального середовища може привести до виникнення ризику втрати ідентичності (національної, культурно-історичної, державної, конфесійної, тощо), оскільки людина звикає до постійної трансформації, зміни облич, ролей, і може загубитися у безлічі створених нею самою та для неї іншими особами віртуальних «я».

У цілому ж можна відзначити, що кіберсоціалізація вже давно стала невід'ємним чинником соціалізації сучасного індивіда, а також двигуном науково-технічного, економічного, політичного і соціального прогресу. Підґрунтям створення кіберпростору є світогляд його авторів, їхня система цінностей, їхній рівень духовного розвитку. Цей простір захоплює все більшу кількість індивідів, які активно включаються в процес його створення і удосконалення, також спираючись при цьому на свій світогляд, на свої уявлення про ідеал, про щастя, про сенс життя людини, про її найважливіші характеристики, потреби і базові цінності. Якщо в основі проєктів із формування кіберпростору лежатиме прагнення до розвитку творчих здібностей людини, до поліпшення умов її життя, до формування в її свідомості уявлення про вищі духовні цінності як головні у житті, тоді кіберсоціалізація (як і взагалі соціалізація) буде успішною.

Література

1. Плешаков В.А. Киберсоциализация человека: от Homo Sapiens'а до Homo Cyberus'а : монографія / В. А. Плешаков. – М. : Прометей, 2012. – 121 с.

Otravenko Ye.V.,
PhD in Education, Associate Professor, doctoral student
of State Institution Lugansk Taras Shevchenko National University,
Ukraine, Starobelsk

PROFESSIONAL CREATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHER IN CONDITIONS OF MODERNIZATION OF INFORMATION AND EDUCATIONAL SPACE AT A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The process of Ukraine's entry into international educational and scientific space as well as active introduction of information and innovative technologies into educational and scientific activities significantly affect the quality of professional training of future specialists, help to monitor the quality of education and to constantly update the components of modern educational system.

Higher education needs highly qualified, competitive specialists who can think critically, quickly adapt to changes and achieve high results in their future profession. Physical, social, spiritual and cultural development of the personality in children and young people, as well as a society in general, depends on the level of the professional competence of a physical education teacher [2, 4].

The analysis of scientific literature allows us to draw a conclusion that professional competence of the future physical culture teacher in conditions of modernization of the information space is a topical problem. A competent approach was considered in the works of such scientists as A.A. Dubasenyuk, S.P. Kozhushko, O.V. Ovcharuk, A.Ya. Savchenko, V.V. Yagupov and others. The following scientists paid attention to the quality of professional training of future specialists: N.B. Evtukh, V.G. Kremen, R.A. Kubanov, Z.N. Kurlyand, L.P. Maksimova, Ye.N. Khrykov, etc. Professional training of future teachers of physical culture was considered in the works of A.Yu. Azhippo, M.O. Lyannoy, T.V. Odnoletok, Ye.V. Otravenko, L.P. Sushchenko, O.V. Timoshenko and others.

Professional training of a future physical education teacher in conditions of modernization of the information and training space at a higher educational institution is a complex, comprehensive system aimed at obtaining and development of the competence level which is sufficient for productive creative professional activity during the study at a higher educational institution and practical activity.

In recent years, scientists have been active in the issues of unification of educational systems and the development of higher education standards, which led to individualization, integration, informational and technical support of the educational process. Thus, a future specialist becomes an active subject of

learning, actively acquires new knowledge and technologies and is fully responsible for the quality of the acquired knowledge and their adaptation to real life.

We support the point of view of L.P. Maksimova that professional competence of a specialist supposes the presence of the following features: professional personal knowledge orientation (self-actualization and self-assessment of professional abilities, self-disclosure of creative potential, personal self-determination and self-creation), depth and mobility of professional knowledge (mastering modern technologies, constant independent update of professional information); correspondence of theoretical knowledge and practical skills and competencies to the requirements of state educational standards; optimism and love of their profession [1].

In our opinion, professional creative competence of a future physical culture teacher determines the presence of innovative potential, creative thinking, readiness for professional interaction, ability to apply active teaching methods, implement educational innovations and information technologies, ability of self-actualization in the subjects of the educational process on the basis of innovative, prognostic and diagnostic functions, as well as the achievement of professional growth as a specialist.

As practice shows, a physical culture teacher is a special profession of a teacher, whose activity is aimed at training and education of healthy young generation, the development of a creative and harmoniously developed personality and saving of students' health. Therefore, a physical culture teacher needs to be knowledgeable in various spheres, a professionally mobile, physically developed, technically and psychologically trained specialist who, by his or her own example, may instill healthy lifestyle skills in a child [3].

It should be noted that personal qualities of a teacher in professional activity are inseparable from professional ones. The latter include such qualities that are adopted in the process of acquisition of knowledge, skills, ways of thinking and work methods. They are as follows: art of teaching, mastery of the subject of teaching, active methodological methods, computer-aided technologies, implementation of the principles of creative activity of the participants of pedagogical process, spacious mind, organizational skills, interpersonal skills, educational tact and educational technique. Professionally significant qualities of a teacher ensure full performance of professional functions and responsibilities of a teacher [1].

Proceeding from the foregoing, professional competence of a physical culture teacher can be determined by the level of his/her professional education, information culture, individual abilities, experience, creativity, motivation for innovations and self-improvement. Therefore, we consider that the professional competence of a physical education teacher contains the following structural components: methodological, communicative, informational, health-saving,

motor, creative and general cultural competence. This list can be expanded by adding, for example, such types as social, organizational, managerial, ethical and other competencies. However, the ones that we have singled out most fully characterize professional activity of a future physical culture teacher.

Thus, professional creative competence of a future physical culture teacher in conditions of modernization of the information and training space at a higher educational institution involves self-disclosure of creative potential, mobility of professional knowledge, personal identity, development of creative skills and abilities, readiness for independent, creative, educational work, when he/she becomes an active subject. A competent teacher acts as a teacher-innovator, conducts research and scientific work with students, quickly responds to various situations, is able to predict and project their activities, creatively manage the educational process and achieve high results in teaching and education of the younger generation. Therefore, the prospects for our future work will be focused on the training of such a specialist.

References

1. Maksymova L.P. (2013) Kryteriyi efektyvnosti informatsiyno-navchalnogo seredovyshcha vyshchogo navchalnogo zakladu [Criteria for the efficiency of information and learning environment of a higher educational institution]. Suchasni sotsialno-ekonomichni systemy ta problemy osvitolohiyi: zb. materialiv I vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferentsiyi molodyh vchenyh ta aspirantiv, (Dnipropetrovsk, Ukraine, April 13, 2013 – State Institution named after A. Nobel, pp.170-173.

2. Odnoletok T. V. Lyannoy M.O. (2009) Profesiyna pidgotovka maybutnih uchiteliv fizychnoyi kultury yak pedagogichna problema [Professional training of future teachers of physical culture as an educational problem]. Pedagogika, psykholohiya ta medyko-biologichni osnovy fizychnogo vyhovannya i sportu [Pedagogy, psychology, medical and biological bases of physical education and sports]. pp. 107-109.

3. Otravenko O.V. (2015) Formation of student personality's physical culture as a subject of professional functioning Physical education of students, (electronic journal) 6:50–55. Available at: <http://dx.doi.org/10.15561/20755279.2015.0607>

4. Ed. Dubasenyuk O.A. (2011) Profesiyna pedagogichna osvita: kompetentnisnyy pidhid: monografiya [Professional pedagogical education: competency approach, monograph], Zhitomir. ZhDU Im. I. Franka, pp. 412.

Samokhina V.O.,

*Professor, Doctor of Sciences (Philology), Head of English Philology Department,
Vasyl Karazin Kharkiv National University,*

Ukraine, Kharkiv

ECOLOGICAL ISSUES OF CREATIVE APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT UKRAINIAN UNIVERSITIES

Speech culture connected with rhetoric canon in education is interpreted in ecological aspect as part of healthy and congenial environment of the contemporary person. Linguoecology as an important unit of cultural ecology cares of language as an instrument of speech, important means of communication and transmission of thought in which people's historical memory and indissolvable connection theory and practice are accumulated. The subject of linguoecology is language and its speakers. This science is summoned to warn about danger in development of language, lay down a programme of improving from a health point of view. Special attention is given to the problem of linguoecological 'health' as a factor of linguistic health of a man, his safety. In 1912 E. Sepir in his article 'Language and Environment' stated that use of ecological approach to various spheres of people's activity had become a characteristic feature of our life.

Great role in saving and preservation of language appertains to education, especially to higher school which moulds and develops the linguistic personality, creates cultural linguistic environment.

We may single out pedagogical linguo-ecology as a factor of safety of people's vital activity in educational process. Topicality of the problems of modern pedagogy and linguistic education of students initiates ecological dominating idea, which acquires priority in Ukrainian higher schools. The problem of linguo-ecological upbringing in the system of Ukrainian education, forming new thinking and intellectual development of students by way of pedagogical system of ecological consciousness in the system of connections "man – environment – man's deeds" are urged to solve first of all by educational specialists.

Linguistic education in Ukraine aims at building up a person of culture who is able to integrate to world community, present himself as an intellectually developed and educated personality. In professional preparation of the future foreign language teacher modern Ukrainian educational paradigm first and foremost strives to form intercultural competence as ability of the communicative personality to actualize himself within a dialogue of cultures. Here cognizable activity of the student as a mechanism of optimization of the process of receiving, analysis and interpretation of information becomes a dominant.

Cognizable activity is a unity of four interconnected components: educational (understanding of culture, mounting of one's own thoughts), developing (development of communicative and value orientations), educative (tolerance to other systems of values) and practical (use of language as a mechanism of effective communication). So, the novelty of this approach is in developing tendency of communicative teaching language in connection the with ecological approach, which includes the abovementioned aspects, and that is hence an inalienable component of pedagogical process in teaching foreign languages at higher educational establishments of Ukraine. One of the main functions of teaching foreign languages at the University is axiological, which favors moral and cultural development of the future specialist, broadening the system of value orientations, framing the pedagogue possessing high moral culture, who is able to solve professional tasks.

Analyzing linguistic education at modern higher educational establishments in Ukraine, personal aspects of students' speech culture as a significant point, which determine preparedness for professional activity may be singled out. Besides, addressing to contemporary speech, its characteristics, merits and shortcomings is of great sociocultural and educational significance. As our experience shows, speech culture of a student includes two grades of mastering a foreign language: a) correctness of speech (that is observance of literary norms) and b) speech skills (that is ability to choose a most precise variant, which is stylistically and situationally appropriate). It is a process of conscious selection and usage of those language means, which help to carry out speech influence, allowing to provide realization of specific pedagogical tasks in a real situation of academic process with maximum of efficiency. It should be taken into consideration that students must have adequate level of speech development, a degree of language or dialects and ability to deviate from these norms. Such qualities of speech as expediency and variation is the core of speech culture, as well as reasonable use of language material as application of language means in a given situation.

We use various methods in our pedagogical practice. One of the methods of acquiring a foreign language is textological. Work with a text is an important aspect of studying a foreign language where we can single out four stages: a stage of exposition, analytical-evaluative stage, analytical linguistic stage, a stage of creative interpretation.

At the stage of exposition immersion in a certain cultural and historical epoch and creation of emotional tone of the lesson takes place. This stage is an extremely important for acquaintance with a text. The analytical-evaluative stage is characterized by discussion of problems, raised in authentic texts, which helps to form value relations and value judgements. The analytical-linguistic stage is directed at forming lexical and grammatical acquired habits, perfection of speech skills, development of monological and dialogical speech. This stage is closely

connected with the stage of creative interpretation of a text, which implies linguistic stylistic analysis, as well as text discussion from the point of view of its literary side. Thus, text analysis in students' academic process is one of the effective ecological methods, which stimulates language activity. It also includes extralinguistic factors (pragmatic, sociocultural, psychological and so on). As such, language is regarded as purposeful social act, as component that takes part in interaction between people and mechanisms of consciousness, cognitive processes.

One of the tasks of ecolinguistics is "fight" with language pollution while analyzing texts. Teachers pay special attention to violation of language norms by students in texts. A norm defends literary language from flow of common low colloquial language, helps to preserve its integrity from disharmonization like verbal slang, jargon, obscene words, violation of phonetic, morphemic, stylistic and other norms (compare in Ukrainian "братік" instead of "братик", "солдат" instead of "солдатів", "гривнів" instead of "гривень", etc. Modern practice of pedagogical discourse testifies about vital necessity of its perfection and harmonization. It is evident that ecolinguistics exceeds the limits of only linguistic disciplines and presupposes achievements of creolized complexes – psycholinguistics, linguocultural studies, linguophilosophy, ethnopsycholinguistics, etc. A norm is a functional phenomenon, which becomes a speech realia only when students use only those language units that are peculiar to literary language; use words and phraseologisms with allotted semantics; keep to demands of a certain language style. Without this, speech is unnatural, so stylistically abnormal and irregular. Meanwhile, foreign language teachers also examine variations of the language norm and analyze examples with students, usually synonymic means, semantic, lexicogrammatic, grammatic, syntactic variants in a foreign language.

The problem of harmonization of language units is central for teaching a foreign language. That is why teachers should pay attention to clearing up such contradictory forms of social life and communication as anticulture, subculture, halfculture and teaching foreign languages with their students.

Problems that arise in Ukrainian higher establishments nowadays: drop in quantity of study hours that are allotted in academic programs for studying a foreign language and actual language/speech competence of students; lack of system of teaching speech culture, practice of speech cooperation, low level of social linguistic environment; insufficient scientific and methodological working out of the problem of pedagogical aspects of linguoecological education of students.

Nowadays Ukrainian scientists, linguists, linguodidactics direct their attention at renovation and search of perfection of speech culture, taking into consideration peculiarities of the didactic process at contemporary Ukrainian higher school.

Удовиченко І.В.,

к.пед.н., доцент, проректор з науково-педагогічної та методичної роботи

Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

Україна, м. Суми

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ

Глобалізація сучасного інформаційного світу призвела до утвердження медіакультури практично в усіх галузях людського життя, у тому числі й в освітньому просторі. У свою чергу, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) відіграють значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Навколишній світ усе більше залежить від ІКТ, що використовують у всіх сферах життя, у тому числі й соціально-просвітницькій. Сьогодні в школі навчаються діти, які народилися у XXI столітті. Це – так зване «екранне покоління»: вони гарно читають з екрану, люблять електронні видання та будь-які новини електроніки, їм не потрібно вчитись використовувати мобільні телефони, або пояснювати, що таке ноутбуки, гаджети, планшети.

Сучасна молодь активно використовує ІКТ у неформальній самоосвіті, тому, щоби процес формальної освіти для неї був цікавим і захоплюючим, окрім обізнаного педагога, сучасним учням потрібно ще осучаснене навчально-методичне середовище, оснащене комп'ютерами, ЖК телевізорами, планшетами, інтерактивними дошками, гаджетами, з відповідним програмним забезпеченням, а педагог, у свою чергу, – педагогічними програмними засобами.

Уже беззаперечним є те, що ІКТ надають значні можливості для розвитку процесу освіти.

Парфразуючи слова К. Ушинського: «Дитяча природа потребує наочності...» англійським прислів'ям: «Я почув і забув, побачив і запам'ятав», актуальним в освітньому процесі є застосування ІКТ, що створює сприятливі умови для формування творчої особистості учня та відповідає його індивідуальним потребам і вимогам сучасності.

Питання використання ІКТ в освітньому процесі та ІКТ-компетентності вчителя стало предметом дослідження науковців В. Андрущенка, П. Беспалова, І. Булаха, А. Гуржій, А. Єлізарова, Н. Насирова, О. Овчарук, М. Жалдак, О. Комісарова та багатьох інших.

Застосування ІКТ докорінно змінює роль і місце педагога та учня в освітньому процесі, зокрема, учитель з «ретранслятора» інформації перетворюється на співорганізатора, координатора, консультанта у процесі навчання.

Основою для реалізації ІКТ у школі є використання комп'ютера як предмета та засоба навчання [1].

На сучасному етапі розвитку освіти однією з актуальних проблем шкільного навчання географії є його комп'ютеризація. В умовах використання нових технологій, комп'ютеризація навчання стала об'єктивною необхідністю.

У сучасному світі персональний комп'ютер став символом науково-технічного прогресу. Швидкий розвиток суспільства потребує ефективного використання комп'ютера в різних областях людської діяльності [2].

Сьогодні навчання за допомогою комп'ютера та ІКТ упевнено торує шлях у методиці викладання навчальних предметів взагалі та географії зокрема. Застосування ІКТ у вивченні географії – одна з методологічних проблем сьогодення.

Навчання географії за допомогою ІКТ є ефективним під час вивчення всіх шкільних курсів, адже воно дає змогу унаочнити програмний матеріал, краще зрозуміти та засвоїти абстрактні поняття, сформувати в учня практичні вміння просторової орієнтації, навички віртуалізації.

На уроках соціально-економічної географії вчитель має можливість використовувати ІКТ з метою: демонстрації й розкриття особливостей та закономірностей розвитку географічних і соціально-суспільних явищ; показу певної території, її комплексної характеристики та виокремлення й опису характерних особливостей; демонстрації різних схем, карт, графіків, таблиць; контролю та корекції знань, умінь і навичок учнів; проведення навчальних географічних ігор; здійснення віртуальних подорожей й відкриттів тощо [3].

Однак, поряд із цим є низка проблем, які не дозволяють це робити високоефективно, зокрема: неоднакове матеріально-технічне забезпечення, відсутність швидкісного Internet у деяких сільських населених пунктах, застарілість або відсутність тематичної географічної україномовної медіатеки, небажання або необізнаність окремих педагогів щодо опанування ІКТ та багато іншого.

Звідси, актуальним є підвищення ІКТ грамотності вчителів, поліпшення матеріально-технічного забезпечення закладів освіти, створення державної наукової географічної медіатеки, у контексті реалізації організаційно-інформаційної моделі «К-взаємодії», що, у сукупності, зробить процес навчання сучасним, дієвим, творчим, який сприятиме відкриттю перед учнем нових пізнавальних горизонтів.

Література

1. Корнеев В. Комп'ютер і географія // Освіта / В. Корнеев. – 2003. – № 12. – С.10-11.
2. Костира К. Використання комп'ютерів з метою особистісно-орієнтованого навчання на уроках географії // Рідна школа / К. Костира. – 2004. – № 10. – С.28-31.
3. Шульгина О.В. Возможности и проблемы использования компьютерных технологий в преподавании географии // География в школе / О. Шульгина. – 2003. – № 8. – С.45-49.

Філософські, психологічні, історичні та організаційно-методичні питання навчально-виховного процесу

Задорожна Л.В.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри історії України та правознавства

Криворізького державного педагогічного університету,

Україна, м. Кривий Ріг

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ З ІСТОРІЇ

Аналіз студентських наукових доробків та публікацій досвідчених вчених – викладачів свідчить про те, що за останні роки тематика наукових дослідних студентських робіт з історичних дисциплін значно розширилася та урізноманітнілася. Сучасний період розвитку українського суспільства супроводжується не тільки зростанням ролі історичних знань, а й підвищенням інтересу до практики і досвіду минулих років. Такі потреби висувають на перший план пошук інтегральних знань. У сучасній національній методології на зміну вузькому формально-логічному підходу прийшло комплексне дослідження проблем із змістовим збагаченням проблематики, що є, як вважають вчені-викладачі, запорукою достовірності проведеного пізнання, об'єктивності отриманого нового знання, правильності прогнозу подальшого суспільного розвитку.

Варто зауважити, що історія, зберігаючи свою відносну самостійність серед інших наук відчуває на собі вплив тих трансформацій, які відбуваються у наукових галузях суспільствознавчого напрямку. А саме, предметом сучасної методології історії, з поміж іншого, стали соціокультурне і гуманістичне середовища, різнорівнева пізнавальна діяльність та багатогранність надбань суміжних наук. Тому застосування у соціально-гуманітарних дослідженнях багатомірної інтерпретації історії робить вибір тематики наукових досліджень завданням не тільки цікавим, а й доволі відповідальним, орієнтованим на тісний зв'язок історичних досліджень із сучасністю. Тому за мету роботи було визначено питання змістового наповнення студентських досліджень через обрання актуальних наукових історичних проблем, вагома частина з яких спрямована на вивчення ролі людини в історії.

У пошуках теми наукового дослідження за допомогою сучасної історіографії студент – історик обов'язково стикнеться із пропозицією зануритися у пізнання історії людини.

Людодентризм історії сьогодні все більше розглядається дослідниками через антропологізацію історичної науки. Історико-антропологічне пізнання,

яке сформувалося сьогодні, являє собою діалог двох культур: культури, до якої належить сам історик і культури, яку він вивчає. Тобто маємо постійний діалог людей, що живуть нині, з людьми інших епох і культур, від якого залежить постановка дослідницьких проблем істориком, з якими вчений звертається до минулого. Тому сучасні дослідники, здійснюючи аналіз історичних подій мають зважати на відмінності між минулим та сьогоденням, передусім, до того, що стосується ціннісних життєвих орієнтирів в минулому і тепер, свідомості та менталітету як спільноти у цілому, так і окремих індивідів. суб'єкта всіх соціальних утворень. Наявність основних атрибутів наукової теорії надала підстави розвинути окрему наукову галузь, яка оформилася сьогодні під назвою «історична антропологія». Головним об'єктом дослідження даної галузі є людина, зокрема її історичні та етнічні типи. Суспільство ж досліджується як цілісна сукупність соціальних відносин. Тобто у єдності економічної структури, соціальної організації та культурного розвитку. Такий підхід має немало суттєвих переваг у питанні вмотивованого вибору теми історичного дослідження, а саме, антропологічно орієнтоване історичне дослідження: надає можливість використовувати найбільш затребувані сьогодні міждисциплінарні методи, що співпадає з новітньою парадигмою історичного знання; спонукає істориків до пошуків наукових зв'язків з філософією, психологією, теологією, культурологією, соціологією, природознавством, географією, лінгвістикою, з іншими науковими галузями, предметом дослідження яких є людина та її життєдіяльність; залучає оновлену джерельну базу, передусім, джерела «усної історії», що надають можливість ретельно фіксувати і аналізувати малозначні на перший погляд слова, жести, вчинки учасників «соціальної драми», щоб «прочитати» їх поведінку як текст; мемуаристику, художні історичні твори, витвори мистецтва, зразки духовної та матеріальної культури, тобто, ті джерела, які надають уявлення про дійсний, а не вигаданий стан суспільства; актуалізує дослідження міжособистісної, міжгрупової взаємодії та взаємовідносин між індивідом і групою з позиції їх учасників у політичному, соціальному та економічному вимірах; вивчає особливості історичного розвитку інтелектуальної сфери людства, особистісного світосприйняття, культурно-поведінкових норм різних спільнот, духовного устрою історичних епох і цивілізацій у цілому; спонукає до вивчення всіх видів соціальних практик, передусім, історії «знизу», тобто історії повсякденності у всіх її проявах (поведінка, звички, жести, ритуали, церемонії тощо, а також дослідження людських емоцій, почуттів, переживань); орієнтує на дослідження локальної історії «малих спільнот», «мікроісторії» у полі як мікро-, так і макроісторичних процесів. Отже, наукове історичне дослідження, що базується на принципі антропологізації, має бути зорієнтовано на поєднання різномірних проявів людського буття за для комплексного аналізу суб'єктивного та об'єктивного, мікро- і макроструктур історії людства.

Розвиток нової методології історичного пізнання, її наявний людиноцентризм, викликав появу зовсім інакших, історико-антропологічних наукових напрямків, які породжують у «молодих скептиків від науки» нові погляди на «територію історика». Мова йде, насамперед, про такі перспективні для сучасного дослідника наукові галузі, як мікроісторія, історія ментальностей, історична психологія, інтелектуальна історія, історія посвячення та ін.

На вибір актуальної тематики історичних досліджень сьогодні також впливають, за визначенням дослідників, суміжні з історичною антропологією напрямки – культурна антропологія, соціальна, релігійна, політична і т. ін.

Отже, без врахування специфіки історичного пізнання, розуміння та використання методик історико-антропологічного дослідження сьогодні не можливо створити насправді значущу історичну працю. Сучасні історико-антропологічні дослідження становлять значний сегмент історіографії. Це перспективний науковий напрямок, що динамічно розвивається, оскільки тема людини в історії абсолютно невичерпна. Саме тому науковій молоді сьогодні пропонується досліджувати історію, використовуючи антропологічний підхід, вміщувати у наукові роботи завдання «глибинної реконструкції всіх видів людської діяльності, закладеної в культурній традиції їхнього соціального універсуму [4, с. 72]».

Література

1. Борисова О.В. Соціально-історична антропологія: [Електронний навчальний посібник] / О.В. Борисова. – Луганськ 2009. – 270 с. – Режим доступу: https://labook.com.ua/book_socialno-istorichna-antropologiya_798/12
2. Дем'янюк О.Й. Методологічні аспекти сучасної історичної науки [Електронний ресурс] / О.Й. Дем'янюк. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/16/demyanuk.php>
3. Драч О.О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. [Навчальний посібник] / О.О. Драч. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2015. – 164 с.
4. Кром М.М. Историческая антропология: [Пособие к лекционному курсу] [Електронний ресурс] / М.М.Кром.– СПб.: Дмитрий Буланин, 2000.– 80 с.–Режим доступа: https://studopedia.su/8_11272_krom-mm-istoricheskaya-antropologiya-posobie-k-lek.
5. Пирогова – Таран Л.В. Етнологія та/чи історична антропологія / Л. В. Пирогова – Таран // Український історичний журнал. – 2013. – №1. – С. 119 – 124.
6. Поршнева О.С. Междисциплинарные методы в историко-антропологических исследованиях: [Учеб. Пособие] [Електронний ресурс] / О.С. Поршнева. □ Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2005. – 157 с. – Режим доступу: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/33705/1/5-7996-0312-5_2005.pdf
7. Репина, Л.П. История исторического знания: [Пособие для вузов] [Електронний ресурс] / Л.П. Репина, В.В. Зверева, М.Ю. Парамонова. – М.: Дрофа, 2004. – 288 с. – Режим доступу: http://stud.com.ua/27623/istoriya/intelektualna_istoriya_problemi_perspektivi#579

8. Филошкин А. И. Теория и методология истории : [учебник и практикум для академического бакалавриата] [Электронный ресурс] / под ред. А. И. Филошкина. – М. : Издательство Юрайт, 2017. – 323 с. – Режим доступа: http://stud.com.ua/77597/istoriya/teoriya_i_metodologiya_istoriyi

9. Шкуратов В.А. Историческая психология. [Уч. пос.] [Электронный ресурс] / В.А. Шкуратов. – изд. 2. – М., 1997. – 505 с. – Режим доступа: www.klex.ru/80j

10. Яковенко Н. Вступ до історії / Наталя Яковенко. – К.: Вид-во «Часопис «Критика», 2007. – 372 с.

Іванова Л.І.,

к.пед.н., доцент кафедри теорії та методик початкового навчання

Рівненського державного гуманітарного університету,

Україна, м. Рівне

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ХОДІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У змісті нового Державного стандарту початкової освіти (2018) розставлено акценти на необхідності реалізації компетентнісного підходу до навчання, використання динамічної комбінації знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які визначають здатність особи успішно здійснювати навчальну діяльність [1]. Серед ідей концепції «Нова українська школа» пріоритетними визначено розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів [1]. До різноманітних видів діяльності дитини на уроці літературного читання додано комунікативну, що реалізується через організацію діалогу за змістом прочитаного [1].

Під час навчання літературного читання відбувається інтенсивний розвиток всіх характеристик навички читання вголос і мовчки при провідній ролі смислового читання; учні оволодівають прийомами виразного читання, уміннями будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), виявляти готовність уважно слухати і розуміти співбесідника, брати участь у діалозі [2]. Тобто, комунікативно-мовленнєвий принцип є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду міжособистісного спілкування, комунікації з джерелом інформації.

Літературознавчий принцип передбачає введення до системи підготовки дитини-читача початкових літературознавчих понять, які

засвоюються учнями практично, на рівні уявлень. Він реалізується в процесі практичного елементарного аналізу літературного тексту. Об'єктом уваги читача стає слово, що осмислюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої думки, почуття, ідеї, ставлення до світу. Впровадження цього принципу передбачає усвідомлення учнями на практичному рівні (упроцесі активної літературної діяльності) таких понять, як тема, ідея, жанрові особливості твору, автор твору, герой (персонаж), засоби художньої виразності [3].

Узагальненим результатом навчання читати має стати сформованість у випускників початкової школи мотивації до самостійного читання текстів різних жанрів, уміння орієнтуватися у світі дитячої літератури, сприймати, розуміти, інтерпретувати прочитане у контексті навчальних і життєвих ситуацій, тобто бути компетентним читачем.

Реалізація компетентнісного підходу, зазначених принципів у процесі навчання читати молодших школярів зумовлює необхідність розуміння суті, літературної компетентності. У широкому розумінні це - комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, літературних здібностей, володіє достатньо сформованою навичкою читання, має здатність до читацької самостійності, сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчої діяльності [3].

Літературознавча діяльність із яскраво вираженою комунікативною спрямованістю є провідною у формуванні літературної компетентності. Це творча діяльність, яка в структурі уроку є надзвичайно різноманітною і багатобачною, забезпечує процес засвоєння учнями ідейно-тематичного змісту творів, його мистецької природи, образності, здатність мислити словесно-художніми образами та формування літературознавчих умінь.

Основні вміння і навички, яких мають набути учні початкових класів у процесі літературознавчої діяльності: вчитися свідомо оперувати найпростішими літературознавчими термінами; користуватися прийомами заучування віршів; практично розрізняти художні та науково – пізнавальні тексти; орієнтуватися в структурі художніх творів; зіставляти вчинки персонажів, визначати мотиви їх поведінки; визначати авторське ставлення до подій і персонажів; висловлювати своє ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуації, спираючись на власний досвід; визначати теми творчості письменника на основі зіставлення його книжок і творів для дітей; знаходити в тексті яскраві, образні слова, вислови для характеристики персонажа, описів природи; пояснювати зв'язок образних засобів з авторським задумом; творити у зв'язку з прочитаним [2].

Основне завдання літературознавчої діяльності – домогтись повноцінного сприймання молодшими школярами тексту з урахуванням

специфіки його жанру і структури шляхом прилучення до літератури як мистецтва слова, здійснювати літературознавчий аналіз, використовувати читання для власних потреб.

Досвід накопичений у цій галузі педагогами, психологами (Г. Беленький, Т. Браже, І. Володіна, О. Джежелей, В. Левін, Н. Молдавська, О. Нікіфорова та ін.) дає змогу виокремити основний зміст літературно-творчої діяльності, що є основою дидактичної структури уроку читання: процес засвоєння ідейно-тематичного змісту твору, його мистецької природи, образності [2].

З огляду на комунікативне спрямування змісту літературознавчої діяльності на уроці читання виокремлено її види: -Розвиток техніки читання. -Здійснення літературного аналізу твору, формування літературних понять. -Залучення дітей до мистецтва слова: розвиток художнього смаку, вміння цінувати красу навколишнього світу у творах літератури. -Виховання інтересу до читання літератури, формування потреби в читанні та перечитуванні художніх творів на основі літературознавчої роботи над їх змістом, творчої роботи на основі прочитаного.

Сказане вище засвідчує необхідність реалізації компетентнісного підходу щодо організації активної літературно-творчої діяльності молодших школярів на уроках літературного читання. Такий мовно-літературний процес передбачає діалогову взаємодію читача з текстом, автором, героями його твору під час засвоєння учнями ідейно-тематичного змісту твору, його мистецької природи, формування (на основі комплексного літературного аналізу твору) початкових літературознавчих понять, здатності свідомо оперувати найпростішими літературознавчими термінами; пояснювати зв'язок образних засобів з авторським задумом, висловлювати критичні, морально-етичні думки, створювати власні літературні твори, духовно зростати.

Література

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
2. Іванова Л.І. Літературна компетентність молодшого школяра / Л.І. Іванова // Початкова освіта. — 2005. — №26. — С.3-19.
3. Іванова Л.І. Літературне читання у контексті літературного розвитку молодших школярів / Л.І. Іванова // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. — Хмельницький, 2016. — Вип. 10, т. II. — С. 266-269.

Кордонська А.В.,
*голова циклової комісії суспільно-гуманітарних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,*

Асмоловська Т.В.,
голова циклової комісії обліково-економічних дисциплін, спеціаліст II категорії,

Передрій Л.А.,
викладач іноземної мови, спеціаліст II категорії,

Галайда Л.В.,
*викладач економічних дисциплін, спеціаліст
Могилів-Подільського технологічно-економічного коледжу
Вінницького національного аграрного університету,
Україна, м. Могилів-Подільський*

РОЛЬ ВИХОВНОГО ТА РОЗВИВАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАНЯТТЯ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Сучасне життя зумовлює необхідність пошуків нових підходів до виховання духовно багатого і здатного до творчої діяльності підростаючого покоління.

Із входженням України до європейського освітнього простору відбувається реформування та наближення освіти до західноєвропейських зразків, у основу яких закладено: орієнтування на неповторну, унікальну, творчу та конкурентоздатну особистість, яка б упродовж усього життя навчалась, уміла самостійно трансформувати існуючі в своїй свідомості знання та приносила користь собі та суспільству.

Роль розвивального і виховного спрямування навчання – реальний шлях до вирішення проблеми розвитку особистості як майбутнього фахівця.

Виховання має виходити з необхідності розвитку у студентів як у майбутніх спеціалістів якостей, які допоможуть їм реалізувати себе як частину суспільства, як неповторну індивідуальність зі своїми специфічними запитами й індивідуальними засобами реалізації відповідальної особистості, здатної до самоосвіти й саморозвитку, що вмє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, яка прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

При цьому йдеться не про те, «ким бути», а передусім – «як жити», тобто обрати оптимальний режим інтелектуальних, емоційних, фізичних

навантажень, спосіб реакції на невдачі й успіхи, відповідний тип трудової діяльності й форми проведення вільного часу. Важливе завдання викладача – допомогти студентам подолати складний шлях від елементарних навичок поведінки до більш високого рівня, коли дитина здатна зробити свій моральний вибір.

Без емоційного переживання та без уміння на практиці застосовувати моральні знання, вони залишаються формальними, а дитина ніколи не зможе їх використати. Перехід від позиції «всі повинні» до переконання «я повинен» буде свідчити про перетворення зовнішніх моральних вимог до переконання «я повинен». Більше уваги необхідно приділяти вихованню морально-ціннісного ставлення до людей.

Другий аспект виховного спрямування занять – це громадянське та патріотичне виховання. Важливе місце у виховному спрямуванні занять викладачами гуманітарного циклу є формування позитивної мотивації, що їх майбутнє залежить від них самих.

Особистісно орієнтована модель освіти передбачає виховання власного «Я» дитини. Це окреслює: формування адекватної самооцінки своїх можливостей у дитини; стимулювання у вихованців прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Ефективність цієї роботи залежить не тільки від педагогічного впливу, а й від тих ідей та ідеалу, які пропонують студентам. При цьому виховний вплив дає позитивний результат тоді, коли можливий конкретний прояв студентам своєї позиції, смаків, свого варіанта взаємодії.

Дослідження показують, що домінантною сферою реалізації особистості є спілкування, на другому місці – сфера праці, на третьому – навчання. Тому плануючи навчальну діяльність, треба це враховувати.

За роки навчання основними потребами студента стають: спілкування з людьми, емоційний контакт, визнання та оцінка своїх дій та вчинків, потреба в дружбі, повага до особистості, самоповага.

Протягом студентського життя студенти отримують певний досвід життя в колективі, усвідомлюють свої обов'язки студента, громадянина в державі, виявляють активність, старанність, готовність і прагнення взяти на себе відповідальність за виконання доручених чи самостійно обраних справ.

Прогресивні зміни в українському суспільстві потребують приділити особливу увагу гармонійному розвитку творчої особистості, вихованню всебічно освіченої людини, яка має яскраву індивідуальність, може приймати зважені рішення за складних умов сучасності, усвідомлювати глобальні проблеми людства та національні проблеми і намагатися прийняти посильну участь у їх вирішенні.

Тому весь навчальний процес направлений на виховання всебічно розвиненої особистості, що відповідає потребам сучасного суспільства. Значна роль тут відводиться суспільним дисциплінам. Виховна мета яких

полягає у формуванні системи ціннісно-емоційних відносин особистості до світу і сукупності її якостей, загальнолюдської моралі, соціальної та громадської активності, морально-естетичної культури особистості.

Завдання ВНЗ сьогодні полягає в тому, щоб виховувати здатність студентів долати життєві труднощі, самостійно приймати рішення, навчити розвивати себе як особистість, здатну робити вибір і контролювати своє життя, здатну брати на себе відповідальність за свої дії, здатну захищати себе і свої життєві цінності, а також діяти відповідно до них, здатну піклуватись про інших, діяти з ними і для них. Завдання викладачів – прищепити студентам жагу до здобуття знань, створити такі умови, щоб процес здобуття знань був для них цікавим, потрібним, комфортним. Головним завданням стає створення ситуації успіху.

Ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи.

Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як успіх. Усвідомлення ситуації успіху самим студентом, розуміння її значимості виникає у суб'єкта після здолання своєї боязкості, невміння, незнання, психологічного враження та інших видів труднощів.

Викладач має постійно знаходитися в творчому пошуку, підвищувати фахові знання, використовувати різні форми і методи в навчально-виховному процесі. Якими б методами ми не користувалися, які б форми контролю не застосовували, тільки любов до студента, до своєї роботи може дати насагу для плідної роботи та творчого пошуку. У серце увійде лише те, що йде від серця.

Література

1. Баханов К. Технологія розвивального навчання: Методика. Практика. Досвід// Історія в школах України. – 2001. – № 1. – С. 5-7.
2. Бех І. Законопростір сучасного виховного процесу// Освіта України. – 2004. – №1. – С. 10-13.
3. Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід: Дидакт. аспект. – Х.: Скорпіон, 2000. – 120 с.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків, 2002. – С. 126-174.
5. Падалка О.С. Педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2005. – 266 с.
6. Пехота О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська. – К.: А.С.К., 2001. – 255 с.

Інноваційні технології в освіті

Гонтар Д.А.,

вчитель історії та правознавства

Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №90,

Україна, м. Кривий Ріг

ДИДАКТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Знання минувшини своєї землі не лише розширює світогляд особистості, а й породжує глибоку повагу до історичного шляху своєї Батьківщини, повагу до тих, хто торував його впродовж тисячоліть. Чудово усвідомлювали значення української історії в процесі формування юної особистості як патріота своєї землі педагоги минулого.

Г. Ващенко вважав, що «історія дає людині розуміння себе як члена великого народу, з яким вона органічно зв'язана і для якого вона повинна працювати, не жаліючи для цього навіть свого життя» [2, с.218].

І. Огієнко наголошував на тому, що «історія, як наука про минуле свого народу, стає вчителькою життя, коли, крім пізнання минулого, вона дає нам також і його розуміння або щонайменш наближує нас до цієї мети. Задля зрозуміння того, що діялось і творилось, слід підходити до фактів не лише з боку об'єктивних, зовнішніх умов та причин, але й тих внутрішніх, суб'єктивних, які разом складаються на характер суб'єкту історії. І наскільки історія веде цей суб'єкт до психологічного самопізнання, то вона є і його вчителькою, бо відкриває йому головні напрямки виховання дальших поколінь» [2, с.219].

Як бачимо, однією із ключових навичок школяра, яку він формує у процесі навчання історії в школі, є розвиток критичного мислення, здатного об'єктивно та неупереджено оцінювати події та явища історичної дійсності.

У свою чергу, це вимагає від вчителя звернути більш пильну увагу на саме поняття «розумовий розвиток» та його змістовні критерії (ознаки і показники). Уперше перелік загальних критеріїв розумового розвитку подав психолог Микола Левітов. До них він зараховував: 1) самостійність мислення учня; 2) швидкість і міцність засвоєння навчального матеріалу; 3) швидкість розумового орієнтування при розв'язуванні нестандартних завдань; 4) глибина проникнення у суть явищ, які вивчають; 5) критичність розуму, відсутність здатності до упереджених, необгрунтованих суджень [3, с.118-119].

Л. Виготський, характеризуючи розумовий розвиток, звертав особливу увагу на основні показники мисленнєвої діяльності учня у процесі навчання. Він вважав, що такими показниками є рівень узагальненості й абстрагованості сформованих в учня понять і ступінь їх включення в систему. Вищим рівнем розумового розвитку, за Л. Виготським, є здатність учня встановлювати взаємозв'язки між різними поняттями [3, с.120].

Саме тому на уроках історії у середніх та старших класах рекомендується застосування технології формування критичного мислення, яка орієнтована на розвиток в учнів аналітичного підходу до будь-якого матеріалу, в тому числі й історичного.

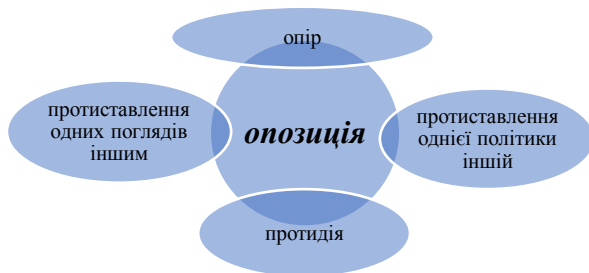
Технологія формування критичного мислення розрахована на висунення певної проблеми і способу її розв'язання. Вона містить три стадії: 1) актуалізація наявних знань учнів, пробудження інтересу до теми, визначення мети вивчення навчального матеріалу, для чого використовуються різноманітні прийоми: мозковий штурм, напрацювання версій розвитку подій тощо; 2) осмислення нового матеріалу, тобто опрацювання всіх можливих джерел інформації з цієї теми; 3) роздуми, або рефлексія, тобто формування власної думки. На цій стадії можливі дискусія, написання есею, висновків тощо [2, с.224].

Технологія критичного мислення може бути застосована при з'ясуванні причин поразки чи перемоги у військових діях, при визначенні історичної ролі конкретної особистості, вивченні історичних подій і явищ тощо. Її застосування сприяє формуванню звички спостерігати за навколишнім життям, аналізувати процеси, що відбуваються в ньому, відверто висловлювати власну позицію, тобто сприяє формуванню активної громадянської позиції, без якої людина не може стати патріотом [2, с.225].

Спробуємо проілюструвати окремі елементи практичних шляхів реалізації даної технології на прикладі уроку історії України в 11 класі за темою «Опозиційний рух в Україні 1960–1980 рр.».

На першому етапі учням доцільно наголосити на тому, що рух опору на даному уроці буде розглядатися не як широкий і масовий рух, а як зміни, еволюція, моральне і політичне протистояння тоталітарній системі. Радянські історики не могли присвятити цій темі своїх робіт. Хоча у світі інтерес до цього явища був досить великим. Про ці події йшлося в українськомовних передачах радіо «Свобода», «Голос Америки».

Школярам варто запропонувати пригадати значення терміну «опозиція» та скласти до цього слова сенкан, наприклад:

У вступній бесіді вчителю необхідно активізувати знання учнів про те, якими були форми боротьби дисидентів і наскільки вони були дійовими та чому.

На другому етапі учні повинні чітко засвоїти зміст поняття «дисидент» шляхом порівняння його тлумачення з різних джерел, зокрема:

Джерело №1. Дисиденти – відступники. Цей термін використовується імпералістичною пропагандою для позначення окремих відщепенців, які відірвались від соціалістичного суспільства, виступають проти соціалістичного ладу і, не маючи опори в своїй країні, звертаються за підтримкою за кордон, в імпералістичні пропагандистські центри (Політичний словник. – К., 1987. – С.191) [1, с.111].

Джерело №2. Дисидент (з лат. – незгодний) – особа, що не погоджується з панівною ідеологією.

Доцільно також організувати проведення самостійної роботи учнів з історичними документами – статтями з кримінального кодексу УРСР, за якими судили дисидентів: ст. 56 (зрада Батьківщині) та ст. 62 (антирадянська агітація і пропаганда).

Після опрацювання історичних джерел раціональним буде проведення бесіди за наступними питаннями (з опорою на міжпредметні зв'язки з уроками української літератури, правознавства): «За що насправді судили дисидентів – за переконання чи за практичну діяльність? Чи становила їхня діяльність реальну загрозу державі, державному устрою? Охарактеризуйте умови перебування в'язнів у радянських тюрмах» (учні можуть згадати твір І.Багряного «Сад Гетсиманський») [1, с.112].

На третьому етапі учням можна запропонувати дати відповіді на проблемні питання: 1. Чому, на вашу думку, влада в 1960–1980-х роках не знищувала інакомислячих фізично, як це було, наприклад, в 1930-х роках? 2. Чи могла скластися ситуація, коли дисиденти б безкарно друкувались у пресі, писали б художні, публіцистичні твори і т.ін.? Чому? [1, с.112].

Після обговорення вчитель характеризує УГС та її діяльність, течії дисидентства (з особливим акцентом на релігійну течію), в ході аналітичної бесіди викладає матеріал щодо репресій проти дисидентства, разом з учнями робить висновок про негативні наслідки репресивної політики щодо інакомислячих: «Разом із цілими втраченими інтелегентними поколіннями було втрачено інтелектуально-духовну традицію, було розірвано зв'язок поколінь – кожне нове починало майже з нуля. Негативним наслідком репресій була поява так званого генетичного страху, що паралізував волю, отруював свідомість, сприяв розвитку подвійної моралі» [1, с.114].

Висновки. Засвоєння знань і формування вмінь є основною метою й головним результатом діяльності учня. Щодо учіння й учбової діяльності засвоєння постає як результат [3, с.121]. При правильній організації учіння відбувається накопичення знань і уявлень учня, збагачуються та вдосконалюються прийоми і способи виконання різноманітних дій, формуються нові ціннісні орієнтації і установки, з'являються нові мотиви й інтереси. У сукупності ці зміни забезпечують високий рівень розвитку дитячої особистості загалом і визначають характер їхньої діяльності [3, с.118]. Усього цього можна досягти лише шляхом використання технології розвитку критичного мислення на уроках історії, що сприяє не лише підвищенню інтересу до вивчення даного предмета, формулює ключові знання, уміння і навички школяра, його базові предметні компетентності, але й формує його світогляд як громадянина-патріота своєї держави.

Література

1. Коляда І., Лук'янчук О. Історія України в 11 класі: [Навчально-методичний посібник для вчителів] / За заг. ред. О.П.Рєєнта – К.: Аконтіт, 2005. – 200 с.
2. Матяшук В.П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В.П.Матяшук. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 384 с.
3. Степанов О.М. Педагогічна психологія: [Навч. посібник] / О.М.Степанов. – К.: Академвидав, 2011. – 416 с.

Гутник В.М.,

*к.пед.н., ст. викладач кафедри німецької філології та перекладу і прикладної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету,
Україна, м. Київ*

ВСТУПНИЙ ФОНЕТИЧНИЙ КУРС: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ

Інтеграція України до європейського освітнього простору, міжкультурні контакти та співробітництво зумовлюють *необхідність* досконалого володіння іноземними мовами (ІМ), отже підготовки висококваліфікованих фахівців у цій царині.

Необхідною умовою здійснення ефективної міжкультурної комунікації є володіння нормативною вимовою ІМ. Фонетичний аспект мовлення був предметом розгляду багатьох наукових досліджень, адже його можна вважати характеристикою особистості, своєрідною “звуковою візиткою”. За вимовою носії мови можуть визначити рівень освіти людини, її соціальний стан і навіть деякі риси її характеру [7, с.16]. Погана вимова може спричинити не тільки труднощі під час акту комунікації (вимушені повтори, запитання чи репліки), а й небажання спілкуватись з фонетично некомпетентним мовцем.

Проте думки щодо необхідності приділяти увагу фонетичній правильності мовлення дотримувались не всі фахівці. У Західній Європі до початку 80-их років місце фонетики серед інших мовних аспектів визначалось як місце “*нерідної дитини в сім’ї*” [8].

У Східній Європі фонетика традиційно була предметом вивчення на факультетах іноземних мов педагогічних вищих навчальних закладів (ВНЗ) та університетів. У цих ВНЗ завжди приділялась увага фонетичній правильності мовлення. Л. В. Щерба звертав увагу фахівців на важливість фонетично коректної вимови, він вважав першочерговим завданням навчання диференціації правильної та неправильної вимови, а також нормативної артикуляції звуків. Навчання вимови, на його думку, має передувати роботі над іншими аспектами, інакше завчені мовленнєві зразки будуть вимовлятись некоректно, що зумовить необхідність переучування, отже марної витрати часу та зусиль [5, с.7]. Таким чином він обґрунтував необхідність проведення **вступного фонетичного курсу** (ВФК).

Вступні фонетичні курси стали невід’ємною складовою частиною навчання іноземних мов, починаючи з кінця 30-х років [3, с.51]. Саме в цей час були створені перші курси, поява яких була зумовлена відсутністю у студентів сформованих артикуляційних навичок, що ускладнювало роботу студента на занятті з ІМ.

Вже існуючі курси різняться між собою цілями, характером, змістом та спрямованістю – кожен з них був породженням свого часу. Особливу

вихою у викладанні фонетики стало визнання провідним комунікативного методу. Це внесло корективи у питання організації та проведення ВФК, а також в укладання відповідних навчально-методичних матеріалів. Докомунікативний період у історії ВФК визначався впливом аспектного викладання ІМ. Зарубіжна методика викладання ІМ майже не мала досвіду аспектного викладання. У мовних ВНЗ країн радянського та пострадянського простору завжди переважало аспектне викладання, за винятком навчання другої ІМ. Таким чином, у навчальному процесі було передбачено заняття, під час яких студенти працювали лише над фонетичною чи граматично стороною мовлення.

З метою виявлення недоліків ми проаналізували 26 вступних фонетичних / корективних курсів, які використовувались у навчальному процесі з 1958 року по нинішній час [1, с.45-52], за відібраними нами критеріями: *ціль курсу, його характер, спосіб організації навчального процесу, зміст курсу, комунікативна, професійна спрямованість, зорієнтованість на формування навчальної автономії.*

Здійснивши аналіз, ми дійшли висновку, що вимогам до сучасного ВФК за кожним із визначених нами критеріїв відповідають від 4% до 25% проаналізованих джерел. Це зумовлює необхідність розроблення оптимальної моделі курсу, яка б відповідала вимогам Типової програми [6] та сучасному баченню процесу навчання та вивчення ІМ.

Доцільність і необхідність проведення такого курсу сьогодні визначається неформованістю у випускників загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) автоматизованих артикуляційних та інтонаційних навичок.

Згідно з результатами проведеного нами опитування, в якому брали участь 120 студентів семи українських ВНЗ, було встановлено, що 37% (2007) і відповідно 21% (2008) респондентів під час навчання у ЗНЗ над вимовою не працювали зовсім. 40% опитаних (2007) працювали над вимовою час від часу, у 2008 році цей показник становив вже 51%. Результати опитування, проведеного у 2013–2017 роках (участь брали 87 студентів Київського лінгвістичного університету), свідчать про збільшення кількості “фонетично слабких” абітурієнтів: **59,4%** учнів українських ЗНЗ не працюють над вимовою взагалі [9, с.220]. Перед проведення ВФК першокурсникам було запропоновано оцінити свою вимову: 2% опитуваних визначили її як “відмінну”, 11% як “добру”, 37% як “задовільну” і **50%** як “**незадовільну**” [9, с.220].

Результати опитування свідчать про гіпертрофоване розуміння вчителями ЗНЗ принципу апроксимації, що в свою чергу спричинює **фосилізацію** ненормативних і деформованих артикуляційних та інтонаційних навичок. Це значно ускладнює навчальний процес тим, що потребує часу та зусиль на їх деавтоматизацію. Профілактика виникнення таких недоліків та методи і способи їх усунення мають визначати специфіку змісту та характеру ВФК, проте це не знаходить відображення у існуючих курсах.

Беручи до уваги таку специфіку фонетичного курсу, більш доцільним та ємким ми вважаємо термін “**вступний корективний курс**” (ВКК) і визначаємо його як відносно автономний курс, метою якого є **формування фонетичної компетентності** (ФК) як складової іншомовної комунікативної компетентності (ІКК), що ґрунтується на основі знань про фонетичну систему мови в цілому й фонетичній усвідомленості, та **деавтоматизація ненормативних фосилізованих** фонетичних навичок, сформованих під час навчання у школі, і їх **корекція**. Метою такого курсу має бути формування ІКК з акцентом на її складову – фонетичну компетентність. Згідно з сучасним розумінням комплексності таких ВКК має забезпечувати формування усіх мовних і мовленнєвих компетентностей, а також передбачати інтегроване або безаспектне навчання та вивчення ІМ. Такий курс має сприяти формуванню навчальної автономії студента, що є запорукою його подальшої успішної роботи над удосконаленням ФК і самореалізації як фахівця, й як особистості. Професійна спрямованість ВКК дає змогу говорити про початок формування професійних слуховимовних вмінь та навичок, а також фонетично-методичних вмінь [4, с.5] вже під час його проведення.

Беручи до уваги досліджені особливості формування ФК на початковому ступені навчання та вивчення ІМ, нами було розроблено і описано модель процесу формування цієї компетентності у комунікативному ВКК за параметрами: об’єкт вивчення, мета навчання, суб’єкти навчання, очікуваний результат навчання, ступінь навчання, навчальна дисципліна, у межах якої побудована модель, засоби навчання, поетапна реалізація моделі навчання, контроль результату навчання. Реалізація розробленої моделі розрахована на 94 аудиторні години, з яких 80 годин відводяться на практичні аудиторні заняття, 10 годин на заняття типу “плато”, метою яких є повторення та систематизація навчального матеріалу, 2 години на вступне мотиваційне, 2 години на заключне заняття. Структура моделі, яка являє собою один цілісний модуль, містить 40 занять, десять підциклів, п’ять “плато”, п’ять циклів [2, с.206].

Всі теоретичні та практичні напрацювання відображено в укладеному нами вступному корективному курсі для студентів германістів (німецька мова) – “[fo’ne:tik] – cool!”. Розроблена модель процесу формування ФК на початковому етапі навчання та вивчення ІМ може бути використаною для розробки сучасних фонетичних курсів та комплексів вправ, що використовуються на подальших етапах оволодіння ІМ.

Література

1. Гутник В.М. Характеристика та аналіз фонетичних курсів / В.М. Гутник // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць. – Вип. XLVI / За заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов’янськ: СДПУ, 2009. – С.41-52.

2. Гутник В.М. Формування фонетичної компетенції у майбутніх учителів німецької мови у комунікативному вступному корективному курсі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / В.М. Гутник. – Київ, 2017. – 399 с.

3. Михайлова О.Э. Методика обучения произношению на специальных факультетах пединститутов. – М.: учеб. пособие / О.Э. Михайлова. – М.: МГПИ, 1980. – 161 с.

4. Перлова В.В. Методика формування у майбутніх учителів англійської мови професійно орієнтованих слухо-вимовних навичок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.02 “Теорія та методика навчання : германські мови” / В.В. Перлова. – К., 2007. – 24 с.

5. Щерба Л.В. Значение вводного курса. Вступительная статья к вводному курсу фонетики немецкого языка И.П. Сунцовой. / Л.В. Щерба // Вводный курс фонетики немецкого языка. – М.: Изд-во литературы на иностр. языках, 1958. – С. 15.

6. Borisko N., Gutnik W., Klimentjewa M. u. a. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen. – К.: Ленвіт, 2004. – 256 S.

7. Dieling H., Hirschfeld U. Phonetik lehren und lernen. Fernstudieneinheit 21. – Kassel-München-Tübingen: Langenscheidt, 2000. – 200 S.

8. Göbel H., Graffmann K. Ausspracheschulung Deutsch. – Bonn: Inter Nationes, 1988. – 215 S.

9. Gutnyk W. Phonetische Fehler: Fossilierung und Beseitigung / W. Gutnyk // Germanistik in der Ukraine. – Jahrgang 12. – Kyjiw: Verlagszentrum der KNLU, 2017. – S. 219-226.

Логвіна-Бик Т.А.,

*к.пед.н., доцент кафедри ботаніки і садово-паркового господарства
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,*

Бик Н.В.,

*студентка 3 курсу, спеціальність «Практична психологія» ІНІСІМО
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,*

Україна, м. Мелітополь

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Педагогічна технологія функціонує як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система способів, принципів і регулятивів, які застосовують у навчанні, і як реальний процес навчання. Не менш поширений погляд на неї як на стратегію, конструкцію, алгоритм дій педагога, організацію педагогічної діяльності. Створення нової технології,

як правило, є наслідком незадоволення результатами навчання й виховання, а також неефективністю педагогічної діяльності як професійного експромту. Суттєвою особливістю педагогічної технології є те, що довільним діям вона протиставляє жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від елемента до елемента [3].

Проблема самоосвіти є частиною широкої проблеми саморозвитку і самовиховання учнів в умовах функціонування освітнього середовища, яке реалізується на основі використання нових освітніх технологій. Самовиховання і самонавчання учнів відбувається у більш широкому змісті і починається з визначення позиції учнів стосовно навколишнього середовища і розвитку кожного учня окремо. Головний стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної системи освіти лежить в площині вирішення проблем розвитку особистості учня та вчителя, технологізації цього процесу.

Основні освітні сучасні педагогічні технології: 1) особистісно-орієнтована технологія; 2) технології розвивального навчання; 3) технологія проектного навчання; 4) блочно-модульна технологія; 5) ігрові технології навчання; 6) інтерактивні технології навчання; 7) проблемне навчання; 8) комп'ютерні (інформаційні) технології навчання, інформаційно-комунікаційні технології; 9) технології превентивного навчання; 10) технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (за В.Д. Шаталовим – опорні конспекти); 11) тестові технології; 12) технології проектного навчання; 13) інноваційні технології навчання, а саме: інтерактивне навчання, дослідницька технологія навчання, інформаційно-комунікаційні технології спілкування у різних форматах (діалог, диспут, лекції) з використанням інформації з різних джерел та інше.

Сьогодні в педагогічній науці і практиці є дві цілком різні стратегії, в рамках яких існують системи освіти, – стратегія формування та стратегія розвитку. Стратегія формування – педагогічне втручання ззовні у внутрішній світ дитини, нав'язування дитині вироблених суспільством способів діяльності, оцінок. Стратегія розвитку – розвиток особистісного потенціалу учня, його самоактуалізація. Таким чином, вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем [4]. Мета застосування дослідницької технології в навчанні – набуття учнями досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності; об'єднати розвиток їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу й на цій основі формувати активну, компонентну, творчу особистість. Для досягнення цієї мети потрібно сформувати стійкий інтерес учнів до пізнання світу і дослідницької діяльності, забезпечити високий рівень їх дослідницьких умінь і навичок, знання дослідницьких процедур і методик, розуміння ціннісної ролі досліджень в удосконаленні знань людства.

Застосовуючи дослідницькі технології, можна вирішити низку спеціальних педагогічних завдань: а) використати дослідницькі методи у вивченні учнями предметів шкільної програми; б) застосувати дослідження під час ознайомлення школярів окремими явищами, процесами, фактами; в) допомогти учням у засвоєнні комплексу дослідницьких заходів, формувати їхні дослідницькі уміння та навичок; г) прищеплювати учням інтерес до навчальних і наукових досліджень; д) формувати в школярів розуміння того, що їхнє навчання наближається до наукового пізнання; е) розвивати дослідницьку складову у світогляді учнів; ж) формувати в школярів уявлення про дослідницьку стратегію в пізнавальній діяльності; з) збагачувати творчі спроможності учнів на основі формування їхнього дослідницького досвіду; і) вивчати та аналізувати індивідуальні особливості формування дослідницького досвіду учнів, його впливів на їх інтелектуальний розвиток і виховання; й) освоєння вчителем дослідницького підходу до розкриття змісту шкільної програми з навчального предмета, до розподілу часу на вивчення окремих тем і розділів програмного матеріалу, до встановлення між предметних зв'язків, до вибору доцільної методики організації дослідницько-пізнавальної діяльності учнів [4].

Ми згодні з думкою Леонової Н.С. у тому, що суть інтерактивного навчання полягає в тому, що взаємодія вчителя і учнів сприймається як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої є здатність людини «брати на себе роль іншої особи», уявляти, як її сприймає партнер під час спілкування, відповідно інтерпретувати ситуацію та конструювати власні дії, тому розрізняють кілька моделей навчання: пасивну, активну і інтерактивну [1, с.2].

Логвіна-Бик Т.А. та Бик Н.В., висвітлюючи проблеми змісту й організації освітнього процесу з біології у сучасній школі, зазначають, що у підвищенні ефективності організації навчально-виховного процесу значну роль мають інноваційні технології з використанням сучасних електронних засобів навчального призначення та формування компетентностей у школярів [2, с.116]. Використання новітніх засобів навчання є інструмент набуття знань вмінь і навичок що сприяє формуванню цілеспрямованості наполегливості учнів у досягненні мети внутрішньої сам організованості та працьовитості.

Нові освітні технології навчання формують інтереси школярів, реалізують більш ефективне засвоєння нового навчального матеріалу з біології, а також засвоєння необхідних знань та вмінь у контексті біологічного навчання та виховання. Впровадження нових освітніх технологій у навчально-виховний процес сприяє підготовці і можливості учнів ознайомитися з новими підходами до вивчення та усвідомлення інформації з біології, активізувати впровадження в навчальний процес ігрових технологій і розвивати та використовувати власні таланти та

можливості школярів, а також розробляти дослідні і творчі навчальні проекти, які мають біологічне спрямування.

До унікальних властивостей інноваційних форм роботи можна віднести: 1) можливість реалізувати різні форми навчання: дистанційного, електронного, мобільного, традиційного, інформаційного навчання, 2) можливість одночасно взаємодіяти з учнями всього класу, так і з одним учнем (індивідуальне навчання), 3) можливість виконувати окремі навчальні дії на різних етапах уроку біології, 4) можливість динамічно генерувати навчальний матеріал з біології, залежно від місцезнаходження учня (дистанційно) контексту навчання, 5) способи використання мобільних пристроїв, крім цього використовуються різні мобільні пристрої, такі як: мобільні телефони, ноутбуки, нетбуки, планшети, електронні книги, що забезпечує взаємодію учасників навчального процесу з допомогою різних інформаційних мереж, 6) створюється можливість здійснити незалежне навчання учнів від часу і місце знаходження його учасників завдяки утворенню нового мобільного інформаційно-навчального середовища. У структурі технології навчання (виховання, управління) виокремлюють підрівні: а) кількість технологічних етапів; б) ступінь технологічності; складність технологічності; гнучкість і мобільність технології тощо. З'ясування цих параметрів забезпечує прийняття вираженого рішення про доцільність впровадження конкретної технології навчання, виховання.

Важливими теоретичною і практичною проблемами є співвіднесення дидактичних систем і технології навчання. Щодо цього в орієнтації педагогічної свідомості окреслилося такі два напрями:

1. Технологічний напрям організації педагогічного процесу (спрямований на ефективність навчання, розроблення критеріїв засвоєння, формування і підсумування оцінювання, подання інформації та етапів її засвоєння, конкретизацію навчальних цілей, корекцію зворотного зв'язку, повне засвоєння знань, умінь і навичок.

2. Гуманістичний напрям організації педагогічного процесу (формування і розвиток критичного і творчого мислення).

Нові освітні технології навчання сприяють формуванню не тільки знань з біології, умінь і навичок учнів, а також і життєвих цінностей школярів, які створюють атмосферу співпраці, взаємодії і дозволяють педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні учні під керівництвом вчителя біології прагнуть навчатися усвідомлено, тому що це може допомогти повністю реалізувати їм у дорослому житті. Учні не бояться висловлювати свою власну думку на уроці, а також мають бажання бути почутими на уроках біології. Вчитель має можливість стати диригентом навчального процесу; почути, помітити і підтримати кожного учня на різних етапах уроку біології.

Коли учні працюють разом на уроці (фронтальна робота), вони формують такі вміння та навички, які необхідні їм для самостійного життя, а саме: вміння аналізувати навчальний матеріал, приймати рішення, критикувати та аналізувати думку, активно слухати, а також розв'язувати конфліктні ситуації.

Кожна вікова група школярів, починаючи з шостого і до одинадцятого класу, у співпраці з вчителем біології готують власні дослідницькі проекти, які дають можливість сформувати у учнів вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити самостійно висновки, зіставляти наукові факти, класифікувати біологічні об'єкти, узагальнювати навчальний матеріал, та здійснюють розробку власних веб-сайтів, публікацій, слайд-шоу з теми дослідження. Це можуть бути такі проекти як: «Зерно життя», «Крок назустріч життю», «Я ціную власне життя», а також «Сучасні форми та види живих організмів на планеті Земля», «Шлях до себе» та інші.

Таким чином, завдяки ефекту новизни та оригінальності використання нових освітніх технологій за умови їх правильної організації в учнів, при вивченні біології, підвищується інтерес до процесу навчання, формується їх світогляд, і вони усвідомлено та орієнтовно визначають життєву позицію, своє місце у сучасному світі. Сучасний педагог у навчально-виховному процесі має можливість постійно удосконалювати свою роботу, використовуючи нові форми, методи, засоби та прийоми навчання на уроках біології.

Впровадження запропонованих технологій навчання – це діяльність досвідченого педагога і потребує ґрунтовної підготовки вчителя, а саме: підбір навчального матеріалу, складання плану уроку, ретельне вивчення індивідуальних особливостей учнів класу, врахування особливостей та настрою школярів. Завдяки тому, що вчитель прагне розкрити здібності і таланти своїх учнів та навчити їх вчитися, він знаходить завдяки новим технологіям навчання нові шляхи вдосконалення різних методик навчання біології.

Література

1. Леонова Н.С. Інтерактивні технології навчання як засіб реалізації творчих здібностей учнів / Н.С.Леонова // Біологія. Науково-методичний журнал. – Х.: ВГ «Основа», 2013. - №13 (385). – С. 2-7.

2. Логвина-Бык Т.А., Бык Н.В. Проблемы содержания и организации образовательного процесса по биологии в современной школе / Т.А. Логвина-Бык, Н.В. Бык / Биологическое и экологическое образование в школе и вузе: теория, методика, практика» / Сборник статей международной научно-практической конференции (14-17 ноября 2017г.). Выпуск 15 (2). - Санкт-Петербург / под ред. проф. Н.Д.Андреевой. – СПб.: «Свое издательство», 2017. – С. 112-117.

3. Педагогічна технологія [електронний ресурс] http://ua-referat.com/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F

4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Учебное пособие / Г.К.Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

Логінова О.В.,

ст. викладач кафедри мовних дисциплін

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва,

Макарська Є.Г.,

викладач кафедри мовних дисциплін

Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва,

Україна, м. Харків

ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ОРИГІНАЛЬНИМИ ФАХОВИМИ ТЕКСТАМИ

Суттєві перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, оновлення освітньої системи, здобутки в галузі теорії та практики навчання іноземним мовам приводять до використання інноваційних підходів при викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням. В сучасному українському суспільстві формується чітке соціальне замовлення на володіння іноземними мовами, але у той самий час відмітною рисою організації навчального процесу у вищих навчальних закладах України стає суттєве збільшення часу для самостійної роботи студентів, яка є логічним продовженням аудиторної роботи.

Навчити студентів самостійно поповнювати свої знання, самостійно орієнтуватися в стрімкому потоці нової інформації, опанувати методи самостійної роботи – важливе завдання сучасної вищої школи.

Для підвищення ефективності самостійної роботи, яка стимулює саморозвиток студентів і дозволяє набувати нових досягнень у професійному становленні існує велика кількість різноманітних форм навчання, які викладачі активно використовують у роботі зі студентами.

В цій роботі буде розглянута така форма організації позакласної самостійної роботи, як читання автентичної літератури з фаху.

Однією з головних цілей вивчення іноземної мови в позакласний час залишається практична – читання оригінальної літератури, яка розглядається як комунікативний вид діяльності. Особливе значення надається розвитку пізнавального інтересу до читання літератури іноземною мовою з фаху, що посилює мотивацію студентів. Для того, щоб зацікавити студентів читанням іншомовної літератури необхідно, в першу чергу, звернути увагу на її відбір та рівень готовності студентів до читання. Для підтримання інтересу студентів тексти мають відповідати певним дидактичним вимогам:

- орієнтація на професію
- актуальність і новизна інформації

- тематична цілісність
- логічність та завершеність
- доступність
- обсяг [1, с.23].

Готовність до читання визначається ступенем володіння мовним матеріалом, відпрацьованістю механізму читання, загальною культурою того, хто навчається, його віковими особливостями тощо.

Спочатку студент оволодіває загальнонауковою термінологією, тому читання і розуміння текстів, що пов'язані з майбутньою спеціальністю ускладнюється тим, що студент мусить переборювати не лише мовні труднощі, а й труднощі в розумінні змісту. Тому на цьому етапі доцільно обирати нескладні тексти здебільшого описового характеру, побудовані на найбільш уживаній професійній лексиці. Легкість розуміння матеріалу сприятиме формуванню мотивації першокурсників, а зв'язок з майбутньою професійною діяльністю відповідатиме їх пізнавальним інтересам.

На початковому етапі студентам пропонуються тексти для оглядового читання. Розглянемо методику організації роботи саме над цим видом читання.

Потрібно, щоб студенти оволоділи прийомами роботи, щоб у них виробилось уміння працювати над текстом. Уміння можуть бути сформовані у студентів на різних рівнях:

- репродуктивному
- репродуктивно-конструктивному (комбінованому)
- продуктивному (творчому) [2, с.23].

На репродуктивному етапі знання студентів ще не зведені у систему, тому його доцільно використовувати протягом перших 2–3 місяців. Підбір текстів повинен забезпечувати плавний перехід від елементарних за рівнем мовної складності матеріалів до складніших, а вправи повинні підбиратися з урахуванням принципу комунікативності і носити в основному лексичний характер, а саме: знайти відповідний еквівалент в тексті, завершити речення, вставити пропущене слово тощо.

Під час репродуктивно-конструктивної діяльності у студентів формується навичка самостійно виконувати завдання за зразком або інструкцією. Завдання повинні носити більш об'ємний характер і містити вправи більш складного інтелектуального рівня. Наприклад: дати відповіді на запитання, підібрати дефініцію до окремих лексичних одиниць, підібрати список слів, змістовно пов'язаних із ключовою одиницею і т. ін.

Останній рівень – продуктивний, або творчий. Його елементи доцільно вводити під кінець першого курсу, коли студенти вже починають займатися науково-дослідною роботою, що, поряд із бажанням до творчого пошуку та достатнім рівнем знань, стимулює їх до розв'язання завдань найвищого рівня складності.

Цей етап характеризується найвищим рівнем пізнавальної самостійності студентів, коли вони самі вчаться виконувати складні творчі завдання. Студенти вчаться реферувати, анутовати текст, коротко висловлювати свою думку, робити висновки за змістом тексту. На цьому етапі з боку викладача найбільшим завданням є пошук та забезпечення студентів новими, професійно-орієнтованими матеріалами, що сприятимуть зростанню зацікавленості студентів у самостійній позакласній роботі.

Вищеназвані методи організації самостійної роботи студентів допомагають у розвитку здатності до генерування власних ідей, розвивають творчу уяву, допомагають висловлювати своє ставлення до фактів, передбачають розвиток уміння чітко формувати свою думку, тощо.

Сучасна модель процесу читання сконцентрована на інтерактивному зв'язку читача та тексту, який вивчається. Під час організації самостійної роботи, викладач повинен підібрати текст, скласти завдання, які допоможуть студентам зрозуміти його. Текст повинен бути вірно підібраний, завдання мають відповідати типу тексту, виду читання, рівню мовної підготовки студентів. Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність інноваційних підходів до викладання іноземних мов під час самостійної роботи у вищій школі залежатиме від бажання і здатності викладачів скористатися позитивним досвідом вітчизняних і іноземних учених і практиків щодо творчого підходу у навчанні. Інноваційні методи навчання іноземним мовам, які ґрунтуються на творчому підході під час самостійної роботи, допомагають повністю розкрити потенціал студентів і сприяють розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу.

Література

1. Онучак Л.В. Організація самостійної роботи студентів з оригінальними джерелами інформації. // Матеріали науково-методичного семінару - 2002 р. – Ірпінь: АДПСУ, – 98 с.

2. Догадіна О.Є. Про деякі аспекти підвищення ефективності завдань для самостійної роботи при вивченні курсу іноземної мови у ВНЗ.// Матер. Всеукраїнської наук. – практ. конф. (25- 26 березня)./ Догадіна О.Є., Левашова Л.Г. – Харків.: Вид-во НФАУ, 2009. – 115 с.

3. Савченко О. П. До проблеми визначення сутності поняття "самостійна робота студентів". // Вісник Черкаського університету – 2002 р. – Випуск 41. – 160 с.

4. Юцкевич О.П. Проблеми викладання професійно орієнтованої іноземної мови // 36. наук. праць виклад. кафедр інозем. мов та укр. мови літ. Київського нац. економ. ун-ту. – Київ : КНЕУ, 2002.–153 с.

Пасинок В.Г.,
професор, д.філол.н., декан факультету іноземних мов
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна,
Україна, м. Харків

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ В ЕКО-КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Базовою рисою сучасного комунікативного простору є його інформаційність, що відіграє інтегральну роль у всіх сферах діяльності людини. З кінця XX століття – початку XXI століття особливої ролі набула Інтернет-комунікація. Вона є втіленням динамічного інформаційно-комунікативного простору, що слугує не лише механізмом контактостворення, але й інструментом орієнтації людини в житті. Компанія KANTAR TNS провела глобальне дослідження та проаналізувала тенденції користування Інтернетом у різних частинах світу. Пошукові системи (91%), перегляд відео (84%) та використання соціальних мереж для спілкування (83%) є найбільш популярними активностями в Інтернеті [6]. Людина сьогодні настільки сильно залучена до світу глобальної віртуальної мережі, що вже важко сказати, чи то людина формує контент, чи то Інтернет формує людину.

Інтернет-комунікація – це не лише віртуальна комунікативна площина за допомогою електронних сигналів, але й інноваційний соціокультурний простір «усно-письмового» спілкування. Він впливає на різноманітні області знань, але найбільш значний вплив отримує мовлення, що є інструментом спілкування, способом виразу почуттів та думок. Це питання є об'єктом вивчення нового сучасного напрямку в мовознавстві – Інтернет-лінгвістики, яка тісно пов'язана з поняттям комп'ютерно-опосередкованої комунікації, терміном, який увійшов у англомовний науковий обіг у 1990х роках [1, с.147]. Девід Крістал визначає Інтернет-лінгвістику як одночасний аналіз мови в усіх сферах діяльності мережі Інтернет, включаючи електронну пошту, різні види чатів, комп'ютерні онлайн ігри, веб-сторінки, а також SMS-повідомлення та інші сфери, які пов'язані з комп'ютерно-опосередкованою комунікацією [3, с.1].

Як будь-який комунікативний простір, Інтернет установлює певні правила та норми обміну інформацією. Але головна проблема в тому, що правила та норми цієї платформи є здебільшого неформальними та не прописаними. Багато дослідників вважають що мережеве спілкування характеризується зменшенням колективного соціального контролю та соціальних заборон [там само]. Інтернет не є стандартизованою комунікативною практикою – анонімність, наповненість скороченнями,

сленг, принцип «економії мислення», інтерактивність та гіпертекстовість. Зазначені неформальні та неекологічні прояви можуть як поліпшувати комунікацію у соціумі, так і слугувати бар'єром для розуміння один одного та побудови міжкультурних взаємовідносин.

Основними проблемними, маргінальними зонами Інтернет-комунікації визначено:

1. Вираження емоцій за допомогою смайлів, емодзі-фейсів та знаків пунктуації (схематичних кольорових зображень облич для передачі певної емоції). Прикладами цього видозміненого просодичного елементу є чисельне повторення букв (*hiiiiiii, aaaaahhhhh, soooo, ooops*), знаків пунктуації (*what???????, hey!!!!, stop it!!!!!!!!!!!!*); зтягування слів (*Intired, whatsup?*)), *goodnight***). Ці Інтернет-інструменти не мають значного негативного впливу на віртуальний обмін інформацією, але знижують рівень формальності та є зовсім неприйнятними в діловому спілкуванні.

2. Інтернет-жаргон, що здебільшого зустрічається на веб-форумах, є проявом комп'ютерно-опосередкованої комунікації. Під час спілкування на онлайн-платформі користувачі, незважаючи на рівень інституційності тематики дискусії, не зважають на офіційність, тому вдаються як до загальноприйнятого жаргону (*I haven't been to Ukraine, so I'm not gonna claim that...»),* або «*random references to Jewish conspiracies aint going to work...»*), так і до узусних абревіатур та скорочень. Наприклад, розповсюдженими є BTW – «до речі (by the way)»; «ІМНО» – «in my honest opinion», OMG (Oh My God), LOL (Laughing Out Loud). Цікавим є і те, що деякі з них з'явилися ще до Інтернет-ери, тому лише перекочували до нового простору. Використання абревіатури OMG було знайдено у листі 1917 року, у той час, як FYI (For Your Information) використовувалась у меморандумах у 1941 році [4, с. 23].

Але, окрім загальноприйнятих варіантів, через динамічність та глобальність Інтернет-сфери, кожного дня створюються нові варіанти, що стають проблемою як для екології мови, так і для міжкультурної комунікації. Наприклад, один з користувачів написав таке повідомлення: «*And all this time, I thought that she 2 was German!*» (*2 – too*). Відносно новими формами Інтернет-скорочень, жаргонізмів є «*2nite: tonight*», «*u: you*», «*4: for*», «*gr8: great*», «*y: why*», «*m8: mate*», *DAE – «does anyone else»*, *IRL – «In Real Life (у реальному жуммі)*. У великій кількості випадків метою Інтернет-жаргону є не скорочення часу на написання повідомлення, а також передача емоцій та інших невербальних засобів спілкування: «*the movie was sooooooo interesting*», «*When Star Wars first came out...I liked Star Wars and it was my favorite movie*».

3. Сленг у коментарях соціальних мереж є найпопулярнішим серед молоді, найактивніших користувачів Інтернету та покоління майбутнього. Соціальні мережі – Фейсбук, Інстаграм, Твітер – є вільним динамічним

простором, навіть ще більш неформальним, ніж форуми або спілкування електронною поштою. Економія часу не завжди є головною метою використання скорочень, оскільки деякі Інтернет-жаргонізми та скорочення мають за мету зробити комунікацію більш цікавою [2, с.128]. Прикладами слугують аббревіатури: «ITYWIMWYBMAD», що розшифровується як «If I tell you what it means will you buy me a drink?»; «smh» часто використовується у сучасному Інтернет-просторі та позначає «shake my head», або «so much hate»: «smh she know what it is she must be mad about something else». Або серед американської молоді є відносно поширеним написання «tane» замість стандартного «tan» (чоловік): «stop posting it, tane!!!!». Неправильний правопис слова «tan» походить від неправильної вимови цього слова, яка, у свою чергу, поширена у хіп-хоп культурі в Каліфорнії [5]. До таких лексичних одиниць можна віднести «yall (you all)», «sup? (what's up?)», «em (them)» або «shoul da (should have)». Сленг дає можливість зрозуміти емоційне забарвлення, якого набуває повідомлення завдяки використанню певного терміну.

Таким чином, неформальний та виразний стиль Інтернет-опосередкованої мови пояснюється схожістю Інтернет-комунікації з усним мовленням. Неформальність спілкування в Інтернеті тісно пов'язана з проблемою екології мови, що має безпосередній вплив на якість міжособистісної комунікації. Чим більш швидкоплинним та неформальним є спілкування в Інтернеті, тим складнішим для користувачів є розуміння певних термінів та їх конотаційного змісту.

Література

1. Полякова Т.Л. Інтернет-лінгвістика как новое направление языкознания / Татьяна Полякова // Психолінгвістика.– Харьков. – 2011. – № 8. – С. 146-152.
 2. Crystal D. Language and the Internet / David Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 265 p.
 3. Crystal D. The Scope of Internet Linguistics. Paper Given Online to the American Association for the Advancement of Science Meeting [Електронний ресурс] / David Crystal. – 2005. – 4 p. – Режим доступу: www.davidcrystal.com/?fileid=-4113, с. 1
 4. Barseghyan L. On Some Aspects of Internet Slang / Liana Barseghyan. – Yerevan: Yerevan State University, 2013 – P. 19-31.
 5. Greenwood S. Social Media Update 2016 [Електронний ресурс] / Shannon Greenwood, Andrew Perrin, Maeve Duggan. – 2016. – Режим доступу: <http://www.pewinternet.org/2016/11/11/social-media-update-2016/>
- Marcoccia M. The Internet, Intercultural Communication and Cultural Variation / Michel Marcoccia // Language and Intercultural Communication.– 2012. – № 4. – С.353-368.

Титаренко Н.В.,
начальник відділу статистики і аналітики дошкільної,
загальної середньої та позашкільної освіти,

Янько А.О.,
фахівець I категорії сектору дослідження якості освіти відділу статистики
і аналітики дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти,
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»,
Україна, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І ЇХ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Інформаційні технології і віртуальність наразі є невід'ємними елементами повсякденного життя кожної людини. Вони активно впливають на розвиток особистості.

Наприкінці ХХ ст. у засобах масової інформації та в науковій літературі активно почали використовувати такі терміни, як «віртуалізація суспільства», «віртуальна спільнота», «інформаційний простір» тощо. Появу такої нової термінології науковці пояснюють зростанням ролі комп'ютерних технологій для повсякденного життя людей, науки і публічного управління [1, С.5].

Деякі науковці (наприклад, Н. Луман) зазначають, що інформатизація суспільства і особистості відбувається у процесі прийняття рішень. А саме: трансформація отриманої інформації в знання відбувається якщо на основі певного повідомлення адресат приймає рішення [2, С.20].

Отже, не саме по-собі використання інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює формування особистості, а її ставлення і сприйняття будь-якої сучасної техніки для свого власного розвитку.

Для того, щоб з'ясувати, як впливає на розвиток особистості й формування її компетентностей володіння інформаційно-комунікаційними засобами, в рамках дослідження впливу соціально-економічного середовища на рівень навчання учнів – випускників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), випускникам були запропоновані певні запитання.

Було виявлено, що загалом випускники шкіл сільської місцевості менше забезпечені засобами особистого користування, ніж учні міських шкіл. Найбільша різниця спостерігається у забезпеченні доступом до мережі Інтернет (13,5 %) та у наявності особистих книжок (13,7 %) (рис. 1).

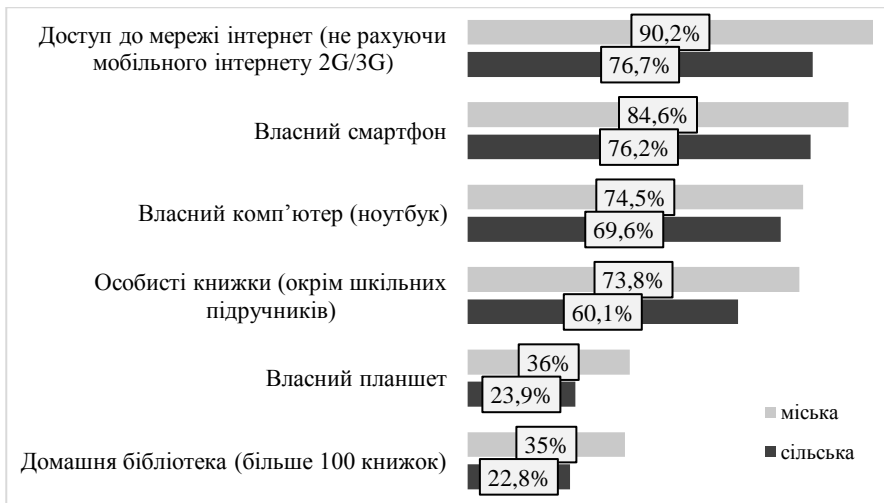

Рис. 1. Розподіл випускників ЗЗО за забезпеченням засобами особистого користування.

Натомість вищі результати під час зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) показали ті випускники, які мають не комп'ютер, а домашню бібліотеку. Такий результат показують як учні сільських, так і учні міських ЗЗО (рис. 2).

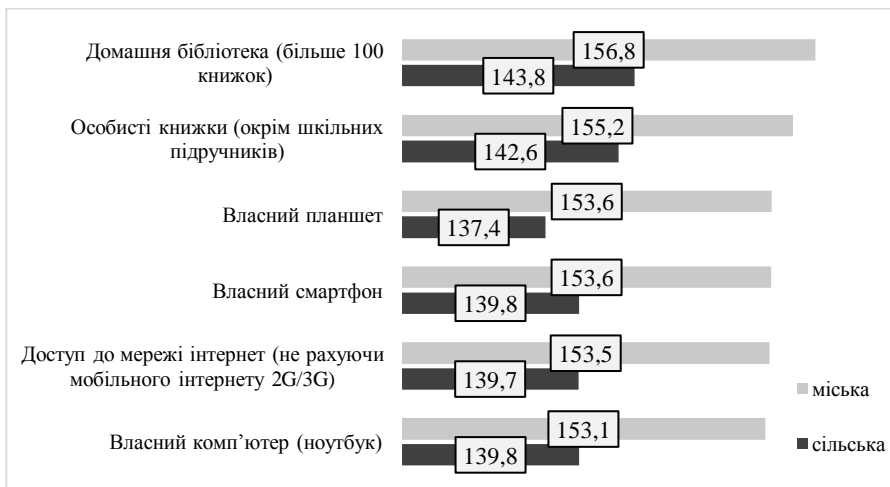

Рис. 2. Розподіл балів ЗНО випускників ЗЗО за забезпеченням засобами особистого користування.

Крім того, випускники, які мають домашню бібліотеку та власні книжки (окрім підручників), тобто багато читають, показали вищі результати при складанні ЗНО (середній по Україні – 154,0 балів) у порівнянні з тими, у кого немає домашньої бібліотеки (145,2 бали). Найбільшу різницю результатах навчання демонструють одинадцятикласники, якщо вони мають доступ до мережі Інтернет, на відміну від тих, які такого доступу не мають (різниця в 14 балів) (рис. 3).

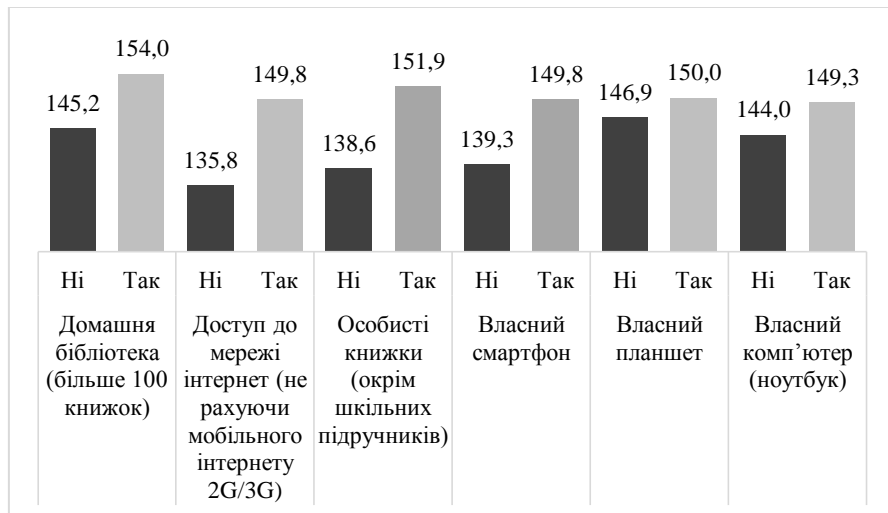

Рис. 3. Розподіл балів ЗНО випускників ЗЗСО за наявністю/відсутністю засобів особистого користування.

Отже, ми можемо констатувати, що володіння учнями інформаційно-комунікаційними засобами вочевидь, підвищує рівень формування компетентної особистості. Але, впливовішим є наявність власних книжок і домашньої бібліотеки.

Напрямом подальших досліджень, на нашу думку, є виявлення впливу видів інформаційно-комунікаційних засобів на формування різних компетентностей школяра, які окреслені в Державних освітніх стандартах.

Література

1. Тарадайник В.М. Використання інформаційно-соціального середовища розвитку обдарованої дитини : посібник / В.М. Тарадайник. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 68 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: goo.gl/qMtzKp
2. Голованова Т.М. Вплив використання віртуального простору на когнітивний розвиток особистості // Наука і освіта. Серія «Психологія», № 1, 2015. – С. 20-23. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2015/JRN_1/6.pdf

Ткач Л.М.,
*доцент, к.філол.н., доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності,*

Охотнікова Ю.І.,
*студентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Україна, м. Дніпро*

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБІНАРІВ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

Сьогодні освіта спрямована на її реформування, зокрема вдосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження сучасних методик із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Інформатизація освіти, формування заходів щодо актуалізації розробки курсів на основі дистанційної та он-лайн освіти, забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів є важливою умовою її модернізації.

Для успішної підготовки кваліфікованих фахівців документно-інформаційної галузі важливим є не лише формування у студента як майбутнього спеціаліста його професійної компетентності, а й особистісний розвиток студента у взаємозв'язку з його професіоналізацією, його здатність до самостійності прийняття рішень і доведення їх до виконання, тобто освіта стає особистісно-орієнтованою. Доведено, що використання традиційних (пояснювально-ілюстративних) методів навчання у вищій школі є малоефективним, оскільки вони переважно орієнтовані на пам'ять, а не на мислення, мало сприяють розвитку творчих здібностей, самостійності, активності студентів. Дослідження американських вчених Р. Карнікау і Ф. Макелроя виявили достовірну закономірність навчання: людина пам'ятає 10% прочитаного; 20% почутого; 30% побаченого; 50% побаченого і почутого; 80% того, що говорить сам; 90% того, до чого дійшов у процесі самостійної діяльності.

Документознавці, як і фахівці будь-якої галузі, мають володіти, передусім, загальною компетентністю, необхідною для існування в соціумі, для вирішення проблем у будь-яких ситуаціях, навіть не пов'язаних з конкретною професійною діяльністю. Загальна компетентність – здатність особистості до аналізу, синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці та комунікації, цілеспрямованість, лідерські риси, організованість і здатність до планування.

Інтерактивне навчання передбачає моделювання професійно-виробничих ситуацій за допомогою кейс-методу (метод випадків і ситуацій),

методу мозкового штурму, круглого столу та ін. Усі методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності та реалізацію потреб студентів, тому особлива увага приділяється створенню атмосфери співпраці, взаємодії, в якій учасники процесу більш мобільні, відкриті й активні. Одна із стратегій інтерактивного навчання у підготовці фахівців – робота в малих групах, яка дає всім учасникам можливість брати участь у роботі, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування тощо.

Застосування інтерактивних методів навчання з використанням інноваційних інформаційно-комунікаційних засобів дозволяє сьогодні майбутньому документознавцю отримувати знання через онлайн-сервіси (окремі навчальні заклади активно розпочали розвивати мережу освіти через онлайн-сервіси та надавати постійні консультативні послуги щодо навчання через сучасні електронні методи комунікації). Одним із таких інноваційних інформаційно-комунікаційних засобів є вебінар. У системі вищої освіти він є не просто новою формою проведення лекційних і практичних занять для всіх категорій студентів. Вебінар є зручним інструментом для надання консультацій, проведення майстер-класів, онлайн-тренінгів і семінарів, корпоративного навчання фахівців окремих галузей тощо. Якщо раніше вебінар асоціювався з позааудиторним чи факультативним заняттям, то зараз дедалі більше вищих навчальних закладів намагається проводити за допомогою вебінарів повноцінні лекції, семінари і навіть екзамени.

Вебінар – це така форма навчання з використанням сучасних комунікаційних технологій, яка забезпечує інтерактивну взаємодію викладачів і студентів. Використовуючи вебінари у навчальному процесі, необхідно керуватися інструментами: показ презентацій (викладач демонструє зображення, графіки, діаграми та інші навчальні матеріали; завантаження файлів (електронні книги, посібники, методички, а студенти стягують їх потім на свій комп'ютер); режим онлайн-конференції (студенти можуть виходити в ефір, щоб прочитати доповідь, дати відповідь на питання, взяти участь у дискусії).

У процесі підготовки майбутніх спеціалістів доцільно практикувати за допомогою вебінарів тестування (викладач проводить онлайн-тест, щоб оцінити рівень знань студента).

Оскільки серед ключових компетентностей для документознавців є комунікативна та інформаційна (оскільки вони найширше застосовуються в інформаційно-комунікаційних технологіях (ІКТ), то вебінари у навчальному процесі сприятимуть формуванню цих компетентностей, які мають два аспекти – загальноосвітній та професійний. Перший аспект пов'язаний з готовністю використовувати ІКТ в різних видах навчальної діяльності. Другий – уміння застосовувати ці технології в професійній діяльності, орієнтуватися в інформаційному просторі та оперувати інформацією відповідно до потреб сучасного ринку праці [1].

Участь у вебінарах на професійному рівні вимагає високого рівня ділового спілкування. Такі види вебінарів як онлайн-презентації, онлайн конференції також можуть бути використані під час навчання у вищому навчальному закладі та підвищення компетентності сучасних документознавців, оскільки вони повинні вміти якісно та доступно донести інформацію до реципієнта, вміти відповісти на можливі питання, володіти правилами професійного спілкування, а також працювати з великим обсягом інформації.

Проведення вебінару вимагає певної підготовки. При плануванні вебінару викладач повинен обов'язково зрозуміти, які завдання він ставить перед собою і якої мети повинні досягти студенти. Досягнення поставленої мети – ключове в діяльності учасників вебінару, для виконання якої необхідно сформулювати відповідну концепцію, тобто сценарій проведення вебінару. Розробка сценарію вебінару – це послідовність подачі навчального матеріалу й керування його проведенням.

В онлайн-режимі можна проводити різні види занять: лекцію-бесіду (діалог з аудиторією) на цікаву тему, проблемну лекцію, яка передбачає поглиблене вивчення теми за рахунок використання пізнавальних засобів різних навчальних дисциплін. Лектор дає слухачам час на обмірковування, узагальнення сказаного або обговорення однієї-двох відповідей, а потім продовжує свою лекцію. Прес-конференцію доцільно проводити, запросивши спеціаліста документо-інформаційної галузі чи науковця з даної проблеми.

При проведенні вебінару треба використовувати презентацію для більш переконливої й наочної ілюстрації фактів і явищ, що розглядаються. Питання учасників допомагають визначити рівень їх зацікавленості й захопленості. Інший, більш легкий спосіб поставити запитання аудиторії – провести опитування. Практично будь-яка платформа для проведення вебінарів включає інструменти, що дозволяють провести опитування. Його проводять, щоб підвести студентів до розгляду нової теми.

Умовою ефективності використання вебінарів є активна праця викладача і студентів. Останні мають продемонструвати чималий рівень самодисципліни та мотивації.

Література

1. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/52560/5/Holovan_competence.pdf

Чупахіна С.В.,

*к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та спеціальної освіти, ДВНЗ «Трикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,*

Україна, м. Івано-Франківськ

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасні зміни і становлення нової системи освіти в Україні орієнтовані на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Важливою проблемою сучасної української освіти стає підвищення її якості, рішення якої передбачає розширення інформаційної, технологічної освітнього середовища.

Педагогічна освітня і наукова думка все більше обговорює включення інформаційних технологій (ІТ) в навчально-виховний процес освітніх установ різного спрямування.

Використання комп'ютерних інформаційних технологій (КІТ) в освіті відкриває широкий простір для творчості педагогів та учнів, розширює можливості і сприяє вирішенню професійно-дослідних завдань, проте вимагає якісно іншої підготовки вчителів, забезпечення їх готовності до використання комп'ютерних інформаційних технологій у професійній діяльності. Не менш важлива й інформаційно-технологічна компетентність всіх педагогічних фахівців, що працюють з дітьми відтак і вчителя-логопеда зокрема.

Компетентнісний підхід в системі вищої педагогічної освіти зумовив перегляд змісту підготовки педагогічних працівників відповідно до вимог суспільства та європейських стандартів. Відтак знання, вміння і навички, якими оволодівають студенти в процесі навчання, спрямовано на формування їх професійної компетентності як результату навчання.

Орієнтація сучасної освіти на результат – підготовку фахівця – формування компетентного випускника навчального закладу – передбачає необхідність формування у майбутніх педагогів комп'ютерної грамотності та компетентності, які дозволили б їм не розгубитися в сучасному, прогресивному, швидко мінливому інформаційному просторі. Важливим завданням підготовки вчителя-логопеда є не лише формування вмінь користуватися комп'ютером, а й оволодіти методикою використання інформаційних технологій у професійній діяльності, в процесі роботи з дітьми з формування правильної вимови та подолання недоліків мовлення.

Мета роботи – обґрунтувати інформаційно-технологічну та інформаційно-методичну компетентність вчителя-логопеда та визначити шляхи формування даної компетентності в процесі фахової підготовки майбутніх логопедів у ВНЗ України.

Важливим напрямком підвищення ефективності та якості корекційного і навчального процесу в умовах спеціального та інклюзивного навчання в сучасній освіті, як стверджують наукові дослідження В. Засенко, А. Колупасва, Б. Мороз, В. Овсяник є впровадження методик, підґрунтям до використання яких стають інформаційні технології, зокрема комп'ютер і його складові та створення різнопрофільних корекційних й навчальних комп'ютерних програм [1].

Проблему створення й застосування інформаційних засобів навчання, побудованих на комп'ютерних технологіях, обґрунтовано в дослідженнях Г. Бійчук, Ю. Безверх, В. Биков, В. Волинський, О. Гриценчук, Р. Гуревич, О. Дубініна, Ю. Жук, В. Коваль, Д. Костюкевич, О. Красовський, В. Мадзігон, П. Полянський, В. Скульська, О. Черноус, Т. Якушина та ін.

Дидактичні та методичні проблеми інформатизації навчального процесу знайшли відображення в працях В. Болтянського, В. Беспалька, М. Жалдака, В. Монахова, В. Розумовського, О. Співаковського та ін. Важливими для нашого дослідження стали психолого-педагогічні аспекти використання ІТ в навчально-виховному процесі навчальних закладів (Ю. Машбиця, В. Зінченко, Н. Талізін та ін.). Досвід й перспективи використання ІКТ в зарубіжній школі обґрунтовано в роботах Р. Вільямса, К. Макліна, С. Пейперта та ін.

Вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців корекційної освіти, підвищення якості підготовки майбутніх вчителів-дефектологів стали предметом досліджень вчених Віт. Бондар, С. Миронової, Н. Пахомова, К. Островської, В. Тищенко, Д. Шульженко, З. Шевців, М. Шеремет та ін., однак проблема формування фахової ІТ компетентності майбутніх вчителів-логопедів не була предметом спеціального наукового дослідження.

У сучасних педагогічних дослідженнях вченими виділено також перелік основних знань й умінь, якими оволодіває педагог в галузі ІКТ, які і визначають його інформаційну компетентність (інформаційно-технологічна компетентність) – це здатність педагога до самостійного пошуку, відбору та обробки інформації, необхідної для якісного виконання навчальних (професійних) завдань; здатність до діяльності в групі і співпраці з використанням сучасних ІКТ (Інтернет, електронна адреса і т.п.); готовність самостійно оволодівати новими ІТ [2, с.24].

Підготовка майбутнього вчителя-логопеда, в умовах ІТ прогресу, мала б враховувати сучасні тенденції розвитку суспільства, а саме: інформатизацію освітнього простору, оскільки важлива вимога до фахівця – бути компетентним у використанні інформаційних технологій в роботі з дітьми.

Для ефективного використання можливостей інформаційного освітнього середовища сучасна програма підготовки педагогів забезпечується такими компетентностями як:

- оволодіння основами комп'ютерної грамотності, а також ознайомлення з інформаційним освітнім простором і вміннями його використовувати;

- вміння працювати з мультимедійними програмами;

- знання основ роботи з Інтернет інформацією і вміння ефективно використовувати інформаційні ресурс в професійній діяльності та для самоосвіти [3].

Вищезначені компетентності це здебільшого інформаційно-технологічні і процес їх формування у майбутніх вчителів-логопедів відбувається під час вивчення дисциплін інформатики.

Відтак спробуємо окреслити наступні шляхи формування інформаційно-методичної компетентності майбутнього вчителя-логопеда в процесі його професійної підготовки:

- самостійна робота студентів з пошуку, відбору, систематизації і зберігання навчального матеріалу: довідкова література, хрестоматії, електронні підручники, розробки завдань – все те, що можна знайти в мережі «Інтернет»;

- підготовка презентацій, як для вивчення основ дисциплін спеціалізації, так і для застосування у практичній діяльності з дітьми з вадами мовлення;

- виконання віртуальних лабораторних робіт;

- виконання контрольних поточних і підсумкових тестових завдань з дисциплін тощо. [4]

Залучення студентів до вищевказаних видів діяльності в якості користувача ПК сприяє вдосконаленню технічних навичок роботи з ним. Відтак процес формування методичної компетентності майбутніх учителів-логопедів включає і інформаційно-технологічну компетентність. Можна також стверджувати, що використання інформаційних технологій як засобу наочності процесу викладання спеціальних дисциплін покращує процес формування методичної компетентності студентів, а також забезпечує ефективне використання навчального часу.

Однак такий підхід не забезпечує взаємозв'язок методичної та інформаційної компетентності.

Оскільки інформаційні технології все більше входять у навчально-виховний процес закладів освіти України та посідають чільне місце, важливо розглянути можливості їх використання у професійній діяльності вчителя-логопеда (рисуюнок 1).

Рис. 1. Використання ІТ в професійній діяльності вчителя-логопеда

Вчителю-логопеду також важливо знати методико-теоретичні, експериментально-діагностичні, прикладні проблеми, дискусійні питання, перспективні напрямки логопедичних досліджень; генезис вищих психічних функцій; методи діагностики й корекції психічного розвитку дітей. Вміти обґрунтовувати певні теоретичні дослідження й твердження та будувати структурно-логічні схеми; застосовувати конкретні експериментально-діагностичні методики; прогнозувати тенденції розвитку дітей з урахуванням експериментальних матеріалів тощо.

Вивчення вищезначеної проблеми доводить необхідність багатоаспектного дослідження підготовки майбутніх вчителів-логопедів, розробки науково-обґрунтованих вимог до формування ІТ компетентності фахівця та процесу її формування.

Висновки. Отож можемо стверджувати, що формування інформаційно-технологічної та інформаційно-методичної компетентності майбутнього вчителя-логопеда вимагає певних уточнень в змісті навчальних програм і підходах до викладання фахових дисциплін. Виникає необхідність розробки та реалізації програмного забезпечення фахових дисциплін, спрямованого на формування не лише інформаційно-технологічної, а й інформаційно-методичної компетентності студентів. Важливо, щоб такий підхід до формування фахових компетентностей забезпечував, також різноманітні види діяльності та форми педагогічної взаємодії й спілкування з використанням ІТ в процесі організації корекційно-розвиткової роботи вчителя-логопеда.

Література

1. Биков В.Ю. Підвищення значущості інформаційно-комунікаційних технологій в освіті України / В.Ю. Биков // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1. – С. 28-33.
2. Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: Навчальний посібник / Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю. / – Вінниця, ТОВ «Планер». – 2011. – 220 с.
3. Легкий О.М. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютерних технологій у спеціальних навчальних закладах: Дис. ... кан. пед. наук 13.00.02. – К., 2001. – 256 с.
4. Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) / Укладачі: В.Л. Гуло, К.М. Левківський, Л.О. Котоловець, Н.І. Тимошенко, В.П. Погребняк, А.В. Гончарова, М.О. Присенко, М.В. Симонова, Н.В. Крошко – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2013. – 90 с.

Шевченко А.В.,

*вчитель інформатики Навчально-виховного об'єднання «Новомиргородська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2 – дошкільний навчальний заклад»,
Україна, м. Новомиргород*

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ

Наш час вимагає яскравої масштабної різнобічно розвиненої особистості вчителя, який глибоко володіє досягненнями наук та закономірностями їх розвитку, новими педагогічними та інтерактивними

технологіями, мистецтвом спілкування з учасниками освітнього процесу [1, с.40]. Поняття інформаційної технології з'явилося з виникненням інформаційного суспільства, основою соціальної динаміки в якому є не традиційні, матеріальні, а інформаційні ресурси – знання, наука, організаційні чинники, інтелектуальні здібності людини, її ініціатива та творчість. У ХХІ столітті інформаційні технології розвиваються надзвичайно швидко, охоплюючи всі види суспільної діяльності – виробництво, управління, науку, освіту, торгівлю, медицину, побут. У комп'ютерній сфері з'являються нові методи і програмні продукти, змінюючи ті, що здавалося б, нещодавно увійшли до повсякденної практики. Інформатика – це комплексна наукова та інженерна дисципліна, що вивчає всі аспекти проектування, створення, оцінювання, функціонування комп'ютерних систем обробки інформації, їх застосування і вплив на різні галузі соціальної практики. Інформатикою називають також галузь діяльності людини, яка пов'язана з реалізацією інформаційних процесів з використання засобів комп'ютерної техніки. Завдання шкільного курсу інформатики – дати користувачеві теоретичні знання і практичні навички оволодіння інформаційно – комунікаційними технологіями.

В парадигмі умов реформування сучасної освіти актуальним постає питання впровадження новацій та інтерактиву в навчально – виховний процес. Внаслідок чого учні мають можливість отримати доступ до більш якісних стандартів освіти. Цей процес є поступовим, фундаментальним та багатогранним. Він охоплює всі напрямки освіти та пов'язує їх в єдину функціональну систему. Інновація – це результат системної діяльності, яка спрямована на втілення, впровадження досягнень науково-технічного прогресу та їх удосконалень, що сприяє кількісним та якісним змінам в освітньому процесі, тобто забезпечує підвищення ефективності та якості отримання освітніх послуг. Інноваційні технології – радикально нові чи вже вдосконалені технології, які істотно поліпшують умови праці, тобто вносять новизну та інтерактив в освітній процес. Під час викладання інформатики в закладах освіти можна використати такі інноваційні методи та технології, як веб-квест, ігрові методи, метод проектів, мультимедійні технології та хмарні сервіси.

Веб-квест – це сукупність методів і прийомів організації процесу дослідження, для виконання якого учні здійснюють пошук, опрацювання, систематизацію та збереження інформації. Під час проходження квесту відбувається розвиток інтелектуальних здібностей та уяви. Такий процес навчання зацікавлює, таким чином допомагає краще засвоїти навчальний матеріал. В процесі розробки та проведення квесту відбувається компіляція усіх напрямів інформатики як науки – інженерним, комунікативним, математичним та інформаційним.

Крім квесту використовується проектна діяльність – освітня технологія, яка полягає у формуванні умінь і навичок в учнів завдяки пошуку,

систематизації та опрацювання необхідних відомостей для розв'язування поставленої задачі, формування структурних компонентів проекту та демонстрації результатів. Тобто, спрямована на системну організацію проблемно-орієнтованого навчального пошуку. В залежності від етапу виконання поставленого завдання для побудови інформаційних моделей об'єкту дослідження проекту учасники використовують різне програмне забезпечення. Протягом виконання колективного навчального проекту формуються навички співробітництва, здійснюється глибоке дослідження питань проекту. Таким чином, відбувається процес аналізу та моделювання, який можна реалізувати з елементами гри.

Кожна дитина має вроджений потяг до гри, яка допомагає мислити, спостерігати, доводити, розуміти, творити не лише в повсякденному житті, а й у навчанні. Завдання у грі даються в різній формі і в такий спосіб знайомлять учнів з різними способами передачі інформації, таким чином зацікавлюють, захоплюють. Наприклад, створення кросвордів, складання ребусів або пазлів з інформатики можливе як у середовищі текстового, табличного або графічного редакторів, так і за допомогою онлайн конструкторів та спеціальних програм. Різноманітні ігри учні можуть створити у програмному середовищі Scratch або Lazagus (лабіринти, стратегії, головоломки). Такий метод навчання дозволяє вдало поєднати такі принципи: від простого до складного та самостійно за здібностями. Тобто, не лише дозволяє розв'язати певну проблему, а й розвивати творчість, сенсорні та інтелектуальні здібності за допомогою мультимедійних технологій.

Мультимедіа є сучасною технологією, яка об'єднує за допомогою програмних засобів навчання різноманітні типи файлів для кращого логічного, наочного сприйняття. До категорії мультимедіа належить значна частина розважальних, освітніх та інформаційно – довідкових програмних продуктів. Однією з переваг засобів мультимедіа є можливість розробки інтерактивних презентацій. У цьому випадку учень перестає пасивно сприймати інформацію і стає активним учасником процесу [2, с.557].

Використання на уроках інформатики хмарних сервісів є невід'ємною частиною навчального процесу. Для облаштування та ефективної організації своєї навчальної роботи користувач створює персональне навчальне середовище – набір інструментів і сервісів, використання яких забезпечує конкретному користувачу досягнення власних освітніх цілей. Широке застосування інформаційно – комунікаційних технологій створює особливі умови і для організації персонального навчального середовища, особливо щодо використання сучасних сервісів і ресурсів мережі Інтернет. Для цих цілей активно вивчають та використовують хмарні технології, які передбачають віддалене опрацювання та зберігання даних, використовувати програми без установаження їх на локальні комп'ютери, забезпечують збереження та доступ до особистих файлів користувача з будь – якого

пристрою, який має підключення до Інтернету. Сьогодні найбільш популярними є хмарні середовища від компаній Google та Microsoft [3, с.237].

Шляхом поєднання вище згаданих методів та технологій відбувається імплементація STEM-орієнтованого підходу до навчання, як одного з актуальних напрямів модернізації та інноваційного розвитку, який в свою чергу сприяє популяризації інженерно-технологічних професій серед молоді, формуванню мотивації у вивченні шкільних дисциплін, на яких започатковується та реалізовується STEM-освіта. Отже, розробка методик та впровадження інновацій в освітньому процесі полягає у тому, щоб компетентний педагог не лише проводив збір необхідної інформації, а й давав оцінку характеристик досліджуваного об'єкта певної предметної області, створював цілісну картину проблемної ситуації і одночасно пропонував можливі способи їх вирішення, удосконалення даної предметної галузі.

Література

1. Радул В.В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навчальний посібник / В.В. Радул, В.О. Кравцов, М.В. Михайліченко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2007. – 252 с.
2. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник / За ред. О.І. Пушкаря. – К.: Академія, 2002. – 704 с.
3. Інформатика: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів/ [Й.Я. Ривкінд, Т.І. Лисенко, Л.А. Чернікова, В.В. Шакоцько] – К. : Видавництво «Генеза», 2017. – 287 с.

Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи розвитку

Коваленко О.В.,

*к.пед.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного сервісу
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка,
Україна, м. Суми*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКСКУРСІЙНО–ДІЯЛЬНІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Екскурсійно-діяльнісна компетентність – це інтегральна характеристика ділових і особистісних якостей фахівців туріндустрії, що відображає рівень знань, умінь і навичок, досвіду, достатніх для здійснення екскурсійної діяльності, яка пов'язана з розробкою, проектуванням, організацією, проведенням та оцінкою результатів екскурсійної діяльності [2].

Для визначення структури та змісту екскурсійно-діяльнійної компетентності суб'єктів освітнього процесу, нам необхідно розглянути стандартизований аспект формування цієї компетентності.

Згідно з вимогами, які існують сьогодні, студенти, що навчаються на спеціальності 242 «Туризм» повинні освоїти той мінімум знань, який зробить можливим отримання повноцінної, якісної професійної освіти, а також допоможе вирішувати професійні завдання, вибираючи відповідні засоби та методи їх здійснення, проявляючи професійну компетентність в середовищі туристського бізнесу.

Різні навчальні заклади розробляють свої освітні програми навчання та підготовки кадрів, в результаті чого на ринок праці приходять фахівці, що мають однакові теоретичні знання, але різну сформованість професійних компетенцій як теоретичного, так і практичного рівня, що обумовлено відсутністю обґрунтованих методик підготовки фахівців туріндустрії.

Область професійної діяльності фахівця туріндустрії містить розробку і реалізацію туристського продукту який задовольняє вимоги споживачів, організацію комплексного туристичного обслуговування в основних секторах туристської індустрії [1].

За підсумками навчання фахівців спеціальності 242 «Туризм» випускники можуть займатися проектною, організаційно-управлінською, науково-дослідною, виробничо-технологічною та сервісною діяльністю. Випускник, що освоїв програму бакалавра, повинен володіти загальнокультурними, загальнопрофесійними та професійними компетенціями.

На основі стандартизованої моделі підготовки бакалаврів з туризму ми розробили компетентнісну модель підготовки бакалаврів.

Як моделюютьоруючи були використані компетентнісний, системний і гносеологічний підходи. При розробці компетентнісної моделі підготовки бакалавра з туризму ми спиралися на принципи міждисциплінарної інтеграції та практико-орієнтованої спрямованості.

Організаційний блок моделі складається із закладу освіти, суб'єктів туристичного ринку та туристично-рекреаційних ресурсів.

До складу результативного блоку моделі входить державна підсумкова атестація, результати якої визначають рівень сформованості професійної компетентності (низький, середній або високий).

На основі аналізу структури та змісту освітніх програм з підготовки фахівців у сфері туризму були представлені стандартизована і компетентнісна моделі підготовки бакалаврів з туризму. Спроектвані нами моделі характеризуються цілісністю та системністю, оскільки усі структурні блоки взаємопов'язані між собою, несуть певне смислове навантаження і працюють на кінцевий результат – сформованість системи професійних компетенцій у майбутніх фахівців туріндустрії.

В результаті проведеної роботи ми прийшли до висновку, що екскурсійно-діяльнійна компетентність в умовах чинних освітніх програм не може бути

сформована як повноцінна гносеологічна практико-орієнтована результативність освітнього процесу.

Аналіз переліку стандартів різних рівнів показав, що підготовка екскурсоводів для сфери професійної діяльності в освіті не визначена. Вимоги до формування загальнокультурних, загальнопрофесійних та професійних компетенцій, прописаних в освітніх програмах спеціальності 242 «Туризм» (освітній рівень бакалавр), не передбачають формування у майбутнього фахівця екскурсійно-діяльнісної компетентності.

Разом з тим аналіз туристичної діяльності дозволяє стверджувати, що практично всі програми туристичного обслуговування включають екскурсійні програми. Підвищений інтерес до подорожей, зміна туристської орієнтації на внутрішній ринок неминуче призводить до зростання ролі екскурсійної діяльності, і, як наслідок, потреби ринку в кваліфікованих екскурсоводах. На сьогодні екскурсоводами працюють в кращому випадку історики або фахівці галузі культури та мистецтва, але попит на компетентнісного екскурсовода в наші дні значно перевищує пропозицію.

Проблема підготовки екскурсоводів та формування екскурсійно-діяльнісної компетентності є досить актуальною. Аналіз змісту освітніх програм спеціальності 242 «Туризм» та Професійного стандарту «Екскурсовод (гід)» показав, що в освітніх програмах підготовки бакалаврів туризму і в професійному посадовому стандарті екскурсовода стандартизовані узагальнені знання, вміння і навички, якими повинен володіти кваліфікований працівник як суб'єкт праці. Однак процедура та технології їх реалізації, з орієнтацією на конкретику регіонального туристичного ринку та вимоги ринку праці туристського регіону, ніде не визначені, що дає підставу для організації професійної підготовки екскурсоводів різними профільними (освітніми) і непрофільними організаціями (туристичні фірми, центри додаткової освіти, громадські організації). Це означає, що якість екскурсійних текстів та екскурсійних програм, комунікативні технології екскурсоводів не завжди відповідають туристським очікуванням.

Анкетування потенційних працівників туріндустрії в особі майбутніх бакалаврів з туризму показав, що при підготовці майбутніх фахівців туристичної індустрії в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка приділяється недостатньо навчального часу для екскурсійної підготовки, що не дозволяє їм вести професійну діяльність в цьому сегменті туристського ринку.

Література

1. Бай Т.В. Компетентностный подход к оценке результатов освоения основной образовательной программы бакалавров туризма / Т.В. Бай, Т.Н. Третьякова // Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта: электронный журнал. – 2015. – № 4. – С. 176-184.
2. Гецевич Н.А. Основы экскурсоведения / Н.А. Гецевич. – Минск : Университетская книга, 2014. – 159 с.

Пащенко О.В.,

доцент, к.т.н., доцент кафедри публічного управління та менеджменту освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
Україна, м. Київ

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНОГО ПРАЦІВНИКА

Якість освіти, це відповідність *результатів навчання* вимогам, встановленим законодавством, *відповідним стандартам освіти* та/або договорам про надання освітніх послуг, що *забезпечується якістю освітньої діяльності* [1, розділ 1, ст.1]. В той же час, в Законі України «Про освіту», наголошується, що тільки якісна професійна підготовка кваліфікованого працівника забезпечить йому отримання *професійної кваліфікації*, визнання якої буде здійснюватися кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчуватися відповідним документом щодо стандартизованої сукупності здобутих особою *компетентностей (результатів навчання)*, що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність [1, розділ IV, ст.34].

Важливо наголосити, що *ефективність професійної освіти* забезпечується якщо вона *спроможна визначати та продукувати профіль компетентностей* для успішної життєдіяльності кожної особистості, а педагогічна система забезпечує *ефективну професійну підготовку фахівця для конкретного виробництва чи сфери обслуговування, що передбачає розв'язання у освітньому процесі реальних виробничих завдань*. Підготовка кваліфікованих працівників згідно Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на основі компетентнісного підходу має базуватися на освітніх програмах, основою яких є *очікувані результати навчання* та навчальні завдання до них, якими мають володіти здобувачі освіти після завершення навчання. В той же час, *результати навчання, це* – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [1, розділ 1, ст.1]. Таким чином, надзвичайно важливим етапом проєктування освітнього процесу закладів професійної освіти є *визначення результатів навчання*, які мають оцінюватися як навчальні досягнення здобувачів освіти професійного (професійно-технічного) закладу і *формувати їх професійну компетентність*, що, в свою чергу, забезпечує підвищення конкурентоздатності випускників на ринку праці.

Результати навчання мають формулюються таким чином, щоб можливо було **визначити точний рівень необхідної компетентності** та умов, за яких знаннями, уміннями чи навичками слід опанувати, а також, оцінити рівень володіння ними, що дозволить *здобувачам освіти* успішно завершити процес навчання. В той же час, *результати навчання* мають *супроводжуватися відповідними критеріями оцінювання, які використовуються для прийняття рішення про те, що очікувані результати навчання досягнуто*. Такий підхід до забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованих працівників виключає формальний підхід до даного процесу, потребує значного удосконалення процесів викладання й оцінювання, а отже забезпечує створення освітнього середовища присутності. Надзвичайно ефективним та корисним для розробки системи оцінювання є використання *достовірного (автентичного) оцінювання, яке ґрунтується на тому, не що знають здобувачі професійної освіти, а як вони здатні застосовувати свої знання та навички для виконання реальних професійних завдань і проєктів*. Тобто, *достовірне оцінювання стає оцінкою того, наскільки добре кваліфіковані працівники зможуть змістовно застосувати засвоєні знання, навички й уміння під час професійної діяльності* [2, с.40-44].

Отже, основними факторами формування якості професійної підготовки кваліфікованих працівників, на наш погляд, є:

➤ Державні стандарти професійної освіти, які мають бути розробленими на основі компетентнісного підходу основою яких є **очікувані результати навчання**;

➤ запровадження компетентнісного підходу до розробки освітніх програм підготовки кваліфікованих працівників, в основу якого закладено *здобуття* особою **результатів навчання**, що дозволяють здобувачам професійної освіти виконувати певний вид роботи або здійснювати відповідну професійну діяльність;

➤ здійснення навчання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти з питань особливостей розробки освітніх програм підготовки кваліфікованих працівників на основі *компетентностей (результатів навчання) та формулювання результатів навчання та начальних завдань* до них для предметів спеціального циклу та виробничого навчання.

Література

1. Закон України «Про освіту» діє з 28.09.2017 – Електронний документ. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Практикум педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб., видання друге, перероблене і доповнене / Л.М. Сергєєва, А.О. Молчанова, Пашенко О.В.; за ред. В.В. Олійника // – К.: Арт. Економі, 2011. – 186 с.

Повстин О.В.,

доцент, к.е.н., завідувач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,

Україна, м. Львів

СТРУКТУРУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ РІЗНОГО ПРОФІЛЮ

Низка психолого-педагогічних досліджень присвячена дослідженню проблеми структурування управлінської компетентності офіцерів різного профілю. Наприклад, В. Король виокремлює шість компонентів управлінської компетентності офіцерів служби цивільного захисту: ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний (інтелектуальний), праксеологічний, професійно важливі якості, суб'єктний [1]. Відповідно до цієї структури, у змісті управлінської компетентності відображаються: професійні інтереси, мотиваційна сфера та система ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців цивільного захисту; їхні вольові якості та здатність до самоуправління; наявність необхідних для роботи в екстремальних умовах професійних (в тому числі управлінських) знань; досвід управлінської діяльності та практичне управлінське мислення; психофізіологічні якості особистості, необхідні для ефективної управлінської діяльності; здатність до самоорганізації та самооцінювання власної управлінської діяльності.

Запропонована структура управлінської компетентності закономірно спирається на комплекс професійно важливих якостей особистості офіцерів цивільного захисту. Проте, у цій структурі нам видається зайвим виокремлення професійно важливих якостей як компонента управлінської компетентності, оскільки всі запропоновані компоненти передбачають наявність певних якостей. Водночас вважаємо, що цілісна структура управлінської компетентності повинна відображати не лише особистісні якості фахівців у галузі безпеки людини, а й соціальну спрямованість їхньої управлінської діяльності, її аналітичні, організаційні, прогностичні та соціально-психологічні аспекти.

Певною мірою це враховує О. Луцький, на думку якого структура управлінської компетентності керівників підрозділів охоплює чотири компоненти: когнітивний (характеризує рівень управлінських знань особистості); функціонально-діяльнісний (відображає управлінські вміння, навички і досвід їх застосування у професійній діяльності); емоційно-мотиваційний (розкриває сукупність мотивів і спрямованість особистості) й особистісний (визначає комплекс професійно важливих якостей управління, сформованих на основі професійних здібностей і ціннісних орієнтацій особистості керівника) [2]. Проте, вважаємо невдалою назву компонента

«особистісний»: передусім, усі компоненти компетентності (як і якості) є особистісними, оскільки характеризують особистість керівника, можливо, автор мав на увазі соціально важливі або ж особистісно-ділові складові; однак, цей компонент визначає, скоріше, професійно важливі властивості фахівця.

Заслугує на увагу доробок П. Гончарова, в якому він розглядає управлінську компетентність офіцерів внутрішніх військ як інтегровану властивість особистості, що відображає сукупність мотиваційно-ціннісної, когнітивної, діяльнісної, рефлексивної та емоційно-вольової компетенцій у їх взаємозв'язках [3]. Причому: мотиваційно-ціннісна компетентність відображає розуміння почуттів, вчинків, мотивів поведінки інших людей на основі знань про сутність управлінської діяльності, що дає змогу вести мову про емпатійну спрямованість її змісту; когнітивна компетентність представлена на чотирьох рівнях пізнавальної діяльності (формування зовнішньо та внутрішньо спрямованих ставлень до суспільства, професії, виконання службових завдань, інших людей, самого себе, пізнання сенсу видів діяльності, в яких формується особистісний зміст професійного обов'язку, застосування цих знань під час організації управлінської діяльності й опанування способів управлінської діяльності на основі уявлень про професійний обов'язок), що засвідчують її соціальну спрямованість; діяльнісна компетентність передбачає наявність вироблених вмій і навичок щодо дотримання правових і моральних норм під час виконання службових обов'язків, спостереження за психологічними станами інших людей із метою розуміння мотивів їхньої поведінки і вчинків, а також застосування оптимальних способів і стилів управлінської діяльності у процесі реалізації управлінських рішень, що забезпечує ефективність міжособистісної взаємодії у процесі управлінських відносин; рефлексивна компетентність дає змогу офіцерові усвідомлювати рівень своєї підготовленості до соціальної ролі управлінця, здійснювати самоаналіз умов управлінської діяльності та проектувати саморозвиток власної управлінської компетентності; емоційно-вольова компетенція свідчить про рівень розвитку управлінських якостей, організаторських здібностей офіцера та його здатність до управлінської діяльності.

Вважаємо, що запропонована структура управлінської компетентності офіцерів достатньо відображає як зміст їхньої управлінської діяльності, так і її психологічну сутність і соціальну спрямованість, що, на нашу думку, необхідно врахувати під час визначення компонентів управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини. Проте, зауважимо, що специфіка професійної діяльності вимагає розгляду цього поняття у взаємозв'язку і взаємозумовленості його змістових, функціональних і соціально-психологічних складових.

Отже, результати аналізу психолого-педагогічних досліджень з метою вивчення підходів до структурування управлінської компетентності (в тому числі офіцерів) свідчать, що її формування в майбутніх фахівців у галузі безпеки людини у процесі професійної підготовки має орієнтуватися на:

- усвідомлення курсантами і студентами себе як суб'єктів управлінської діяльності та, як наслідок, необхідності розвитку управлінської компетентності як важливого чинника успішної професійної діяльності;
- розвиток у них управлінського мислення, позитивного емоційно-ціннісного ставлення до управлінської діяльності, її норм, правил і цінностей, здатності до рефлексії стосовно критичного оцінювання власного управлінського потенціалу та рівня управлінської компетентності;
- збагачення мотиваційної, когнітивної та праксеологічної сфер майбутніх керівників підрозділів ДСНС України та інших структур із метою підвищення рівня їхньої управлінської культури і формування професійно важливих управлінських якостей;
- надання можливості набуття первинного досвіду управлінської діяльності в галузі безпеки людини під час проходження практики.

Література

1. Король В.М. Формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів пожежної безпеки у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.М. Король. — К., 2014. — 20 с.,
2. Луцький О.Л. Характеристика змісту управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України / О.Л. Луцький // Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Хмельницький, 19–20 квітня 2012 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 151-152.
3. Гончаров П.Ю. Содержание управленческой компетентности курсантов военных институтов внутренних войск МВД России / П.Ю. Гончаров // «Педагогический журнал». – М. : Аналитика Родис, 2013. – № 1-2. – С. 124-132.

Демократизація освіти: теорія, програми, проекти, тренінги

Шмир М.Ф.,

*к.пед.н., доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
імені Тараса Шевченка,*

Україна, м. Кременець

ІНОЗЕМНА МОВА – ПРЕДМЕТ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ

Модернізація змісту освіти України спрямована на розв'язання проблеми забезпечення успішності та конкурентноспроможності фахівців. В цьому важлива роль належить навчанню іноземної мови – предмета майбутньої професійної діяльності, засобу розвитку особистості фахівця. Саме тому перед вищими навчальними закладами постає завдання підготовки конкурентноспроможних фахівців різних спеціальностей, які володіють іноземною мовою, спрямовані на саморозвиток і готові до міжнародної професійної діяльності в полікультурному просторі.

Одним з найважливіших освітніх пріоритетів є інтереси особистості, а навчальна і професійна успішність є найважливішим показником підготовки фахівця. Актуальним завданням теорії і практики професійної освіти є виявлення та наукове обґрунтування комплексу умов реалізації особистісних можливостей студентів.

Проблема формування навчально-професійної успішності студентів набуває особливого значення в процесі підготовки вчителів, які виступають основним соціально-інтелектуальним ресурсом суспільства.

Метою навчання іноземних мов і вищому навчальному закладі є формування у студентів професійної комунікативної компетентності шляхом розвитку та вдосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, письма та аудіювання).

В житті та діяльності фахівця важливу роль відіграє професійне читання. Воно є засобом задоволення його комунікативних та пізнавальних потреб, оскільки дозволяє користуватись усіма засобами інформації – журналом, патентом, монографією та широким використанням мережі Internet. Добре володіння читанням стало пріоритетним. Під час навчання використовуються різні види читання, в процесі чого студенти переходять від інформативного

читання до активних, творчих, розвиваючих інтенсивних форм пізнавальної та навчальної діяльності з акцентом на професійно-побутове спілкування [2, с.28-30].

На початковому етапі навчання основними видами мовленнєвої діяльності є читання професійно орієнтованих текстів та писемні роботи. Велика увага приділяється самостійній роботі в процесі якої студент розширює свій мовленнєвий досвід шляхом читання, аналізу та коригування як власних, так і чужих текстів. Найважливішою характерною рисою комунікативно спрямованого навчання є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови.

Останнім часом все більше використовуються новітні методи навчання, що об'єднуються комунікативними та пізнавальними цілями. Все більш використовуються інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу. Створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах [3. с.134].

У практиці навчання досить високу ефективність виявили інтерактивні методи навчання, які дають можливість вирішувати комунікативно-пізнавальні завдання засобами іншомовного спілкування. Інтерактивне навчання можна розглядати як взаємодію викладача і студента в процесі спілкування та навчання з метою вирішення лінгвістичних та комунікативних завдань. В процесі спілкування студенти навчаються вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, висловлювати альтернативні думки, а також вдосконалювати навички усного мовлення. Завдання викладача полягає і в тому, щоб враховувати психологічні і психофізіологічні особливості студентів, обумовлені їх статусом, віком і характером основної діяльності.

Доцільно підкреслити, що на заняттях з іноземної мови необхідно створювати середовище іншомовного спілкування, оскільки навчальний матеріал, що пропонується студентам для прослухування, служить моделлю реального мовного середовища, прилучає студентів до активної мовної діяльності. Спілкування вимагає сприйняття розуміння мови співрозмовника на слух, тому цілеспрямований розвиток умінь і навичок аудіювання є домінуючою метою навчання іноземної мови. Успішне навчання іноземної мови обумовлюється не тільки змістом матеріалу, формами і методами навчання, а й інноваційною діяльністю викладача. Зміст матеріалу повинен бути зорієнтованим на основні досягнення в тій чи іншій сфері людської діяльності, відображати наукові досягнення у педагогічній науці, стосуватись професійних інтересів, надавати можливість для професійного зростання. У змісті і способах навчання повинні відображатись не тільки закони, поняття і факти відповідної науки, а й спосіб мислення на методи пізнання, яким ця

наукова галузь користується. Іноземна мова, будучи професійно спрямованою навчальною дисципліною, повинна проектуватись не просто як знакова система та діяльність з її засвоєння, а як предмет професійної діяльності [1. с.21].

Новий системний підхід до професійно спрямованого навчання іноземній мові забезпечить якісне засвоєння цієї дисципліни та її успішне використання в професійній діяльності фахівців.

Література

1. Бернаська О.В. Модернізація ситуацій професійною діяльності у навчанні іноземної мови студентами немовних спеціальностей: Автореф. Д. Канд. Пед. Наук: 13.00.04 / Київськ. Наук. ун-т ім. Тараса Шевченка – Київ, 2004 – 21 с.
2. Бородіна Г.І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови в немовному ВУЗі // Іноземні мови. – 2005. – №2 – ст. 28-30
3. Традиції та інновації в методиці навчання іноземних мов: [навч. посіб. для студ. і вчит.] / [за ред. М. К. Калкової] – СТБКАРО, 2007. – 267 с.

Соціально-психологічні проблеми розвитку та безпеки індивіда в інформаційному суспільстві

Дідик Н.М.,

*к.психол.н., доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ

Особистісна зрілість – характеристика стану розвитку особистості, що виявляється у високому ступені особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності людини [2, с.72]. Феномен особистісної зрілості у психологічній літературі обґрунтовується комплексом різних характеристик, серед яких багато вчених описують інтелектуальність.

Інтелектуальність – високі мислительні здібності, широкі інтелектуальні інтереси, глибина суджень, що виникають як результат активного пізнання дійсності, самостійного осмислення складних життєвих процесів.

Інтелектуальність значущою для особистісної зрілості називали: С.П. Архипова [1], М.В. Єрмолаєва [3], Е. Фром [8], П.М. Якобсон [9] та ін. За словами М.В. Єрмолаєвої, особистісна зрілість людини залежить від інтелекту [3, с.17].

Л.П. Овсянецька до психологічних рис зрілої особистості віднесла: розвинена “Я-концепція” (самоприйняття, висока самооцінка), сформована смислопошукова і ціннісно-смілова сфера життя особистості (розуміння чого “Я хочу” і чого “Я прагну”), розвинений соціальний інтелект, максимально повна соціальна адаптація до життя, вміння налагоджувати зворотні соціальні зв'язки у структурі міжособистісної взаємодії та комунікацій, вміння приймати рішення, нести відповідальність за вчинки, здатність до самоаналізу і вміння бачити власні помилки, долати життєві кризи, прагнення до самоактуалізації, повної самореалізації, наявність креативних здібностей, творчого потенціалу; наявність рис: чесність, моральність, емпатія, здатність до розуміння інших, розвинене вміння любити і приймати життя таким, яким воно є; активне, творче ставлення до

власного буття з акцентом на його життєтворчість; самопізнання, відкритість досвіду, сформований світогляд [4].

П.М. Якобсон описав такі психологічні риси зрілої особистості: прагнення до творчості, емоційну чутливість, мобільність здібностей, рефлексію на свій духовний образ, інтелектуальну активність [9, с.145]. Про важливість продуктивного логічного мислення для становлення особистісної зрілості говорив також Е. Фром [8].

За словами С.П. Архипової, особистісну зрілість характеризують багатогранна ресурсна зона інтелектуального потенціалу, кооперативна поведінка особистості в суспільстві, відкритість до нового, високий рівень творчої активності, ініціативність, багатий внутрішній світ і прагнення до особистісного росту [1].

Інтелектуальність є складовою у визначеннях феномена особистісної зрілості. Так, наприклад, у словнику за редакцією П.П. Горностая, Т.М. Титаренко зазначено, що “зрілість особистості – сукупний стан високого розвитку фізіологічних, інтелектуальних, вольових, моральних, соціальних параметрів людини” [5, с.46]. Словник за редакцією С.Ю. Головина вказує, що зрілість характеризується тенденцією до досягнення найвищого розвитку духовних, інтелектуальних і фізичних здібностей особистості [7, с.220]. Зрілість особистості передбачає високий рівень розвитку фізичних, інтелектуальних, соціальних параметрів людини.

За словами А.О. Реана, “в рамках однієї парадигми проблема зрілості може розглядатися на рівнях індивіда, особистості, суб’єкта діяльності і індивідуальності. В рамках іншої системи понять – маємо на увазі інтелектуальну, емоційну і особистісну зрілість. У цих двох парадигмах існує об’єктивна реальність – особистісна зрілість” [6, с.83].

Подібної думки дотримувався О.О. Бодальов, який стверджував, що дорослість і зрілість – це поняття не тотожні. Д.О. Леонт’єв також вказував, що особистісний розвиток не збігається з розвитком психічним, етичним, інтелектуальним. Дослідник зауважив, що пізнавальна сфера, інтелект, етичні орієнтації, смислова сфера відрізняються у людей зрілих і незрілих.

Отже, шляхом теоретичного узагальнення досліджень різних авторів виявлено, що інтелектуальність як характеристику особистісної зрілості вчені описують з допомогою таких ознак і змістово-функціональних властивостей: у зрілої людини інтелект переважає над почуттями; інтелектуальність виражається у здібностях; це стан високого розвитку інтелектуальних параметрів людини; це наявність відповідних здатностей до орієнтації у ситуації постановки мети, вибору засобів, прийняття рішення, виконання дії рефлексії, закріплення досвіду; передбачає досягнення найвищого розвитку інтелектуальних здібностей; виражається у динамічності вибору завдань; у гнучкості; індуктивному мисленні;

передбачає ефективне використання своїх знань і можливостей; конструктивне вирішення різноманітних життєвих проблем; почуття гумору; раціональність; схильність до продуктивного логічного мислення; глибоко диференційовані та інтегровані думки; високоосвіченість; мудрість; некатегоричність; критичне і самокритичне мислення; розсудливість; розуміння відносності усього суцього; продуктивне логічне мислення; багатогранна ресурсна зона інтелектуального потенціалу; динамізм, гнучкість і рефлексія мислення; синергічність; здатність проаналізувати відповідність виконаної дії поставленій меті, прийнятого рішення; прагнення до знань; зростання уміння на рівні інтелекту планувати і здійснювати діяльність.

Література

1. Архипова С.П. Творча зрілість особистості й рівні досягнення “акме” людини в процесі її професійного становлення / С.П. Архипова // Соціальна педагогіка. – 2005. – №4. – С. 84-90.
2. Дідик Н.М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Дідик Наталія Михайлівна. – К., 2013. – 353 с.
3. Ермолаева М.В. Субъектный подход в психологии развития взрослого человека / М.В. Ермолаева – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО МОДЭК, 2006. – 200 с.
4. Овсянецька Л.П. До питання про психологічні критерії зрілої особистості / Л.П. Овсянецька // Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2001. – Т. 1. – Ч. 2. – С. 105–110.
5. Психология личности. Словарь-справочник / П.П. Горностай, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 294 с.
6. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение. – М.: АСТ; СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 407 с.
7. Словарь психолога-практика / С.Ю. Головин. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 976 с.
8. Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М.: Республика, 1993. – 415 с.
9. Якобсон П.М. Психологические компоненты и критерии становления зрелой личности / П.М. Якобсон // Психологический журнал. –1981. – № 4. – С. 142-147.

Москаленко О.В.,

*к.психол.н., ст. викладач кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»,*

Блохіна І.О.,

*доцент. к.психол.н., доцент кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»,
Україна, м. Київ*

ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сучасні інформаційні технології значною мірою розширили можливості людини в різних сферах її життєдіяльності та спричинили виникнення ряду психологічних феноменів, що є результатом надмірного їх використання. Однією з поширених проблем сучасного суспільства є проблема залежності від Інтернету.

Інтернет-залежність, або Інтернет-аддикція виражається в компульсивному бажанні увійти в Інтернет-простір, перебувати в ньому протягом тривалого часу та в труднощах, що пов'язані з виходом із мережі. Надмірне використання Інтернету та комп'ютера, на думку І. Гольдберга, здійснює пагубний вплив на побутову, навчальну, соціальну, робочу, сімейну, фінансову та психологічну сфери діяльності людини [2, с.408-409]. Науковцями, які цікавилися проблематикою залежності від Інтернету (Н. Бугайова, М. Дрепа, Т. Дуброва, Н. Кузнецова, О. Лисенко, Дж. Мід, О. Макаренко, А. Тимофєєва, А. Ускова, С. Фадєєва, Р. Фольберг, О. Фрейдман, А. Чамберс, Т. Шибутані, К. Янг та інші) визначено передумови виникнення Інтернет-залежності, її види, показники тощо [1, с.191].

З метою виявлення проблеми Інтернет-залежності серед сучасної студентської молоді та ступеня її розвитку було проведено дослідження, основним методом якого стало анкетування. Респонденти мали визначити мету і тривалість використання Інтернет-ресурсів та афективні зміни, як можливий наслідок надмірного перебування в Інтернет-просторі. Також досліджувались зміни в процесі безпосереднього спілкування, навчальній діяльності та побутових звичках учасників опитування, викликані надмірним перебуванням в Інтернет-просторі. До участі в анкетуванні було залучено 105 студентів першого та п'ятого курсів вищих навчальних закладів.

Розроблена анкета містила відкриті та закриті питання, присвячені вивченню особливостей використання Інтернет-ресурсів студентською молоддю.

В результаті обробки емпіричних даних за допомогою методу кластерного аналізу виокремлено чотири групи респондентів із різним ступенем Інтернет-залежності.

Для першої групи характерною є така комбінація показників Інтернет-залежності: перебування в мережі становить п'ять і більше годин на добу, мета перебування в Інтернет-просторі чітко не визначена, наявність виражених афективних змін, суттєве погіршення показників в усіх сферах життєдіяльності, негативні якісні та кількісні зміни в процесі безпосереднього спілкування.

Друга група утворена такою сукупністю показників Інтернет-залежності: перебування в мережі становить до п'яти годин на добу, мета перебування в Інтернет-просторі варіюється, наявність виражених афективних змін, погіршення показників в певних сферах життєдіяльності, якісні та кількісні зміни в процесі безпосереднього спілкування.

Третю групу складає така комбінація показників: перебування в мережі становить 2-3 годин на добу, мета перебування в Інтернет-просторі чітко визначена, пов'язана зі спілкуванням та навчанням, відсутність виражених афективних змін, незначні ситуативні зміни в певних сферах життєдіяльності, відсутність негативних якісних та кількісних змін в процесі безпосереднього спілкування.

Четверту групу утворює така сукупність показників: перебування в мережі становить 1-3 годин на добу, мета перебування в Інтернет-просторі чітко визначена, пов'язана із спілкуванням та пізнавальною активністю, відсутність афективних змін, відсутність змін в усіх сферах життєдіяльності, відсутність негативних якісних та кількісних змін в процесі безпосереднього спілкування.

Слід відмітити, що 48 % учасників анкетування утворили групи, що характеризуються початковими ознаками (41% респондентів) та сформованими ознаками Інтернет-залежності (7% респондентів), тобто мають певні деструктивні зміни в різних сферах життєдіяльності: навчальній, побутовій, трудовій та комунікативній. Респонденти, які склали третю (50% респондентів) та четверту (2% респондентів) групи, характеризуються відсутністю негативного впливу Інтернет-технологій на різні сфери їх життєдіяльності.

Таким чином, актуальним залишається вирішення проблеми Інтернет-залежності у сучасній молоді шляхом створення рекомендацій щодо профілактики зазначеної аддикції та зниження її ступеня.

Література

1. Дрепа М.И. Интернет-зависимость как объект научной рефлексии в современной психологии [Електронний ресурс] / М.И. Дрепа // Гуманитарная экспертиза. – 2009. – № 2. – С. 189-193. Режим доступа до журн. : <http://www.zpu-journal.ru/zpu/contents/2009/2/Drepa/29.pdf>
2. Goldberg, I. Internet addiction disorder // CyberPsychol. Behavior. – 1996. – V. 3, №4. – P. 403–412

Психологія становлення та розвитку професіонала

Кисельов К.С.,

*аспірант кафедри психології Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»,*

Україна, м. Слов'янськ

СТРУКТУРА І ПРОЦЕДУРА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДИНАМІКИ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наприкінці минулого століття креативність ще не виділяється в якості самостійної дефініції, розглядається швидше як здібність породжувати незвичайні ідеї, уникаючи при цьому традиційних схем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації, при цьому у сутнісному аспекті креативність у ті часи досліджується як специфічний вид інтелектуальних здібностей і, одночасно, сукупність творчих здібностей особистості. Також зазначається, що креативності властиве складне сполучення у своїй структурі здібностей та властивостей особистості, що в поєднанні з її віковою мінливістю, залежністю від зовнішніх впливів, фактично унеможливає або робить малопродуктивною її психологічну діагностику [3, с.398].

У сучасній вітчизняній психології під креативністю частіше за все розуміється певна відносно стійка характеристика особистості, обдарованість, здібність до творчості, що проявляється (проте не обов'язково) у діяльності, пізнанні спілкуванні тощо. Сучасні дослідження креативності вже доволі важко класифікувати, проте переважна більшість дослідників у своїх наукових пошуках концентруються довкола двох напрямків: особистісному та пізнавальному [2, с.181]. Наразі креативність розглядається як психологічна характеристика особистості, що залежить від комплексів її більш дрібних рис та не зводиться до інтелекту, втім і наразі наявні певні ускладнення із її психологічною діагностикою та прогнозуванням структурного та рівневого розмаїття її проявів у повсякденному житті.

М.В. Саврасов, аналізуючи факторну структуру креативності майбутнього педагога зазначає, що основним є перший фактор (креативність-емоції-мотивація), що достовірно сполучає на одному полюсі показники інтелектуальної, комунікативної та загальної емоційності, діяльній спрямованості, внутрішньої мотивації майбутньої професійної діяльності, творчої активності, потреби активно діяти, досягаючи при цьому успіху, соціального самоконтролю, сили волі, індекси оригінальності та унікальності за тестом Медніка, індекси оригінальності та розробленості за тестом

Торренса. Автор підкреслює, що на другому полюсі даного фактору розташовані показники смутку, мотивації спілкування та зовнішньої негативної мотивації майбутньої професійної діяльності. Другий фактор (невербальний інтелект-вербальна креативність) містить на недостовірному рівні змінні інтелекту за тестом Равена та показник унікальності за тестом Медніка. Третій фактор (невербальний інтелект) містить показники інтелекту за тестом Равена [4, с.131].

Емпіричне дослідження планується проводити з майбутніми вчителями початкових класів. Експериментальне вивчення динаміки креативності майбутнього вчителя в процесі навчальної діяльності проводилося за допомогою методу «зрізів». При виборі характерних етапів навчання у ВНЗ ми користуємося вже обгрунтованою у подібних дослідженнях логікою, що писується М.В. Агуловим у процесі дослідження психологічних чинників динаміки суб'єктності майбутнього педагога [1, с.64-67].

В якості характерних точок процесу професіонального становлення (етапів професіональної підготовки) використані другий семестр першого року навчання, другий семестр третього року навчання та другий семестр п'ятого року навчання. Вибір саме цих етапів навчання у ВНЗ у розгляді процесу динаміки креативності майбутнього вчителя початкових класів обумовлений наступними міркуваннями: перший та п'ятий рік навчання – стартова та фінішна точки педагогічної системи, мета якої – підготовка професіонального педагога.

Окрім того, в умовах конкретного навчального закладу саме з другого семестру першого року навчання починається викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу та залишається позаду період, де психічне функціонування особистості студента ускладнене адаптацією до навчання, до нового соціального оточення тощо.

Другий семестр третього року навчання – саме той етап навчання, коли студенти в цілому закінчили вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу (окрім галузевих методик викладання), але ще не мали досвіду практичної діяльності в якості вчителя чи вихователя. Дані фактори – засвоєння більшості дисциплін психолого-педагогічного циклу та педагогічна практика, є істотно важливим в системі професійної підготовки студента саме як майбутнього педагога, тож мають вагомий вплив на становлення і розвиток креативності майбутнього вчителя початкових класів, є певними визначальними динамічними ланками у становленні його креативності.

Наступне питання, якого ми зобов'язані торкнутися, та яке поступово стає звичним у психологічних дослідженнях з проблем студентства педагогічного профілю – відсутність розподілу в середині контрольних та експериментальних груп за статевою ознакою. Це пояснюється тим, що кількість представників чоловічої статі серед студентів педагогічних ВНЗ є дуже незначною (в межах нашого дослідження кількість чоловіків у складі

контрольних та експериментальних груп коливається в межах 15–20%, та складає лише близько 10 осіб у складі даних груп. Тож попре умовний розподіл за статевою ознакою у масивах експериментальних даних, у процесі їх обробки, виходячи з вищенаведених міркувань, змінною статі опитуваних ми нехтуємо.

Відповідно до задач дослідження, студентів було розділено на контрольні та експериментальні групи. До складу контрольних груп входили 123 студенти технологічного та фізико-математичного факультету початкової, технологічної та професійної освіти, до складу експериментальних груп входили 99 студентів того ж факультету. Студенти як контрольних, так і експериментальних груп займалися у ВНЗ за державними програмами і навчалися звичайними методами, що включають відвідування лекцій, практичних і семінарських занять, виконання курсових робіт, проходження педагогічних практик різних видів, складання іспитів, заліків тощо.

Студенти першого курсу представлені лише у складі контрольної групи, оскільки вони тільки розпочали вивчення предметів психолого-педагогічного циклу, отже ще мають слабку теоретичну базу для розвитку суб'єктності майбутнього педагога. Отже, дані що отримані в ході застосування психодіагностичної програми для студентів першого курсу, ми використовуємо лише як певну точку відліку та мірило для опису і порівняння із результатами, що будуть отримані при діагностиці основних динамічних особливостей суб'єктності майбутнього педагога на третьому та п'ятому році навчання.

Зі студентами експериментальних груп, крім звичайного навчання, проводилася спеціально організована корекційна робота протягом одного року навчання (відповідно, третій та п'ятий рік навчання). Застосовувалися як групові, так і індивідуальні форми роботи у межах становлення і розвитку суб'єктності із використанням розвивальної програми, адекватної меті і задачам роботи. Докладно мова про неї буде йти у наших наступних публікаціях з окресленої проблематики.

Література

1. Агулов М.В. Психологічні чинники динаміки суб'єктності майбутнього вчителя: дис. ... кандидата психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / М.В. Агулов. – Харків, 2010. – 214 с.
2. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О.М.Степанов]. – К.: «Академвидав», 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита).
3. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2 е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
4. Саврасов М.В. Емоційно-мотиваційні складові креативності особистості: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / М.В. Саврасов. – Харків, 2012. – 224 с.

Щербакова І.М.,
доцент, к.філос.н., доцент кафедри психології
Сумського державного педагогічного університету імені Я.С. Макаренка,

Акентьєва Л.М.,
бакалавр практичної психології
Сумського державного педагогічного університету імені Я.С. Макаренка,
Україна, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Професійний стрес «знайомий» всім суб'єктам праці, як стан напруження, що виникає під впливом емоційно-негативних і екстремальних чинників, пов'язаних із професійною діяльністю. В умовах кризового сьогодення, а саме коли «соціально-економічна нестабільність породжує відсутність упевненості в майбутньому, зумовлює нестабільність професійних статусів суб'єктів праці, а кризові зовнішні стимули, як стрес-фактори, викликають астеничні емоції, ми спостерігаємо збільшення рівня нейротизації (підвищеної емоційної нестійкості) суб'єктів праці» [3].

Докорінне реформування медичної галузі України, яке розпочнеться з квітня 2018 року, поставить перед суб'єктами праці медичної галузі нові вимоги, сприйняття і виконання яких вимагатиме від медичних працівників зміни звичних дій, що у свою чергу передбачатиме відмову від стереотипності мисленнєвих операцій та активізацію дивергентного професійного мислення.

Реформування медичної галузі є процесом довготривалим, насиченим різними стрес-факторами пов'язаними із трансформаційними змінами звичних форм і способів впорядкування професійної діяльності, способів надання медичної допомоги. Зрозуміло, що будь які зміни звичних моделей організації і впорядкування професійної діяльності в той чи інший спосіб позначаються на продуктивності праці (вже впливають на професійні експектації медпрацівників). Зокрема, вплив дистрес-факторів може спровокувати зниження працездатності, погіршення якісних і кількісних показників роботи, зниження адаптаційних можливостей організму суб'єктів праці, і навіть обумовити появу симптомів довготривалого професійного стресу. Мова йде про професійне вигорання, як стан фізичного, емоційного і розумового виснаження суб'єктів праці. Отже, в перехідний період реформування медичної галузі, з появою нових

специфічних стрес-факторів, особливого значення набуває питання наявності у медичних працівників належного рівня стресостійкості.

Стресостійкість медичних працівників входить в п'яти компонентів, що формують у пацієнтів медичних закладів ідеальний психологічний портрет медичного працівника. Результати емпіричного дослідження І. Гуріної і Д. Бандури доводять, що пацієнти медичних установ схильні оцінювати роботу лікарів за такими показниками, як: 1) використання різних передових методів обстеження, лікування та лікарських засобів (30%); 2) уважність медперсоналу (25%); 3) професійність медичних працівників (20%); 4) інформованість (15%); 5) стресостійкість (10 %) [1, с.170].

Разом із тим, аналіз психологічної літератури доводить, що феномен стресостійкості досі немає серед науковців однозначного розуміння і пояснення. Стресостійкість суб'єктів праці як сукупність їх вроджених і набутих психологічних і фізіологічних якостей, визначається на думку більшості психологів, такими показниками, як: емоційна стійкість, самоконтроль, саморегуляція, психологічна стійкість, фрустраційна толерантність. При цьому, необхідно розуміти, що стресостійкість як індивідуальна здатність суб'єктів праці зберігати нормальну працездатність під впливом професійних стрес-факторів, визначається індивідуальними психологічними характеристиками працівників.

До структури стресостійкості входять наступні елементи: головний критерій стресостійкості (розуміння стресостійкості як здатності, властивості, спрямованості, якості, стану або особливості працівника), причини виникнення (стрес-фактори), особливості прояву (симптоми), результат впливу на суб'єкта праці [2]. Серед психологічних компонентів стресостійкості суб'єктів праці виділяють: соціальний, поведінковий та особистісний. У медичних працівників, що працюють у сфері «людина – людина» (в контексті нашого дослідження, професій «лікар» і «медична сестра») під впливом дистрес-факторів може наступити відносно стійкий стан, який характеризується пасивною мотивацією емоційної віддачі, пригніченістю, сумом, збільшенням рівня конфліктності, незадоволення собою, стомлюваністю (симптоми професійного вигорання).

Отже, медичні працівники із низьким рівнем стресостійкості автоматично потрапляють до групи ризику, тому що у суб'єктів праці із низькими показниками рівня стресостійкості «тривалий вплив стресфакторів може значно підвищити рівень нейротизму, який, у свою чергу, позначиться на рівні професійної стійкості (працездатності стійкої до будь-яких перешкод), що спровокує астенізацію суб'єкта праці та знизить рівень задоволеності професією та професійною діяльністю» [3, с.187].

Запобігти появі вищенаведених небажаних змін можна завдяки: забезпеченню суб'єктів праці достовірною інформацією щодо нововведень; позитивним прогнозом подальшого професіогенезу кожного працівника на

рівні конкретного структурного підрозділу медичної установи; підвищення мотивації дієвими профмотиваторами; забезпеченням достатньою кількістю ресурсів для вирішення професійних завдань пов'язаних із запроваджуваними нововведеннями. Необхідно враховувати, що здатність протистояти впливу негативних стрес-факторів потребує від суб'єктів праці мобілізації стрес-долаючого ресурсу і належного рівня компетенції. Особливо важливими при цьому є два типи психологічних механізмів стресостійкості суб'єктів праці: механізми психологічного захисту і компенсації (захисні механізми) і копінг-механізми, або психологічні механізми долання стресу.

Враховуючи, що стресостійкість є непостійною якістю суб'єктів праці, її можна і необхідно розвивати (змінювати рівень стресостійкості завдяки різноманітним механізмам саморегуляції). Саме тому, на нашу думку, «в контексті реформаційних процесів, актуальним сьогодні є запровадження конкретних психотехнологічних прийомів розвитку в суб'єктів праці самоконтролю та самокорекції негативних емоцій, оскільки тільки за умови емоційної врівноваженості (емоційної стійкості, насамперед у сприйнятті будь-яких змін), особистість, яка працює, відчуває задоволеність від виконуваних професійних обов'язків, а отже здатна до свідомої саморегуляції та ефективної праці. При цьому необхідно пам'ятати, що повне прийняття змін, насамперед кардинальних реформ діяльності, завжди пов'язане зі змінами, які відбуваються в мотиваційній структурі особистості, і проявляються в оцінці суб'єктами праці запроваджуваних змін (суб'єкт праці може сприймати їх із позиції «примушують», «здатен сприйняти», «бажаю та сприймаю», «сприймаю та відтворюю, реалізуюю у практичних діях», або навпаки «не сприймаю, заперечую, не реалізуюю») [3].

Таким чином, враховуючи що професійний стрес є небезпечним для працівників медичної галузі, адже негативно впливає на особистість професіонала та його здатність продуктивно виконувати свої професійні обов'язки, підвищення стресостійкості працівників медичної галузі є нагальною потребою сьогодення.

Література

1. Гуріна І.В., Бандура Д.Ю. Удосконалення підходів до атестації лікарів / І.В. Гуріна, Д.Ю. Бандура // БізнесІнформ, 2014. – №8. – С. 169-173.
2. Кудінова М.С. Порівняльний аналіз понять «стресостійкість» та «емоційна стійкість» / М.С. Кудінова. – Теорія і практика сучасної психології, №1, 2006. – С. 22-28.
3. Щербакова І.М. Задоволеність професійною діяльністю як індикатор нейротизму суб'єктів праці/ І.М. Щербакова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А.А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – № 1 (45). – С. 186-192.

Пірог Л.А.,

*доцент, к.соц.н., доцент кафедри соціальної роботи
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,*

Україна, м. Дніпро

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

В сучасному світі актуальною є проблема розвитку принципів гуманних міжособистісних відносин. Але, на жаль, в сучасному суспільстві нас всюди застає насильство. Роль сім'ї в сучасному суспільстві і життя людини незрівнянна за своїм значенням, ні з якими іншими соціальними інститутами. На жаль, насильство над дитиною в сім'ї є поширеним соціальним явищем, яке відноситься до однієї з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини. Проблема попередження й подолання батьківського насильства на сьогодні є досить актуальною і це зумовлює потребу її дослідження та вирішення, як на рівні теорії, так і практики соціальної роботи.

«Дисфункційна сім'я» у широкому сенсі є системою, що детермінує дисфункційну, дезадаптивну, девіантну поведінку одного або декількох своїх членів. Тому дисфункційна сім'я, як правило, створює несприятливі умови для розвитку й самореалізації особистості, у таких негармонічних сім'ях дуже актуальною є проблема насильства, зокрема насильства над дітьми. Сучасні дослідження свідчать, що дисфункційність сім'ї не залежить від її соціального статусу: вона може спостерігатися, як в інтелігентній, забезпеченій сім'ї, так і в малоосвіченій чи малозабезпеченій.

Насильство – це складний і багатоаспектний феномен. У широкому розумінні насильство – це дії, або бездіяльність, які використовуються примусово однією стороною над іншою, з метою фізичного, психічного, сексуального задоволення. Серед основних причин насильства в родині представники неурядових організацій, які працюють із жертвами насильства в сім'ї, виокремлюють наступні:

- низький рівень культури в суспільстві, гендерні стереотипи;
- економічна криза у країні, слабка захищеність жертви з боку держави та правоохоронних органів;
- низький рівень особистісної культури, зловживання алкоголем і наркотиками;
- психічна неврівноваженість насильників;
- віктимна, провокаційна поведінка жертв насильства.

В свою чергу структура сім'ї та модель спілкування в ній значною мірою впливають на ймовірність застосування насильства щодо дітей. Найбільш типовими наслідками насильства в сім'ї стають наступні поведінкові прояви в дітей: бійки, конфлікти з оточуючими, низька шкільна успішність; незвичайна замкненість. До емоційних проблем таких дітей можна віднести підвищену агресивність, переважно знижений настрій, високу тривожність та наявність страхів, нестійкість почуттєвої сфери, легке коливання емоцій та їх надмірна сила, часто неадекватна ситуації (лють або істеричні ридання у відповідь на незначні зовнішні подразники). Відповідно частими наслідками насильства в сім'ї стають психоневрологічні розлади в дітей: безсоння, енурези, нервові тики тощо, а також соматичні захворювання як відповідь на стрес (це, перш за все, серцево-судинні розлади, порушення травлення, астма, алергії та шкірні захворювання). Ознаками скоєного над дитиною насильства та неналежного догляду можуть бути також недостатня вага; затримки у розвитку, анемія, слабкий імунітет; тики, ссання пальців, розгойдування; недотримання правил особистою гігієни; одяг, що не відповідає погодним умовам та віку дитини; часті звернення до медичних закладів, зростаюча кількість ушкоджень; відсутність необхідного лікування; невідповідність отриманих ушкоджень поясненням, що їх дає дитина або її батьки чи піклувальники.

Діти, що зазнали будь-якого виду насильства, відчувають труднощі соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, відсутні відповідні навички спілкування з однолітками, вони не мають достатнього рівня знань і ерудиції, щоб завоювати авторитет у школі тощо.

Серед основних методів соціальної роботи з дітьми особливе місце займає соціально-психологічна підтримка, що спрямована на внутрішній світ дитини, та передбачає певну корекцію її системи цінностей і орієнтацій, а також уявлень і переваг, які удосконалюють її психологічні можливості і надання відповідної підтримки і допомоги. Саме соціально-психологічна підтримка дітей включає в себе три основних складових: соціальну, психологічну і педагогічну допомогу.

Зокрема соціальна складова даної підтримки розглядається як створення сприятливих умов для розвитку дитини (фізичного, соціального, духовного, інтелектуального), надання їй комплексної соціально-психологічної допомоги, а також захист дитини в її життєвому просторі. Тому основна мета співпраці соціального працівника і психолога полягає в комплексному психологічному супроводі дитини, що спрямований на створення психолого-педагогічних, соціально-психологічних умов для розвитку дитини. В свою чергу, педагогічна складова соціальної підтримки дітей полягає в урахуванні індивідуальних особливостей у конкретних умовах соціального дозрівання.

Соціально-психологічна підтримка являється дуже актуальною в тому разі коли взаємодія макро- і мікросередовища носить характер конфлікту. Дитина в таких проблемних ситуаціях стає вкрай чутливою до зовнішніх

подразників і як наслідок – дуже вразлива. Тому мінімум на який розрахована соціально-психологічна допомога – це створення умов, щоб дитина змогла знайти вихід із життєвої скрутної ситуації та отримала досвід свідомої дії в таких ситуаціях.

Численні дослідження даного соціального явища підтверджують, що в сім'ях рівень жорстокого поводження з дітьми є досить високим, в переважаючій більшості відноситься до проявів психологічного насильства, але і дуже високий показник фізичного насильства.

Однією з можливих форм роботи, спрямованої на профілактику насильства над дітьми в сім'ї саме в умовах загальноосвітньої школи, може бути шкільна медіація – вирішення конфліктних ситуацій примиренням сторін через знаходження оптимального варіанта подолання проблеми, що задовольняє обидві сторони, за взаємного бажання сторін знайти вихід із ситуації. Основним завданням педагогічних працівників, які беруть участь у соціально-психологічній реабілітації є розвиток навичок соціального життя дитини та підтримка дитини в класі.

Важливо не залишати поза увагою батьків таких дітей. Через батьків можна доносити до дітей інформацію про загальні способи попередження ситуацій насильства та наявні форми допомоги, яку дитина може отримати на базі школи. Також потрібна робота з класними колективами, яка має плануватися і реалізовуватися згідно із загальною програмою надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги дитині-агресору або дітям, які постраждали від його дій.

Дорослі повинні пам'ятати, що дитина поступово звикає до насильства і починає вважати його нормальним явищем. Як правило, у таких дітей низька самооцінка, вони недостатньо соціалізовані, тому у таких дітей набагато більше шансів опинитися серед дітей з девіантною та делінквентною поведінкою.

Таким чином, насильство в сім'ї це одна з основних проблем в світі на яку звертає увагу ООН та наголошує на координацію зусиль усіх країн та сторін. Саме специфіка соціально-психологічної допомоги дітям, що зазнали насильства в сім'ї полягає в спрямованості на позитивну зміну середовища, в якому знаходиться жертва насильства.

Вікова психологія та психологія праці

Чайкіна Н.О.,

*РфД., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Т. Коротенка,
Україна, м. Полтава*

ПСИХОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ АКТИВНОЇ БАТЬКІВСЬКОЇ ЛЮБОВІ

Активну батьківську любов часто вважають «сліпою» на свідомому рівні, а на підсвідомому вона нерідко детермінована багатьма факторами і реальний мотив такої поведінки може заміщатись іншим, а тому бути неусвідомленим. Чим вище рівень освіти батьків, тим більше здатність до рефлексії і розвинутої довірливої уяви, що обумовлює виникнення у мозку такої людини безлічі уявних проблемних ситуацій, які можуть виникати з їхніми дітьми. Ще екклізіаста зазначали, що «у всякої мудрощі багато журби і хто примножує пізнання, той примножує смуток». У батьків, які весь свій час витрачають на різноманітні діяльності, діти раніше стають дорослими, відчують свободу і на рівних приймають участь у обговоренні проблемних ситуацій.

Детермінація активної («сліпої») батьківської любові тісно пов'язана з розвитком емоційної сфери, а особливо трансформацією вищих моральних почуттів, які уособлюють страхи емоційного інтелекту. Ми вважаємо доречним здійснювати аналіз чинників таких почуттів через призму минулого, теперішнього і майбутнього.

В минулому:

а) можливо цих батьків не долюбили в дитинстві і вони дали собі слово, що своїм дітям будуть проявляти власну любов по максимуму (як проєкція досвіду власного виховання);

б) довгий час у них не було дітей і ця дитина є дарунком долі, до якої ставляться трепетно;

в) раніше була дитина, яка померла і тому є страх, що щось таке може трапитися і з цією дитиною, або були страхи викиду перед пологами, народити з вадами, тощо;

г) можливо між залюбленою дитиною і іншими дітьми велика вікова різниця і компенсується все що недодали старшим дітям.

В теперішньому:

а) частіше за все це стосується батьків, які достатньо пізно народили дитину, наслідком чого є підвищена тривога за здоров'я дитини (бо зрозуміло, що такі діти є ослабленими);

б) батьки себе відчують хворими і тому намагаються мінімізувати вплив оточуючого середовища на дитину (щоб хоч з дитиною не було такої біди);

в) характерно для самотніх батьків, які побоюються, що вони можуть не впоратись з негараздами дитини і щоб запобігти цьому, починають сильно опікати своїх дітей (щоб не дай боже з ними нічого не трапилось);

г) певне самообмеження інтересів у житті звужує коло життєвого простору до меж власної дитини. Батьки відмовляються від себе і власних амбіцій. Мати прагне грати роль берегині сім'ї і тому оберігає дитину від усіх і всього. Також ці турбування підвищують смисл і продуктивність власної діяльності, якщо жінка не працює.

В майбутньому:

а) батьки, які не перерізали пуповину з власною дитиною, не благословили її на самостійне життя, насправді цього і не прагнуть, ховаючись за риторикою: «без нас ти пропадеш». Можливо насправді так воно і є, бо вони все зробили, щоб дитина весь час відчувала себе залежною від них;

б) батьки підсвідомо прагнуть, щоб дитина і в дорослому житті була емоційно весь час поруч, радилась з ними, що збільшує відчуття родинності і зменшує почуття самотності. Це також дає можливість публічно проявляти свою любов та різні емоційні реакції і не бути відштовхнутим;

в) можливо ці люди є достатньо егоїстичними, люблять підкреслювати тезу: «я все життя присвятив(ла) тобі», чекають таких же дій і від дитини. Такі висловлювання є завуальованим шантажем: поверни і ти мені любов.

Крім страхів пов'язаних з емоційним інтелектом, на активну батьківську любов можуть впливати особливості рольової поведінки, коли батьківські позиції втрачають гнучкість і адекватність.

Роль – набір шаблонів поведінки по відношенню до дитини у сім'ї. Л.Шнейдер [3] наводить такі види очікуємих ролей від дитини:

а) улюбленець: між батьками немає почуттів, а емоції переносяться на дитину;

б) беббі: дитину віддаляють від батьків, від неї нічого не залежить із-за сильної близькості між батьками;

в) миротворець: дитину включають в складності сімейного життя і вона регулює подружні конфлікти; що є запорукою підтримки в старості;

г) милий друг: дитина єдина рідна душа, яка тебе завжди позитивно сприймає, підтримує і вислухає. Головне це сумісне переживання радощів і горя, автентичність стосунків і толерантність один до одного. Дитину вводять у світ власного дорослого життя, радяться з нею, при цьому детально обговорюють спільні проблеми (часто відбувається із-за того що осталась нереалізована потреба у друзях із-за власної соціальної і комунікативної

незграбності). Дитина також забезпечує партнерство у іграх, діяльності, дозвіллі.

На активну батьківську любов можуть впливати також особливості власної виховної позиції. М. Буянов [2] виділяє такі типи виховання дітей у сім'ї:

а) виховання по типу «кумир сім'ї», коли дитина є головним ідолом у сім'ї;

б) гіперопіка, коли дитину весь час контролюють, опікають, застерігають: з ким дружити, спілкуватися, зустрічатися;

в) виховання по типу «Попелюшки», коли діти відмовляються від власного самостійного життя. Хлопці, із-за навіюваного матом почуття провини за всіх чоловіків світу, обожнюють жінок або погано з ними поведуться (підсвідома теза: не зраджу емоційно мамі). Дівчата бувають дуже самостійними і незалежними або ведуть себе, як служниця в домі.

На активну батьківську любов може впливати також наявність певних батьківських міфів, до яких відносяться:

а) дитина емоційно завжди поряд з батьками;

б) батьки досконально знають власну дитину;

в) батьки завжди повинні жертвувати своїм щастям заради дітей;

г) батьки і діти – це одне тіло і одна душа.

У всіх батьків є елементи «сліпої» любові до дітей, але треба розуміти і усвідомлювати такий стан і визначити, що є важливим: бути щасливим самим, або щоб була щаслива дитина. Для цього необхідно притримуватись, як зазначають Р.Т. і Дж.Байярд [1] ряд установок:

а) моя дитина і я – маємо рівні права;

б) моя дитина відповідає за піклування про свої потреби і своє щастя, а я несу відповідальність за свої;

в) саме головне, що я можу дати дитині – це приклад того, що допустимо проявляти піклування про свої власні почуття і потреби і бути при цьому щасливим.

Ці заходи дають можливість скорегувати власний життєвий сценарій у позитивному напрямку.

Література

1. Байярд Р.Т., Байярд Дж. Ваш беспокойный подросток. – М.: Просвещение, 1991. – 224с.

2. Буянов М.И. Ребенок из неблагополучной семьи. – М., 1988.

3. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

Шпак С.Г.,

*доцент, к.психол.н., завідувач кафедри психології Рівненського інституту
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
Україна, м. Рівне*

ВПЛИВ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Свідома активність людини формується і виявляється в діяльності, яка відбувається в певній системі відносин із іншими людьми. Результати діяльності впливають на нас, що оточує людину, долі інших людей. Життя людини - це постійна зміна різних видів її діяльності. З усієї їх різноманітності три види мають найбільший вплив на розвиток особистості. Це гра, навчання і праця. Генетично змінюючи одна одну, вони співіснують протягом усього життя людини [3, с.137].

Гра є найпростішим видом діяльності. У грі розпочинається формування людини як особистості, суб'єкта діяльності. Це форма прояву активності дитини. Метою гри є не сам процес, а практичні результати.

Гра – особливий вид діяльності людини. Вона виникає у відповідь на суспільну потребу в підготовці людини до життя. Людина починає гратися з раннього дитинства. Дитяча гра виконує важливі функції тренування корисних вмінь, навчання і спілкування [1, с.245].

У перших іграх помітною є керівна роль дорослого. Він розкриває функціональну роль іграшки. Наслідуючи дії дорослого, дитина починає гратися самостійно. Згодом ініціатива гри переходить до дитини. З розвитком дитини змінюються також її ігри. Протягом перших двох років життя вона опановує рухи і дії з предметами, що її оточують.

Наукові дослідження Д.Б. Ельконіна доводять, що гра соціальна за своєю природою і безпосередньому насиченню і спроектована на відбиток світу дорослих. Називаючи гру «арифметикою соціальних відносин», Ельконін трактує її як діяльність, що виникає на певному етапі з провідних форм розвитку психічних функцій та способів пізнання дитиною світу дорослих [4, с.166].

Найважливішою передумовою ігрової діяльності дитини є порівняння і ототожнення нею своїх дій з діями дорослого, особистість і дії якого вперше стають для неї зразком не лише об'єктивно, а й суб'єктивно. Якщо у ранньому дитинстві центральним моментом гри були предмет і способи дії з ним, то в дошкільному віці у ній домінують людина, її стан, дії, стосунки з іншими людьми.

Гра забезпечує розвиток у дошкільників рухових, розумових та мовленнєвих навичок. Діти, відображаючи в грі різні сторони життя та особливості діяльності дорослих, поповнюють і уточнюють свої знання про навколишній світ, вчаться співпереживати і відрізняти вимисел від реальності. У дошкільному віці гра стає провідним видом діяльності не тому, що вона

займає найбільше часу дитини, а тому, що зумовлює якісні зміни у її психіці [5, с.62].

У особистісному розвитку дитини гри належить особливо важлива роль. Вона формує її здатність до довільної діяльності й поведінки, символічних заміन, саморегуляції, тренує пам'ять, розвиває сприймання, мислення, фантазію, здатність до спілкування, волю. Гра сприяє фізичному розвитку дитини, створює її перспективу.

Як стверджував Л. Виготський, «у гри дитина завжди вища від свого середнього віку, вища від своєї звичайної повсякденної поведінки; вона в гри ніби на голову вища від самої себе. Гра конденсовано містить у собі, як у фокусі збільшувального скла, всі тенденції розвитку; дитина в гри ніби пробує зробити стрибок над рівнем своєї звичної поведінки» [2, с.82].

Найхарактернішим видом ігрової діяльності дошкільника є сюжетно-рольова гра, яка виникає на межі раннього і дошкільного віку і досягає свого розквіту в середині дошкільного дитинства.

Сюжетно-рольова гра – це відтворення дітьми дій дорослих і стосунків між ними. Структурними компонентами сюжетно-рольової гри є роль, сюжет, зміст, правила, ігрові дії, рольові і реальні стосунки, ігрові предмети і предмети-замінники [4, с.136].

Дотримання дитиною правил і свідоме ставлення до них свідчить, наскільки глибоко вона засвоїла відображену у гри сферу соціальної дійсності.

У сюжетно-рольовій гри між дітьми складаються рольові і реальні стосунки. Рольові стосунки зумовлюють вибір і розподіл ролей, виявляються в різноманітних репліках, зауваженнях, вимогах, які регулюють перебіг гри. Часто дитина-лідер нав'язує товаришам нецікаві ролі, обираючи для себе найпривабливішу та ігноруючи бажання інших. Якщо дітям не вдається домовитися про розподіл ролей, то гра розпадається або хтось виходить із неї. Чим старша дитина, тим сильніше вона виражає своє прагнення до спільної з однолітками гри, тим більше згідна виконувати непривабливу роль, тільки щоб гратися разом з ними. Тому їй доводиться стримувати свої бажання, зважати на вимоги інших дітей [2, с.71].

Реальні стосунки часто суперечать ігровим. Чим старша дитина, тим швидше вирішуються конфлікти між рольовими і реальними стосунками на користь реальних. Потреба гратися спільно з однолітками, яка з кожним роком стає все відчутнішою, ставить дитину перед необхідністю вибрати сюжет, розподілити ролі, проконтролювати рольову поведінку партнера, що зумовлює розвиток її комунікативних умінь і навичок.

Рольова гра є провідним видом діяльності дошкільників, а не просто їх улюбленим заняттям. В ігровій діяльності найінтенсивніше формуються психічні якості й особистісні риси дитини, тобто основні новоутворення, які готують перехід дошкільника до наступного вікового етапу - молодшого шкільного.

Література

1. Белкіна, В.М. Психологія раннього і дошкільного дитинства: Навчальний посібник / В.М. Белкіна .- Москва: Академічний проект, 2005 .- 256 с .- ISBN 5-8291-0510-1
2. Виготський, Л.С. Питання дитячої психології / Л.С. Виготський. - Санкт-Петербург: Союз, 2006. -С.112
3. Кулягінова, О. А. Психологія дитинства. Азбука для батьків / О.А. Кулягінова .- Москва: Фенікс, 2008 .- 258 с .- ISBN 978-5-222-14427-5
4. Мухіна, В. С. Дитяча психологія: навчальний посібник / В.С. Мухіна. Москва: Ексмо-Прес, 2000.-352 с .- ISBN 978-5-04-003884-8
5. Сапогова Є.Є. Психологія розвитку людини: Навчальний посібник / Є.Є. Сапогова .- Москва: Аспект Пресс, 2005.-460 с .- ISBN 5-7567-0154-0

Практична психологія: теорія та життя

Гутник К.Ю.,

*магістр (спеціальність "Психологія") 1-шого року навчання
Київського національного лінгвістичного університету,*

Україна, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІЙ ДІАДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: АСПЕКТ ГЕНДЕРНОЇ АСИМЕТРІЇ

Вже впродовж багатьох століть проблема міжособистісних стосунків залишається актуальною для досліджень у різних галузях науки та мистецтва. На сьогоdnішньому етапі розвитку суспільства ця проблема не втратила своєї актуальності, а, подекуди, й загострилась. Стрімкий розвиток науки та техніки у ХХ-му столітті істотно вплинув на суспільні процеси, зокрема на міжособистісні стосунки. Велика кількість традиційних соціокультурних моделей була переосмислена: дещо відкинуто назавжди, а деякі ідеї були збережені, проте вже в трансформованому вигляді, адаптованими під сучасні вимоги та виклики суспільства.

В численних міждисциплінарних та вузькодисциплінарних дослідженнях акцент робиться на абсолютно різних аспектах: починаючи з особистісних рис, закінчуючи особливостями будови та функціонування головного мозку (М.Н. Asoodeha, S. Khalilib, M. Daneshpourc, M.Gh. Lavasanib 2010; R. Parker, J. Commerford 2014; G.-M.B. Rosand, K. Slinning, E. Roysamb, K. Tambs 2014).

Проте навіть численні напрацювання із залученням найновітніших технологій на сьогоdnішній день не дають остаточної відповіді, яку прагне

отримати людство. Більшість вироблених концепцій та теорій являть собою багатофакторні моделі, іноді специфічні для певної культури чи соціуму. Окрім того, завжди залишається місце для артефактів дослідження.

Останнім часом все частіше висловлюється думка про те, що стосунки в парах на сучасному етапі розвитку суспільства мають кризовий характер. Більш радикальні у своїх поглядах науковці припускають, що традиційний для більшості країн інститут шлюбу та сім'ї руйнується остаточно та незворотно. Ці погляди аргументуються статистичними даними щодо зменшення чисельності шлюбів, які укладаються щороку в різних країнах у співвідношенні із відносно великою кількістю розлучень [1]. До того ж варто враховувати сучасну тенденцію не вступати в офіційний шлюб, або й взагалі не обтяжувати себе стосунками. Ці проблеми в свою чергу пов'язуються з демографічною кризою в деяких європейських країнах, зокрема в Україні, оскільки руйнування інституту сім'ї супроводжується зниженням народжуваності (хоча це не є лише єдиним фактором впливу).

Окрім того, все частіше у світовому інформаційному просторі підіймаються теми, пов'язані з трансформацією стосунків, а саме нетрадиційними стосунками (полігамний шлюб, гомосексуальні стосунки, відкритий шлюб, неофіційні форми шлюбу), добровільною відмовою від батьківства або й від будь-яких форм близьких стосунків. В деяких країнах ці тенденції поширюються більш активно та не викликають суттєвого опору суспільства (це пов'язується з соціо-культурними особливостями), в інших (зі збереженими традиційними моделями стосунків) – табууються.

Наука активно відслідковує на суспільні зміни, що відображається у істотному збільшенні досліджень вищезазначеної тематики. Досліджуючи особливості стосунків пар (різного типу) як мікросистем, що можуть репрезентувати картину всього суспільства в цілому, науковці намагаються визначити ключові механізми, які утворюють фундамент для їх створення та існування (J. Gabb, M. Klett-Davies, J. Fink, M. Thomae 2013; A. Canevello, J. Crocker 2010).

Одним із таких ключових параметрів для аналізу психологічних особливостей стосунків у подружній діаді може виступати гендерна асиметрія. Це поняття виникло в межах гендерного підходу та являє собою соціальне явище, що відображає об'єктивну закономірність якісного розподілу чоловіків та жінок в соціальній структурі суспільства та у всіх сферах його життєдіяльності, а також якісні соціальні наслідки цього явища. В основі гендерної асиметрії знаходяться як біологічні та фізіологічні відмінності обох статей, так і економічні, соціальні, політичні й культурні особливості, а також поточна демографічна ситуація, що панує в конкретному суспільстві на конкретному етапі його розвитку [3].

Варто звернути увагу на те, що функціоналісти (шлюб та сім'я як інститути суспільства) саме з цим аспектом часто пов'язують кризу інституту

сім'ї та подружніх стосунків (Е. Дюркгейм, У. Огборн). Гендерний конфлікт, що активно розгорнувся в ХХ столітті як протистояння та боротьба традиційних позицій в суспільстві, спонукає до переосмислення гендерного розподілу соціальних ролей в суспільстві, а також до боротьби за гендерну рівність. В результаті це істотно вплинуло на руйнування стабільного традиційного шлюбу, сімейного образу та загибель “фамілістичної цивілізації”.

На противагу функціоналізму представники гендерного підходу в останні роки пропонують ідею гендерної сутності шлюбу та сім'ї (Ш. Берн, С. Бем, І.С. Кон, Н. Римашевська, М. Малишева, Д. Ванна). Вони вважають за доцільне розглядати трансформації гендерних стосунків в сім'ї як частину трансформацій гендерного ладу в суспільстві. Вони наголошують на тому, що ці трансформації мають глобальний характер та проявляться по-різному у всіх країнах, як в економічно розвинених, так і в тих, що розвиваються [2].

Якщо ми торкаємося гендерного аспекту, то варто зауважити, що першопочатково його розуміння розвивалось на противагу біологічному детермінізму у розумінні стосунків обох статей. У межах гендерного підходу формується твердження, що статеві ролі є сконструйованими, а отже чоловіком чи жінкою не народжуються, а формуються винятково в процесі взаємодії з соціумом. Виходячи з цього, гендер виступає системою взаємодії “чоловічого” та “жіночого”, що відображається у щоденних практиках, уявленнях, правах тощо [4].

Якщо ми розглядаємо параметр гендерної асиметрії в межах дослідження психологічних особливостей стосунків у подружній діаді, ми припускаємо, що існує певний розподіл соціальних ролей між обома партнерами, який може істотно впливати на якість цих стосунків. Для того, аби зрозуміти, який саме розподіл соціальних ролей може бути найбільш оптимальним для подружніх стосунків, ми маємо на меті організувати та провести комплексне емпіричне дослідження цих особливостей. Детальний аналіз гендерних особливостей обох партнерів та особливостей їх стосунків дозволить отримати повну детальну картину того, яку роль відіграє гендер у стосунках пар. Можна припустити, що гендерна асиметрія є основою для формування гармонійних подружніх стосунків: обов'язкова наявність яскраво виражених маскуліних рис у одного партнера та фемінних – у іншого. Причому такий розподіл може не відповідати біологічному. Проте ми не можемо відкинути припущення, що андрогінність обох партнерів є оптимальним варіантом для побудови стійких та стабільних стосунків. Думка про те, що саме андрогінність як оптимальне поєднання чоловічих та жіночих рис є основою для побудови стабільних стосунків індивіда з соціумом, не раз висловлювалась представниками різних течій.

Враховуючи все викладене вище, ми маємо на меті перевірити ці припущення на істинність в межах емпіричного дослідження, тим самими проаналізувати роль гендерних особливостей в сучасних подружніх стосунках.

Література

1. Marriage and divorce statistics [Електронний ресурс] / Eurostat. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics
2. Бурханова Ф.Б. Брак с позиции гендерного теоретико-методологического подхода / Ф.Б. Бурханова // Вестник Башкирского университета. – 2009. – Т. 14, N 3, – С. 1222-1229.
3. Силласте Г. Гендерная асимметрия как фактор карьерного роста женщин / Г. Силласте // Высшее образование в России. – 2004. – № 3. – С. 122-133.
4. Смирнов В.А. Психофизиологические и социобиологические основы гендерных отношений / В.А. Смирнов, Ю.А. Даринский // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). – 2008. – С. 113-121.

Кравченко В.В.,

вчитель методист вищої категорії, заступник директора з виховної роботи,

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів №109,

Україна, м. Кривий Ріг

ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Основні поняття СЖО.

Важливу роль у соціалізації дитини, її гармонійному розвитку відіграє родина. Проте в Україні збільшується кількість сімей, які потрапили у складні життєві обставини. За визначенням сім'я, що перебуває у складних життєвих обставинах, – це сім'я, яка втратила свої виховні можливості через виникнення таких умов, що порушують нормальну життєдіяльність одного або кількох членів сім'ї, наслідки яких вони не можуть подолати самостійно. Такі сім'ї поділяються на три групи :

- сім'ї, у яких виникли проблеми через матеріальні труднощі,
- сім'ї, у яких виникли складнощі через юридичні проблеми,
- сім'ї, в яких виникли психологічні проблеми.

Тому, останнім часом все більшої актуальності набуває питання організації системи соціально-психологічного супроводу сім'ї в системі освіти та налагодження ефективної взаємодії школи, сім'ї і суспільства з метою попередження негативних явищ в родині, створення умов для позитивної соціальної особистості в сімейному середовищі, забезпечення дотримання прав та законних інтересів дитини.

Соціально-психологічний супровід – робота, спрямована на здійснення соціальної опіки, психологічної та соціальної допомоги, патронажу соціально

незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження підвищення їх соціального статусу.

Соціально-психологічний супровід проводиться з такою метою:

- Формування в дитини з раннього віку загальнолюдських цінностей;
- Надання дитині допомоги та підтримки в самоствердженні та в прагненні до повноцінного життя;
- Підвищення готовності сім'ї до виховної функції та первинної соціалізації дитини;
- Формування педагогічної культури батьків;
- Виховання дитини, виходячі з її інтересів і поваги до батьків;
- Створення сприятливого сімейного мікроклімату та зміцнення інституту сім'ї.

Задачі супроводу:

- Організація цілеспрямованої фахової допомоги сім'ї у вирішенні її соціальних і психолого-педагогічних проблем;
- Допомога сім'ї у створенні доцільних психолого-педагогічних умов виховання дитини відповідно до її віку, індивідуальних особливостей та потреб вчасного і всебічного розвитку;
- Формування соціально-педагогічної компетенції сім'ї – набуття членами сім'ї соціально-педагогічних знань і навичок, достатніх для реалізації завдань повсякденного життя, які виникають під час спілкування з оточенням.

Завдання соціально-психологічної служби в цьому напрямі – забезпечити дотримання основних соціально-правових потреб дитини, сприяти її успішній соціальній адаптації в умовах дитячого колективу та сім'ї, задовольняти потреби дитини в розвитку й самореалізації.

Напрями роботи соціально-психологічної служби:

Практичний психолог – індивідуальний розвиток особистості школяра: пізнавальні, психологічні процеси, особистісні риси

Соціальний педагог :

Вплив соціально-психологічних, педагогічних і соціальних факторів на особистість школяра.

Алгоритм роботи соціального педагога з родиною.

- 1 етап: вивчення родини й усвідомлення наявних у ній проблем;
- 2 етап: первинне обстеження побутових умов родини;
- 3 етап: знайомство з членами родини і її оточенням, бесіда з дітьми, оцінка їхніх умов життя;
- 4 етап: вивчення причин неблагополуччя в родині, її особливостей, її цілей, ціннісних орієнтацій;
- 5 етап: складання карти родини;
- 6 етап: складання плану роботи з родиною;
- 7 етап: координаційна діяльність з усіма зацікавленими організаціями (центром у справах сім'ї та молоді, службою у справах дітей, відділом поліції);

8 етап: поточні і контрольні відвідування родини;

9 етап: висновки про результати роботи з родиною.

Щоб відвідування було більш ефективним, необхідно інформувати батьків не тільки про час відвідування, а й про його мету.

Працюючи з родиною, соціальний педагог виступає в трьох основних ролях:

Консультат Радник Захисник

Діяльність соціального педагога з родиною включає три основні складові соціально-педагогічної допомоги: освітня, психологічна, посередницька.

Освітня складова містить у собі два напрями діяльності соціального педагога:

– Допомога в навчанні. – Допомога у вихованні.

Психологічна складова соціально-педагогічної допомоги містить у собі 2 компоненти:

- Підтримка, спрямована на створення сприятливого мікроклімату в родині в період короткочасної кризи.

- Корекція міжособистісних відносин, яка здійснюється коли в родині існує психологічне насильство над дитиною,

Посередницький компонент соціально-педагогічної допомоги включає три складові:

- Допомога в організації, спрямована на облаштування сімейного дозвілля

- Допомога в координації, спрямована на активізацію різних відомств і служб для спільного вирішення проблеми конкретної родини і становища конкретної дитини.

- Допомога в інформуванні, спрямована на забезпечення родини інформацією з питань соціального захисту.

Кожний педагог прагне по можливості, запобігти проблемі, вчасно виявити й усунути причини, що її породжують, забезпечити превентивну профілактику різного роду негативних явищ.

Об'єктом впливу педагога можуть бути і дитина в родині, і дорослі члени родини, і сама родина в цілому як колектив.

Варто пам'ятати, що вивчення родини – справа делікатна, тонка, яка потребує від педагога прояву поваги до всіх її членів, щирості, бажання допомогти батькам у вихованні дітей.

Література

1. Виявлення, попередження і розгляду випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : методичні матеріали. – К. : Видавничий дім «Калита», 2007. – 56 с.

2. Знаємо та реалізуємо свої права : навч.-метод. посібник / С.Ф. Константінов, Я.М. Квітка, Ж.В. Савич, Н.О. Лещук. – К. : Наш час, 2007. – 224 с.

3. «Методичні рекомендації щодо здійснення соціально-педагогічної роботи та соціально-правового захисту дітей, які потрапили в складні життєві обставини» / Петушкова Л.А., Аносова А.В.

Олексієнко О.Г.,
*к.пед.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Донбаського державного технічного університету,*

Калашник В.Л.,
*студент гр. ПТОМ-13м, кафедра галузевого машинобудування, теоретичної
та прикладної механіки Донбаського державного технічного університету,
Україна, м. Лисичанськ,*

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЕСТІЙКОСТІ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ ОТРИМАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тернистий шлях, що проходять студенти під час отримання вищої освіти безпосередньо пов'язаний зі стресом. Цей період життя молоді людини є вирішальним в формуванні її особистості, її світогляду. І саме життєстійкість стає особистісним ресурсом конструктивного долавання стресу та відновлення внутрішньої рівноваги [1].

Життєстійкість дозволяє чинити опір негативному впливу середовища постійного напруження, що оточує студента, підвищує його стресостійкість та дозволяє прогнозувати бажане майбутнє. Все це обумовлює необхідність вивчення феномену життєстійкості, як педагогам, психологам, що безпосередньо можуть вплинути на формування особистості своїх підопічних, так і молодим спеціалістам, що дозволить їм зберегти баланс між пристосуванням до нових викликів життя та бажанням жити гармонійно та повноцінно [2].

Вивченням життєстійкості, як інтегральної характеристики особистості є предметом наукових пошуків багатьох вчених. Зокрема С. Мадді та С. Кобейса розвивали це поняття при вивченні психологічних процесів протистояння людиною стресів. У вітчизняних дослідженнях Д.О. Леонт'єв запропонував перевести введений ними термін "hardiness" (міцність, витривалість) як життєстійкість [3].

Мета статті полягає у вивченні формування життєстійкості студента під впливом постійного морального та психологічного навантаження в період активної інтелектуальної діяльності.

В роботах С. Мадді, життєстійкість – це інтегральна риса особистості, відповідальна за успішність подолання життєвих труднощів. Ідея життєстійкості має на увазі оптимальну реалізацію людиною своїх психологічних можливостей у несприятливих життєвих ситуаціях «психологічну живучість» та «розширену ефективність» у цих ситуаціях [4].

Дослідження С. Мадді та С. Кобейса продемонстрували, що життєстійкість відражає три життєві установки: включеність, впевненість в можливості контролю над подіями, а також готовність до ризику [4,5].

Включеність, являє собою переконання в тому, що зацікавленість тим, що відбувається, дає максимальний шанс знайти щось гідне і цікаве для особистості [4]. Зацікавленість освітньою діяльністю, у студентів з розвиненим компонентом включеності, супроводжується бажанням та готовністю витратити зусилля, енергію та час на даний процес, будучи при цьому цілком сконцентрованим на навчанні. Високий рівень зацікавленості спроможний привести до більш значних освітніх зрушень та особистісного розвитку.

Тому включеність спроможна деяким чином відобразитись на якості «постуніверситетського» життя, наприклад, сформувати передумови для успішної трудової діяльності [6].

Компонент контролю, постає як впевненість в тому, що боротьба дає змогу впливати на результати того, що відбувається, навіть якщо успіх не гарантований; мотивує до пошуку шляхів впливу на результати стресогенних змін, на противагу безпорадності і пасивності [7]. Студенти у яких більш розвинений компонент контролю впевнені у власних силах, обираючи свій шлях вирішення проблем.

Прийняття ризику – впевненість людини в тому, що все те, що з нею коїться, сприяє її розвиненню за рахунок знань, взятих з досвіду. Студент, що буде розглядати навчальну діяльність, як інструмент для накопичення досвіду, буде діяти попри бажання комфорту й безпеки, задля досягнення поставленої цілі.

В основі готовності до ризику лежить ідея розвитку, через активне сприйняття знань з досвіду з подальшим їх використанням.

Також при описанні життєстійкості, деякі науковці виділяють наступні аспекти: стійкість, стабільність, урівноваженість, відповідність та опірність. У роботах Л. Кулікова, стійкість проявляється в подоланні труднощів як здатність зберігати віру в себе, бути впевненим у собі, своїх можливостях, як здатність ефективної психологічної саморегуляції. Стабільність проявляється в збереженні здатності особистості функціонувати, здійснювати самоврядування, розвиватися й адаптуватися. Знижена стійкість може призвести до того, що студент опинившись у ситуації ризику, долає її з негативними наслідками для психічного здоров'я, особливо у період академічного стресу, коли під час підготовки до екзаменів навантаження на психіку значно зростає.

У працях С. Мадді, описана можливість розвинення життєстійкості завдяки трьом методам: реконструкція ситуації, фокусування, компенсаторне самовдосконалення.

Техніка реконструкції ситуації, в основі своїй базується на уяві. Реконструкція дозволяє зрозуміти які ситуації трактуються як стресові, як потрібно діяти у різних ситуаціях, які помилки були допущені. При такому моделюванні подій, студент буде спроможний самостійно знайти рішення проблеми, передбачити наслідки своїх дій.

Фокусування використовується при неможливості прямо трансформувати стресові обставини. Ця техніка допомагає знайти й виявити приховані та

погано усвідомлювані емоційні реакції. З її допомогою можливо навчитись переформулювати стресові ситуації, використовувати можливості, що відкрилися для особистої вигоди. Цей метод дозволяє студентові виявити структуру проблеми, визначити всі фактори, що визначають дану ситуацію та встановити взаємозв'язки між ними, даючи можливість в складному процесі максимальної заглибленості у проблему, знайти її розв'язання.

Під час компенсаторного самовдосконалення, відбувається концентрація уваги на іншій ситуації, якщо трансформація стресових обставин не можлива. Друга стресова ситуація, до вирішення якої ми підходимо, повинна бути пов'язаною з першою, її розв'язання стане стимулом до вирішення першої, допоможе звернути увагу на те, що ще можливо змінити [8].

Отже життєстійкість, можна розглядати як енергетичний потенціал людини, що впливає на ресурси опанування через підвищення самоефективності. З огляду на праці Л. Кулікової та М. Гур'янової, основним аспектом життєстійкості виступає стійкість, яка є певним набором особистісних властивостей і поведінкових реакцій, що дозволяють продуктивно вирішити важкі життєві ситуації.

Життєстійкість, у відношенні до студентів, стає мірою подолання ними заданих умов, певних складних стресових ситуацій. Складна ситуація перестає бути стресовою як тільки ставлення до неї змінюється як до певного завдання, що потрібно вирішити. У такому разі життєві труднощі перестають лякати і настає можливість зосередитись на їх вирішенні, розвиваючи життєстійкість.

Хоча компоненти життєстійкості розвиваються в першу чергу в дитинстві і частково у підлітковому віці, їх розвинення можливе і пізніше. Саме період навчання у вищій школі, насичений стресами та турботами, стає тією останньою фазою, що остаточно формує життєстійкість, виводячи в майбутнє людей, готових до викликів дорослого життя.

Література

1. Титаренко Т.М. Життєстійкість особистості: Соціальна необхідність та безпека: навчальний посібник / Т.М. Титаренко, Т.О. Ларіна. – К.: Марич, 2009. – 76с.
2. Бабатіна С.І. Вплив життєстійкості на особистісний розвиток в студентському віці / С.І. Бабатіна // Практична педагогіка та психологія: методи і технології: матер. всеукр. наук.-прак. конф. (м. Запоріжжя, 1-2 липня 2016 р.) Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2016. – С. 119-123.
3. Сергєєва І. Психологічні особливості проявів життєстійкості в підлітковому віці / І. Сергєєва, О. Солодка // Vzdelávanie a spoločnosť medzinárodný nekonferenčný zborník. – Prešov, 2017. – №2. – С. 557-564.
4. Maddi S.R. Hardiness and Mental Health / S.R. Maddi, D.M. Khoshaba // Journal of Personality Assessment. – 1994. – Oct. – Vol. 63. – №2. – P. 265-274.
5. Фоминова А.Н. Жизнестойкость личности: (Монография) / А.Н. Фоминова. – М.: Прометей, 2012. – 121с.

6. Диагностика увлечённости учёбой как элемент «студентоцентрированного» образования / Е.А. Воронина, М.Л. Курьян, А.А. Шутов // Стратегии развития современной высшей школы. – 2015. – №4. – С. 59-66.

7. Щербан Т.Д. Психологічні особливості формування життєстійкості у підлітків з неповних сімей / Т.Д. Щербан, А.В. Терновай // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2015. – №2. – С. 144-149.

8. Чиханцова О.А. Життєстійкість як чинник збереження психічного здоров'я / О.А. Чиханцова // Особистість в умовах кризових викликів сучасності: матеріал методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 р.). – за ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. – К., 2016. – С. 214-221.

Історія держави: інформаційний вимір

Скус О.В.,

доцент, к.і.н., доцент кафедри історії України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

Україна, м. Умань

ПОЛІТИЧНИЙ ТЕРОР НА УМАНЩИНІ В 1920-Х РР.

У 1991 році, в останні місяці існування УРСР, було ухвалено Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». У ньому вперше в Україні законодавчо засудили і відмежувалися від політичних репресій як методу керування суспільством. Відповідно до вимог Закону органами прокуратури та судами впродовж 1991–2001 років було реабілітовано 248 тис. 810 громадян, відмовлено в реабілітації – 117 тисячам 243 особам.

У 2015 році Україна засудила злочини комуністичного тоталітарного режиму Законом «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганд їхньої символіки». Законопроект було розроблено Українським інститутом національної пам'яті спільно із народними депутатами України, громадськістю та експертами Реанімаційного пакету реформ. 2017 року у Верховній Раді України схвалено в першому читанні розроблений Українським інститутом національної пам'яті спільно з народними депутатами проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» (№ 6574 від 09.06.2017). Законопроект суттєво розширює коло осіб, які підпадають під реабілітацію. Зокрема, в ньому прописана автоматична реабілітація осіб, які були покарані позасудовими органами, право на реабілітацію отримують ті, хто зі зброєю в руках боровся за незалежність України, був ув'язнений, примусово поміщений у психіатричний заклад, трудову армію, позбавлений майна через «експропріацію» чи «розкуркулення», або ж депортований за національною ознакою¹.

¹ За матеріалами Українського інституту національної пам'яті: Інформаційні матеріали до 80-х роковин «Великого терору». Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/informatsiini-materiali-do-80-kh-rokovin-velikogo-teroru-v-ukraini>

Українська історіографія протягом останніх років активно досліджувала проблему політичного терору в Україні. Науковці осмислили певні тенденції політичних репресій радянської доби, зокрема, В. Пристайко та Ю. Шаповал [10], С. Білокінь [2], О. Бажан [1]. Трагічну долю репресованої інтелігенції висвітлили Н. Литвин [5], В. Марочко і Г. Хіллів [6]. «Репресивна» тематика на Уманщині знайшла своє відображення і в регіональних дослідженнях В. Масненка [7], В. Полехіної [8].

Унаслідок цілеспрямованої діяльності влади насильницьким шляхом знищувалися різні групи населення, особливо націонал-ухильники, які постають в документах як організація «петлюрівська», «націоналістична», «шкідницька» та «контрреволюційна».

Саме Уманська округа є одним із пунктів концентрації антирадянських формувань на Київщині в роки громадянської війни. Тому коли регулярна армія УНР фактично припинила своє існування у 1920 р., то найбільш завзяті та послідовні її керівники продовжували національно-визвольну боротьбу, перейшовши до підпільних методів. Вони являли собою реальну загрозу для більшовиків. У 1919–1921 рр. в Умані, Черкасах, Білій Церкві, Звенигородці, були створені повстанські комітети. Уманською підпільною повстанською організацією керував отаман Цвітковський. Збори організації проводились в школах сіл Війтове, Городецьке, в Софіївському парку і на явочних квартирах в Умані. Засновниками і керівниками уманського повстанкому були: Одинець, Моргун-Моргуненко, брати Петро, Гнат і Олександр Рендо, Крамаренко. Петро Рендо на Уманщині організував «Просвіту», до якої входило майже все місцеве вчителство. Уманський повстанком тримав тісний зв'язок з Полтавським повстанком і кординував з ним свою діяльність. При повстанкомі діяли два повстанські загони: Дерешука і Цвітковського. На Уманщині діяла також підпільна (згідно більшовицької термінології – «контрреволюційна») організація під керівництвом Карася-Галинського². 21 серпня київська газета «Вісті» в статті за підписом голови губчека Лівшиця повідомила, що чекісти розкрили ряд великих підпільних організацій. Це – Всеукраїнський центральний повстанський комітет, Українська військова організація січових стрільців, Київська міська військова організація, Уманська повітова військова організація. І розправилися чекісти з Уманською повстанською організацією, які ставили собі за мету визволення України «від насильників». На початку 1923 р. в Умані розстріляли відомих отаманів Цвітковського-Гкачука і Печенюка [11, с.29].

Накопичуючи інформацію про «соціально небезпечних осіб», органи, як і в попередні роки, продовжували здійснювати широкомасштабні операції з «вилучення контрреволюційного елементу». Так, 1927 року

² Режим доступу: https://narodnaviyna.national.org.ua/images/putivnyk_stend_20.pdf

Уманський відділ ДПУ арештував Д. Тарасюка, який свого часу брав участь у діяльності петлюрівської організації «Визволення України». Під час обшуку в нього було знайдено декларацію «Мета української селянської партії», яка оголошувала Україну єдиною демократичною державою «без домішки комунізму» [9, с.272]. Протягом 1928 року були розгромлені нелегальні петлюрівські організації «Селянська спілка» на Уманщині, [9, с.274]. В серпні у Києві було заарештовано полковника армії УНР П. Дерещука, у вересні – отамана А. Криничка [9, с.275].

Реалізуючи установки березневого 1928 р. пленуму ЦК і ЦКК КП(б)У, на якому громили «українських буржуазних націоналістів» в особі Шумського і лідерів КПЗУ, органи ДПУ України доповідали про розгром осередків «Спілки визволення України». 1 грудня 1929 року органи ДПУ «виявили» оперативним шляхом в Уманській окрузі осередок «СВУ», який очолював Е.Ю. Кримський – брат академіка Кримського [6, с.248].

У квітні 1929 р. Київський окружний відділ ДПУ ліквідував чергову антирадянську організацію під назвою «Комітет визволення України», яка мала «філії» у Києві, Уманському (С. Русалочка, М. Миронюк, Г. Козко, А. Лесь) та Білоцерківському округах. Організація «ставила за мету відновлення УНР». На основі зібраних матеріалів до кримінальної відповідальності було притягнуто 28 осіб, яких ДПУ УСРР звинуватило у виданні та поширенні листівок із закликами до українського населення поновити УНР. За рішенням суду трьох учасників «КВУ» було розстріляно, а решту засуджено до різних термінів ув'язнення [11, с.106]. Вже у вересні почалися масові арешти по всій Уманській окрузі, спочатку близько 40 осіб, а в жовтні у тюрмах перебувало 54 особи.

А вже в 1930–1932 рр. на Уманщині в промислових колоніях і будинках попереднього ув'язнення (БПУ) знаходилися в'язні, притягнуті до відповідальності за невиконання хлібоздачі, яких не вивозили за межі республіки і Уманський ДПУ була переповнені в'язнями – в 7 разів. Таких «животрепетних» прикладів можна навести багато по Україні.

Такий, а не інакший політичний терор впроваджував сталінський режим, задумав і провів у життя.

Література

1. Бажан О. Репресивна діяльність органів ВУНК–ДПУ–НКВС–КДБ на Київщині у 1919–1980-ті рр. / Бажан О. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2011. 1. С. 156-234.
2. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): Джерелознавче дослідження / НАН України. Інститут історії України, Центр культурологічних студій. Т. 2. Дрогобич: «Коло», 2013. 1066 с.
3. Герасим'юк О. Розстрільний календар/ Олена Герасим'юк. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 432 с.
4. Конквест Р. Великий терор. Сталінські чистки тридцятих років / Р. Конквест; Пер. з англ. Н. Волошинович, З. Кораблінової. Луцьк: ВМА «Терен», 2009. 880 с.

5. Литвин Н.М. Політичні репресії проти наукової інтелігенції в радянській Україні в 1920-1930-х роках (ідеологічні аспекти проблеми) [Текст]: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Литвин Наталя Миколаївна; Національний педагогічний ун-т ім. Київ, 2006. 23 с.

6. Марочко В.І. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) /В.Марочко, Г.Хіллїг ; Інститут історії України НАНУ, Марбурзький університет. К.: Науковий світ, 2003. 302 с.

7. Освітняни Черкащини жертви радянського тоталітарного режиму: документальне видання / Упор. В.В. Масненко (наук. ред.), В.С. Романов, С.О. Шамара. Черкаси: Брама-України, 2009. 272 с.

8. Полехіна В. Долі репресованих освітян крізь призму сучасних студентських досліджень / В. Полехіна // Історико-педагогічний альманах. 2011. Вип. 1. С. 29-32.

9. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст.: Історичні нариси / Відп. ред. В.А. Смолій; Авт. кол.: Д.В. Архїрейський, О.Г. Бажан, Т.Б. Бикова, С.І. Білокінь, О.Д. Бойко, Д.В. Веденеєв, В.М. Волковинський, Т.В. Вронська, О.І. Ганжа, Г.П. Герасимова, В.А. Гриневич, Л.В. Гриневич, А.П. Гриценко, В.М. Даниленко, Ю.А. Киричук, В.В. Крутов, С.В. Кульчицький (кер. авт. кол.), О.Є. Лисенко, В.М. Литвин, В.В. Остроухов, О.П. Реєнт, В.А. Смолій, В.В. Ченцов, Ю.І. Шаповал. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2002. 952 с.

10. Пристайко В., Шаповал Ю. Справа «Спілки визволення України»: невідомі документи і факти. Київ, 1995.

11. Реабіліговані історією. Київська область. Книга третя. К.: Основа, 2011. 984с.

12. Якубова Л., Примаченко Я. В обіймах страху і смерті. Більшовицький терор в Україні. Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 544 с.

Ткачук А.П.,

к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,

Україна, м. Луцьк

ЄЗУЇТСЬКІ ТА УНІЙНІ ШКОЛИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВОЛИНІ НАПРИКІНЦІ ХVІ – В ХVІІ СТ.

Після переходу українських земель до складу Польщі за Люблінською унією 1569 р. і особливо після Берестейської унії 1596 р. представники різних релігійних напрямів та течій, що заповнили Волинь, почали організовувати розгалужену мережу своїх навчальних закладів, які користувалися авторитетом в середовищі волинської шляхти.

На рубежі ХVІ–ХVІІ ст. навчальні заклади Волині були представлені здебільшого католицькими, часто єзуїтськими школами – колегіумами. У них навчалися діти польської й української шляхти, а також заможних селян. Єзуїти – члени найчисельнішого католицького ордену «Товариство Ісуса» створеного в 1534 р. Ігнатієм Лойолою з'явилися на Волині на

початку XVII ст. для боротьби з ідеями Реформації та для зміцнення позицій папської влади та католицизму. Єзуїти стали організовувати колегіуми, розраховані на молодь не лише католицького, а й православного віросповідання. Такі колегіуми були засновані в Кременці, Острозі, Луцьку, Клевані, Висоцьку. У Луцьку єзуїти розгорнули діяльність з 1604 р. і вже через чотири роки відкрили в місті свій навчальний заклад. На відміну від інших єзуїтських колегіумів тут викладалася старослов'янська мова. Це було зроблено для того, щоб залучити до навчання дітей з православних сімей. Будівництво приміщень та утримання учнів і вчителів здійснювалося за рахунок пожертв та інших прибутків. В 1609 р. луцькі єзуїти отримали дозвіл польського короля Сигізмунда III на купівлю ділянок для будівництва нового колегіуму та костелу. Не виключено, що проект будівництва був розроблений архітектором М. Гінцом за участю італійського архітектора Я. Бріано [6, с.95-100]. Костел будувався вздовж стін Окольного замку і був завершений Мацеєм Маєм у 1610 р. Споруда мала три поверхи і до наших днів зберегла свою величність [8, с.137-138]. Загалом луцька школа давала добру освіту і в перспективі мала шанси перетворитися у вищий навчальний заклад.

Єзуїтські школи на Волині діяли як замкнуті, часто закриті заклади-інтернати. В них навчалися діти, які були відірвані від батьків, сім'ї, оскільки поступали сюди на кілька років під повний вплив наставників-єзуїтів. Жодного контролю своїх закладів з боку світських осіб, а тим більше з боку міщан – осіб нешляхетського походження – єзуїти не допускали. Однак луцький колегіум досить швидко набув популярності. На початках в ньому навчалось 150 учнів, у пізніші часи їх кількість сягала більше 300. Навчання було безкоштовним, а викладання здійснювалося на високому рівні, тому до Луцька приїжджали вчитися зі Львова, Острога та Києва. Курс моральної теології для студентів ввели у 1615 р., філософію – з 1636 р. Викладали також фехтування, танці, мови. При навчальному закладі діяв театр, який мав окрему театральну залу. Викладання філософії припинили у 1638 р. і поновили знову у 1688 р. Математику та фізику викладали у 1692-1695 рр., а згодом відновили у 1753 р. У 1762 р. навчання доповнили курсом етики та вищим курсом філософії [3].

Навчання в єзуїтських колегіумах мало в основному схоластичний характер однак значна увага приділялася й основним наукам: граматиці, риторичі й поетиці. Колегіуми склалися з п'яти класів. В трьох нижчих викладалася граматика, латинь, грецька, польська і церковнослов'янська мови, в двох вищих – риторика, діалектика, частково філософія та історія. Все навчання велося на латині. Навчальні заклади в єзуїтів були побудовані за принципом змагання – конкуренції між учнями: весь клас поділявся на дві групи («римляни» і «карфагенці»). Перевірка знань учнів проводилася у формі своєрідного бою-змагання; кожна невдала відповідь

кого-небудь з «римлян» викликала велике задоволення з боку «карфагенців» і навпаки. Вихованці єзуїтської школи уміли вести теологічні диспути і виступати з промовами, оскільки риторичі та діалектиці відводилося важливе місце. Бажаючи привернути на свою сторону молодь, єзуїти організовували публічні виступи та шкільні вистави. Однак слід зауважити, що більшість єзуїтських шкіл не забезпечували повного циклу отримання грамоти і складались зазвичай з трьох класів, де вивчалася мова, початки діалектики й риторики. Уся методика в навчальній та виховній роботі була заснована на формуванні в школярів навичок спілкування один з одним. Єзуїтська система виховання стверджувала в учнів переконаність у тому, що всі засоби придатні для досягнення поставленої мети. Більше половини усіх православних вихованців (Сапіги, Острозькі та ін.) після закінчення колегіумів часто стали палкими католиками або ж уніатами. Наприклад, навіть відомий патріот православної церкви Василь Загорівський не обійшов увагою освітні заклади Товариства Ісуса. У своєму заповіті (1577 р.) він наполіг, щоб його діти, після засвоєння руської грамоти й початків латини, були відправлені «до Вільни до єзуїтів на науку, бо там хвалять дітям добру науку, або де їх милості признають за найвідповідніше» [1].

В 1701 р. єзуїти з'явилися у Кременці де в 1731 р. ними було закладено великий кам'яний костел в ім'я Всесвітнього Духу Ігнатія Лойоли та Станіслава Костки. При ньому одночасно були побудовані будинки єзуїтського колегіуму, в приміщеннях якого уже в першій половині XIX ст. було відкрито Вищу Волинську гімназію, перейменовану пізніше у Кременецький ліцей.

Слід зауважити, що в українському суспільстві слово «єзуїтський» часто асоціюється зі зрадою, підступністю, нехтуванням нормами моралі для досягнення певної мети. Не дивно, що при згадці про членів цього ордену у багатьох українців постає образ хитрого священика, який намагається затягти чергову жертву в обійми католицизму, а згодом – використати її для зміцнення позицій римської церкви. Загалом же єзуїтське шкільництво в другій половині XVI – на початку XVII ст. цілком відповідало культурним потребам української шляхти. Добре знання латини, набуття риторичних вмій, знайомство з письмовою спадщиною античності – усе це було необхідним для місцевої соціальної еліти, яка прагнула інтегруватися до річпосполитського шляхетського народу. Лише в кінці XVI – першій половині XVII ст. через місцеві єзуїтські школи, за підрахунками відомого українського історика Наталі Яковенко, пройшло близько 2,5–3 тис. юнаків [1].

На початку XVII ст. свої навчальні заклади починає створювати унійна церква. Організацією шкіл переважно займався чернечий василіанський орден. Такі школи були відкриті при Дерманському, Зимненському та інших монастирях, у Рівному, Острозі, Володимирі [9, с.143]. Місто Володимир

перетворилося в своєрідний центр поширення і утвердження ідей греко-католицької церкви. Саме тут було засновано резиденцію одного з ініціаторів церковної унії – єпископа Іпатія Потія, звідсіля походив також і один з найрадикальніших проповідників унії єпископ Української греко-католицької церкви Йосафат Кунцевич. Однак більша частина жителів міста виступала проти унії.

Документів про освітні заклади Володимира до нас дійшло небагато. Найстаріший серед них, датований 1577 р., містить згадку про школу при соборі [2, с.27]. При ній було двоє постійних вчителів, з котрих один викладав грецьку, а другий – слов'янську мови. У 1595 р. польський король надав привілей, яким було призначено прибутки з маєтків Спаського монастиря на її утримання, а пізніше, як вічний капітал записано 2 500 злотих польських [5, с.19]. На початку XVII ст. школа перейшла під єпископство Іпатія Потія і отримала субвенції. Наступник Іпатія Потія єпископ Іоахим Моравницький зреформував школу в 1670 р. на шестикласний колегіум. Це був один з найбільших середніх навчальних закладів в Україні. У різні роки він нараховував 300–400 учнів. Переважно більшість вихованців становили сини шляхти й унійного духовенства [7, с.75]. Попри релігійну спрямованість навчального процесу деякі з вчителів прагнули надати навчанню світського характеру. Тут було написано латинською мовою курс філософії і природничих наук, що містить докладний виклад вчення Коперника. Привертають увагу схеми руху планет, малюнки фізичних приладів, зображення органів людського тіла. Про високий рівень викладання у колегіумі свідчать рукописний курс з поезики, та й сам перелік дисциплін. Учніам викладалася алгебра, ряд мов – серед них старослов'янська, англійська, італійська; вивчалися основи сільського господарства. Наприкінці XVII ст. при колегіумі діяла аптека. Навчався в цьому закладі, а згодом викладав риторику і поезику Теофан Прокопович – видатний філософ, просвітитель і письменник [4, с.270]. Окремі викладачі публікували тези наукових диспутів, які видавалися в друкарні Почаївського монастиря. З Володимира розпочав свій шлях у науку відомий вчений в галузі фізики і математики, професор Віленського університету Степан Стубілевич. Ректором колегіуму був деякий час єпископ Абданк Скарбек Важинський. У 1803 р. колегіум перейшов під управління Волинського навчального округу і як усі школи підпорядковувався його начальнику Тадею Чацькому, але на цей час навчальний заклад почав занепадати.

Загалом поява католицьких та унійних шкіл на Волині в XVI–XVII ст. відбилася на загальній організації шкільної освіти, яка мала поліконфесійний характер. Наявність навчальних закладів, що належали різним конфесіям стимулювала між педагогами різних шкіл конкурентну боротьбу. Вчителі, щоб не лишитися без роботи, змушені були

використовувати нові досягнення науки, удосконалювати навчальний процес і саму систему шкільної освіти.

Література

1. «Великі українці» і орден Єзуїтів. URL: <http://tyzhden.ua/History/7917> (дата звернення: 24.03.2018)
2. Ісаєвич Я.Д., Мартинюк А.І. Володимир-Волинський. Історико-краєзнавчий нарис. Львів, 1983. 73 с.
3. Кафедральний костел Святих Апостолів Петра і Павла (Луцьк). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Собор_святих_Петра_і_Павла_\(Луцьк\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Собор_святих_Петра_і_Павла_(Луцьк)) (дата звернення: 24.03.2018)
4. Крип'якевич І.П. Історія України. Львів, 1992. 430 с.
5. Левкович І. Нарис історії Волинської землі. Вінніпег, 1953. 110 с.
6. Луцьк. Історико-архітектурний нарис / Б. Колосок, Р. Метельницький. Київ, 1990. 122 с.
7. Теодорович Н.И. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии. Исторический очерк. Почаев, 1893. 269 с.
8. Троневиц П. Луцький замок в історії України. – Луцьк, 2007. 200 с.
9. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник від найдавніших часів 1914 року. Вінніпег, 1984. – Т.1. 697 с.

Історія науки і техніки

Альков В.А.,

к.і.н., ст. викладач кафедри суспільних наук ХНМУ,

Робак І.Ю.,

професор, д.і.н., зав. кафедри суспільних наук ХНМУ,

Україна, м. Харків

МІСЬКИЙ ЛІКАР ТА ЙОГО ПРАЦЯ В ДР. ПОЛ. ХІХ – НА ПОЧ. ХХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ С.А. РОБАКА)

Чи має історія, зокрема історія охорони здоров'я, мати людське обличчя? Сучасна історична наука дала відповідь на це питання. Політика, економіка тощо, звичайно, теж важливі, але не менш вартісна звичайна робота людини та її повсякденні практики. Тільки так можливе відносно повне відтворення тогочасного життя. У даному випадку звернемося до аналізу повсякденної роботи знаного в місті харківського лікаря Сигізмунда Антоновича Робака (1857–1925).

Зі спогадів онука К.Р.Робака дізнаємося, що свій трудовий шлях виходець із небагатої шляхти розпочав ще в студентські роки. Щоб «триматися на плаву», він робив ін'єкції (швидше за все, малося на увазі віспошпелення), давав уроки, доглядав дітей заможних городян у Києві [12]. З Російського медичного списку 1891 р. дізнаємося, що С.А.Робак отримав лікарське звання 1885 р. та проживав у Харкові [11, 1891, с.182], був спеціалістом з хвороб вух і горла, тобто оториноларингологом [11, 1908, с.340]. Дослідниця Л.Жванко в своїй роботі, присвяченій польській діаспорі, вказує, що доктор С.А.Робак здійснював широку медичну практику та наукову діяльність, був учасником Міжнародних з'їздів лікарів у Лондоні, Парижі, Москві [2, с.118]. Також його згадують серед найвідоміших лікарів-поляків Харкова 1804–1939 рр. [15].

Отож, Сигізмунд Робак по завершенні навчання розпочав приватну медичну практику – справу як на той час вигідну й грошовиту. Він оселився на Катеринославській вул. в будинку Вуїч № 55, де й приймав хворих. Прийом тривав з 9-ї до 12-ї вдень та з 17-ї до 19-ї години ввечері [13, 1886, с.301]. У «вікні» він мав встигнути попрацювати в Харківській міській дитячій лікарні імені князя Д.М.Кропоткіна. Посада позаштатного ординатора, яку він посів попервах, ніяк не оплачувалася, а тому весь прибуток він отримував від приватної практики. У міській дитячій лікарні за тих часів було 30 постійних ліжок (наприкінці ХІХ ст. їх кількість зросла до 40, але реальна кількість хворих могла бути вдвічі більшою [7, с.3]). 1913 р. ліжок стало вже 60 [8, с.38]. При значному зростанні населення міста цього було явно недостатньо, а розширення відбувалося повільно через брак коштів [10, с.149], що провокувало переповненість. 1886 р. лікарня включала 4 відділення: «дифтеритне», скарлатинне, загальне (у тому числі для тифозних) та кореве [6, с.1,11,13]. Позаштатні ординатори могли залучатися до будь-якого з відділень, а також до амбулаторії по черзі, але С.А.Робак, судячи з усього, в амбулаторії не працював, бо час прийому в ній накладався на його приватний прийом [3, с.2]. Доктори відвідували відділення 1-2 рази на добу [1, оп.120, спр.513, арк.1,4-5,7]. Це викликало незадоволення після публікацій в пресі, тож 1913 р. у відділеннях принаймні практикувалися ранкова та вечірня візитації лікарів [1, оп.121, спр.607, арк.1-4]. Працювати там було непросто психологічно. Загальний річний показник смертності становив 1886 р. 13 % (73 особи) [6, с.10]. І це були головно діти, здебільшого від 3 до 8 років [3, с.27]. Конфлікти з родичами померлих дітей, що оберталися резонансними скандалами, були невід'ємною частиною цієї роботи.

Плинув час, мінялися лікарі, лишався тільки С.А.Робак, який поступався лише сестрі-жалібниці А. Пержановській, яка служила з 13 червня 1881 р. та була найстарішим співробітником [4, с.4]. Тому не дивно, що доктор Робак у списку лікарів закладу 1908 р. йшов наступним після старшого лікаря. Було вказано, що він ординатор, надвірний радник та

користується правами державної служби [1, оп.156, спр.1321, арк.60]. На 1915 р., відповідно до Харківського календаря 1917 р., лікар дослужився до чину колезького радника [13, 1917, с.22]. 1895 р. С.А. Робак нарешті обійняв посаду завідувача тифозним відділенням (колишнє загальне) міської дитячої лікарні [13, 1897, с.315]. Це вже була посада штатного ординатора, якому платили жалування. Відповідно, був скорегований і графік приватного прийому – з 10-ї до 12-ї та з 18-ї до 19-ї [13, 1904, с.184] години. На початку ХХ ст. Сигізмунд Антонович врешті обійняв посаду за своїм фахом – став завідувачем «дифтеритного» відділення [8, с.38]. С.А. Робак не тільки займався терапією, а й брав участь в операціях, які робили знані міські хірурги. Зокрема Б.Г. Пржевальський разом із ним, як спеціалістом з горлових хвороб, робив трахеотомію [9, с.6]. Деякий час на початку ХХ ст. він працював за своїм фахом у Харківському училищі глухонімих, принаймні, достовірні дані є за 1907 р. [13, 1908, с.82-83].

Крім іншого, 1887 р. С.А. Робак з 27 травня по 23 вересня 1889 р. працював на посаді лікаря-розпорядника лікарні Харківського медичного товариства [14, с.308,530]. Такий нетривалий термін роботи можна пояснити тим, що посада була складною та відповідальною, а зарплатня – аж занадто скромною. Тому там спостерігалася швидкоплинність керівних кадрів [10, с.191].

Сигізмунд Антонович пережив революційні часи, зокрема, відомо, що до нього звертався один із ватажків банд доби отаманщини, який раптово оглух. К.Р. Робак розповідає: «Дід-ларинголог заглядає йому у вухо. Знайшов там бруд та восковину. Все вимив, і дикун знову чув. Отримав лікар свою нагороду – козакі нікого не вбили, не вкрали нічого й жінок не згвалтували. Пішли та не повернулися» [5, тема від 21.07.2017]. С.А. Робак помер у Харкові 1925 року. Наприкінці життя він мав підробіток ветеринаром і лікував коней, від яких підхопив зоонозну інфекцію і гнив живцем. Антибіотиків тоді ще не винайшли. За версією одного із синів Сигізмунда Антоновича Владислава батько вкоротив собі віку за допомогою передозування морфієм [5, тема від 19.07.2017].

Отож, С.А. Робак був типовим представником лікарського міського співтовариства свого часу. Його трудовий шлях демонструє працелюбство, гідне виконання обов'язків, що, головню у сфері приватного прийому, вело до пристойного рівня життя. Він міг відмовитися від неоплачуваних чи недостатньо оплачуваних посад, однак проявляв активізм, наприклад, у випадку з дитячою лікарнею, адже бачив роботу лікарів як не просто заробіток, а й покликання.

Література

1. Державний архів Харківської області. Ф. 4. Харківське губернське правління.
2. Жванко Л.М. Полонія Харкова ХІХ – початку ХХ століття на сторінках польськомовних біографічних словників / Л.М. Жванко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2016. – Вип. 45. – С. 114-121.

3. Краткий медицинский отчёт и хозяйственный по Харьковской городской детской больнице за 1888 год. – Харьков : б. и., б. г. – 53 с.
4. Медицинский и хозяйственный отчёты по Харьковской городской детской больнице имени князя Д.Н. Кропоткина за 1901 год. – Харьков : Типография и литография Н.В. Петрова, 1902. – 78 с.
5. Особистий архів проф. Робака І.Ю. Листування з Кшиштофом Робертом Робаком.
6. Отчёт по Харьковской городской детской больнице за 1886 год. – Харьков : Тип. М.М. Гордона, 1887. – 38 с.
7. Отчёт по Харьковской городской детской больнице имени князя Д.Н. Кропоткина за 1897 год. – Харьков : Печатное дело, 1899. – 60 с.
8. Отчёты городских больниц Глазной имени Л. Л. Гиршмана и Детской имени Д.Н. Кропоткина за 1913 год. – Харьков : Мирный труд, 1915. – 116 с.
9. Пржевальский Б.Г. Случай острого инфекционного столбняка после огнестрельного ранения щеки / Б.Г. Пржевальский. – Харьков : Паровая Типо-литография М. Зильберберг и С-вья, 1901. – 10 с.
10. Робак І.Ю. Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. – 1916 р.) / І.Ю. Робак. – Харків : ХДМУ, 2007. – 346 с.
11. Российский медицинский список. 1891, 1908 гг.
12. Собрание белорусской шляхты [Электронный документ]. – Режим доступа: <http://www.nobility.by/forum/index.php?PHPSESSID=d78af93e97eeb8a08f432c9bfd2ff47b&topic=255.30>
13. Харьковский календарь. 1886-1917 гг.
14. Харьковское медицинское общество (1861–1911): Очерки его пятидесятилетней деятельности / Под ред. С. Н. Игумнова. – Харьков : Типография и литография М. Зильберберг и С-вья, 1913. – V, 539 с.
15. Skowrya M. Polacy na Wydziale Lekarskim Charkowskiego Uniwersytetu Imperatorskiego / M. Skowrya // Kurier Galicyjski [Электронный документ]. – Режим доступа: <http://www.kuriergalicyjski.com/historia/upamietnienia/5814-polacy-na-wydziale-lekarskim-charkowskiego-uniwersytetu-imperatorskiego>

Мельничук О.В.,

к.і.н., вчитель історії КЗ «Луцька вечірня (змінна) школа»

Луцької міської ради,

Україна, м. Луцьк

СПІВРОБІТНИЦТВО НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ СФЕРІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Результативним і перспективним і напрямом в українсько-німецьких відносинах є науково-технічне співробітництво. Це обумовлено наявністю в обох країнах потужних наукових можливостей та ресурсів. На виконання Спільної заяви Державного комітету України у справах науки і техніки та

ФМОНДТ ФРН про науково-технічне співробітництво від 10 червня 1993 р. створено змішану Робочу групу з науково-технічного співробітництва. На її засіданнях обговорюються важливі питання двосторонньої наукової співпраці [1, с.34]. У 2009 р. між МОН України та Федеральним міністерством освіти і наукових досліджень ФРН підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо сприяння співробітництву в науковій галузі, що здійснюється на основі відкритого щорічного конкурсу.

Одним з інструментів надання Німеччиною підтримки українським науковим закладам стала програма «Трансформ», яка передбачала підготовку й виконання спільних науково-дослідних проектів, надання можливості науковцям обох країн брати безпосередню участь у діяльності європейських науково-дослідницьких центрів, здійснення трансферу технологій [2, арк.10].

Українсько-німецька взаємодія охоплює різноманітні наукові сфери (фізика, хімія, історія, геологія, екологія, право і т. д.). Багаторічний досвід зумовив появу розмаїття форм співпраці: стажування фахівців, проведення конференцій, симпозіумів, реалізація спільних проектів тощо. Останніми роками українсько-німецька наукова співпраця охоплює нові сфери досліджень. Активним є наукове співробітництво двох держав у сфері реформування державної служби, розбудови громадянського суспільства в Україні. Спільна робота здійснювалася за напрямками: консультації із визначених питань, стажування у ФРН, допомога навчальним обладнанням. Науково-технічне співробітництво відбувається також на рівні військових відомств, міністерств із надзвичайних ситуацій, інших силових структур.

Позитивним є досвід співробітництва України й Німеччини в медичній сфері. У вересні 1996 р. створено Український медичний центр реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи Міністерства охорони здоров'я України. Сьогодні центр об'єднує мережу закладів України і є клінічною базою кафедри дитячої неврології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Шупика [3, с.11].

Від 2008 р. реалізується українсько-німецьке партнерство у сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом за підтримки GTZ. З 2009 р. спільно реалізовано вісім проектів. У центрі уваги – профілактика, діагностика та лікування ВІЛ-інфекції, надання соціальної підтримки інфікованим. Проектні заходи реалізувалися на державному та регіональному рівнях. Також було організовано систему моніторингу в Україні; створено партнерську клініку з ВІЛ/СНІДу Донецьк–Берлін; налагоджено первинну профілактику ВІЛ у школах тощо [4, с.8].

У наступні роки співпраця між державними і недержавними інституціями поглиблювалася. Протягом 1993–2010 рр. німецька сторона впровадила такі медико-соціальні проекти: проведено підготовку фахівців та безкоштовно передано медичне устаткування для відділень лікарень;

створено мобільну службу допомоги інвалідам м. Києва; відкрито центр тимчасового перебування хворих на церебральний параліч. У Києві, Львові та Харкові запрацювали ортопедичні майстерні, Центр хронічного гемодіалізу та ін. [5].

Розширюється двостороннє співробітництво в напрямі інноваційної діяльності. Конкретними його результатами стали: виготовлення деталей зі спеціальними властивостями, розробка резонансної технології для характеристики біологічних рідин, вуглецеві нанотрубки для сучасної нанобіотехнології та медицини та ін.

Досить активною є двостороння співпраця у сфері вивчення й охорони навколишнього середовища. Серед природоохоронних проєктів за участю українських і німецьких представників слід виділити створення спільного українсько-німецького підприємства «БіоКом» поблизу Харкова (1997 р.); будівництво міжнародного центру збереження букових пралісів Карпатського біосферного заповідника в с. Квасах; проєкт «Підвищення безпеки промислових хвостосховищ на прикладі українських підприємств»; програма модернізації Зміївської ТЕЦ в Україні за участю німецьких концернів «Сіменс» та «Дойче Бабкок» (з 1999 р.); проєкт для запобігання аваріям на підприємствах (на прикладі «Рівнеазот») (2000 р.) та ін.

Важливою й корисною для України була співпраця з установами та організаціями ФРН з питань ядерної і радіаційної безпеки. Співпраця здійснювалася через спеціально призначених координаторів для оцінки безпеки та нагляду за будівництвом і експлуатацією ядерно-технічних установок, вивчення радіологічних наслідків Чорнобильської катастрофи тощо. ФРН виділила Україні понад 150 млн євро на подолання наслідків аварії [6, с.116]. Складовою частиною співробітництва стала програма обстеження заражених районів Київської та Житомирської областей. Влітку 1998 р. Дармштадське підприємство «Аркадіс Трішлер енд партнер» уклало договір з Україною про гарантії безпеки четвертого реактора на ЧАЕС. Фінансування програми здійснювали міжнародні фонди (усього бл. 750 млн дол.) [7, с.37]. Активно співпрацюють з Україною й інші природоохоронні організації Німеччини.

З нагоди 20-річчя німецько-українського науково-технічного співробітництва 15–17 жовтня 2013 р. у рамках Міжнародного науково-технологічного форуму «Наука. Інновації. Технології – 2013» презентовані результати двостороннього науково-технічного співробітництва. Загалом за 20 років співпраці (1993–2013 рр.) реалізовано понад 300 українсько-німецьких проєктів за напрямками: нові матеріали та нанобіотехнології (25 %), фізико-хімічні технології та виробничі технології (20 %), 13 % – технології та дослідження навколишнього середовища, 13 % – біологічні науки. У 1999–2003 рр. програма Федерального міністерства економіки і праці передбачала фінансування 53 німецько-українські проєкти [8, с.5].

Отже, упродовж 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. відбулася значна інтенсифікація наукового співробітництва між Україною і ФРН. Багаторічна взаємодія в різних галузях науки зумовила розмаїття форм наукової співпраці. Унаслідок взаємодії між науково-дослідними інституціями відбувається збагачення практичного досвіду науковців обох країн.

Література

1. Дні німецької науки в Україні, 2009 / Botschaft der Bundesrepublik Deutschland. – [К.] : [б.в.], [2009]. – 71 с.
2. ГДА МЗС України, індекс 290. Питання науково-технічного співробітництва України і ФРН (4 лютого – 19 листопада 1997 р.), 139 арк.
3. Молчанов Д. Соціальна педіатрія в Україні / Д. Молчанов // Здоров'я України. – 2011. – Березень. – С. 10-11.
4. Українсько-німецьке співробітництво з питань ВІЛ/СНІДу [Електронний ресурс] // Вісник з питань ВІЛ/СНІДу в Україні. – 2012. – Вип. 2. – С. 1-6. – Режим доступу : www.snid.cv.ua/files/Newsletter_March.pdf
5. Ілля Ємець підтримує ідею створення центру соціальної педіатрії [Електронний ресурс] // Новини медицини та фармації. – 2011. – № 7 (361). – Режим доступу : www.mif-ua.com/archive/article/17177
6. Жихарева Т.Л. Співробітництво Німеччини та України в галузі екології (1992–2007 рр.) / Т.Л.Жихарева // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С.Сковороди. Сер.: Історія та географія. – 2012. – Вип. 46. – С. 114-117.
7. Розенбом К. Екологічна співпраця з Україною ставить нові вимоги до німецької екологічної політики / К. Розенбом // Deutschland. – 1998. – № 5. – С. 36-37.
8. Науково-технічне співробітництво України та Німеччини у 1993–2013 рр. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Посольства ФРН в Україні / Botschaft der Bundesrepublik Deutschland. – [К.], [2013]. – 26 с. – Режим доступу : www.kiew.diplo.de/contentblob/4131808/Daten/3926476

Pashayev Elvin Nazim,

*Doctorand of Institute of History named after A.A.Bakikhanov
Azerbaijan National Academy of Sciences,*

Azerbaijan, Baku

VIEWING GLOBAL ENERGY THROUGH THE US CASE: EVOLUTION OF THE APPROACH TO ENERGY SECTOR

According to the Energy and Infrastructure Program of an American non-profit organization Bipartisan Policy Center, “energy drives the US economy and the American way of life”. Reliable and affordable energy is considered to be nationally prioritized, since its importance in sustainable prosperity, maintained competitiveness and people’s higher standard of living is an undeniable fact [1, p.6]. In his State of the Union Address delivered to the Congress in January 31,

2006, George W. Bush firmly stated that: “keeping America competitive requires affordable energy. And here we have a serious problem: America is addicted to oil, which is often imported from unstable parts of the world. The best way to break this addiction is through technology. Since 2001, we have spent nearly \$10 billion to develop cleaner, cheaper and more reliable alternative energy sources. And we are on the threshold of incredible advances... Breakthroughs on this and other new technologies will help us reach another great goal: to replace more than 75 percent of our oil imports from the Middle East by 2025” [2]. Generally, all presidents of the United States had certain energy-related initiatives in the agenda during their terms and these initiatives had ended up with different consequences both in domestic and global market of energy resources.

Today we are very interested in the energy policy of the US which is a necessary player in international relations and a leader of the world economy. Studying and examining this policy and its directions in a modern era will allow us to apprehend the essence of post-industrial information epoch and define its main characteristics. Additionally, it is worthy to note that we especially imply the oil sector when we mention the energy policy of the US. The reason for that is necessity of the oil in energy sector of today’s world and main focus of energy policies of all countries, including the US, on oil processing and production.

It is essential to explore the position of the US in global energy sector before proceeding to analysis of main directions of the American energy policy. The US has been one of the main consumers of energy resources, especially hydrocarbon products during the most part of the 20th century. This was indicator of economic development, since increased capability of production always required more use of energy resources. Eventually, significance of energy reserves, specially the oil has become vital for the economically growing US towards the end of 20th century. Although the US was one of the leading countries in extraction and processing of hydrocarbon resources, it has also become an active consumer of oil products starting from the second half of the 20th century. Total import of petroleum products was 8,996 barrels per day in 1994, though domestic demand was 17,718 barrels daily. This shows that 50.8% of total oil consumption was provided by imported petroleum products. The portion of imports has become larger and larger in oil consumption during the following years as well. For comparison, total demand for petroleum products consisted of 18,129 barrels per day in 1996 and 10,721 barrels of this amount were imported. According to the literature, imported petroleum products in 1977 comprised of 46.5% of supplied petroleum products in the US [3, p.1-3].

Energy security and related long-term crude strategy have always been in concern of the US administrations and the Second World War was one of the chief triggering points for formulation of this strategy. Military operations made the US obliged to provide not only its own army, but also its allies with required fuel and hydrocarbon materials. In other words, the war played a critical role in forming the

future crude strategy. Taking into account of its belief in influence of developing local energy sector on reducing US dependence on foreign minerals, the Congress passed the Strategic Materials Act in 1939 and amended it in 1945 by passing Strategic and Critical Materials Stockpiling Act [4, p.112-113]. Post-war economic prosperity paved the way for the US to become the leading energy consumer among all other countries. All US presidents, starting from Truman to Reagan, have considered country not self-sufficient in terms of energy resources and consequently, built up their strategies while acknowledging how significant was to protect and not to exhaust the reserves. These strategies were not directed toward only local energy resources, but also toward energy carriers which were imported from Middle East and Latin America. Created by President Dwight Eisenhower's Presidential Proclamation in 1959, the Mandatory Oil Import Program was intended to prevent a dependence of the United States on imported petroleum supplies, however the quota was lifted in April, 1973 by President Nixon [5,p.3-4]. Reliance of American economy on imported oil products was fluctuating between 20-30% relying upon overall consumed amount in the beginning of 1960's. According to the aforementioned program which was in action for 14 years, imported petroleum products per year should not exceed 12% of internally extracted oil per year. Not any other procedures were implemented to limit foreign petroleum supply.

Total imports of oil products rose rapidly between the years of 1970-1973, which led to decline in domestic production. US net petroleum imports nearly doubled between these years resulting in swift upsurge in the numbers being from 3.2 to 6.0 million barrels per day. As a result, net imports as a share of total oil consumption grew from 22 percent in 1970 to 47 percent in 1978. Taking this into consideration, Energy Policy and Conservation Act, which limited oil imports, was enacted in 1975. Additionally, in response to the oil embargo of 1973, the Emergency Petroleum Allocation Act was enacted in November of the same year and founded the system for pricing domestically extracted crude oil, whereas pricing of imported petroleum products remained unregulated. As a result, local refiners had a chance to pay quite less for domestically extracted crude oil rather than the imported products. "If refiner acquisition costs of domestic and imported crude were roughly equal in 1973, the acquisition cost of domestic crude was about 40% lower than the acquisition cost of imported crude" [6, p.2-3]. During the years of 1974–1975 the price of American crude oil was 7,27 USD per barrel, while the price of imported crude was 12,51 USD per barrel.

Imposed limits and prohibitions on imported petroleum supplies had a great impact on growth of domestic oil extraction. The U.S. Congress first enacted Corporate Average Fuel Economy (CAFE) standards in 1975, following the recession of 1973–1974 on oil sector. At that period many strongly believed that passenger vehicle sector was critical in diminishing dependence of US economy on oil imports. The established CAFE standards were vital to achieve this goal by requiring new passenger vehicles sold in the United States by major automakers

to reach specified minimum levels of fuel economy. Standards applied to cars and trucks were diverse [7, p.3]. Energy Conservation and Production Act was enacted in 1976 and compared to previously adopted laws, it might be considered as a new step taken towards collection of renewable energy.

Table 3.1

US Dependence on Oil Imports

	1973	1980	2000	2003	2005	2010
Share in total consumption (%)						
Domestic extraction	65,2%	61,5%	48,4%	39,8%	34,1%	31,7%
Net import	34,8%	38,5%	51,6%	60,2%	65,9%	68,3%

Source: U.S.Department of Energy, Energy Information Administration; National Energy Policy. Report of the National Energy Policy Development Group. Washington, D C, 2001

The President J. Carter was in favor of supporting government's role as regulator in energy sector. His introductions of legislative initiations, namely, The National Energy Act and The National Energy Conservation Act, were enacted by the Congress in 1978. Besides these acts, construction of liquid fuel power plants was prohibited and a new program related to sustainable utilization of natural resources was adopted by the Congress. The US Ministry of Energy was asked to report on implementation of energy policy once in 2 years. The Energy Security Act, which was enacted by Reagan Administration, eliminated government regulations on petroleum supplies and natural gas. There were several attempts to reduce activities and spending of the US Ministry of Energy and permission process for construction of nuclear power plants were facilitated. Synthetic Fuels Corporation was established in 1980 and Carter Administration intended to spend about 80 billion USD for its operations (Exxon had already invested 1 billion USD in this expensive, but effective project at that period) [8, c.8-9]. The Kuwait crisis of 1990's brought about radical volatility in petroleum politics. The decision on utilization of strategic oil reserves in the US was an example of government intervention into energy sector and demonstration of energy policy implementation. As an outcome of Iraqi invasion of Kuwait, Brent oil price climbed from 17.80 USD per barrel to 31.80 USD per barrel between July and August of 1990 [9, p.13-14].

The core of US petroleum strategy in domestic level consists of increasing the amount of oil reserves, exploring new potential areas, utilization of energy-efficient technologies in oil sector, maintaining stable prices on major domestic petroleum products, improving energy-efficiency of oil processing industry and advancing effectiveness of the US energy sector as a whole. President's Blueprint for a Secure Energy Future and All-of-the-Above Energy Strategy play a crucial role in ensuring energy security in the US. American Recovery and Reinvestment

Act of 2009 (ARRA) directed the US Department of Energy to invest approximately 31 billion USD in clean energy projects and energy-efficient technologies [10, p.2]. According to the forecasts in 2021, the US will become a significant crude oil producer in the cases of High Oil Price and High Oil and Gas Resource as a result of implemented projects. The US is also expected to export gasoline and products by 2021. In spite of these improvements, US will still be dependent upon crude oil imports being not more than 30% and till the year of 2040 this dependence is projected to be 17%, which is almost half of the same indicator of 2013 [11, p.1-2]. Thus, overall US energy policy has served to strengthening and ensuring country's leadership in modern world through internal and external strategies and determining particular directions. All energy policies proposed and implemented by the US government during this period has also had quite enough influence on global energy security.

Literature

1. Bipartisan Policy Center, BPC Strategic Energy Policy Initiative:Board Members, The Executive Branch and National Energy Policy:Time for Renewal, Energy&Infrastructure Program, Washington, DC, november 2012, p.6
2. President Bush's State of the Union Address, www.washingtonpost.com, Tuesday, January 31, 2006,<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/31/AR2006013101468.html>
3. C.William Skinner, Measuring Dependence on Imported Oil, Energy Information Administration, Monthly Energy Review, U.S. Department of Energy, Washington, DC, august 1995, p.1-3
4. Larry J. Bradfish, United States Strategic Mineral Policy, Law Reviews, Loyola Marymount University and Loyola Law School, 1987, p.112-113
5. United States Tariff Commission, World Oil Developments and U.S. Oil Import Policies, A Report prepared for the Committee on Finance, United States Senate, Washington, D.C., October 1973, p.3-4
6. Adam Sieminski, administrator Energy Information Administration, Energy Policy and Conservation Act of 1975:Are we positioning America for success in an era energy abundance?, U.S House Committee on Energy and Commerce Subcommittee on Energy and Power, December 11, 2014, p.2-3
7. Thomas Klier and Joshua Linn, Corporate Average Fuel Economy Standards and the Market for New Vehicles, Federal Reserve Bank of Chicago, 2011, p.3
8. С.С.Дмитриев, Энергетическая стратегия Б.Обамы:опора на инновации и технологическое лидерство, Институт Мировой Экономики и Международных Отношений Российской Академии Наук, Москва-2014, с.8-9
9. David Hough, Cassie Barton, Oil prices, House of Commons Library, Briefing Paper, Number SNSG 02106, 7 March 2016, p.13-14
10. International Energy Agency, Energy Policies of IEA Countries, The United States, 2014 Review, Executive Summary, p.2
11. Anthony H. Cordesman, American Strategy and Critical Changes in U.S. "Energy Import Dependence", Center For Strategic & International Studies, Washington, May 4, 2015, p.1-2/

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО

Коноваленко Г.Б.,

здобувач кафедри історії України

Київського національного лінгвістичного університету,

Україна, м. Київ

ЗАКОНОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ ТА СТАНОВИЩЕ НАЦМЕНШИН В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО (КВІТЕНЬ–ГРУДЕНЬ 1918 Р.)

Однією з ключових проблем поліетнічної держави є мирне співіснування народів, які її населяють, забезпечення та гарантування прав і свобод національних меншин та попередження міжетнічних конфліктів. Від цього залежить політична та економічна стабільність в країні, активна участь усіх громадян в процесах державотворення та її територіальна цілісність.

В п. п. ХХ ст. Україна отримала можливість розпочати формування власної етнополітики. В січні 1918 р. Центральна Рада прийняла «Закон про національно-персональну автономію». Для росіян, євреїв і поляків створювалися національні міністерства. Однак захоплення соціалістичною ідеологією, несприятливі внутрішні і зовнішні обставини, призвели до виникнення опозиційного руху і повалення Центральної ради внаслідок державного перевороту у квітні 1918 р. Як зазначає Ю. Терещенко, встановлення Гетьманату на чолі зі П. Скоропадським стало необхідною умовою економічної стабілізації та наведення порядку в Україні, відродженням традиційної форми державного устрою – Гетьманату і початком українського консерватизму. П. Скоропадський виявив себе «будівничим реальної новітньої української держави» і визначив основні шляхи політичного розвитку України [1, с.19-37].

У «Грамоті до всього українського народу» Гетьман закликав всіх громадян «без різниці національності і віросповідання» допомогти у розбудові держави [2, с.39]. Таким чином уряд П. Скоропадського відмовився від культурно-національної автономії меншин, не акцентуючи увагу на поділі населення за етнічною ознакою, і законодавчо закріпив принцип єдиного громадянства для всіх підданих Російської імперії, що народились на території України [3, с.87].

Під громадянством України розумілася державно-правова приналежність людини до Української Держави, що надає права і обов'язки українського громадянина [2, с.139]. В Законі «Про громадянство

Української Держави» від 2 липня 1918 р., зазначалося, що «усякий, хто народився на території України, хоча би він постійно перебував поза межами її, має законне право лічитися українським громадянином», заборонялося подвійне громадянство, уся повнота політичних прав в Українській Державі, право участі у виборах, право державної служби належало тільки громадянам України. Також законом були передбачені випадки втрати громадянства, наприклад, коли особа приймала громадянство або підданство іншої держави, або мала бажання зріктися громадянства України [2, с.139-143]. На відміну від Закону Центральної Ради, цей Закон базувався на «нульовому варіанті»: усі російські піддані, що перебували на території України під час видання цього закону, визнавалися громадянами Української Держави [4, с.276].

Таким чином, як зазначає В. Нестеренко, П. Скоропадський взяв курс на побудову української політичної нації, яка об'єднувала етнічних українців та представників нацменшин, що мешкали на території України [5, с.88-89].

Уряд П. Скоропадського відмінив закон Центральної Ради про національно-персональну автономію від 9 січня 1918 р. Подібні дії викликали невдоволення національних меншин та їхні протести. Так в телеграмі Павлоградської єврейської громадської ради зазначалось, що «скасування національно-персональної автономії та національних міністерств є ударом не тільки для єврейської нації, а й для всіх нацменшин, що проживають в Україні. Рада сподівалася, що принцип демократизму переможе і всі нації отримують можливість шляхом національно-персональної автономії існувати на благо людства» [6, арк.12].

Не дивлячись на це, євреї продовжили роботу з підготовки виборів до Єврейського тимчасового передпарламенту і у листопаді 1918 р. в Києві розпочала роботу перша сесія Тимчасових національних єврейських зборів [7, с.231].

Що стосується росіян, то найбільш послідовно з гетьманською владою співпрацювали кадети, а російські консервативні кола поставилися до Української Держави відверто вороже [8, с.484]. Активно підтримали економічну політику Гетьмана польські землевласники. П. Скоропадський з розумінням ставився до процесу відновлення незалежності Польщі та намагався підтримувати відносини добросусідства [9, с.130].

Як зазначають історики Т. Горбань, М. Лазарович, в привілейованому становищі опинилися німці. В німецьких колоніях створювалися загони самооборони, а при Міністерстві юстиції – комісія по відшкодуванню збитків особам німецького та австро-угорського походження, яких вони зазнали під час Першої світової війни. Однак, слід зазначити, що після приходу до влади П. Скоропадського загострилися відносини між українським селянством і німецькими колоністами [8, с.232; 10, с.45]. Внаслідок відновлення приватного землеволодіння власники-німці на

законних підставах вимагали повернення маєтків, вдаючись до силових методів за допомоги німецько-австрійських військ [10, с.45].

Уряд Української Держави також сприяв культурному розвитку національних меншин. В Україні відкривалися школи, університети, діяли культурно-просвітницькі товариства, які користувалися підтримкою державних установ.

Отже, законотворчі процеси уряду Української Держави П. Скоропадського від самого початку були спрямовані на відновлення правопорядку в державі і створення міцної законодавчої бази. Основною метою національної політики Гетьмана стала консолідація українського суспільства, без урахування етнічної приналежності, та формування української політичної нації.

Література

1. Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції / Ю. Терещенко // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 19-37.
2. Українська Держава (квітень-грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2 / Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. – К.: Темпора, 2015. – XX+ 412 с.
3. Устименко В. М. Етнонаціональна політика як фактор державотворення в Україні (1917 – 1920 рр.) / В. Устименко; Відп. ред. Р.Я. Пиріг. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2010. – 144 с.
4. Іванов В.М. Історія держави і права України : підручник. / В.М. Іванов – К. : КУП НАНУ, 2013. – 892с.
5. Нестеренко В.А. Національна політика Української Держави / В. Нестеренко // Вісник Київського національного університету. Сер. : Історія, економіка, філософія. – 2012. – Вип. 17. – С. 87-93.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) ф. 1854, оп. 1, спр. 8, арк. 12.
7. Лазарович М.В. «Всі громадяни України – рівноправні...» (до питання про засади етнополітики Другого Гетьманату) / М.Лазарович // Прикарпатський вісник НТШ. Сер. : Думка. – 2012. – № 3. – С. 226-235.
8. Лазарович М.В. Етнополітика Української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років: компаративний аналіз / М. Лазарович. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 760 с.
9. Калакура О.Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті / О. Калакура. – К.: Знання України, 2007. – 508 с.
10. Горбань Т. До питання політичних пріоритетів німців України в період національно-демократичної революції 1917-1920 років // Етнічна історія народів Європи. – К.: УНІСЕРВ 2004. – Випуск 16. Німці в етнокультурному просторі України. – С. 43-48

Мороз С.А.,

*к. держ. упр., ст. науковий співробітник навчально-науково-виробничого центру
Національний університет цивільного захисту України,
Україна, м. Харків*

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ВПЛИВУ НА ЇЇ ЯКІСТЬ

Проблематика якості вищої освіти не є принципово новим напрямом в організації наукових пошуків. Найбільш вагомий внесок у дослідженні питань забезпечення якості вищої освіти було здійснено у межах проблематики педагогічної, економічної та соціологічної науки [5]. Разом з тим, окремі аспекти цієї складної за змістом та багатогранної за напрямками прояву проблематики все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. У межах цієї публікації ми розглянемо систему якості вищої освіти через призму змістовного спрямування державно-управлінської науки.

Феномен якості вищої освіти, у межах науки «Державне управління» набув свого розвитку у роботах В.Д. Бакуменка, Л.А. Гаєвської, С.М. Домбровської, О.М. Іваницької, В.І. Лугового, Т.О. Лукіної, С.В. Майбороди, В.Я. Малиновського, В.М. Мороза, Н.Р. Нижник, В.П. Садкового, С.О. Шевченка та інших дослідників. Окремі аспекти прояву порушеної проблематики були досліджені нами у межах попередніх напрямів наукових пошуків [2].

За результатами попередньо проведених нами наукових пошуків було з'ясовано той факт, що феномен якості освіти має певні особливості при розгляді його через призму результату, процесу або освітньої системи в цілому. Схожу думку, ми можемо зустріти у Н.О. Селезньової, на переконання якої якість вищої освіти, може тлумачитись як: збалансована відповідність вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи) різноманітним потребам, цілям, вимогам та нормам (стандартам); системна сукупність ієрархічно організованих, соціально значущих сутнісних властивостей (характеристик, параметрів) вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи) [4, с.11]. Таке розмежування, з одного боку, є досить важливим, наприклад, в контексті проведення всебічного аналізу змісту відповідної категорії, але з іншого боку, не сприяє формуванню цілісного уявлення про зміст відповідної категорії. Чи можемо ми відокремлювати результат функціонування освітньої системи від неї самої, або процес від результату? В контексті поділу сприйняття змісту якості вищої системи на рівні, не зрозуміло чому автор обмежився лише якістю освітньої системи, а не звернувся у тому числі і до проблематики якості її

елементів. Поставлене вище питання набуває своєї неабиякої актуалізації в контексті об'єктно-предметного спрямування державно-управлінської науки, адже державне управління, традиційно розглядається на рівні «комплексної, міждисциплінарної галузі знань, яка визначає зв'язок державного управління як із іншими видами суспільної діяльності, так і з ціннісно-смысловими вимірами життєдіяльності людини й суспільства» [1, с.691].

Досить цікавою, в контексті предмету нашої безпосередньої уваги, є наукова позиція Н.Ш. Нікітіної. На думку вченого, якість вищої освіти – це збалансована відповідність всіх аспектів вищої освіти визначеним цілям, вимогам, нормам та стандартам [3]. Не дивлячись на умовну універсальність цього визначення, його зміст залишає деякі дискусійні питання. По-перше, автор вказує на «відповідність ... цілям», але при цьому не зрозуміло чим саме. Цілком очевидно, що цілі абітурієнта в отриманні вищої освіти можуть суттєво відрізнятись, наприклад, від цілей держави або цілі батьків абітурієнта від цілей суспільства. Навіть у разі розгляду феномену цілей у межах структури (особистості) одного з суб'єктів системи вищої освіти, наприклад, ВНЗ, слід розуміти про існування так званої ієрархії цілей, тобто цілей: внутрішніх та зовнішніх; тактичних та стратегічних; тимчасових та системних тощо. Отже, не зрозуміло про збалансованість яких саме цілей з якими саме елементами йдеться мова у наведеному визначенні. Крім того, коли ми ведемо мову про якість вищої освіти через призму її відповідності «цілям, вимогам, нормам та стандартам» ми повинні акцентувати увагу у тому числі і на якості цих цілей, вимог, норм та стандартів, адже неякісне опрацювання змісту та форм цих складових, неминуче позначиться на якості кінцевого феномену. Іншими словами, при формулюванні визначення якості вищої освіти ми повинні розуміти місце та роль якості кожного з тих елементів, які використовуються для тлумачення відповідної дефініції. Наше зауваження є актуальним і для якості матеріальних та нематеріальних ресурсів які використовуються для забезпечення якості вищої освіти. Крім того, такий акцент має місце і по відношенню до інституціональних умов, у межах яких власне і відбувається забезпечення «збалансованої відповідності». Наша точка зору щодо змісту системи якості вищої освіти, як об'єкту державного управління, може бути розкрита через діалектику єдності таких взаємодіючих елементів: якість процесів функціонування системи вищої освіти, а також взаємодіючих з нею інститутів та інституцій (суспільство, держава, роботодавці, агенції ринку праці); якість змісту та практики використання цілей, вимог, норм та стандартів на рівні кожного з суб'єктів та об'єктів процесу здобуття вищої освіти; якість трудового потенціалу системи вищої освіти (якість матеріальних та нематеріальних ресурсів задіяних в процесі діяльності ВНЗ); якість інституціональних умов та зовнішнього середовища щодо розвитку якості вищої освіти; якість

системи управління якістю вищої освіти, а також якість професійної діяльності ВНЗ; якість теоретико-методологічного підґрунтя щодо розвитку вищої освіти, а також механізмів, методик, технологій тощо які використовуються під час процесу навчання та управління освітянською сферою. Безумовно, наведений вище перелік не є повним, а отже може бути уточнений та доповнений у межах інших напрямів наукового пошуку.

Приймаючи до уваги вище наведене, можемо сформулювати такі основні висновки.

По-перше, проблематика якості вищої освіти, особливо в контексті вирішення питань обґрунтування напрямів її забезпечення на регіональному та державних рівнях, має потужний потенціал для свого розвитку у межах державно-управлінської науки. Інструментарій науки «Державне управління», дозволяє не лише всебічно та найбільш повно розглянути феномен якості вищої освіти (теоретико-методологічні аспекти), а й обґрунтувати зміст механізмів державного управління якістю вищої освіти та забезпечити їх ефективне використання на практиці.

По-друге, серед основних детермінант державно-управлінського впливу на якість вищої освіти слід звернути увагу перш за все на такі з них: державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою (зміна акценту з підготовки спеціалістів за кошти державного бюджету на пропозицію державою стипендій, обсяги яких відшкодовують вартість навчання); зміст та практика реалізації навчальних програм (відповідність вимогам ринку та очікуванням роботодавцям); рівень розвитку трудового потенціалу ВНЗ (якісні характеристики науково-педагогічних працівників; рівень розвитку матеріально-технічної та науково-дослідної бази університетів); інституціональні умови підготовки та використання науково-педагогічних кадрів (вимоги до здобувачів наукових ступенів; організація та проведення конкурсів на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників тощо); ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти (вимоги щодо провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти) та стандарти вищої освіти тощо.

По-третє, з огляду на постійну зміну інституціональних умов функціонування та розвитку системи вищої освіти, а відповідно і її складових елементів (заклади вищої освіти всіх форм власності; рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти; учасники освітнього процесу) визначення детермінант державно-управлінського впливу на якість вищої освіти можливо лише у межах коротко- та середньочасового періоду. Отже, визначені нами фактори впливу на систему якості вищої освіти не вичерпаними, а ні за своїм змістом, а ні за обсягом змістовного наповнення.

Література

1. Енциклопедія державного управління : довідк. вид. У 8 т. Т. 1. Теорія державного управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-редкол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), В.П. Трощинський, Ю.П. Сурмін [та ін.]. – К. : НАДУ, 2011. – 747 с.

2. Мороз С.А. Державне управління якістю вищої освіти в контексті норм міжнародних стандартів якості: принцип залучення персоналу С.А. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія – 2017. – №3. – С. 86-98.

3. Никитина Н.Ш. Управление качеством образования. Системный подход / Н.Ш. Никитина, М.А. Валева, П.Е. Щеглов // Системы управления качеством: проектирование, организация, методология : материалы X симпозиума «Квалиметрия человека и образования: методология и практика». Кн. 4 / под науч. ред. д-ра техн. наук, проф. Н.А. Селезневой – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. С. 17-29.

4. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования: лекция-доклад / Н.А. Селезнева. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 95 с.

5. Moroz S. State management of higher education quality as an object of dissertations' researches: analysis of the substantial orientation of science researches / S. Moroz // Authority and society (History, Theory, Practice). – 2017. – №4 (44). – P. 15-23.

Некім К.Г.,

*доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Україна, м. Одеса*

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИСТРОЇВ, ПІДКЛЮЧЕНИХ ДО ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Під Інтернетом речей сьогодні розуміється концепція комунікаційної мережі фізичних або віртуальних об'єктів («речей»), які мають технології для взаємодії між собою та з навколишнім середовищем, а також можуть виконувати певні дії без втручання людини [1]. Інтернет речей є складним та багатокомпонентним поняттям. Сьогодні виділяють різні рівні та сфери застосування Інтернету речей. Так, поширеним і практично усталеним є підхід, відповідно до якого Інтернет речей поділяється на споживачський (побутовий) та промисловий. В основу такого поділу покладається задача, на вирішення якої зорієнтовані технології IoT:

– споживацький IoT стосується вирішення персональних задач, коли технології IoT зв'язують речі і об'єкти орієнтуючись на приватні потреби фізичної особи, пропонуючи якісне рішення її особистих цілей;

– промисловий IoT стосується вирішення групових задач, коли технології IoT зв'язують речі і об'єкти, орієнтуючись на ділові або соціальні потреби групи осіб, пропонуючи якісне рішення спільних та/або сумісних цілей [2].

Кожен з цих сегментів, у свою чергу, включає різноманітні ніши або сфери застосування IoT. Зокрема, в рамках сегменту споживацького Інтернету речей виділяють натільні пристрої (wearables), розумний будинок (smart home), розумний одяг, smart TV, розумні девайси для тварин тощо. В рамках промислового IoT виділяють розумний транспорт (connected cars), безпілотний транспорт, розумне місто (smart city), страхову телематику (usage-based insurance), розумні робочі місця, розумні електромережі (smart grid), розумні заводи (smart factory, industrial internet, IIoT), точне землеробство (фермерське господарство), розумні свердловини (smart well), геолокаційний маркетинг, у тому числі бікони (англ. beacon – маленькі маячки, які зв'язуються з телефонами покупців, що знаходяться у радіусі до 50 метрів від закладу з метою надання певної інформації про акції, реклами про цей заклад тощо), розумні склади тощо [3].

Це лише приблизний перелік, крім того, Інтернет речей може застосовуватись у медичній, фінансовій, військовій сфері, у сфері авіації, у сфері захисту оточуючої середовища, захисту лісових, водних ресурсів тощо. Як бачимо, IoT охоплює дуже різноманітні речі з різноманітних сфер, усі вони не можуть бути охоплені одним правовим режимом. Тут мають діяти, в першу чергу, класичні правила щодо класифікації речей, наприклад, необхідно розрізняти речі, які знаходяться в обороті та можуть бути об'єктами права приватної власності, речі з обмеженим оборотом та речі вилучені з обороту. Хоча класичні підходи до розуміння речей та сфер їх застосування трохи змінюються. Наприклад, сьогодні розробляються роботи-комахи, які використовуються для виконання небезпечного будівництва, знаходження людей, які вижили після катастроф, приймання участі у моніторингу змін клімату і погодних умов, для обпилювання рослин, у військовій діяльності. Очевидно, що в кожному разі потрібно вирішувати, чим по суті є такий робот – якщо він застосовується як зброя, очевидно, він повинен бути віднесений до речей, обмежених або навіть вилучених із цивільного обігу. Або нанороботи, які використовуються у медичній діяльності – такі речі мають змінити уявлення про правові наслідки медичних помилок. Висловимо припущення про можливість віднесення такого роду пристроїв (поряд із безпілотним транспортом) до джерел підвищеної небезпеки та передбачити відповідальність власника за шкоду, нанесену такими речами (це відповідає сучасній теорії покладання

шкоди на власника джерела підвищеної небезпеки навіть за відсутності його вини у заподіянні шкоди), оскільки в таких випадках власники повинні стежити за справністю своїх речей, у тому числі і за нормальним функціонуванням їх програмного забезпечення. Інша справа, що у випадках виявлення помилок у програмному забезпеченні власникам повинна бути надана можливість звертатися до виробника/розробника програмного забезпечення з регресними вимогами.

Така різноманітність речей у складі екосистеми Інтернету речей викликає необхідність класифікації об'єктів, що входять до Інтернету речей, з метою правового регулювання відносин, що виникають в тих чи інших сферах. Зокрема, в цілях аналізу пристроїв, підключених до Інтернету речей з точки зору відносин власності, доцільним представляється виділити наступні види об'єктів права власності у сфері Інтернету речей (класифікація, яка не претендує на вичерпність, але яка може бути корисною з точки зору передбачення різних правових режимів для тих чи інших категорій розумних речей).

1. Залежно від оборотоздатності:

1) пристрої, підключені до Інтернету речей, що перебувають у цивільному обігу та можуть бути об'єктами приватної власності без будь-яких спеціальних умов;

2) пристрої, підключені до Інтернету речей, обмежені у цивільному обігу, які можуть бути об'єктами приватної власності лише за умови відповідності спеціальним вимогам, визначеним законом;

3) пристрої, підключені до Інтернету речей, вилучені з цивільного обігу, які можуть бути об'єктами лише комунальної або державної власності.

2. Залежно від сфери застосування:

1) пристрої для побутового вжитку (натільні пристрої, розумні речі, розумний будинок, розумні автомобілі тощо);

2) пристрої, що використовуються у промисловості та сільському господарстві з метою виробництва (розумні заводи, розумні робочі місця, точне землеробство, мітки для сільськогосподарських тварин);

3) пристрої, що використовуються для забезпечення функціонування розумного міста (розумний міський транспорт, розумні електромережі, пристрої, що забезпечують безпечну соціальну інфраструктуру, пристрої, що забезпечують охорону здоров'я, пристрої, що використовуються у торгівлі, розважальній сфері та сфері громадського харчування);

4) пристрої, що використовуються із метою захисту оточуючої середовища;

5) пристрої, що використовуються для забезпечення безпеки та охорони шляхом стеження та контролю (радари, безпілотники, зброя, літаки, танки, винищувачі, бойові комплекти зв'язку).

3. Залежно від рівня оснашеності розумної речі (цей перелік може змінюватись та доповнюватись залежно від розвитку технологій):

1) пристрої із вбудованими чипами, датчиками, радіомітками, які лише дозволяють їх ідентифікацію;

2) тварини із вживленими чипами, які залишаються об'єктами права власності зі спеціальним режимом;

3) пристрої, оснащені обмеженим штучним інтелектом, реактивні роботи, які здатні виконувати лише одну конкретну функцію і не мають можливостей саморозвитку (Narrow AI);

4) пристрої, оснащені штучним інтелектом та здібністю до самонавчання (machine learning), у тому числі людиноподібні роботи. Такі елементи системи Інтернету речей здатні до самостійного створення об'єктів, тому претендують на власну правосуб'єктність; питання щодо того, чи є ці елементи IoT об'єктом права власності людини, чи це самостійний суб'єкт, який сам може володіти речами на праві власності видається дискусійним.

Література

1. Інтернет речей. – URL: http://glossary.starbasic.net/index.php?title=%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82_%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%B9

2. Сегменты Интернета вещей: общие принципы. – URL: <https://habrahabr.ru/post/300608/>

3. Интернет вещей – что это такое и как применять IoT в реальном бизнесе. – URL: <https://rb.ru/longread/iot-cards/>

СОЦІОЛОГІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

Осійська В.В.,

*студентка магістратури Вінницького соціально-економічного інституту
Університету «Україна»,*

Україна, м. Вінниця

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІЯМИ ЗДОРОВ'Я

Попри наявність гарантованих прав, законодавче забезпечення працевлаштування інвалідів, залучення їх до продуктивної праці залишається слабким місцем у нашій державі. Як свідчить практика, через обмежені можливості здоров'я інваліди не мають змоги на рівних з іншими громадянами конкурувати на ринку праці, як наслідок – порушуються їх права на працю, триває процес витіснення зі сфери трудової діяльності, зростає рівень безробіття та глибина бідності. В цьому зв'язку, актуальності набуває аналіз зарубіжного досвіду сприяння зайнятості осіб з інвалідністю та окреслення можливостей його застосування в Україні. Зайнятість осіб з обмеженими фізичними можливостями є однією з важливих складових системи організації використання і розвитку трудового потенціалу соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Особливе значення вона має і для України в сучасних умовах соціально-економічного розвитку. Досвід сприяння зайнятості осіб з інвалідністю в розвинених ринкових системах свідчить про те, що інтеграція цих громадян до сфери трудової діяльності на сьогодні є одним з пріоритетних завдань соціальної політики. Поширення тенденції до сприяння зайнятості осіб з інвалідністю з одного боку, як складової соціальної політики держави, а з іншого – як економічно доцільного процесу, що має певний ефект завдяки зменшенню витрат на допомогу з інвалідності та, відповідно, зменшенню масштабів бідності серед цієї категорії громадян, свідчить про позитивний результат такої державної політики. Так, за статистикою, в Австралії рівень економічної активності серед чоловіків з інвалідністю складає майже 60%, жінок – 46%, у Великій Британії – 50%, у Німеччині – рівень економічної активності серед людей з тяжкою формою інвалідності – 38%. У Швеції рівень економічної активності серед осіб з інвалідністю складає 68%. В Італії 55 % інвалідів працездатного віку працюють [3, с.55]. У Франції право інвалідів на працю законодавчо закріплено в 2005 р. Відтоді всі підприємства, на яких

працюють понад 20 службовців, повинні приймати на роботу не менше 6% людей з обмеженими фізичними можливостями. Таких підприємств нині у Франції налічується 120 тисяч [4, с.14]. Законодавчі акти, які стосуються соціального захисту інвалідів у Франції, покликані забезпечити права інвалідів на працю шляхом інтеграції в суспільство і адаптацію до трудової діяльності за допомогою професійної реабілітації, включаючи професійну підготовку, а також створення спеціалізованих робочих місць, надання технічних засобів реабілітації, вільного доступу до житлових і громадських споруд [4, с.14].

Залежно від практики реабілітаційних заходів, що склалися в країні, вони виконуються профільними або комплексними реабілітаційними установами, що перебувають у підпорядкуванні служби зайнятості, як, наприклад, у Фінляндії, Канаді, Англії, Німеччині, Австралії – частина програм знаходиться у віданні Департаменту соціального забезпечення, інша, спеціалізована програма професійної підготовки інвалідів, проводиться структурами Департаменту по працевлаштуванню і у справах молоді [1]. Проте в світі йде постійна суперечка щодо доцільності тих або інших заходів, що приймаються державами. Наприклад, серед заходів, покликаних збільшити чисельність зайнятих інвалідів, у багатьох країнах діє концепція квотування державою певного відсотка робочих місць на підприємствах. Так, наприклад, на кожному підприємстві в Канаді з чисельністю більше 100 осіб чисельність працюючих інвалідів не повинна бути нижчою, ніж середньостатистичні дані, опубліковані в офіційній статистиці. Загальна квота для інвалідів на підприємствах Франції – 6%, в Італії та Іспанії – 2%, в Німеччині – 5%, в Австрії – 4% [3, с.2]. У той же час законодавство США не передбачає мінімальної квоти робочих місць для інвалідів, вважаючи це дискримінацією „навпаки”, тобто по відношенню до інших груп населення.

Доцільно зауважити, що у країнах Євросоюзу та інших країнах, де законодавством передбачені квоти робочих місць для осіб з інвалідністю, існують певні відмінності у відсотковому розмірі квоти. Він залежить переважно від чисельності працівників підприємства, ситуації на ринку праці та форми власності підприємства. Більшість країн Західної Європи, США, Канади останніми роками були змушені провести скорочення фінансування низки соціальних заходів. Акценти фінансування перенесені з соціальних виплат на „активні напрями” політики зайнятості інвалідів, серед яких найбільш дієвою є професійно-соціальна реабілітація. Законодавством Польщі передбачено звільнення від сплати до пенсійного фонду роботодавців, у яких працює 6% інвалідів від загального числа працівників. Окрім того, роботодавець має можливість отримати фінансову допомогу з Фонду реабілітації інвалідів для організації відповідних робочих місць [2, с.68-70].

В останні десятиліття підхід до політики працевлаштування, організації праці і трудових відносин у розвинених країнах з ринковою економікою зазнає суттєвих змін. Значні організаційні зміни в формах зайнятості пов'язані з виникненням і реалізацією дистанційної зайнятості (виконання роботи поза робочим місцем – вдома, в офісі чи вдома у замовника або партнера, в бібліотеці, Інтернет-клубі). Передумовою виникнення цієї форми праці став розвиток комунікаційних технологій, що дозволив здійснювати ефективну комунікацію працівника з робочим місцем (колегами, менеджерами, замовниками) на відстані (за допомогою телефону, факсу, мережі Інтернет). Узагальнюючи зарубіжний досвід сприяння зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, можна зробити наступні висновки.

Провідна роль у формуванні умов для залучення інвалідів до сфери зайнятості належить державі, при цьому політика держави відносно осіб з фізичними вадами будується на рівноправності та гарантіях спеціальних прав для забезпечення їх життєдіяльності. У країнах розвинутої ринкової економіки держава є потужним регулятором розвитку трудового потенціалу суспільства, в тому числі осіб з обмеженими фізичними можливостями. Програми державного регулювання зайнятості осіб з фізичними вадами ґрунтуються на використанні механізму економічної заінтересованості роботодавців у створенні та збереженні робочих місць для інвалідів.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що сприяння зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями є складним процесом, організація якого потребує правильного вибору форм та методів, а також конкретних інструментів, здатних забезпечити узгодження інтересів роботодавців і найманих працівників-інвалідів.

Література

1. Байгереев М. Нидерланды: суть реформы социальной защиты – в стимулировании трудовой активности / М. Бейгереев // Человек и труд. – 2014. – № 1. – С. 41–46.
2. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід. / Відп. ред. О. Палій / Сергій Богданов. – Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2015. – 93 с.
3. Гаврюшенко Г. Працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями: світовий досвід та пропозиції щодо його запровадження в Україні / Ганна Гаврюшенко // Соціальний захист. – 2015. – № 11. – С. 27-28.
4. Соціальна інтеграція – через зайнятість // Людина і праця. – 2016. – № 5. – С.14.

Паршакова Е.Д.,

к.и.н., доцент кафедры философии и социально-политических наук

Донбасской государственной машиностроительной академии,

Украина, г. Краматорск

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ БЕНЖАМЕНА КОНСТАНА

Формирование политических взглядов выдающегося либерального теоретика Бенжамена Констана (1767–1830) происходило в бурную эпоху революционной и постреволюционной Франции. Среди событий, определивших жизненный путь и творчество либерального мыслителя следует назвать Великую французскую революцию 1789 г., пробудившую политическое сознание Б. Констана, интеллектуальное сотрудничество с Жермен де Сталь, повлекшее за собой включение молодого человека в активную политическую жизнь, и возвышение Луи Бонапарта, имевшее следствием переход Б. Констана в ряды оппозиции и выработку политическим теоретиком основных принципов его либеральной доктрины.

Соответственно, можно выделить три этапа становления политических воззрений Б. Констана: I этап – 1789–1794 гг.; II этап – 1795–лето 1799 гг.; III этап – осень 1799–1806 гг. Разумеется, даты 1789 и 1806 гг. носят условный характер, формально определяя тот промежуток времени, когда накопление Б. Констаном научных знаний и практического опыта под воздействием исторической реальности переходит в иное качество – формулирование автором «Принципов политики» основ либеральной политико-философской доктрины.

Тщательное изучение имеющихся источников позволило выделить три важных фактора, оказавших влияние на формирование политических взглядов молодого Б. Констана в период, предшествовавший его включению в активную политическую жизнь Франции в 1795 г. Это многочисленные путешествия, общение с выдающимися личностями эпохи и, как доминирующий фактор, Великая французская революция 1789 г.

Безусловно, решающую роль в формировании политических воззрений Б. Констана сыграла Великая французская революция 1789 г. Влияние её оказалось тройного рода. Во-первых, революция пробудила политическое сознание Б. Констана, ранее безразличного к вопросам общественной жизни. Во-вторых, под впечатлением происходящих во Франции событий выкристаллизовалась и определилась политическая направленность будущего государственного деятеля. И, в-третьих, революция позволила Б. Констану осуществить политическую карьеру именно во Франции, на родине его предков.

Пережив вместе с Великой французской революцией все её трагические события с 1789 по 1794 гг. и пройдя последовательно через критику

аристократического общества, через увлечение демократическими идеалами, через борьбу между радикально-демократической и умеренной тенденциями в его политической ориентации, Б. Констан, наконец, находит собственный ориентир в жизни. «Умеренность» и «золотая середина» – вот те понятия, которые отныне стали определять политическую направленность его взглядов. Важно также отметить, что в это время Б. Констан становится убеждённым республиканцем, впервые обращаясь к теме наилучшего государственного устройства.

Особенно сильное личностное влияние на мировоззрение молодого человека в этот период оказали герцог Брауншвейгский, Жакоб Мовильон, чета Губеров, мадам де Шарьер, Неккер и, разумеется, мадам де Сталь.

Теоретические познания и суждения будущего политического лидера в это время были уже достаточно глубоки и включали многие идеи, которые в дальнейшем нашли своё развитие. Тем не менее, о Б. Констане пока можно говорить лишь как о либерально ориентированной личности, политические воззрения которой во многом были плодом книжных знаний, философских бесед и ограниченного политического опыта. Чтобы эти глубокие знания, интересные, но не устоявшиеся идеи и принципы обрели характер логичной и завершённой теории, необходима была политическая практика, приобщиться к которой Б. Констану суждено было в Париже, куда он и отправился весной 1795 г.

Годы 1795–1799, проведенные в Париже, сыграли важную роль в интеллектуальной эволюции Б. Констана. Политическая жизнь столицы, непосредственное окружение Б. Констана, естественно, оказывали определяющее воздействие на становление его политических воззрений. Эти взгляды несли на себе отпечаток сложной и противоречивой судьбы республиканской партии, к которой искренне примкнул молодой политик, и идеалы и методы которой, во многом ошибочные и нереальные, он разделял. Его взгляды, изложенные в ранних политических произведениях, были достаточно логичны и сообразны политической практике того периода революции, хотя содержали некоторые идеологические противоречия. Почти все работы Б. Констана периода Директории [1] были объединены единой целью – защитить принципы Великой французской революции 1789 г. и упрочить её завоевания, прежде всего, Республику.

Несколько идеализируя роль писателя в посттермидорианском обществе, он пытался посредством политических памфлетов «расшевелить» общественное мнение и создать партию, способную одновременно противостоять и роялизму, и терроризму. Для этого, по его мнению, все «честные люди», все «друзья свободы», все сторонники умеренности и «золотой середины» должны сплотиться вокруг единого центра (им могло бы быть правительство Директории), осознать свои права, обязанности и общие интересы и совместными усилиями противостоять как партии реакционеров, так и самим реакционным идеям.

Принимая во внимание практические цели, которыми руководствовался молодой автор трактатов и оратор «Конституционного кружка», было бы всё же несправедливо сводить значение политической публицистики тех лет к выполнению столь узких задач. Гораздо важнее, что Б. Констан в эти годы развивает универсально значимые мысли, такие как: влияние идей на развитие человеческого общества, необходимость соответствия общественных институтов уровню господствующих идей (что позволяло Б. Констану объяснять причины революций и реакций), природа власти и присущая ей предрасположенность к нарушению закона, и в связи с этим необходимость создания прочных гарантий против произвола, проблема равенства, защита свободы и неприкосновенность частной собственности, роль интеллектуальной элиты в формировании общественного мнения и некоторые другие.

В это время преждевременно говорить о том, что Б. Констан создаёт свою собственную, оригинальную политико-философскую систему или становится лидером новой научной школы. Его политическое мышление пока развивается в русле основных идей Просвещения, хотя следует отметить, что он не только следует этим идеям, которые приходится отстаивать в условиях проявляемой враждебности со стороны реакционных сил и оказавшегося под их влиянием общественного мнения, но и подчас уточняет и развивает идеи просветителей.

Обозначенные пять лет отмечены активным поиском компромисса между политической теорией и практикой. Задача сложная, что иногда приводило к известной моральной эластичности в политике. Взгляды молодого теоретика нередко входили в противоречие с его конкретной политической позицией. Этот внутренний конфликт, как правило, разрешался в пользу политической практики. Так было в 1795 г., когда Б. Констан отрёкся от своей критики декрета о двух третях, так было и в 1797 г., когда будущий либерал и «защитник свободы» поддержал и одобрил государственный переворот 18 фрюктидора.

Приобретение политического опыта побуждало Б. Констана всё чаще задумываться над несовершенством общественных институтов и необходимостью их переустройства и, что особенно важно, о пересмотре действующей конституции III года, не способной, с его точки зрения, обеспечить нормальное функционирование общества. Логическое развитие этих позиций со временем привело Б. Констана в лагерь «ревизионистов», возглавляемый Сийесом.

Конечно, многие из идей, сформулированных молодым политиком в период Директории, в дальнейшем легли в основу его политико-философской системы (например, такие как определение сущности реакции или произвола), но пока эти взгляды нельзя назвать ни устоявшимися, ни систематизированными, ни оригинальными, что не позволяет ещё говорить о Б. Констане в это время как о либеральном мыслителе или либеральном политике.

Решающим фактором формирования политических взглядов Б. Констана в период с 1799 по 1806 гг. оказалась новая политическая реальность – выход на сцену в 1799 г. сильного харизматического лидера Луи Бонапарта. Возникшая угроза диктатуры поставила молодого политика перед выбором: либо защита принципов свободы, либо личное благополучие. Он предпочёл первое. Отныне и безоговорочно политические убеждения Б. Констана стали определять направленность его политической деятельности.

Соответственно изменились и цели этой деятельности. Если ранее Б. Констан отстаивал идеалы Республики и защищал её от посягательств со стороны реакции, то теперь в такой защите и охране нуждалась сама свобода, попорченная произволом одного человека. С целью «служить свободе до конца» Б. Констан принял пост члена Трибуната, и вся его недолгая карьера в этом качестве была связана с защитой либеральных принципов. Роль борца за республиканские идеалы постепенно сменилась ролью либерального оппозиционера.

Искреннее уважение вызывает широкая эрудиция и его компетентность в самых разных проблемах, составляющих предмет парламентских дебатов. Идёт ли речь о законотворчестве или реформе армии, о земельной ренте или вопросах дипломатии, о государственном бюджете или отправлении правосудия, об актах гражданского состояния или организации работы с петициями – повсюду ощущается глубокое понимание оратором сути обсуждаемого вопроса. За каждым выступлением Б. Констана прослеживаются совершенно определённые цели: обеспечить реальное влияние общественного мнения на политику правительства, противостоять восстановлению политических институтов Старого режима, защитить индивидуальную свободу граждан, не допустить эволюции политического режима в сторону диктатуры или содействовать правовому образованию нации.

Тщательный анализ имеющихся источников, а также результаты научных исследований современных историков, политологов и правоведов позволили сделать вывод о том, что в интеллектуальной эволюции Б. Констана определяющее значение имел период с 1799 по 1806 гг. Произведение «Принципы политики» [2] – системное изложение либеральных взглядов автора – стало итогом этого активного, в плане государственной деятельности, и плодотворного, с точки зрения теоретического осмысления действительности, периода. Именно тогда сформировались основы политико-философской системы Б. Констана, во многом не утратившей своей актуальности и для нашего времени.

Литература

1. Constant B. De la force du gouvernement actuel de la France et de la nécessité de s'y rallier. Des réactions politiques. Des effets de la terreur - Paris: Éditions Flammarion, 1988. – 187 p.

2. Constant B. Principes de politique // Constant B. Oeuvres. – Paris: Gallimard, 1957. – P. 1097-1249.

Чижова О.М.,
професор кафедри політології та публічного управління
НТУУ імені М.П. Драгоманова,

Україна, м. Київ

ВЛАДА І ОПОЗИЦІЯ – ЧИННИКИ БОРотьБИ ЗА ПОЛІПШЕННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ТА ДІЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРАГМАТИЗМУ

Сьогодні в Україні немає конституційно оформленого інституту опозиції, а українське суспільство поступово приходить до розуміння, що бажання деяких представників влади в центрі і регіонах не мати вільної опозиції не сприяє демократизації суспільних відносин, породжуючи нові форми протистояння та соціальних напружень.

Сучасна політична обстановка в Україні пов'язана з доцільністю народних сподівань на кардинальні перетворення в житті українського суспільства за допомогою політичних рішень, правової самоорганізації та дії політичного прагматизму.

Ця самоорганізація відбувається у вигляді процесу формування громадянського суспільства, в якому держава повинна бути гарантом рівних можливостей для всіх, а право повинне визначати і громадянський статус людини, і державний устрій. В цьому напрямку відбувається основний політичний розвиток українського суспільства, що будуватиме незалежну Україну, посилюючи дію і політичного, і економічного прагматизму.

Нині в Україні відбувається двоєдиний процес становлення громадянського суспільства, який віддзеркалює своєрідне змагання між двома сторонами: політичною і економічною.

Україна за роки незалежності набула стабільного іміджу, позбавленого серйозних внутрішніх конфліктів держави, що використовується як свідчення реалізації визначення державної стратегії, а внутрішня стабільність України подається і сприймається як ознака цивілізованості та прагматичний напрям успішних суспільних перетворень.

Є всі підстави говорити про існування в Україні розгалуженої і міцної влади, спроможної обслуговувати інтереси різних груп номенклатури за рахунок колективної експлуатації ресурсів України, а що стосується політичних сутичок в Україні, то вони відбуваються не в зв'язку з кардинальними змінами в самій системі влади, а в зв'язку з перегрупуванням, ротацією інтересів політичної еліти, пов'язаної із процесом перерозподілу влади і власності.

Феномен особистої і групової влади в Україні проявляється більш рельєфно, ніж влади інституціоналізованої. Сутність особистої влади в Україні проявляється як влада мітингового вождя, або – як влада господарника, котрий турбується про народні інтереси.

Кожна політико-владна структура незалежно від того, партійна вона чи державна, має декілька кланів, що конкурують між собою, і лише при певній кризі цієї владної структури на поверхню спливає справжній стан її міжкланових відносин, а в умовах недорозвиненості політики як діяльності, домінують олігархічні, а не демократичні джерела формування і розподілу влади.

Слід підкреслити, що невдале керування державою призвело до низького рівня життя в Україні. Це засвідчують різні показники: низька якість раціону харчування, постійний відтік громадян за межі країни, низька народжуваність, висока захворюваність і смертність, а також незадоволеність широких верств суспільства загальноекономічною ситуацією та матеріальним становищем.

Всі ці питання, які слід вирішувати, створюють основу для виникнення опозиції та посилення дії політичного, соціального та економічного прагматизму, а також – поглиблення опозиції як ознаки демократії політичної системи.

Отже, М. Михальченко зазначає: «Опозиція в Україні формується не з питання перерозподілу місць в парламенті й не з питання контролю за органами місцевого самоврядування. Позиції її визначаються щодо стратегічного курсу України, проголошеного її Конституцією і політики Президента України» (1, с.3).

Зазначимо, що коли говоримо про опозицію, маємо на увазі легітимне існування в суспільстві політичної сили..., яка публічно висловлює свою незгоду з програмою та практикою діючої влади і в такий спосіб пропонує власні проекти політичних дій, чим і рекрутує своїх прихильників. Не будь-яке і будь-чим невдоволення, а саме претензії до влади – в цьому суть опозиції (2, с.12-15).

Література

1. Михальченко М. Позиції опозиції: Хто є хто в Україні // Віче – 2002 - № 7 – С.3
2. Тупчієно Л. Політичні опоненти. Чи готові слухати одне одного? // Віче – 2002 - № 3 – С. 12-15.

Шимко О.В.,

к.і.н., ст. викладач кафедри філософії та соціально-політичних наук

Донбаської державної машинобудівної академії,

Україна, м. Краматорськ

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Значення соціальної політики визначається її впливом на процеси відтворення робочої сили, підвищення продуктивності праці, освітнього та кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, на рівень науково-технічного розвитку продуктивних сил, на культурне і духовне життя суспільств.

Загалом соціальна політика, спрямована на покращення умов праці і побуту, розвиток фізкультури і спорту, сприяє зниженню захворюваності і цим самим відчутно впливає на скорочення економічних витрат у виробництві. Завдяки розвитку таких систем соціальної сфери, як громадське харчування, дошкільна освіта, звільняється частина населення зі сфери домашнього господарства, підвищується зайнятість у суспільному виробництві. Наука і наукове забезпечення, визначальні перспективи економічного розвитку країни в епоху НТР, також є частиною соціальної сфери, а ефективність їхнього розвитку регулюється в межах соціальної політики [1, с.11].

В успішному вирішенні соціально-економічних негараздів стався б у нагоді досвід західних демократичних держав. Розвинені держави накопичили достатньо механізмів, щоб допомогти Україні увійти у світову соціально-економічну спільноту з достойною моделлю соціальної політики. Проте цей досвід треба у будь-якому разі адаптувати до місцевих реалій та особливостей.

Виникнення у більшості країн фінансових проблем реалізації державами соціальних функцій обумовило тенденцію до згладжування відмінностей між моделями соціального розвитку. Про те свідчить той факт, що держави, які фінансували соціальні витрати з бюджету, стали більш активно використовувати систему соціального страхування і навпаки. Але соціальна політика у різних країнах значною мірою відрізняється залежно від рівня економічного розвитку, соціально-економічної кон'юнктури та національних традицій країни [2, с.16-17].

В Україні також є система соціального страхування, яка виступає окремою самостійною економічною категорією, окремою ланкою фінансової системи. Соціальне страхування базується на принципі колективної солідарності та створенні суспільних страхових фондів за рахунок збору обов'язкових страхових внесків з доходів працюючого населення і підприємств. Зазначимо, що соціальне страхування відрізняється від соціальної допомоги перш за все способом фінансового забезпечення: соціальне страхування є фінансовою категорією, яка виражає економічні відносини, які виникають у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання для забезпечення громадян у старості, на випадок постійної чи тимчасової втрати працездатності, безробіття, підтримки материнства, а також з охорони здоров'я, а соціальна допомога побудована на фінансуванні за рахунок податків та інших надходжень з Державного бюджету. Однак ці кошти направляються не фізичним особам, а підприємствам і організаціям як компенсація недоотриманих доходів [3, с.16-17].

З метою забезпечення нормального рівня життя держава визначає розмір прожиткового мінімуму. В Україні його визнано базовим державним соціальним стандартом. При аналізі прожиткового мінімуму розрізняють

вартість фізіологічного мінімуму товарів та послуг, необхідних для задоволення тільки основних фізіологічних потреб, причому протягом відносно короткого періоду, практично без придбання одягу, взуття, інших непродовольчих товарів; та соціального мінімуму, який включає мінімальні норми задоволення фізіологічних, соціальних та духовних потреб. Це вартість товарів та послуг, які суспільство визнає необхідними для збереження прийняттого рівня життя [4, с.37]. Прожитковий мінімум визначається на основі так званого кошика споживача. Кошик споживача – це вартість стандартного набору товарів та послуг масового вживання середнього споживача у конкретній країні у певний час. Світова практика широко використовує і таку категорію, як індекс вартості життя, індекс роздрібних цін спеціального набору товарів і послуг, що входить у бюджет середнього споживача (споживчий кошик) і становить його прожитковий мінімум [5, с.156].

При цьому слід пам'ятати, що у складній соціально-економічній ситуації у країні завжди дуже гостро постає проблема соціального захисту населення. Складність полягає у тому, що при економічному спаді можливості державних органів соціального забезпечення досить обмежені, тому уряд збільшує податки, що знижує доходи працюючого населення, особливо так званого «середнього класу». Це спричиняє нові соціальні негаразди та незадоволення. Часто виникає ситуація, коли намагаючись допомогти одним прошаркам населення, держава погіршує рівень життя інших, яким допомога не дісталася. Тому дуже важливо зберегти баланс соціальної справедливості, не піднімати дуже високо планку соціального забезпечення і розуміти, що тотальний соціальний захист в умовах економічних проблем неможливий, а в умовах економічної стабільності непотрібний.

Література

1. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення: навч. посібн. / П.Д. Пилипенко та ін. – К.: Вид-во «Юн Юре», 2006. – 496 с.
2. Скуратівський В.А. Соціальна політика в контексті європейської стратегії України // Вісник УАДУ. – 2002, № 3.
3. Юрій С.І. Соціальне страхування. / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська // Підручник. – К.: КОНДОР. – 2004.
4. Норкіна Т.П., Скарбун З.О., Тарханова Н.О. Соціальна політика та якість життя населення // Економіка будівництва і міського господарства. – Макіївка: Поліграф. Центр ДонНАБА. – Том 6, № 1. – С.33-38.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 376 с.

Соціальні комунікації

Ткач Л.М.,

*доцент, к.філол.н., доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності,*

Трофименко Т.М.,

*студентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Україна, м. Дніпро*

ПОШУК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ОСВІТЬНОГО БРЕНДУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сьогодні тема брендингу у сфері вищої освіти залишається бути актуальною. Це зумовлено суттєвими змінами в системі вітчизняної освіти та посиленням конкуренції, спричинені стрімким розвитком ринкових відносин. Основним завданням усіх вищих навчальних закладів є збереження рівня конкурентоспроможності, оскільки останнім часом кількість однотипних ВНЗ збільшилась, тому постало питання створення та покращення бренду вишів.

Брендинг вищого освітнього закладу в Україні дедалі виразніше набуває ознак системності й технологічності, потребує нової якості менеджменту, а це зумовлює пошук нового інформаційно-комунікаційного інструментарію. Брендинг – це сукупність інструментів просування іміджу у сфері суспільних комунікацій, конкурентному середовищі та на ринку споживачів освітніх, наукових і виробничих послуг. Він є органічною складовою діяльності вишу. Це окремі технології, що поєднують в собі продуману послідовність дій та процедур щодо формування бренду, це вироблення правильної стратегії і тактики. При цьому ключовим є чітке усвідомлення власної мети і завдань.

Одним із ВНЗ, який веде пошук засобів для просування освітнього бренду, є Національна металургійна академія України (далі – НМетАУ). За свою довгу історію у справі розвитку вищої технічної освіти академія постійно підсилювала свій вплив на розвиток науки, виступала з низкою новачій, спрямованих на вдосконалення навчального процесу і підвищення якості підготовки спеціалістів, першою впровадивши інноваційний курс «Основи технічної творчості», за ініціативою якої був створений консорціум технічних університетів: Німеччини, Швеції, Фінляндії, Польщі тощо, втрачаючи сьогодні високі рейтингові позиції вимушена, як і більшість вишів в Україні, конкурувати з іншими технічними навчальними закладами, вести конкурентну боротьбу за абітурієнтів. З метою збереження конкурентних позицій важливим фактором її успіху є визначення основних завдань брендингу як дієвої складової підвищення іміджу вишу.

Академія, як і більшість навчальних закладів, розглядає питання брендингу через комунікаційну, кадрову та маркетингову складові, що дозволяє швидше досягти поставленої мети. Але особливої уваги заслуговує використання візуальних ідентифікаторів для розробки дизайну бренду, а також визначення складників його носіїв. Прикладом формування нового конкурентоспроможного образу ВНЗ є Дніпропетровський національний університет ім.Олеса Гончара (далі – ДНУ), який використовує відповідні вербальні ідентифікатори для розробки слогану, легенди бренду, написання промо- та інформаційних матеріалів [2]. Це те, з чим буде стикатися абітурієнт, насамперед, у виборі закладу для подальшого навчання. Саме це допомагає ВНЗ популяризувати себе, просуваючи свій бренд.

З метою підвищення престижу і статусу ВНЗ, НМетАУ необхідно активно вести пошук інформаційно-комунікаційного інструментарію. А тому історія академії з моменту її заснування допоможе вдало створити легенду бренду (brand story) та інші вербальні ідентифікатори. Усі матеріали та ідентифікатори бренду академії мають підлягати систематизації та паспортизації через розробку гайдлайну – паспорта стандартів, що містить всі необхідні інструкції для правильної побудови і розміщення елементів фірмового стилю академії на різних рекламних носіях, при проведенні урочистих заходів, презентацій тощо. Гайдлайн регламентує всі елементи бренду від символу до шаблонів макетів рекламних матеріалів, що дає можливість чітко слідувати заданій тематиці.

Ефективним інструментом брендингу ВНЗ таж є брендбук – опис основних елементів ідентичності та атрибутів бренду (місія, філософія, цінності) та повідомлень бренду, включаючи артикуляцію та механізм їх доведення до цільової аудиторії через певні комунікаційні канали.

З метою вироблення правильної стратегії і тактики брендингу ДНУ створив Проект Стратегії брендингу ДНУ ім.О. Гончара. На наш погляд, така програма є універсальною. Її основними складниками є комунікаційний (вимагає вибір ефективних форм і засобів комунікацій для просування бренду), маркетинговий (формування та реалізацію системи заходів щодо ефективного позиціонування ВНЗ на ринку освітніх послуг в Україні (розробка єдиної системи просування освітніх послуг, що надаються з метою розширення впізнаності бренду в інших країнах; формування системи моніторингу перспективних трендів за напрямками підготовки та спеціальностями, за програмами підготовки фахівців вищої кваліфікації; формування єдиної бренд-орієнтованої публічної інформації щодо ціноутворення, якості послуг) тощо [2, с.7].

Кожен ВНЗ керується своєю програмою у виробленні стратегії і тактики щодо брендингу. Але окремі положення універсальної програми ДНУ можна було б використати та адаптувати для просування бренду НМетАУ як технічного ВНЗ, який готує спеціалістів не лише технічних спеціальностей, а

й таких, які затребувані на ринку праці. НМетАУ керується своєю системою широкого інформування щодо можливостей здобуття вищої освіти в академії, моніторингу та аналізу перспективного попиту і пропозицій на ринку праці, впровадження on-line діалогу з абітурієнтами, вдосконалення системи взаємодії з корпоративними замовниками освітніх послуг, а також іншими зацікавленими у підготовці фахівців сторонами. І її ключовими складовими також є комунікаційна, маркетингова, кадрова та ін.

Студінська А.Г., яка наводить чіткий алгоритм брендингу ВНЗ, пропонує звернути особливу увагу на споживачів та їх потреби. Це допоможе визначити комунікаційні канали спілкування зі всіма групами споживачів та підвищити ефективність цього діалогу [3]. Тому рекомендується будувати бренд згідно з філософією об'єкта. Саме вона змушує потенційних споживачів зацікавитися брендом. Бренд ВНЗ можна розглядати у формі моделі сонячної системи, де замість планет на орбітах обертаються бренд організації, бренди персон, бренди подій, бренди товарів і послуг тощо. Кожна з «планет» обертається на своїй орбіті і має свою стратегію розвитку та завдання[3]. Особливе місце в системі брендів ВНЗ посідає бренд організації, що складається з двох частин: бек-офісу (внутрішня культура установи) та фронт-офісу (зовнішній прояв) [3].

Після вивчення моделі бренду, слід створити платформу, на основі якої можна розпочати брендинг. До складу цієї основи входять місія, легенда та візуальна ідентифікація установи. Подібні елементи вже зустрічалися у стратегії ДНУ. НМетАУ також намагається створити свою платформу.

Необхідно також орієнтуватися на споживачів, що дозволить правильно обрати канали для передачі інформації про бренд.

Плисенко Г.П. пропонує модель «4^В Branding», завдання якої полягає в підвищенні конкурентоспроможності ВНЗ. Основними елементами моделі є: «1В» – brand-capital (сукупність ресурсів формування бренду); «2В» – brand-management (система управлінських заходів топ-менеджменту); «3В» – brand-building (система використання матеріальних та нематеріальних чинників побудови бренду); «4В» – brand-promotion (система заходів щодо підвищення ступеню обізнаності та клієнтоорієнтованості бренду). Така модель розроблена більше для оцінки конкурентоспроможності, а для її підвищення необхідна додаткові методичні вказівки [1].

Отже, для пошуку інформаційно-комунікаційного інструментарію необхідно розробити стратегію на основі аналізу потреб споживачів і формалізувати її. Хоча у ВНЗ є всі необхідні елементи, але цього недостатньо. Кожен елемент брендингу має свій напрямок, тому необхідно приділити увагу кожному з них та обрати правильну стратегію. А в оцінці досягнутого допоможе модель «4^В Branding». Правильне визначення своїх переваг і своєчасна робота над недоліками створить хороший імідж для будь-якої вишу.

Література

1. Плисенко, Г.П. Брендінг вищої освіти як інтегративна система реалізації конкурентних переваг [Текст] : дис. ...канд. екон. наук / Плисенко Г. П. ; 08.00.03 - економіка та упр. нац. госп-вом: – К. : ВНЗ «Нац. акад. упр.», 2017. – 224 с.
2. Проект Стратегії брендінгу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара [Текст]. – Дніпро, 2016. – 11с.
3. Студінська, Г.Я. Роль бренда освіти в інноваційному розвитку країни [Текст] / Г.Я. Студінська // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України. – 2016. – №1 – С.84-100

Filonenko A.Yu.,

*PhD student at the Institute of Journalism
Taras Shevchenko National University of Kyiv,*

Ukraine, Kyiv

REALITY SHOW: TRENDS AND PERSPECTIVES

The paper considers modern trends in reality shows and predicts the vector of development of this phenomenon.

Key words: reality show, television, cross-media, technology, VR.

Reality shows are at the peak of their popularity: they are saturating primetime content on leading TV channels, graduates of talent shows are becoming world-famous stars, and one tweet from Kylie Jenner, a star of reality show “Keeping Up With Kardashians”, can flood the shares of “Snapchat” [1]. But every popular phenomenon has a tendency to eventually losing its power, and the only way it can be avoided is by adapting the content to the interests of targeted audience.

While some reality shows are shutting down and losing their audience, others are becoming a discovery, both technology-wise and content-wise. We conducted research on present-day formats of reality shows and identified the main trends in their development: interactivity, cross-media, and the use of computer technology.

Interactivity in reality shows is used to engage the audience to influence the development of the program. Nowadays creators of reality shows pay attention to hashtags on Twitter, comments on YouTube and the presence of memes in social networks, revealing the level of character’s popularity amongst the audience and many other useful indicators [2]. Voting for elimination or returning contestants, which has been prominently featured in formats such as Love Island (ITV2) [3] and The Biggest Loser (NBC), can also be used for the statistics.

However, interactivity could not only be used as a voting mechanism for expelling or “saving” participants of reality shows, but also, in perspective, affecting the entire storyline or influence the development of events. For example, the reality show “Bachelor”, in which the participants go on dates and built their relationships. The audience can vote on where the meeting will be taking place: a luxury romantic

restaurant, an extreme event or maybe overcoming the fears of participants (for example, if a girl has a fear of snakes, they need to go visit a terrarium). The audience is able to choose what the participants will be doing there. This can lead an understanding of reality shows and empathy to the following events to a high new level.

Cross-media. Ericsson has released a report “Consumerlab TV and Media report for 2017” confirming its predictions which were announced five years ago: people stopped watching the TV on the couch (“couch potato”), TV became multimedia, people consume content not when it is "necessary" due to TV schedule, but when it's comfortable for them [4] (this fact confirms millions of video views of content from leading TV channels placed on YouTube). And reality shows are now being demonstrated not only through the TV. Recently, three seasons of reality show “Tester” was shown on the PlayStation gaming console. Reality shows ceased to be a “TV program”, this format becomes a stand-alone product that can function on various multimedia platforms.

Use of computer technology. VR, CGI, Motion Picture – the latest technology that used to function only in IT and cinema. However recently a new version of the reality show was released in Norway, which can significantly change the understanding of this phenomenon – “Lost in Time” [5]. Developed by “The Future Group and Freemantle Media”, which previously created such iconic projects as American Idol and X Factor, this reality show is characterized by participants who complete tasks on the “chroma key” background, which is then replaced into exciting video materials of various subjects and historical epochs. And with the recent discovery of VR technology and the potential of using it on TV [4; 6], we can predict that high-quality new forms of content will appear in reality shows and the principles of its consumption – the "effect of presence" – can acquire direct, rather than figurative sense.

Literature

1. Lesley Messer (2018), «Snapchat stock falls after Kylie Jenner's tweet», available at: <http://abcnews.go.com/GMA/Culture/snapchat-stock-falls-kylie-jenners-tweet/story?id=53287900> (accessed 13 March 2018).

2. Elizabeth Wagmeister (2015), «Reality TV's future looks a lot like the past», available at: <http://www.electus.com/news/view/reality-tvs-future-looks-a-lot-like-the-past> (accessed 13 March 2018).

3. Rachel Ward (2017), “12 reasons why Love Island is the future of reality TV”, available at: <https://www.telegraph.co.uk/tv/2017/07/25/12-reasons-love-island-future-reality-tv/>(accessed 13 March 2018).

4. Staff Writer (2017), “The future of TV is mobile, on-demand and heading to virtual reality”, available at: <https://businesstech.co.za/news/technology/204358/the-future-of-tv-is-mobile-on-demand-and-heading-to-virtual-reality/> (accessed 13 March 2018).

5. André Gualda (2017), “Virtual reality: a vision of the future of social TV”, available at: <https://www.ericsson.com/thinkingahead/the-networked-society-blog/2017/10/18/virtual-reality-future-social-tv-media/> (accessed 13 March 2018).

6. Kyle Melnick (2017), “A Look at the World's First Interactive Mixed Reality TV Show”, available at: <https://vrscout.com/news/interactive-mixed-reality-tv-show-lost-in-time/#> (accessed 13 March 2018).

Гулка У.Л.,

к.е.н., ст. викладач кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю Ізмаїльського державного гуманітарного університету,

Україна, м. Ізмаїл

МЕТОД ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Оцінка або експертиза інноваційних проектів, які пропонуються до реалізації, виконуються для прийняття рішень щодо їхнього фінансування або відхилення. Як відомо, не всі інноваційні рішення доводяться до успішного втілення. Велика частка інноваційних проектів не завершуються запланованим результатом. Усереднена статистика по багатьох країнах за останні 50 років засвідчує, що з кожних 100 проектів, що передбачали втілення інноваційної ідеї, до успішної комерційної реалізації доводилося не більше десяти проектів [1]. Американські експерти засвідчують, що 32% комерційних невдач інновацій є наслідком помилкової оцінки вимог ринку, 13% – наслідком помилок у сфері збуту, 14% – занадто високих цін, 10% – несвочасного початку продажу продукції, 8% – активної протидії конкурентів і лише 23% новинок зазнають невдачі із суто технічних причин [2]. Для виявлення шансів проектів на реалізацію розроблені і застосовуються різноманітні системи оцінювання. Наприклад, Купером Р. розроблена схема оцінки нових проектів під назвою модель "НовТов". Вона охоплює 30 питань до експертів, які оцінюють характеристики проектів за 10-бальною шкалою. Отриманий профіль проекту порівнюється з профілями сотень відомих проектів, інформація щодо яких введена у базу даних. В результаті порівняння визначається ймовірність успіху та виявляються слабкі і сильні сторони нового проекту [3]. На думку українського дослідника П. Микитюка частка невдач інновацій може бути зменшена, якщо проаналізувати чинники ризику, кількісно оцінити їх вплив у вартісному вимірі (можливі втрати) і розробити заходи щодо їх зниження. Таку оцінку доцільно вести шляхом послідовного аналізу стадій розробки нового товару і виведення його на ринок, що дає можливість дослідити фактори ризику на кожному з етапів виконання інноваційного проекту [4].

З метою виявлення залежності між характеристиками інноваційних проектів (ІП) і шансами на успішну ринкову реалізацію було розроблено метод оцінки, деталі якого подаються нижче.

Спираючись на інформаційну структуру бізнес-плану ІІІ, були визначені три групи показників: а) вихідні характеристики проекту (оригінальність, ресурсне забезпечення, готовність виконавців, обсяг робіт тощо); б) очікувані проблеми виконання проекту; в) характеристики ринкової реалізації проекту. Для визначення кількісних оцінок встановлених показників була розроблена шкала, приклад якої подано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні характеристики інноваційних проектів та шкала їхніх значень

№	Характеристики	Шкала встановлення кількісних значень характеристик			
		Світовий	Національний	Регіональний	Галузевий
1	Масштабність проекту	1	0,8	0,6	0,4
2	Рівень інноваційності	Фундаментальний 1	Принциповий 0,6	Частковий 0,3	Невизначений 0
3	Ступінь оригінальності	Абсолютний 1	Відносний 0,7	Удосконалення 0,3	Модернізація 0,1
4	Ринок збуту	Світовий 1	Національний 0,7	Локальний 0,3	Цільовий 0,1
5	Ефекти проекту	Масштабні і комплексні 1	Масштабні, але некомплексні 0,7	Локальні 0,3	Незначні 0,1
6	Завершеність робіт	Висока 1 — 0,8	Суттєва 0,7 — 0,5	Низька нижче 0,4	-
7	Спроможність виконавця	Висока по всіх складових 1	Висока по вирішальних складових 0,7	Загалом невисока 0,3	Явно недостатня 0,1

По кожному бізнес-плану ІІІ за допомогою експертної оцінки визначалися значення характеристик проекту. Отримані дані оброблялися за певною схемою і на основі значень кінцевих показників робились висновки щодо шансів виконання проектів. За описаним методом проаналізовано 24 бізнес-плани інноваційних проектів, які були підготовлені організаціями на кшталт науково-виробничих комплексів, установ Національної академії наук, технопарків тощо. Ці бізнес-плани подавалися до Українського державного центру науково-технічної та інноваційної експертизи Міністерства освіти і науки України з метою отримання державної підтримки та фінансування. Це не були проекти типу “start up” – всі проекти доведені до фінішних стадій циклу “дослідження – виробництво” тобто до дослідно-конструкторських розробок, виготовлення промислових зразків або виробництва продукції. В табл. 2 представлені характеристики п'яти з проаналізованих проектів.

Таблиця 2

Зведені дані по інноваційних проектах (фрагмент)

Скорочена назва проекту	Газотурбінні установки	LCD телевізори	Струминні протигтечіні млини	Стінові блоки	Біодизельне паливо
ВИХІДНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ					
Масштабність проекту	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Масштаб ринку збуту	0,7	0,3	0,3	0,3	0,1
Ефекти проекту	1	0,3	0,7	0,3	0,3
Рівень інноваційності	0,3	0,3	0,6	0,3	0,3
Ступінь оригінальності	0,3	0,3	1	0,6	0,3
Завершеність робіт	0,85	0,52	0,75	0,73	0,8
Спроможність виконавця	1	0,7	0,7	1	0,3
<i>Середнє значення вихідних характеристик</i>	0,65	0,40	0,64	0,56	0,36
ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ					
Ступінь обґрунтованості інформації	0,8	0,7	0,7	0,7	0,3
Формальні недоопрацювання	0,7	0,6	0,7	0,7	0,3
Свідомі прогалини	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Об'єктивні недоліки	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
<i>Середня оцінка проблемних моментів</i>	0,60	0,55	0,58	0,58	0,38
РИНКОВІ ЕТАПИ					
Стратегія маркетингу	0,1	0,3	0,3	0,7	0,1
Вихід на ринок	0,4	0,3	0,6	0,4	0,4
Утримання ринкової позиції	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2

Продемонструємо інтерпретацію отриманих даних на прикладі одного з проектів. Газопаротурбінна установка призначена для спільного виробництва теплової та електричної енергії з високим ККД на енергогенеруючих підприємствах житлово-комунальної та виробничої сфери. Одним із важливих напрямів є її використання у якості приводів газоперекачувальних агрегатів компресорних станцій газотранспортної системи. Проектом передбачається випуск дослідно-промислової партії інноваційної продукції. Порівняння трьох груп показників засвідчує, що *вихідні характеристики* мають досить високий рівень – 0,65. Серед *проблемних моментів* (рівень – 0,6) виявлено, що виконавці роблять ставку на техніко-економічні переваги продукції, не приділяючи належної уваги стратегії виводу її на ринок (рівень – 0,1), тому закономірно є низька оцінка успішності виконання проекту саме з причини невпевності комерційної реалізації (вихід на ринок – 0,4; утримання ринкової позиції – 0,2).

Література

1. Мухин А.П. Коммерциализация научно-технических разработок / Мухин А.П., Арзамасцев Н.В., Ващенко В.П. – М.: АМиР, 2001. - 192 с.
2. Кузьмін О.Є., Князь С.В., ін. Інвестиційна та інноваційна діяльність: Монографія. – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. - 233 с.
3. Cooper R.G. The Dimensions of Industrial New Product Success and Failure, Journal of Marketing №43 (Summer 1979)
4. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент / Микитюк П.П. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 295 с.

Дибчук Л.В.,

К.і.н., доцент, завідувач кафедри маркетингу та підприємництва,

Паночишин Ю.М.,

*к.т.н., доцент, кафедра менеджменту Вінницький кооперативний інститут,
Україна, м. Вінниця*

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙ

На сьогодні точно ми не можемо визначити на якому етапі споживач приймає рішення про покупку чого-небудь, але ми точно знаємо, що на споживача можна вплинути за допомогою інформаційного підживлення, стимулюючи в такий спосіб здійснення покупки. Поки що маркетологи не навчилися програмувати нейрони людського мозку на вчинення тих чи інших дій, тому сьогодні ще використовуються відносно чесні методи впливу на психіку людини з метою впливати на прийняття рішень. Однак, сучасні технології впритул наблизилися до вивчення природних методів формування потреб людини і поки що експериментально, але вже здатні впливати на людину, а саме за рахунок багаторівневого проникнення технологій у наше життя цифровим (digital) маркетологам стало простіше застосовувати технології продажів онлайн на практиці.

Цифровий маркетинг (digital-marketing) – це вид маркетингової діяльності, який передбачає використання різних форм цифрових каналів для взаємодії зі споживачами та іншими контрагентами на ринках [3]. До цифрових каналів можуть бути віднесені цифрове телебачення, Інтернет, локальні мережі, мобільний зв'язок, інтерактивні екрани, спеціальні додатки. Цифровий маркетинг може бути використаний в online-режимі через користування мережею Інтернет, а також в offline-середовищі через використання цифрових додатків у телефонах, планшетах, SMS та MMS, рекламних дисплеїв на вулицях.

До інструментів цифрового маркетингу належать: створення власного WEB-сайту, розповсюдження інформації через соціальні мережі, e-mail-розсилання, телесемінари, вебінари, блоги, банерна реклама, контекстна реклама, ігри, квести, опитування, інтерактивні листівки, додаткова реальність, відеосервіси, інтерактивні поверхні, малюнки, звуки, анімації тощо.

Основними перевагами цифрового маркетингу у сучасних умовах є: відсутність територіальних обмежень при реалізації маркетингових ідей, інтерактивність (активне залучення споживача у взаємодію з брендом), легкий доступ до ресурсів (web- і wap-ресурси), глибоке проникнення Інтернету і мобільного зв'язку забезпечує активне залучення цільової аудиторії, можливість оперативної оцінки заходів кампанії та управління подіями в режимі реального часу.

Цифровий маркетинг – це постійний двосторонній діалог з кожним споживачем, який в оперативному режимі дозволяє оптимізувати взаємодію. Такий підхід дозволяє перейти від нав'язувальної стратегії активного проштовхування товару до пошуку зацікавленого споживача, який емоційно готовий і згодний користуватися інформацією, що надається, а також зацікавлений у придбанні певного товару.

Зупинимось на основних напрямках digital маркетингу і користі, яку приносять цифрові технології для бізнесу. Отже, 1) SEO (search engine optimization) – пошукова оптимізація сайту або «вихід у ТОП». Головне завдання SEO – залучити цільових користувачів на сайт і подружити сайт з пошуковими системами, зокрема Google, Яндекс. Кого бачать у того і купують; 2) MEDIA – потужний і відносно мало освоєний канал взаємодії продавців зі споживачами (мова не йде про різномірний розважальний аудіо-відео-контент). Нині компанії приділяють мало уваги відео-контенту, а даремно оскільки люди ліниві і більше схильні до перегляду, а не читання. Використання, наприклад, власного каналу на YouTube дозволить компанії ділитись новинами, аналітикою, дослідженнями, рекламувати товари, розповідати і показувати як ними користуватись (фактично YouTube – це персональний телеканал тільки в інтернеті); 3) POSTING – напрямок digital-маркетингу який носить злегка навязливий характер взаємодії з потенційними і діючими покупцями. До даного виду цифрової взаємодії відносяться: розсилка на e-mail, повідомлення на телефони, реклама у соціальних мережах. Даний метод цікавий тим, що дозволяє, наприклад, на e-mail клієнта вислати найбільш повну комерційну пропозицію, яка в повній мірі розкриє його привабливість; 4) DIGITAL OBJECT – для тих, хто шукає споживачів, яких немає в інтернеті. Це можуть бути цифрові екрани-білборди, POS-термінали, реклама на ефірних телеканалах і т.д. Підхід тут такий – чим більше людей побачить, тим більша ймовірність конверсії. Вони використовуються в основному для розкрути брендів і підтримки іміджу компанії.

Також, цифровий маркетинг можна поділити на Pull-форму (витягування): споживач самостійно вибирає потрібну йому інформацію (контент) і сам звертається до бренду, в даному випадку, аудиторія користується тим, що їй запропоновано та Push-форму (проштовхування): споживач, незалежно від свого бажання отримує інформацію (sms розсилка, спам, та ін), дана форма має значний мінус-на отриману у такий спосіб інформацію, часто не звертають достатньої уваги, а отже наші зусилля марні [1].

Цифровий маркетинг – це сьогодні з яким стикається кожен бізнес, а тому керівників повинно принаймні насторожити те, що в більшості фірм бракує навичок, потрібних для впевненого функціонування у цій сфері. Як показало нещодавнє дослідження Boston Consulting Group (BCG), прогалини у вміннях, потрібних для ефективного провадження маркетингових комунікацій на digital-теренах, набагато більші, ніж це уявляють компанії. Проблемою є і те, що маркетологи намагаються «наздогнати вчорашній день», швидко освоюючи вміння, які потрібні зараз, а тому залишають поза увагою розвиток спроможностей, які знадобляться компанії завтра. Згідно eMarketer, до 2016-го сукупна сума світових витрат на цифрову рекламу сягнула \$178 млрд. (це 30% від сукупних рекламних витрат). Відповідно до прогнозів, через кілька років у США обсяги ринків digital- та ТБ-реклами зрівняються. У Великій Британії 60% споживачів у середньому 52 хвилини щодня «сидять» у соціальних мережах. А в Німеччині 13% всіх купівель здійснюються в онлайні або через мобільні пристрої (при цьому кількість транзакцій із віртуального продажу збільшується на 20% кожного року). У цілому у світі приблизно 25% споживачів використовують смартфони, а до 2018-го року ця цифра зростає до 33% чи до 2,5 млрд. людей [4].

У сучасному світі від швидкості прийняття рішення залежить перевага над конкурентами. Цифровий маркетинг дозволяє впливати на процес взаємодії зі споживачем у реальному часі. Така перевага допомагає суттєво збільшити ефективність маркетингу.

З'являється потреба в зміні підходів до маркетингу в цілому та маркетингових комунікацій зокрема. У той час як основні принципи маркетингу – позиціонування і сегментування – залишаються незмінними, цифрові канали створюють нові способи і збільшують швидкість залучення споживачів. Природний відбір змушує маркетинг еволюціонувати, бо споживачі віддають перевагу тим брендам, які швидше освоюють цифрові канали.

Сьогодні компаніям бракує навичок у сфері відео- та мобільного маркетингу, тестування, володіння інструментами організації функції маркетингу у віртуальному просторі. Але зараз фірми не відносять вищезазначені вміння до категорії першочергових, а дуже часто взагалі не розглядають ці види маркетингової діяльності як свої найважливіші бізнес-пріоритети. Щоб заповнити прогалини в навичках цього типу, не достатньо залучати відповідних фахівців та час від часу реалізовувати потрібні

навчальні програми. У більшості випадків компанії мусять трансформувати маркетингову функцію та зробити розвиток цифрових спроможностей одним із своїх основних пріоритетів, що потребує реструктуризації цілої організації та суттєвого розширення навчально-розвиткових ініціатив. У свою чергу, топ-менеджери, крім демонстрування власної залученості у процес втілення ідеї цифризації, мусять надавати необхідні ресурси, підтримувати нові ініціативи та не скупитися на інвестиції у створення платформ, що дозволяють скористатися з переваг digital-технологій. Також важливо прищеплювати культуру самонавчання (як додаток до традиційних розвиткових програм), використовувати адаптивну стратегію, що ґрунтується на підході «тестувати та робити висновки», а також заохочувати прийняття персоналом розважливого ризику. Нині перед компаніями відкриваються великі можливості і виграє той, хто скористається з них першим. Компанії, що продають свої товари та послуги за допомогою digital-технологій, отримують всі дані в режимі реального часу. Вони можуть майже відразу ж бачити, як їх нова онлайн кампанія, запущена тільки вчора, відображається на продажах. Навіть якщо компанія не займається електронною торгівлею, можливо за допомогою цифрових каналів організувати моніторинг ефективності цифрової реклами в режимі реального часу. До того ж можливо визначити, які канали та креативні рішення будуть найбільш ефективні з точки зору створення попиту на продукти у потенційних клієнтів [2].

Маркетологи сьогодні все більше уваги приділяють методам вимірювання рентабельності інвестицій. Завдяки використанню адресних каналів всі дії в межах цифрового маркетингу, безперечно, є вимірюваними.

Отже, цифровий маркетинг (digital-marketing) включає у себе кілька каналів комунікацій, що прокладає прямий шлях до суб'єкта впливу – споживача. Головна перевага цифрового маркетингу у тому, що він піднявся на щабель вище щодо взаємодії з цільовою аудиторією. Саме технології народжують інновації у маркетингу і рекламі, і, зрозуміло, фахівці товарного просування це розуміють і зараз активно освоюють, використовують, розвивають ці напрямки, щоб йти у ногу з часом, формуючи у маркетингу нову цифрову технократичну спільноту.

Література

1. Тренди digital маркетингу на 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mmr.ua/show/trendy_digital_marketing_ua_2018_god
2. Труднощі, з якими стикаються цифрові маркетингові агентства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internetdevels.ua>
3. Цифровий маркетинг – модель маркетингу XXI сторіччя: монографія (авт. кол.: М.А. Окландер, Т.О. Окландер, О.І. Яшкіна [та ін.]; за ред. д.е.н., проф. М.А. Окландера. – Одеса: Астропринт, 2017. – 292 с.
4. Цифровий маркетинг: чого бракує компаніям [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/tend/tend739.html>

Іванюта П.В.,
доцент, д.держ.упр., завідувач кафедри менеджменту
Вінницького кооперативного інституту,

Петренко М.І.,
професор, д.е.н., завідувач кафедри фінансів, обліку і аналізу
Вінницького кооперативного інституту,

Україна, м. Вінниця

РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК ШЛЯХ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЮ

Сучасна економічна реформа в Україні, яка здійснюється у напрямі ринкових перетворень, докорінно змінює характер, функції та процеси управління. При пристосуванні діючої системи управління на підприємстві шляхом виділення бізнес-процесів основний акцент ставиться на опрацювання механізмів взаємодії у рамках процесу як між структурними одиницями усередині компанії, так і із зовнішнім середовищем, тобто з клієнтами, постачальниками і партнерами. Тут найбільш ефективною формою управління є процесний підхід, сутність якого полягає у забезпеченні кожним працівником підприємства життєдіяльності конкретних бізнес-процесів, безпосередньо приймаючи участь в реалізації максимальних досягнень за рахунок формування і встановлення певного переліку завдань, як [1, с.218; 2, с.94]:

– вирішення окремих питань організаційного характеру в межах структурних одиниць підприємства з мінімізацією дублювань для їх вирішення у системі управління;

– стійкому встановленню взаємозв'язків між окремими структурними одиницями в системі управління на підприємстві для досягнення загальних цілей;

– структурному відображенню діяльності підприємства при прийнятті управлінських рішень керівниками.

Ці вимоги, які розкривають сутність системи управління, спрямовані на результативність діяльності підприємства із застосуванням таких складових бізнес-процесів, як: трудові, матеріальні, енергетичні та фінансові ресурси; основні фонди; напівфабрикати; нематеріальні блага (креслення, проектування, патентування, ліцензування та ін.); методики, нормативи і прийомы для досягнення ефективності виробництва.

Досконалість діяльності підприємства на сучасному етапі розвитку ринкових відносин забезпечується за рахунок реінжинірингу – кардинальної і

революційної перебудови бізнес – процесів підприємства, що супроводжується переходом на нові напрями структурної перебудови системи управління.

А впровадження реінжинірингу припускає рішення наступних завдань:

- створення діючої моделі бізнес-процесів підприємства;
- аналіз діючих процесів і розробка рекомендацій по їх оптимізації;
- створення нової моделі бізнес-процесів;
- впровадження нової моделі бізнес-процесів підприємства.

Реінжиніринг бізнес-процесів призначений сприяти більш повному збору інформації про ринкові сегменти, врегулювати конфлікти між підрозділами, а етапи процесів діяльності, які відбуватимуться всередині підприємства, будуть більш передбачуваними і меншим чином призводитимуть до затримок при виконанні господарських завдань кожним підрозділом та більшої компетентності й оперативності керівників при прийнятті рішень. Для цього призначена матриця повноти складу управління бізнес-процесами, яка заповнюється у відповідності з переліком завдань управління (табл. 1).

А основний перелік виконання завдань для керівників при управлінні будь-яким процесом діяльності підприємства має таку послідовність [3, с.129]:

- вироблення рішень, які визначають очікуваний стан об'єкта управління (фаза планування);
- одержання інформації про фактичний стан об'єкта (фаза обліку);
- порівняння фактичного стану об'єкта з заданим, тобто визначення відхилень (фаза контролю);
- прийняття рішень, направлених на ліквідацію чи зменшення відхилень фактичного стану об'єкта від заданого (фаза регулювання).

Таблиця 1

Склад завдань управління підприємства

Виробничі підрозділи	Задачі управління											
	Рік				... Період t ...				Зміна			
	Планування	Облік	Контроль	Регулювання	Планування	Облік	Контроль	Регулювання	Планування	Облік	Контроль	Регулювання
Підприємство												
Цех № 1												
...												
Підрозділ I												
...												
Підрозділ n												

Послідовність виконання основних завдань управління керівниками у процесі впровадження реінжинірингу має такий вигляд (рис. 1).

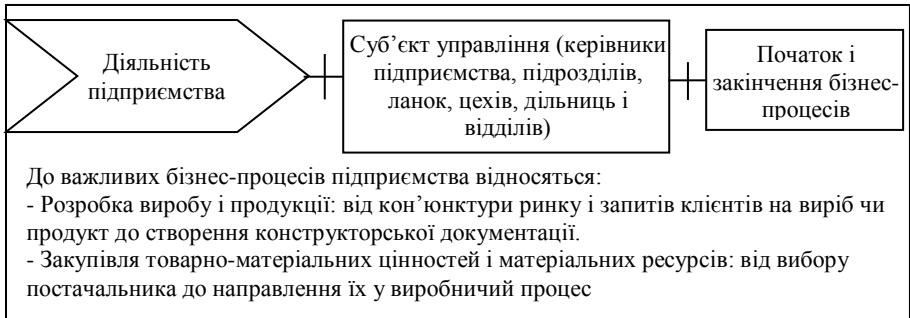

Рис. 1. Схематичне відображення процесу впровадження реінжинірингу у діяльність підприємства

Але слід зазначити, що бізнес-процеси, як і звичайні процеси виробництва, функціонують через певні проміжки часу, як: рік, квартал, місяць, декада (тиждень), доба, зміна [1, с.220], з якими пов'яжемо бульову змінну.

$$\bar{x}_{klpt} = \begin{cases} 1, & \text{якщо необхідно вирішувати дану задачу;} \\ 0, & \text{в іншому випадку.} \end{cases} \quad (1)$$

Для опису усієї множини задач управління підприємством змінним додають такі значення:

$$\bar{x}_{klpt} = 1; \quad k = 1, 2, \dots, K; \quad l = 1, 2, \dots, L; \quad p = 1, 2, \dots, P; \quad t = 1, 2, \dots, T; \quad (2)$$

де k - вид процесу, яким управляють ($k = 1, 2, \dots, K$);

l - виробничий підрозділ ($l = 1, 2, \dots, L$);

p - фаза управління ($p = 1, 2, \dots, P$);

t - період управління ($t = 1, 2, \dots, T$).

Дана модель дозволяє сформувати перелік задач управління, розрахувати їх кількість. Максимальну кількість задач можна розрахувати за формулою:

$$M^{\max} = \sum_{k=1}^K \sum_{l=1}^L \sum_{p=1}^P \sum_{t=1}^T \bar{x}_{klpt}, \quad (3)$$

де \bar{x}_{klpt} - змінна, що описує задачу управління процесом k в підрозділі l у фазі p і періоді t (значення \bar{x}_{klpt} визначають за формулою 2).

Кількість задач, необхідних для управління даним об'єктом у конкретних умовах, визначається за формулою:

$$M^{необх.} = \sum_{k=1}^K \sum_{l=1}^L \sum_{p=1}^P \sum_{t=1}^T x_{klpt}, \quad (4)$$

$$x_{klpt} = \begin{cases} 1, & \text{якщо необхідно вирішувати дану задачу;} \\ 0, & \text{в іншому випадку.} \end{cases} \quad (5)$$

Щоб удосконалити процес формування організаційної структури управління, потрібно здійснити оцінку складності сформованого комплексу задач, що являють собою застосування управлінських функцій і бізнес-процесів за формулою:

$$F = c \cdot (m + n)^2, \quad (6)$$

де F - складність управління за бізнес-процесами, виражена числом елементарних операцій;

c - константа;

m - кількість людей в системі управління підприємством;

n - кількість одиниць обладнання.

У цій формулі враховуються тільки трудові ресурси і основні фонди. Але у своїй діяльності підприємство використовує також різноманітні матеріальні, енергетичні і фінансові ресурси. Вони в процесі виробництва перетворюються на продукцію. У зв'язку з цим пропонується така залежність, яка дозволяє врахувати також всі інші ресурси: напівфабрикати та продукцію, що використовуються у процесі виробництва:

$$F = c' \cdot \left[\tilde{N} \cdot (I^{klpt}) \right]^2, \quad (7)$$

де c' - константа;

$\tilde{N} \cdot (I^{klpt})$ - умовна потужність множини, тобто КІЛЬКІСТЬ всіх елементів системи виробництва (матеріальних, трудових, енергетичних, фінансових ресурсів та основних фондів).

Розроблена методика дозволить удосконалити систему управління на підприємстві шляхом виділення бізнес-процесів всередині цієї системи – на основі реінжинірингу, як: переглядання і попереднього визначення необхідного складу структурних підрозділів поряд з оптимізацією їх взаємозв'язків і взаємовідносин, визначення чисельності управлінського персоналу та ін., що в подальшому дозволить підприємству сформувати досконалу організаційну структуру управління підприємством, яка б відповідала ринковим умовам господарювання.

Література

1. Клименюк М.М. Формування організаційної структури управління підприємством / М.М. Клименюк, І.В. Міняйленко. // Регіональні перспективи. 2001. - № 5 – 6 (18 – 19). – С. 218-220.
2. Климент Н.Н. Автоматизированные системы управления предприятиями сборного железобетона. / Климент Н.Н. - К.: Вища школа, 1984. – 216 с.
3. 7 Not менеджмента : настольная книга руководителя. – М.: ЭКСМО, 2007.–828 с.

Коноваленко Н.Р.,

*студентка III курсу Інституту банківських технологій та бізнесу
Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»,*

Науковий керівник: к.е.н., Слав'юк Н.Р.,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
ДВНЗ «Університет банківської справи»,*

Україна, м. Київ

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Корея відома своїм швидким економічним зростанням. Сьогодні існує багато досліджень про чинники, що спричинили даний феномен. Вважається, що корейський розвиток є наслідком керівництва уряду, орієнтованим на експорт, іншими словами – стратегія розвитку «Атаркік». Якщо це так, то питання, яке природно слідує є наступним: що ми можемо почерпнути з корейського досвіду? Чи були всі стратегії зростання правильними? Іншими словами, чи може будь-яка економіка, що розвивається, зімітувати Корею та повторити даний феномен?

Хоча успіх Кореї був справжнім, жодна країна не може досягти швидкого зростання, просто слідуючи її крокам: економічне, соціальне та політичне середовище кожної країни, що розвивається, може відрізнятись.

Як уже згадувалося, корейський уряд відігравав центральну роль у економічному розвитку країни. Він мобілізував та об'єднав низку взаємодіючих економічних, політичних та соціальних факторів [1].

Хоча Корейський уряд ухвалив та здійснив шість соціально-економічних планів розвитку, Корея не приймала планового неринкового підходу, корейський розвиток був орієнтованим на ринок. Це дуже важливе і дуже рідке явище, крім випадків так званих чотирьох драконів – Сінгапуру, Гонконгу, Тайваню та Кореї. Для будь-якої країни, що розвивається, прийняття цієї політики має важливе значення [2, с.99-111].

У 50-х р. основною стратегією розвитку була імпортна стратегія, що заміщала потужний захист вітчизняних галузей. Однак імпортозаміщення або стратегія розвитку «Атаркік» виявилася неефективною. Розуміючи цей факт, корейський уряд перетворив стратегію розвитку на експортно-орієнтовану програму, чим і досягнув успіху. За цією стратегією всі наявні ресурси були зосереджені на провідних експортних галузях, важкій та хімічній промисловості. В той же час в цій стратегії виникли деякі проблеми, особливо у слабозрозвитих секторах [3].

Дана стратегія полягала в побудові 5-річних планів розвитку, кожен з яких передбачав використання важелів державного впливу задля створення привабливих для бізнесу та інвесторів клімату. Прикладом таких важелів є податкова політика, що включає в себе податкові канікули, зниження або відміну певного виду податків. Щодо фінансових важелів, то в Кореї функціонує фонд компенсації збитків та державне гарантування кредитів. На сьогоднішній день Корея посідає 5 місце за легкістю ведення бізнесу [4].

За офіційним рішенням уряду Корея знаходиться в стані замороженого конфлікту, тобто усі економічні реформи були здійснені за військового стану. Це свідчить, що досягнення стабільного економічного розвитку можливе навіть за умови довготривалого врегулювання українського конфлікту на Сході.

Першими реформами проведеними в Кореї буди антикорупційна та люстраційна. Як результат, було звільнено 17 тис. чиновників, а 4 тис. людей було заборонено займатися політичною діяльністю. На даний момент в країні функціонує служба, що приймає звернення громадян про факти корупції. Вона має систему преференцій, у якій громадяни отримують 10% від тієї суми, яку вимагав корупціонер [5].

Задля створення привабливого інвестиційного клімату податки в Кореї були знижені або відмінені. Ця нова податкова політика мала б викликати бюджетний дефіцит, проте у випадку Кореї, його було покрито за рахунок низьких соціальних витрат. Вкрай важко застосовувати цей приклад по відношенню до України, де 15% від ВВП становлять пенсійне забезпечення та соціальні витрати. В Кореї надзвичайно високо розвинений інститут сім'ї, тому зниження пенсій не призводило до зубожіння населення, існує примусовий високий рівень внутрішніх заощаджень на старість. Для України можливим варіантом є розвиток накопичувальної пенсійної системи [6].

Світове лідерство в інноваціях та побудові інформаційного суспільства, також результат поступової політики уряду, що бере початок ще з 1987 року [7, с.12]. Впровадження таких програм як «Кібер-Корея 21» та «Smart-Корея» підвищили кваліфікацію працівників у десятиох галузях. На Міжнародному освітньому форумі «Світ на шляху до Smart-суспільства» у 2012 році генеральний секретар Корейської ради з університетської освіти Де-Джаун Хван висловив думку, що саме урядом країни повинно здійснюватися заохочення та забезпечення змін в населенні [8].

Оскільки в кожній країні є своє унікальне середовище, небажано і неможливо копіювати кожну частину стратегії. Проте її основний напрямок був належним і він повинен бути добре врахований будь-якою країною, яка розвивається. Тим більше, що для тих країн, які не мають достатніх ресурсів та відповідної інфраструктури, необхідно обирати відповідні зовнішньополітичні стратегії розвитку.

Стосовно реалізації політики «Корейського дива», то перед Україною постають такі стратегічні цілі, як вдосконалення системи освіти та підготовки кадрів, створення привабливого інвестиційного клімату для залучення іноземного капіталу, реформування валютної системи, покращення умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

Основою для цього має стати ринковий орієнтований підхід. Не розуміючи цього принципу, країна не може досягти швидкого зростання.

Нарешті, необхідно забезпечити соціально-економічну інфраструктуру для боротьби з корупцією та повну прозорість державних установ. Існування хорошого каналу зв'язку між урядом та приватним сектором є більш важливим, ніж здається на перший погляд. Що стосується цього, Південно-Корейське щомісячне засідання для сприяння експорту є гарним прикладом. Не варто говорити про те, що запобігання корупції має важливе значення не тільки для економічного розвитку, але і для суспільства в цілому.

Література

1. Cha Myung. The Economic History of Korea [Електронний ресурс] / Cha Myung // EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples – Режим доступу до ресурсу: <http://eh.net/encyclopedia/the-economic-history-of-korea/>.
2. Kenneth H K. Why Did Koreans Save So Little and Why Do They Now Save So Much? / Kang Kenneth H. // International Economic Journal. – 1994. – №8.
3. Південна Корея: справжні причини грандіозного зростання [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://petrimazepa.com/reasonforprogress.html>.
4. Савенко С. Економічне диво за одне покоління: Південна Корея - приклад для України [Електронний ресурс] / Сергій Савенко // Finance.ua. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/400091/ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnya-pivdenna-koreya-pryklad-dlya-ukrayiny>.
5. Вінокуров Я. Як стати Південною Кореєю [Електронний ресурс] / Ярослав Вінокуров // Економічна правда. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/19/555300/>.
6. Південна Корея: справжні причини грандіозного зростання [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://voxukraine.org/uk/pivdenna-koreya-spravzhni-richtini-grandioznogo-zrostannya/#_ftnref4.
7. Белова Л.Г. Южная корей: движение от информационного общества к вездесущему обществу / Белова Л.Г. // Transport business in russia. – 2014. – №3. – С. 11-13.
8. Семеніхіна О. В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до Smart-суспільства / О. В. Семеніхіна. // Науковий вісник Донбасу. - 2013. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_3_22.

Ордуханов С.А.,
студент групи АММ-16, факультету менеджменту,
Донецький національний технічний університет,

Ющенко Н.К.,
доцент, к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, державного управління і
адміністрування, Донецький національний технічний університет,
Україна, м. Покровськ,

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДО РЕАЛІЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сьогодення економічного простору характеризується наявністю монополій, які унеможливають розвиток малого та середнього бізнесу, що складає основу підприємництва. Всебічний економічний розвиток, формування дієвого законодавства, здійснення політики регулювання економічних процесів створює основу для її гармонійного розвитку. Одним з найбільш релевантних важелів впливу на розвиток економіки є механізм антимонопольного регулювання. Однак, в Україні через недосконалість законодавчих засад та неефективність його здійснення відбувається планомірне зростання кількості монополій, що вкрай негативно відображаються на соціально-економічних процесах.

Проблемами вивчення антимонопольного регулювання займалися такі відомі вчені як А.Я. Бутиркін, А. Біндельс, І.В. Князева, В.Д. Лагутін, А.Ф. Мельник, Р.О. Романів, Н.Л. Станько та ін.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду антимонопольного регулювання економіки та пошук шляхів його адаптації до умов функціонування економіки в Україні.

Антимонопольне регулювання економіки здійснювалося протягом тривалого часу, прояв та ступінь впливу на розвиток економіки якого мав різний характер. У різних країнах склалися специфічні умови антимонопольного регулювання, які представлені у табл.1.

Згідно ст.12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» монополістами визнаються суб'єкти господарювання у наступних випадках, якщо:

- на цьому ринку у нього немає жодного конкурента;
- не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин;
- частка суб'єкта господарювання на ринку товару перевищує 35%, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції;

• частка суб'єкта господарювання на ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам.

Таблиця 1

Світовий досвід антимонопольного регулювання економіки

№ з/р	Країна	Період	Особливості антимонопольного регулювання
1.	Північна Америка	1889 р.	Антитрестівський Закон Домініону
		1990 р.	Закон Шермана: забороняв договори, об'єднання і змови, спрямовані на обмеження торгівлі, монополізацію, спробу монополізації, об'єднання або змови з метою монополізації “будь-якої сфери торгівлі між штатами або з іноземними державами”, передбачав санкції відносно порушників у вигляді позбавлення волі і штрафу до 5000 дол. (збільшеного з часом до 1 млн дол.)
			Закон Клейтона: забороняв цінову дискримінацію, злиття, що веде до зниження конкуренції, та особисту унію директорів конкуруючих фірм.
2.	Канада	1920-ті роки	Закон про конкуренцію (Competition Act), у якому зазначені основні традиційні елементи державної антимонопольної політики, правові механізми подолання недобросовісної конкуренції.
3.	ФРН	1957 р.	Антимонопольний закон Німеччини включає розгляд справ про створення холдингу або кооперативу з інших підприємств. При цьому використовуються такі критерії оцінки фірми, як створення або посилення домінуючого положення. Кількісні показники, за наявності яких фірма (або група фірм) у Німеччині визначається домінуючою на ринку, характеризуються таким чином: 1/3 ринку для однієї фірми; не менше 1/2 ринку для трьох фірм; не менше 2/3 ринку для п'яти.
4.	Франція	1986 р.	На початку 80-х рр. XX ст. ідеологією структурної промислової політики стала концепція “ніш” – вертикальних ланцюжків від видобутку сировини до виробництва кінцевої продукції, зв'язаних технологічно залежністю. Політика уряду була спрямована на стимулювання злиття, заохочення НЮКР, експортного виробництва.
5.	Країни ЄС		В основу покладено принцип контролю і регулювання. У цих країнах монополістична діяльність, що діє в межах ЄС, не забороняється, але допускається доти, доки не порушує встановлених у законі умов.

Джерело: складено автором на основі [1, с.28-29]

У даному Законі надається загальний і виключний перелік дій, які вважаються порушенням законодавства про захист економічної конкуренції,

запроваджується механізм, згідно з яким суб'єкти господарювання, громадяни, об'єднання, установи, організації можуть звернутися безпосередньо до антимонопольного комітету України щодо захисту своїх прав у зв'язку з порушенням законодавства про захист економічної конкуренції (ст. 36). Таким чином, Закон стимулює суб'єктів господарювання і споживачів, чії права порушено, до активних дій щодо захисту своїх прав.

Антимонопольне законодавство України у порівнянні із аналогічним аспектом розвинених країн має ряд недоліків, до яких вчені відносять, з одного боку, недосконалість антимонопольного законодавства, з іншого боку, відсутність дієвого механізму здійснення ефективної політики антимонопольними органами, що вказує на необхідність пошуків шляхів його удосконалення відповідно до сучасних потреб економіки.

У 2017 році органами Антимонопольного комітету України припинено 256 правопорушень у сфері економічної конкуренції, з яких 81 - порушення у вигляді недобросовісної конкуренції, 175 – дій, що містили ознаки таких порушень, які було припинено відповідно до наданих органами Комітету рекомендацій суб'єктам господарювання [2, с.267].

Дослідивши особливості антимонопольного законодавстві провідних країн, можна виділити наступні шляхи удосконалення українського механізму антимонопольного регулювання економіки:

- вдосконалення законодавчої бази антимонопольного регулювання економіки через створення діючого механізму його реалізації,
- створення органу, який займався би попередженням та розслідуванням порушень у сфері конкуренції;
- передача повноважень щодо складання протоколів про адміністративні порушення, накладання штрафів за порушення антимонопольного законодавства від антимонопольного комітету до судових органів.

Висновок. Антимонопольне регулювання економіки України має низку успішно реалізованих проєктів щодо регулювання порушень в сфері економічної конкуренції, однак, динамічне зовнішнє середовище потребує більш ретельного контролю за діяльністю бізнесу. Апробовані результати антимонопольного регулювання провідних країн світу мають хороші результати, що підтверджує доцільність їхнього впровадження. Гнучка система антимонопольного законодавства в Україні дозволяє трансформувати існуючу систему задля впровадження нових механізмів його реалізації, в результаті чого даний сектор економіки може вийти на новий рівень, що сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу.

Література

1. Кобець С.В. Світовий та вітчизняний досвід антимонопольного законодавства / С.В. Кобець. / Зб.наук.ст. «Держава і регіони: економіка та підприємництво . – Вип.№4 (73). – 2013. – с. 27-33.
2. Річний звіт антимонопольного комітету України за 2017 рік. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/105901>. - 292 с.

Пітик О.В.,

к.е.н., завідувач кафедри харчових технологій та ресторанного обслуговування,

Вознюк Т.К.,

*к.е.н., завідувач кафедри товарознавчих дисциплін та комерційної діяльності
Коледж економіки і права ВКІ,*

Україна, м. Вінниця

МАРКЕТИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ КУЛІНАРНИХ ТЕЛЕПРОЕКТІВ

Сучасні тенденції розвитку оточуючого світу, вимоги конкурентного середовища та його постійні зміни вимагають від системи маркетингу більшої гнучкості та динамічності. Стрімкий розвиток телебачення призвів до активного становлення у пострадянському масмедійному просторі нового типу повсякденності, встановленню якісно нових соціальних зв'язків сьогодні підтримуються активним розвитком телепрограм нових жанрів, до яких відносяться кулінарні шоу. Ці типи розважальних програм націлені на дозвілля людини, розраховані на вплив на масову свідомість у найсприятливіший момент, коли вона не очікує на маніпулювання й захищена перед таким впливом [1].

Професійні засади масового комунікаційного впливу здійснюється в два етапи:

- 1) створюється атмосфера довіри між комунікаторами;
- 2) впроваджується у свідомість людини необхідна інформація на основі довіри за допомогою методів і технологій, зручних для досягнення цілей комуніканта. Таким чином, зміст медіаматеріалів пов'язується, асоціюється з активованими думками або поняттями і підкріплюється ними.

У науковому світі поширюється поняття «праймінгу» як «м'якого» щодо традиційної пропаганди засобу маніпулювання масовою свідомістю в медіатексті та механізмів його впливу на масову свідомість, який активно виявляється в різних розважальних телевізійних програмах. Так, зовні безпечна інформація, яку поглинає індивід, може мати у собі прихований вірус, що спроможний у певних умовах виявитися та м'яко, але впевнено вплинути на свідомість, поведінку, прийняття того чи іншого рішення. Він може мотивувати настрої, поведінку людини, викликаючи певні дії відповіді, та реалізується для пересічного реципієнта як ефект праймінгу, тобто результат використання медіа впливу на повсякденне життя людини, наслідок ефекту попередності [2].

До маркетингових технологій відноситься теорія Овертона, яка спочатку була розроблена для політичної сфери, а пізніше проникла в усі

сфери впливу на свідомість суспільства. Ідеї та пропозиції які раніше споживач категорично відкидав, за допомогою розроблених етапів впливу на підсвідомість особистості переконують в необхідності придбати саме цей товар і ще й вважати його найкращим. «Вікна Овертона» базуються на основних потребах людства, які важко задовільнити повністю і займають в Піраміді Маслоу з 2 по 4 щабель. Одним з етапів маніпуляції суспільством є популяризація інформації за допомогою телепроектів.

На українських телеканалах активно демонструються ряд телепередач та кулінарних шоу: «МастерШеф», «Картата потата», «Пекельна кухня», «Все буде смачно», «На ножах», «Кулінарна битва», «Звана вечеря» тощо. Одним глядачам це подобається, інших драгує за неспроможності придбати дорогі продукти. Тим не менш, багато кулінарних шоу є досить рейтинговими залежно від каналу, ведучого, теми, гостей.

Часто телепроекти подібного жанру максимально повно використовують образ домашньої повсякденності, в якій приготування їжі займає своє особливе місце. Для одних це – мистецтво, час проведення дозвілля, хобі, для інших – рутинний обов'язок, для третіх – марна витрата часу, яка відбувається час від часу або під впливом обставин.

Перегляд телепроектів, де панує дух кулінарної боротьби, в яких беруть участь переважно успішні особистості, в тому числі чоловіки, формує у суспільства інше ставлення до спеціальностей харчового та готельно-ресторанного напрямку. Фахівець в даних галузях – це не просто людина, яка втомлено і безперервно готує на кухні, а професіонал високого класу та творець кулінарних шедеврів.

Кулінарні телепрограми є доволі популярними, такими, що спонукають до віртуального знайомства, іноді втручання, іноді навіть прилучення до іншої повсякденності, критичного перегляду власного життєвого світу. Приділяючи всю увагу спостереженню за приготуванням страви, глядач сприймає й все, що оточує ведучого/героїв: посуд, побутову техніку, меблі. Внаслідок цього за допомогою маркетингових інструментів у телеглядача підсвідомо формується образ кухні ідеалу: формування сучасного робочого простору різноманіття посуду й побутової техніки і товарних якісних характеристик.

Наприклад, за допомогою телепроекту «Ревізор» глядачі стають більш обізнаними в сфері готельно-ресторанного обслуговування, стають досвідченими у виборі закладу у власному місті. Після серіалу «Кухня» споживачі переконались, що у ресторанах можуть працювати професіонали, які знають свою справу, а також ознайомились з сучасними видами посуду, правилами подачі страв, технологіями приготування їжі. Адже дійсно, інформація з вуст реальної людини, яка випробувала продукт і розповідає про свій досвід, здається набагато правдоподібнішою, ніж

пряма реклама: хвалити самого себе легко, але виглядає це, чесно кажучи, дешево, а на практиці – неефективно.

У глядача, таким чином, формується підсвідоме бажання того, що було продиктоване телетекстом та чого потрібно прагнути. У повсякденному мисленні такий механізм особливо важливий в проектуванні дій, орієнтованих на усвідомлення критеріїв успішності, щасливого і здорового життя сучасної людини. Проявляється ефект вікарного навчання – створення моделей поведінки у фільмах та передачах, вплив на одного з героїв створює модель поведінки для глядачів та наслідування: необхідно стимулювати у глядачів прагнення наслідувати потрібного зразком, а також створювати модель для наслідування, демонструючи потрібну поведінку.

Отже, маркетингові технології в сучасному інформаційному просторі стрімко розвиваються і дають можливості товаровиробнику швидко вийти на лідерські позиції та зацікавити клієнта в продукції. Але споживачу, який не бажає бути об'єктом підсвідомого впливу продуманих механізмів, варто залишатись індивідом, мати власні життєві позиції та захищати моральні кордони.

Література

1. Грубич К. Основні принципи диференціації технологій кулінарних телепроектів / К. Грубич // Вісник Львівського університету. – 2014. – Випуск 39. – с. 133-139.

2. Тагамлик С.В. Прамінг як засіб маніпулювання масовою свідомістю у телетексті (за матеріалами кулінарних програм). – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://sn-philosocom.crimea.edu/arhiv/2008/uch_21_1fn/tagamlyk.pdf

3. Лунева Е.А. Современные маркетинговые технологии : учеб. пособие / Е.А. Лунева. – Омск : Изд-во ОмГТУ, 2017.

4. Валюшко І.О. Основні виклики і загрози в епоху інформаційних війн/ І.О.Валюшко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2016. – Вип. 23(2). – С. 142-147. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2016_23%282%29__21.

Redkva O.Z.,

*Ph.D. in Economics, lecturer in Economics
Technical College of Ternopil Ivan Puliui National Technical University,*

Strutynska I.V.,

*Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Chair Computer Sciens
Ternopil Ivan Puliui National Technical University,*

Ukraine, Ternopil

STATE POLICY AND ITS INVESTMENT ACTIVITY IN MACHINE-BUILDING INDUSTRY

For any state, the security issue of investment activity is relevant. The financial dependence of the state, the problems in the country and other unfavorable factors are the reasons for declining the national security. The Constitution of Ukraine defines the basic principles of the national security, protects national interests and guarantees the security of the society and the personality. It is also a grant to provide investment activity at home and abroad.

The importance of investment resources in Ukraine's development is growing nowadays due to objective economic reasons, for example: the weakening of the influence of factors such as export growth and import substitution, which have proven their significance for the development of the industrial economy, but whose influence is gradually limited. In order to consolidate positive trends, modernization of industrial production is necessary to find new sources of stable growth. It is possible to restore the competitive position of the machine-building industry in the domestic and foreign markets in particular by increasing the flow of investment and providing directional development. In addition, without the interest of potential investors in the expansion of investment objects, it is impossible to solve the problem of forming new economic relations, increasing the well-being of citizens. The exclusive role in this process is given to the distribution of investment by industry as a way to enhance business activity. One of the tools for regulating and redistributing investment resources at the industry level to date was the special legal regime of investment activity.

The level of the investment activity security depends on foreign trade relations. The analysis of internal and external threats that identify and ensure an adequate level of the security must be taken into account. Ukraine is the main object of investments from different countries of the world. Investors every year increase investment in the country, as evidenced by a steady increase in direct investments. Figure 1 provides direct capital investment from the countries of the world to the economy of the country without taking into account the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol for 2014-2016, also without a part of the area of the anti-terrorist operation.

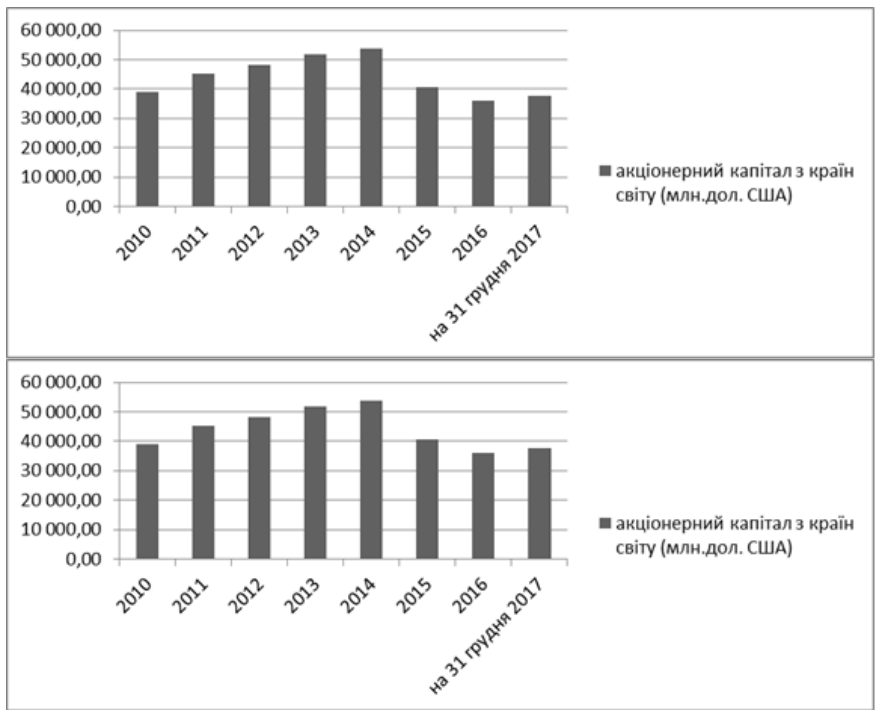

Fig.1 Direct investments (share capital) from the countries of the world in the economy of Ukraine

Source : made by author based on [3]

From the figure it can be seen that from 2010 to 2014 there was a gradual increase of investments in the country's economy, and in 2015 and 2016, investments sharply began to decrease. In our opinion, this is due to the unstable economic situation of the country, the situation in the East and high corruption at all levels of government.

In this regard, other forms of attracting foreign investments are joint ventures, but the general disadvantages of their activities are orientation to the domestic market and rapid receipt of funds. Therefore, other forms of regulation of investment activity should be invented, one of which is direct state investment and state management of the development of investment potential of the region [2].

The main ones can be: analysis, planning, organization and control. Thus, before planning public investment and regulation of investment activity conditions, it is necessary to analyze the actual state of investment potential and process in order to identify problematic issues that can not be solved by market mechanisms.

Planning is a specific management activity to determine the goals and ways to achieve them. Investment planning is carried out by means of national, sectoral and regional state investment programs.

The organizational function includes ensuring the effective operation of both state and market structures in the investment process. Moreover, the role of the state in this process is to ensure systematic action of all branches of government at different levels of management in order to eliminate contradictions in the implementation of the policy of attracting investment resources into the economy of the machine-building industry and their effective use. These include functions of coordination and regulation of investment activity. One of the main functions of public administration development of the investment potential of the enterprise is to control the development of investment programs and their implementation. The control is carried out both by the management bodies in the organizations and by the central authorities of the executive power. The source of information for control purposes is a set of approved documentation, forms of state statistical reporting, reports of organizations and executing enterprises, forms of accounting, special program reporting.

Such uneven investment, of course, has objective reasons – the presence of investment objects, infrastructure development, and the availability of risks. However, it also demonstrates the different attitude of the enterprises of the machine-building industry to the investment process. After all, according to surveys, the loyalty of local authorities, the willingness of enterprises themselves to contribute to solving issues, tasks and measures, evaluate potential investors as one of the important factors for the beginning of investment activity in this industry, in particular, in the enterprise.

Therefore, the main condition for attracting foreign investors into entrepreneurial activity is the need to analyze their effectiveness of use. Despite the positive aspects of investing, it is necessary to examine the negative directions of their use by our state, because they are also present. Much effort needs to be made to strengthen our own economic development. If you increase the number of investors, then the domestic ones are recommended. As invested investments result in the return of a certain capital or product produced outside of Ukraine. This is a sign of the use of the potential of our country to ensure the development of another.

Literature

1. http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ivu/ivu_u/arh_ivu2017_u.html
2. Shevchenko O. Priame derzhavne investuvannia yak chynnyk zrostannia rehionalnoi ekonomiky / O. Shevchenko // Analychni zapysky shchodo problem i podii suspilnoho rozvytku. [Electronic resource]: Of. sait Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen. Access mode : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/september08/3.htm>
3. http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ivu/ivu_u/ivu0416.html

Рижа Т.В.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права,

Федорчук О.С.,

*доцент, к.пед.н., доцент кафедри математики, статистики та інформаційних технологій Хмельницького університету управління та права,
Україна, м. Хмельницький*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Реальний стан фінансового забезпечення вітчизняних вищих навчальних закладів обумовлює потребу у нових підходах до управління фінансово-господарською діяльністю та підкреслює необхідність дослідження сучасних механізмів господарювання, напрацьованих та реалізованих світовою практикою, зокрема у країнах Європейського Союзу.

В Україні суб'єкти освітньої діяльності, відповідно до Закону України «Про освіту», фінансуються коштами державного та місцевих бюджетів, платою за надання освітніх та інших послуг відповідно до укладених договорів; платою за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані на замовлення підприємств, установ, організацій, інших юридичних та фізичних осіб, іншими джерелами [1].

Державна підтримка розвитку науки та освіти зумовлюється їх значущістю у розвитку суспільства. Зарубіжний досвід фінансування освіти в розвинених країнах вказує на присутність значної підтримки державою закладів освіти. Зокрема, 99% студентів Німеччини відвідують державні університети. Уряд Данії надає вищу освіту абсолютно безкоштовно для своїх громадян, а також для громадян будь-якої країни Європейського Союзу. Студенти Англії та Австралії оплачують вартість за навчання з майбутніх доходів, допоки вони не досягнуть певного рівня [2].

Структура доходів державних вищих навчальних закладів у країнах Європи розподілена за такими основними напрямками: асигнування державного бюджету, що на європейському рівні становить від 50% до 90% загального доходу ВНЗ; вартість навчання, яку сплачують студенти (витрати домогосподарств), сума яких залежить від політики фінансування вищої освіти в державі [3, с.26].

В Україні на початок 2016/2017 навчального року за рахунок державного бюджету навчались 46,2 % студентів ВНЗ усіх рівнів акредитації, за рахунок місцевих бюджетів – 4,6 %, за рахунок юридичних

осіб – 0,6 %, фізичних осіб – 48,6 % [4] (рис 1.). Існує тенденція до зменшення обсягів фінансування навчальних закладів із державного бюджету і надходження коштів від домогосподарств відіграє дедалі важливішу роль у їх господарській діяльності.

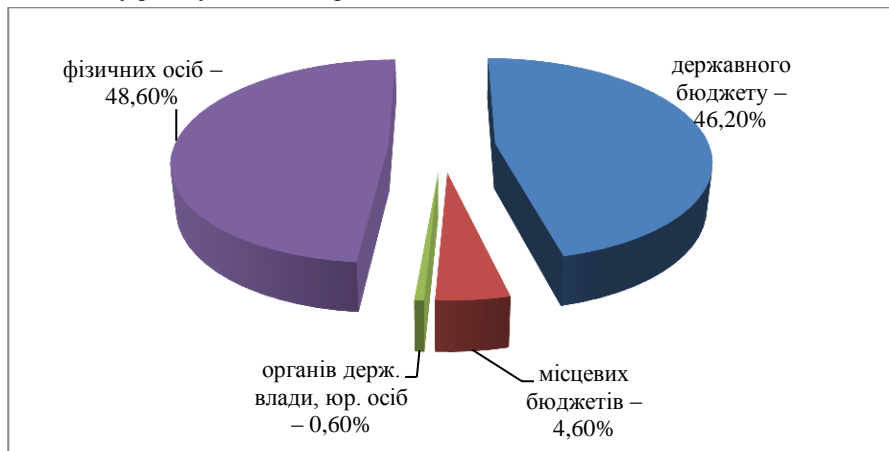

Рис. 1. Відсоток студентів ВНЗ за джерелами фінансування навчання на початок 2016/2017 н.р.

Нинішні реалії вимагають, щоб у процесі розвитку вищих навчальних закладів був задіяний регіональний рівень влади. В сучасних умовах світової глобалізації роль регіонів змінюється, значно посилюється спроможність територіальних громад до вирішення місцевих проблем власними силами, у організації розвитку територій визначальними стають регіональні і місцеві органи влади та управління.

Вивчення зарубіжного досвіду розширення повноважень регіонального управління підкреслює позитивні здобутки у розвитку навчальних закладів. До прикладу, згідно з основними положеннями урядової концепції реформи і розвитку вищої освіти у Китаї створена нова дворівнева система відповідальності, за якою центральний уряд відповідає за розробку концепції і загально-не планування, на провінційному рівні формулюються плани розвитку освіти, забезпечуються безпосереднє фінансування вищих навчальних закладів [5]. Завдяки децентралізації фінансування вищої освіти відбулась децентралізація управління та регіоналізація освіти, підвищилась увага регіональних та місцевих органів влади до потреб системи освіти, оптимізувались структура і пріоритети бюджету.

До розвинутих податкових систем, які успішно виконують фіскальну і регулюючу функцію, відноситься податкова система США. Вона формувалася протягом двох століть і виступає сьогодні як ефективний інструмент регулювання економіки. У США також діє трирівнева податкова

система, при цьому 70% надходжень приходиться на федеральний бюджет. У той же час абсолютна величина і питома вага місцевих податків, а також податків окремих штатів залишаються високими. За їх рахунок (від 70% до 90%) фінансується утримання охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення, місцевої поліції [6].

За останні роки безпосередній вплив на видаткову діяльність вітчизняних органів влади справила реформа з міжбюджетних відносин, метою якої є посилення ролі місцевої влади в суспільному секторі економіки. Проте протягом 2014–2017 рр. відбувалися певні коливання в питомій вазі кожної з функцій державних та місцевих органів влади. У державному бюджеті протягом січня-червня 2017 року порівняно з січнем-червнем 2014 року частка видатків на освіту знизилася з 10,9% до 8,6% через делегування органам місцевого самоврядування повного утримання загальноосвітніх закладів освіти (окрім утримання педагогічних працівників) та утримання професійно-технічних закладів освіти органами місцевого самоврядування обласного рівня.

З огляду на розширення з 2015 року повноважень органів місцевого самоврядування в I півріччі 2017 року порівняно з I півріччям 2014 року зросла частка видатків на освіту – фінансування освітніх закладів зросло в 2 рази: з 37,7 млрд. грн. до 67,6 млрд. грн.

Таким чином, ми пропонуємо розглядати перспективи фінансового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів з позицій надання більших повноважень місцевим громадам для фінансування освіти.

Література

1. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380.
2. Морено Дж. Фінансування освіти в розвинених країнах [Електронний ресурс] / Дж. Морено. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/46051/>
3. Терещенко Г., Олейнікова Л. Державне фінансування вищої освіти як чинник розвитку економіки знань / Г.Терещенко, Л.Олейнікова // СХІД. – 2017.– № 4– С.25-30.
4. Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Майбуrows И. Опыт образовательной реформы в КНР / И.Майбуrows, Л.Стровский, Цзян Цзин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 6. – С. 90–99.
6. Козак Ю.Г. Міжнародні фінанси. Навч. посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://p-for.com/book_410.html

Сарнацький О.П.,
*професор, д.і.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізького національного технічного університету,*

Дворнік М.О.,
*студент гр. ТФ-215, Запорізький національний технічний університет,
Україна, м. Запоріжжя*

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ В 90-Х РР. ХХ СТ.

Для переважної більшості держав земної кулі проблема інтеграції в світове господарство постав ще у другій половині минулого століття. Але не слід забувати й про економічну інтеграцію, складовою якої є регіональна інтеграція, що постійно розвивалася і продовжує розвиватися й зараз. Не стали винятком у прагненні до регіональної інтеграції і країни Латинської Америки. Історичне минуле та певні суперечності змушували країни цього регіону консолідувати свої сили, намагаючись покращити власний економічний розвиток. До того ж надмірне втручання США у другій половині ХХ ст. спочатку відвернуло багато країн Латинської Америки від ідеї інтеграції з більш розвиненим сусідом. Саме тому більшість держав даного регіону починали шукати вихід в економічній інтеграції в межах регіону, намагаючись створити більш успішне, ефективне та гармонійне міжнародне об'єднання, яке б допомогло досягти високого рівня розвитку її складовим частинам. І лише потім, з 1990 р., ідея економічного зближення з північними сусідами почала активно обговорюватися між ними.

Стан розробки теми певною мірою є умовним, оскільки розглядається головним чином через публікації окремих латиноамериканських і західних джерел та роботи науковців країн СНД.

Суто латиноамериканськими є концепції «перспектив залежності» та «перспектив автономності» в межах структуралістського підходу до розвитку, які, з огляду на домінування США в регіоні, визначають зовнішнє втручання як головну причину недостатнього розвитку. Оцінка значення інтеграції для країн Латинської Америки дається в роботах латиноамериканських авторів: Б.С. До Рего, Кардосо де Да Сильва Э., Ван Клаверен Альберто [1-4].

В теоретичних напрацюваннях окремих авторів обґрунтовується доцільність економічних реформ через об'єднання зусиль окремих національних акторів. Ці моменти знайшли своє відображення у відповідних працях, опублікованих на Заході [5].

Латиноамериканська інтеграція значно менше досліджена у вітчизняній латиноамериканістиці. Разом з цим, певний вплив на визначення кола

інтересів України у цьому напрямку здійснили праці вітчизняних авторів: С.Свинарчука [6], О.Картунова та С.Лаптева [7], Г.Хоменка[8], О.Ткача [9].

У дослідженнях таких російських авторів: А. Глінкіна [10], А. Бобровнікова [11], А. Лавута [12], а також у навчальних посібниках за участю російських авторів [13], детально викладені недоліки і переваги інтеграційних процесів в економічній та політичній сферах та сфері безпеки, запропоновані конкретні заходи із застосування досвіду латиноамериканської інтеграції.

Аналіз розробки проблеми дозволяє зробити висновок про те, що окремі аспекти економічної регіональної інтеграції між країнами Латинської Америки в 90-х рр. ХХ ст. в раніше опублікованих роботах висвітлювалася недостатньо. Враховуючи це, автори поставили собі за мету на основі аналізу джерел та літератури зробити спробу дещо повніше висвітлити причини та стан економічної регіональної інтеграції країн Латинської Америки у ці роки.

Швидкий розвиток західноєвропейської інтеграції, посилення економічних зв'язків між країнами АТР спонукали латиноамериканські держави одночасно з регіональною інтеграцією домагатися приєднання до високорозвинених економік країн Північної Америки. США і Канада, зі свого боку, виявляли зацікавленість у створенні потужного інтеграційного об'єднання в Західній півкулі. Президент США Джордж Буш 27 червня 1990 р. виступив з «Ініціативою для Америки», де запропонував ідею нового економічного партнерства у Західній півкулі, що базувалося на створенні зони вільної торгівлі та інвестицій у складі США, Канади і країн Латинської Америки, яка, у свою чергу, мала закласти підвалини Міжамериканського спільного ринку [19;23]. На цю ініціативу позитивно відгукнулись уряди багатьох латиноамериканських держав.

Саме перша половина 90-х рр. стала періодом «інтеграційної ефорії», що охопила весь континент. У її центрі перебували НАФТА і багато країн регіону, які бажали приєднатися до неї. Окремі латиноамериканські держави виявили бажання потрапити до цієї зони через систему двосторонніх і багатосторонніх договорів про вільну торгівлю з Мексикою, одна з одною і, в перспективі, з США. 1991 р. підписано угоди про вільну торгівлю Мексики і країн Центральної Америки, між Мексикою і Чилі, а 1993 р. – між Мексикою і Венесуелою [12;24]. Зона вільної торгівлі мала об'єднати учасників «Групи трьох» (Мекси-ка, Венесуела, Колумбія). У грудні 1992 р. аргентинський президент К. Менем заявив, що пріоритетними для Меркосур повинні стати інтеграція цієї організації з НАФТА і створення в майбутньому загального континентального інтеграційного об'єднання [20; 23]. Дещо обережно до НАФТА поставилася Бразилія, яка надавала перевагу зміцненню Меркосур та інтеграції Південної Америки, де б вона відіграла домінуючу роль.

Ці роки можна охарактеризувати як етап зближення «двох Америк», гармонізації міжамериканських відносин, апогеєм якої стала зустріч глав 34 держав Західної півкулі 10-13 грудня 1994 р. у Маямі. На зустрічі було прийнято «Декларацію принципів партнерства в ім'я розвитку і процвітання: демократія, вільна торгівля і розвиток на Американському континенті» та План дій зі 100 пунктів, який проголошував прагнення створити до 2005 р. Панамериканську зону вільної торгівлі [21;23]. Однак уже невдовзі після саміту в Маямі оптимістичні сподівання поступаються місцем більш прагматичним оцінкам майбутнього континентальної зони вільної торгівлі.

У той час, коли північноамериканський інтеграційний проект натрапив на значні внутрішні труднощі (фінансова криза в Мексиці та її наслідки), помітнішу роль почав відігравати Меркосур. На середину 90-х рр. Меркосур трансформувався в інтеграційний блок, який розвивався найбільш динамічно і охоплював 60 % території Латинської Америки, 46 % її населення і біля 50 % ВВП [17;18]. Меркосур у другій половині цих років перетворився на більший за НАФТА полюс притягання для інших держав регіону. 1996 р. асоційованим членом об'єднання стали Чилі, одна з найрозвинутіших країн регіону, і Болівія [14;25]. Почався переговорний процес з питання асоціації між Меркосур і Андською групою (Венесуела, Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія).

На кінець 90-х рр. Меркосур перетворився на четвертий за економічним потенціалом інтеграційний блок світу, який за обсягом ВВП зрівнявся з країнами АСЕАН (біля 1 трлн. дол.) [15]. При цьому намітилася активізація позарегіональних зв'язків. 15 грудня 1995 р. в Мадриді було підписано угоду про співробітництво між МЕРКОСУР та Європейським Союзом [3;16].

У квітні 1998 р. в Чилі відбувся другий саміт президентів двох Америк, який мав остаточно визначити схему і графік створення загальної континентальної зони вільної торгівлі, а головне – ліквідувати суперечності, які виникли між двома інтеграційними угрупованнями та їхніми лідерами – США та Бразилією [22;23]. Це вдалося лише частково. У підсумкових документах підтверджувалось бажання створити до 2005 р. єдиний інтеграційний простір у Західній півкулі. Але це не виключало й іншого сценарію – поділу півкулі на два мега-блоки: до НАФТА відійшли б услід за Мексикою Центральна Америка і Карибський басейн, а південноамериканські країни консолідувалися б навколо Меркосур.

Отже, періодом найактивнішого розвитку латиноамериканських країн були 90-і рр., коли припинилася «холодна війна», що і дозволило їх оновити, в першу чергу, в економічній сфері, а головним завданням для цих держав на початку ХХІ ст. залишалися пошук і здійснення таких варіантів розвитку, які б відповідали місцевим умовам і дали б можливість країнам регіону поєднати оновлення економіки з інтересами більшості суспільства, інтеграцію у світове господарство поряд зі збереженням власних цивілізаційних підвалин.

Література

1. До Рего Баррос Себастьяо. Основы южноамериканской интеграции / Б.С. До Рего // Латинская Америка. – 1996. – № 5. – С. 25-28.
2. Кардосо де Да Сильва Э. Ставка на интеграцию / Э. Кардосо де Да Сильва // Латинская Америка. – 1997. – № 1. – С.18-26.
3. Ван Клаверен Альберто. Латинская Америка на пути к открытому регионализму / Альберто В.К. // Латинская Америка. – 1997. – № 6. – С. 48-56.
4. Фернандо Энрике Кардозо. Зависимость и развитие Латинской Америки. Опыт социологической интерпретации / Ф.Э. Кардозо, Э. Фалетто; пер. с исп. и португ. – М.: ИЛА РАН, 2002. – 220 с.
5. Warleigh-Lack Alex. Towards a Conceptual Framework for Regionalisation: Bridging «New Regionalism» and «Integration Theory» / Alex Warleigh-Lack // Review of International Political Economy. – 2006. – Vol. 13. – № 5. – pp. 750 – 771; Weisbrot Mark, Jake Johnson. The Gains From Trade: South American Economic Integration and the Resolution of Conflict / Mark Weisbrot, Jake Johnson. – Washington, 2010. – 10 p.
6. Свиначук Є.Г. Політичні та економічні чинники інтеграційних процесів у Латинській Америці в 60-80-х роках / Є.Г. Свиначук // Політика і час.– 1997. – № 3. – С. 52-57 та ін.
7. Картунов О. Західні теорії економічної та політичної інтеграції: спроби стислого аналізу / О. Картунов, С. Лаптев // Зовнішня торгівля. – 1999. – № 34. – С. 140-143.
8. Хоменко Г. Д. Андське співтовариство націй: модернізація в умовах глобалізації / Г.Д. Хоменко // Науковий вісник Дипломатичної академії. – 2004. – Ви-пуск 10, ч. I. – С. 78-91.
9. Ткач О.І. Стратегії регіональної та національної інтеграції країн Латинської Америки / О.І. Ткач // Політичний менеджмент. – 2009. – № 1. – С. 140-146.
10. Глинкин А.Н. Региональная интеграция: к новой парадигме развития? / А.Н. Глинкин // Латинская Америка. – 1996. – № 12. – С. 46-61; Глинкин А.Н. Интеграционные процессы и перспективы создания зон свободной торговли в Западном полушарии / А.Н. Глинкин // Латинская Америка. – 2001. – № 5. – С. 26-50 та ін.
11. Бобровников А. В. Истоки и перспективы интеграции / А.В. Бобровников // Латинская Америка. – 1999. – № 4. – С. 38–52.
12. Лавут А.А. Андская группа: от застоя к модернизации? / А.А. Лавут // Латинская Америка. – 1997. – № 3. – С. 65–89.
13. Мутагиров Д.З. Международные политические институты: актуальные проблемы истории и теории: учеб. пособие / Мутагиров Д.З.– М.: Университетская книга, Логос, 2009. – 384 с.
14. Instrumentos fundacionales del MERCOSUR. – Montevideo, Secretaria del MERCOSUR, 2012. – 104 p.
15. Костюнина Г.М. Интеграция в Латинской Америке / Г.М. Костюнина // Международная экономическая интеграция: учебное пособие / Под ред. Н.Н. Ливенцева. – М.: Экономика, 2006. – 430 с.
16. Гратиус Зузанне. ЕС – Меркосур: общая повестка дня и перспективы расширения / Зузанне Гратиус // Латинская Америка. – 1999. – № 7–8. – С. 38-47.
17. Клочковский Л.Л. Национальные стратегии развития и экономическое будущее Латинской Америки / Л.Л. Клочковский // Латинская Америка. – 2005. – № 1. – С.10-18.
18. Кудрявцева Е.С. Двадцатилетие Mercosur: расположение фигур / Е.Ю.Кудрявцева // Латинская Америка. – 2011. – № 8. – С. 48-55.
19. Лунин В.Н. Региональные и национальные основы стратегии устойчивого развития Латинской Америки / В.Н. Лунин // Латинская Америка: проблемы

модернизации в контексте устойчивого развития: сборник докладов научной конференции. – М.: ИЛА РАН, 2007. – С. 27-44.

20. Нелина О.В. ОАГ в противодействии террористической угрозе. Латиноамериканские альтернативы / О.В. Нелина // Латинская Америка. – 2009. – № 9. – С. 21-27.

21. Николаева Л.Б. Страны Латино-Карибской Америки в ВТО / Л.Б. Николаева // Латинская Америка. – 2007. – № 3. – С. 29-33.

22. Нуньес–Саранцева Н.Н. Меркосур: проблемы управления региональным экономическим объединением / Н.Н. Нуньес–Саранцева // Латинская Америка. – 2010. – № 1. – С. 78-87.

23. Рогов С.М. США и интеграционные процессы в Западном полушарии / С.М. Рогов // Латинская Америка. – 1998. – № 8. – С. 66-78.

24. Романова З.И. США и Латинская Америка: взаимодействие или противостояние? / З.И. Романова // Латинская Америка. – 2006. – № 3. – С. 56-67.

25. Сударев В.П. «Левый поворот» в государствах Латинской Америки / В.П. Сударев // Латинская Америка. – 2008. – № 3. – С. 11-22.

Селезьнова В.М.,

студентка 4 курсу економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

Україна, м. Київ

ФАКТОР ЧЕСНОТ В АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГРЕСУ

В класичній економічній теорії міцно закріпився образ людини як максимізатора власної корисності, що діє в умовах зовнішніх обмежувачів. Згідно з таким підходом, будь-яке економічне питання можна розглядати скрізь призму максимізації корисності раціональним агентом. Такий підхід лежить в основі більшості концепцій сучасного економічного зростання. Так, лейтмотивом теорій мейнстріму є опора лише на одну рису людського характеру – раціональну розважливність. При цьому в якості основних факторів економічного зростання розглядали розвиток транспортних шляхів і засобів, природні ресурси, торгівлю, рабство, експлуатацію, інститути тощо.

Сьогодні економічна теорія поступово відходить від класичних поглядів на витоки історичних та економічних змін. Натомість поширення набувають концепції таких вчених, як Д. Макклоскі, Т. Седлачека, А. Заостровцева, А. Окенфельса, Д. Раскова тощо. Поступ людства до економічного зростання та добробуту вони вбачають у людських чеснотах. Так, Д. Макклоскі неодноразово порівнювала економічну історію людства з хокейною ключкою. Довга рукоять ключки символізує історичний період тривалістю 2000 років, коли людина в середньому заробляла 3 долари на добу. Короткий загнутий гак Д. Макклоскі ототожнювала з двома останніми століттями, коли добробут людини збільшився у середньому до 33 доларів на добу [1, с.448-450].

Розважливість як риса, притаманна людській істоті, не єдина буржуазна чеснота. Без інших якостей розважливість трансформується у порок – жадібність. Справедливість, духовна рівновага, взаємоповага у суспільстві, мужність, дружба, віра, надія, любов – не можна недооцінювати вплив даних чеснот на економічний добробут людства.

Незбалансовані й неповні набори чеснот – їх ми називаємо гріхами – не працюють і в економічному суспільстві, заснованому на комерції. «Буржуазні чесноти» – це просто ті ж сім первинних чеснот, що реалізуються в Західній Європі, США або Японії в умовах інновацій, які перевіряються ринком. Звичайно, вони реалізуються не ідеально, адже і самі люди далекі від досконалості. Але сучасний світ з цінностями створили саме чесноти, а не такі гріхи, як жадібність і прагнення відібрати щось у іншого. Хоча жадібність у Б.Франкліна постає як економія, і належить до класу буржуазних чеснот.

Яким чином? Багаті країни в плані інновацій залежать від своєї буржуазії. Але суспільству необхідно прийняти буржуазні чесноти, а не душити їх з аристократичної пихою, селянською заздрістю. До 1800-го року багато людей в Північно-Західній Європі, до 1900-го року інші європейці, а до 2000-го року багато простих людей по всьому світу почали сприймати результати діяльності буржуазного ринку та інновації більш-менш доброзичливо. Саме це і створило сучасний світ – люди стали захоплюватися купівлею, продажем, життям в злагоді, взаємоповазі та справедливості, а не «блискучими» діяннями аристократів. Це дало новому класу буржуазії можливість займатися економічними інноваціями. Ця можливість була повністю реалізована.

Отже, головним чином на покращення якості життя людства вплинула радикальна зміна в мотивах діяльності, коли головним героєм замість воїна-аристократа стає буржуа з його комерцією. Як пише Беттке, причиною кардинальної зміни в добробуті людей виявився «широко поширений та значний зсув у суспільній думці у відношенні до життя та діяльності буржуазії» [2, с.83]. Така переоцінка першочергово розпочалась у Нідерландах та пов'язана з підвищенням почуття власної гідності у простих людей і переживанням духу свободи у винахідників. Замість того, щоб контролювати економіку, люди стали поважати винахідників.

Другий етап полягає в досягненні буржуа свободи, коли вони здобувають гідний образ і добру репутацію в суспільній думці, ставлячи державу у вузькі рамки служіння для забезпечення загальних гарантій господарського життя.

Такий хід подій створює умови для потоку інновацій. Особливе значення мають інновації, перевірені ринком, тобто ті, які пройшли тестування часом і користуються попитом. Кількість товарів збільшилася, їх якість стала кращою, і все це завдяки інноваціям і шанобливому ставленню до інноваторів. Все це породжує немислимий в минулому рівень масового добробуту [3].

Отже, ключовими факторами у матеріальному піднесенні рівня життя є інновації, винаходи, сучасні технології. Їхня поява пов'язана зі значною економічною свободою, яку мають сьогодні підприємці та науковці. Економічна свобода зародилась тоді, коли суспільство зрозуміло роль буржуа в творенні нової, економічної реальності.

Література

1. Donald N. McCloskey. Does the Past Have Useful Economics? / McCloskey D.N.H. // The Journal of Economic Literature, June 1976, v.14, No.2.– P.434-461.
2. Boettke P. Deidre McCloskey's the Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce / P. Boettke // Economic Affairs. Vol. 27. N 1, 2007. – P. 83-85.
3. Макклоски Д.Н. Экономика с человеческим лицом, или Гуманомика / Д.Н. Макклоски // Вестник СПбГУ. Сер. 5. Экономика. №. 3, 2013. – С. 37-40.

Фіногєєва С.М.,

*викладач I категорії Вінницького кооперативного інституту
Коледжу економіки і права,*

Колосінська Н.М.,

*викладач вищої категорії Державного навчального закладу
«Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниця»,*

Україна, м. Вінниця

АСПЕКТИ ВПЛИВУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

Економічна та соціальна значущість туризму в сучасних умовах визначається тим, що туристичний бізнес сприяє розвитку економіки, розвиваючи такі галузі промисловості як сільське господарство, торгівля, будівництво, зв'язок, виробництво товарів широкого попиту сприяє зайнятості населення, зростанню потенційного та реального валового внутрішнього продукту країни.

Окрім прибутку, туризм є важливим чинником посилення престижу країни, а також сприяє підвищенню освітнього рівня її жителів. На сучасному етапі розвитку туристичної індустрії з'явилась необхідність оцінки рівня туризму в країні в цілому та в окремих її регіонах.

Масовий туризм став феноменом ХХ сторіччя завдяки його стрімкому розвитку, про що свідчать дані зростання обсягів туристичних послуг і туристичних потоків.

Розвитку ринку туристичних послуг у світі сприяють політичні, економічні, технічні, культурологічні та соціальні чинники. Інтенсивно

розвивається туризм у країнах зі сприятливою внутрішньою та зовнішньою політикою, стійким економічним розвитком, високим рівнем культури, соціальною підтримкою громадян.

Україна має достатній потенціал для того, щоб зробити туристичну індустрію однією з пріоритетних галузей економіки. Туристична галузь, за умови використання її широких можливостей, здатна істотно гуманізувати всі сфери української дійсності, відкрити дорогу до побудови у нашій державі справді демократичного, соціально й культурно орієнтованого суспільства.

Сферами дії туризму на економіку країни і суспільство в цілому є:

- підприємницька сфера, що дає змогу створювати туристичні підприємства, які приносять вигоду. Оскільки вони надають клієнтам свої продукти і послуги, робітником і службовцем – заробітну платню і інші види виплат, акціонерам (власникам) – прибуток, державі (регіону) – податки і збори;

- споживацька і прибуткова сфери – це туризм, який створює нову форму попиту споживачів. Попит туристів на різноманітні товари і послуги сприяє розвитку місцевої промисловості. Завдяки цьому розвивається виробництво товарів повсякденного попиту і підвищується рівень життя населення [2].

Основною силою розвитку туризму залишаються економічні вигоди, які він надає, а саме: стимулює розвиток елементів інфраструктури - готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо; зумовлює збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, що можуть бути прямими (плата за візу, митний збір) або непрямыми (збільшення заробітної плати робітників спричинює збільшення сум прибуткового податку, що сплачується ними в бюджет); сприяє підвищенню ділової активності та розширенню виробництва товарів і послуг у результаті збільшення платоспроможного попиту за рахунок іноземних та місцевих екскурсантів. Існує багато країн, привабливих з точки зору розвитку туризму, які його розвивають і мають від цього значний прибуток.

Отже, можемо розглядати туризм як популярну форму організації відпочинку, проведення дозвілля, пізнання рідного краю, навколишнього середовища, знайомства з історією, культурою і традиціями певної країни. І ще один дуже важливий фактор – вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище. Цей вплив може бути прямим, опосередкованим, позитивним і негативним. Туризм не може розвиватися без взаємодії з навколишнім середовищем, але, керуючи цим розвитком, можна зменшити негативний вплив і збільшити позитивний.

Позитивний вплив туризму на економіку держави відбувається лише в тому випадку, коли туризм у країні розвивається динамічно та за всіма напрямками, тобто не перетворює економіку країни в економіку послуг. Іншими словами, економічна ефективність туризму припускає, що туризм в країні повинен розвиватися паралельно з іншими галузями народногосподарського комплексу.

На державному рівні повинен отримати розвиток такий вид туризму, який би зміг зберегти рівновагу між навколишнім середовищем, відпочинком і економічним відновленням, або між екологією, суспільством і економікою.

Розвиток туристичної діяльності в багатьох частинах світу став потужним стимулом для охорони рідкісних видів флори та фауни і унікальних екосистем, адже природний туризм – це одна з небагатьох форм економічної діяльності, що не передбачає вилучення об'єктів живої природи (за винятком мисливського та рибальського туризму). Але без належного контролю та управління успіхи в розвитку природного туризму можуть швидко обернутися «зворотним боком».

Сучасний світовий туризм перетворюється на глобальний чинник розвитку цивілізації, всіх її складових – економіки, соціальної сфери, духовної культури.

Чинники, які безпосередньо впливають на розвиток туристичного бізнесу багатогранні та різноманітні. Наявність сприятливих чинників призводить до лідерства окремих районів країн у туристичному бізнесі, і навпаки, небажані чинники безпосередньо знижують туристичні потоки.

Як приклад, за останні роки (починаючи з 2013 р.) туристичні потоки в Україні значно зменшились, що було викликано чинниками економічного та соціально-політичного характеру. На сьогоднішній день туристична галузь України перебуває на стадії проведення реформ. Туристичні ресурси, якими володіє Україна, використовуються не сповна, в силу подій військово-політичного характеру, які сколихнули Україну у 2013 році. Значно зменшились в'їзні туристичні потоки, проте якщо проводити порівняння з попередніми роками, ситуація в сфері туризму сьогодні виглядає кращою.

Таким чином, як і будь-яка інша сфера господарської діяльності, індустрія туризму є дуже складною системою, ступінь розвитку якої залежить від ступеня розвитку економіки країни в цілому.

Розвиток туризму в країні, може здійснювати суттєвий позитивний вплив на структуру регіональної економіки, при цьому зміни, які відбуваються у цій структурі завдяки розвитку туризму, виражаються у більш чіткому виявленні соціально-економічного змісту, цілей, функцій і особливостей окремих галузей і видів діяльності.

Література

1. Лебедев І.В. Туризм і рекреація як фактори формування людського капіталу // Сучасні проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі: Збірник наукових праць. – Одеса: Купрієнко С. В., 2017. – с. 35.
2. Нездоймінов С.Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід / С.Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2009. – с. 304.
3. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія/ за ред. В.Г. Герасименка. – Одеса: ОНЕУ, 2016 – 262 с.

Менеджмент здоров'я

Кривсун А.О.,

студентка 4 курсу

Дніпровського національного університету ім. Олесья Гончара,

Науковий керівник: Луканова В.В.,

ст. викладач кафедри клінічної лабораторної діагностики

Дніпровського національного університету ім. Олесья Гончара,

Україна, м. Дніпро

РОЗПОДІЛ СТУДЕНТІВ ВНЗ НА ГРУПИ ЗДОРОВ'Я ДЛЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Вивчення стану здоров'я є з одним найважливіших розділів роботи лікаря, що обслуговує дітей і підлітків. Важливість цієї роботи полягає, насамперед в тому, що саме у дитячому віці формується фізичне та психічне здоров'я людини, її стійкість до впливу несприятливих чинників навколишнього середовища та соціальних умов життя. Нині у повсякденній діяльності санітарних лікарів, лікарів-педіатрів, сімейних лікарів та лікарів загальноосвітніх навчальних закладів використовуються наступні критерії комплексної оцінки стану здоров'я дітей і підлітків:

1. Наявність або відсутність у момент обстеження хронічних захворювань.
2. Рівень функціонального стану основних систем організму.
3. Ступінь опірності організму несприятливому впливу чинників навколишнього середовища.
4. Рівень нервово-психічного і фізичного розвитку, що досягнутий, та ступінь його гармонійності [4].

Відповідно до указаних критеріїв розроблена схема розподілу дітей і підлітків за групами здоров'я. Виділяють 5 груп здоров'я:

Перша група здоров'я – здорові діти і підлітки з гармонійним розвитком та рівнем розвитку функціональних систем організму, що відповідає вікові.

Друга група здоров'я – здорові діти і підлітки, що мають функціональні та деякі морфологічні відхилення, а також знижену опірність до гострих та хронічних захворювань, тобто часто і тривало хворіють.

Третя група здоров'я – діти і підлітки, які страждають хронічними захворюваннями у стані компенсації, зі збереженням функціональних можливостей організму.

Четверта група здоров'я – діти і підлітки, які страждають хронічними захворюваннями у стані субкомпенсації, зі зниженими функціональними можливостями організму.

П'ята група здоров'я – діти і підлітки, які страждають хронічними захворюваннями у стані декомпенсації, зі значно зниженими функціональними можливостями організму [3;4].

Розподіл дітей за групами здоров'я дозволяє виявити осіб, які мають фактори ризику щодо розвитку патологічних зрушень, дітей з початковими формами захворювань та функціональними відхиленнями і розробити комплекс заходів з питань охорони та зміцнення їх здоров'я, профілактики виникнення хронічних захворювань [3].

Фізичне виховання у ВНЗ – це складний педагогічний процес, який формує у студентів фізичну культуру особистості, спонукає вести здоровий спосіб життя, дбати та підтримувати власне здоров'я [2].

Ураховуючи вище сказане, фізичне виховання передбачає розподіл студентів на групи за станом здоров'я. Студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) розподіляють для занять з фізичного виховання на основну, підготовчу і спеціальну медичні групи.

Основна медична група. До неї відносять здорових студентів, що мають достатню фізичну підготовку. Вони виконують всі завдання, відповідно до навчальної програми, у повному обсязі, також здають контрольні нормативи, за які отримують оцінку [1].

Підготовча медична група. До неї відносять студентів, що мають незначні відхилення у фізичному розвитку й стані здоров'я (невелика втрата слуху, зору, туберкульозна інтоксикація, підвищений кров'яний тиск тощо) або практично здорові при недостатньому фізичному розвитку і низькій фізичній підготовленості, а також недостатню фізичну підготовленість. Вправи для виконання такі, як і у основної групи, але при поступовому освоєнню вправ, не виснажуючи організм [1;5]. Заняття цих двох груп проводять разом за навчальною програмою, а також здаються встановлені контрольні нормативи. Проте студенти, які входять до підготовчої медичної групи, мають потребу в деяких обмеженнях навантажень і поступовому освоєнню комплексу рухових навичок й умінь [2].

Спеціальна медична група. До неї включають студентів, які мають відхилення в стані здоров'я постійного або тимчасового характеру, які вимагають обмеження фізичних навантажень. Заняття з фізичної культури з цією групою проводяться за спеціально розробленою програмою у звичайному режимі. Деякі студенти, зі значними відхиленнями, потребують заняття лікувальною фізичною культурою (ЛФК) [1].

Студенти основної медичної групи мають проходити медичний огляд один раз за навчальний рік, підготовчої медичної групи – один раз в три місяці, спеціальної медичної групи – один раз на чотири місяці, а також після кожного захворювання й в кінці кожного навчального року.

Якщо у студентів спеціальної та підготовчої навчальних груп у процесі навчальних занять покращилися стан здоров'я, фізичний розвиток і підготовленість, то вони на підставі висновку лікаря та рішення кафедри після закінчення навчального року (або семестру) переводяться в наступну медичну групу. Якщо в результаті хвороби або інших об'єктивних причин спостерігається погіршення стану здоров'я, то студенти переводяться в спеціальну медичну групу в будь-який час року. Студенти в таких групах зазвичай характеризуються слабким фізичним розвитком та низьким функціональним станом. Вони, як правило, були звільнені від уроку фізкультури в школі, погано організовані, не можуть виконувати фізичні вправи, не мають навичок спортивних ігор, не вміють плавати та багато іншого; в них часто виникають простудні захворювання із загостреннями в осінньо-весняний період [2;3;5].

Проаналізувавши літературні дані, ми на базі кафедри клінічної лабораторної діагностики Дніпровського національного університету ім.Олеся Гончара (провівши соціальне опитування), розподілили студентів на відповідні групи (табл.1). Всього на кафедрі навчається 168 студентів, з 1 по 5 курсу (всього 10 курсів).

Таблиця 1

Розподіл студентів різних курсів на групи за медичними показниками для занять фізичною культурою

Курс	Кількість студентів	Групи за медичними показниками		
		основна	підготовча	Спеціальна
1 курси	23	17	-	4
2 курси	31	26	-	5
3 курси	37	30	1	8
4 курси	41	35	-	6
5 курси	26	23	-	3
Всього	168	141	1	26

Згідно отриманих результатів ми спостерігаємо, що більшість студентів мають задовільний стан здоров'я і займаються в основній групі – 141 особа, лише 1 особа – в підготовчій групі та 26 осіб – в спеціальній групі. Найбільш хворобливі студенти виявились на 3 курсах (8 осіб) та на 4 курсах (6 осіб). Проте загалом отримані дані говорять про доволі позитивний результат, оскільки більшість студентів 141 особа (83,9%) – здорова та лише 27 осіб (16,1%) мають проблеми, які потребують спеціальної корекції або утримання від певних навантажень.

Висновки: Для медичної оцінки загального стану організму дорослої людини, а також для контролю розвитку організму дитини в охороні здоров'я було введено поняття груп здоров'я. Щоб ефективно та своєчасно надавати пацієнту необхідну допомогу, після проходження диспансеризації в медичну карту хворого заводиться інформація про наявність або

відсутність у нього хронічних захворювань і функціональних порушень та присвоюється відповідна підгрупа.

До обов'язкової програми у навчальних закладах належать заняття фізкультурою, оскільки фізичні вправи важливі для підтримки нормального розвитку здоров'я і профілактики розвитку захворювань у хворих. Фізкультурні групи за медичними показниками поділяються на основну, підготовчу і спеціальну групу, яка передбачає обов'язкові заняття лікувальною фізкультурою.

Цей поділ є обов'язковим, оскільки від цього залежить не лише самопочуття студента, але й його життя. Ідеального здоров'я не існує, проте знаючи свої проблеми та корегуючи їх, можна відновити певні функції організму, а отже перевестися в підготовчу групу, або навіть в основну групу.

Література

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України 20.07.2009 N 518/674 (z0772-09)

2. Грибан Г.П. Аналіз стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів / Г.П. Грибан, Т.Б. Кутек // Спортивний вісник Придніпров'я – науково-теоретичний журнал Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту. – 2004. – № 7. – С. 130-132.

3. Долженко Л.П. Захворюваність і рухова активність студентів з різними рівнями соматичного здоров'я / Л.П. Долженко // Теорія та методика фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 1. – С. 21-24.

4. Клапчук В.В. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / В.В. Клапчук, Г.В. Дзяк, І.В. Муравов [та ін.]; [за ред. В.В. Клапчука, Г.В. Дзяка]. – К. : Здоров'я, 1995. – 312 с.

5. Раевский Р.Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов / Р.Т. Раевский, С.М. Канишевский: под. общ. Ред.. Р.Т. Раевского. – О.: Наука и техника, 2008. – 556 с.

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Віртуальна реальність: проблеми та перспективи

Безена І.М.

Особистість в контекстах світу віртуального і реального: філософсько-освітні аспекти 4

Лисоколенко Т.В.

Віртуальна гра: симулякр или трансгуманизм 7

Етико-естетичні виклики ХХІ сторіччя

Гончаров Г.М.

П'єр де Кубертен натхненник, ініціатор– вихователь чи апостол– миротворець 10

Мазуркевич О.П.

Шляхи формування морально-етичних якостей соціальних працівників.... 14

Макарова А.О.

Реформування як місія нового типу людини – Оператора..... 17

Рихліцька О.Д.

Морально-етичні проблеми інформаційного простору 22

Філософія культури і філософська антропологія

Баласанян Н.І.

Капеланське служіння як фактор виховання 25

Куриленко Т.В.

Етнокультурний вимір ідентичності 29

Рассудіна К.С.

Природа людини як концепт європейської філософії 32

Сагуйченко В.В.

Філософія неперервної освіти: тенденції та перспективи 34

Сулятицька Т.В.

Особливості ціннісних орієнтацій у студентському віці..... 35

Тарасюк Л.С.

Можливість і дійсність меж цілісної людини 40

Українська культура: міжетнічний та регіональний аспект

Рублевська Н.В.

Збірка скульптури тернопільських митців у фондах тернопільського обласного краєзнавчого музею 43

Урсу Н.О.
Художник Олександр Грен. Нові архівні знахідки.....45

Моделі міжкультурної комунікації в умовах глобалізації

Комісар Л.П.
«Європейські цінності» (European values study) як комунікативна стратегія сучасної практичної філософії.....48

Осійський Ю.О.
Проблема гендерного відношення «влада – тіло» або феномен феміністичного фашизму в умовах глобалізації.....50

Русул О.В.
Міжнародні міграційні процеси і мультикультурні практики держав заходу.....53

Філософія науки й основні закони правильного мислення

Плахтій М.П.
Відображення традиції київського академічного філософування у логічній концепції В.Ф. Асмуса55

ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА

Думанська Л.Б.
Словоскладання в українській архітектурній термінології59

Кондрук А.Ю.
Голос як невербальний засіб вираження лицемірства62

ПЕДАГОГІКА

Проблеми виховання особистості в умовах інформаційного суспільства

Євтухова Т.А.
Курс із медіаосвіти як умова формування медіаграмотності майбутніх учителів початкової школи65

Ісаєнко Т.К.
Формування іміджу сучасного фахівця з документознавства та інформаційної діяльності68

Коротіч Г.В.
До проблеми кіберсоціалізації.....70

Otravenko Ye.V.
Professional Creative Competence of the Future Physical Culture Teacher in Conditions of Modernization of Information and Educational Space at a Higher Educational Institution73

Samokhina V.O.	
Ecological Issues of Creative Approach to Teaching Foreign Languages at Ukrainian Universities.....	76
Удовиченко І.В.	
Актуальність використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії в школі.....	79
Філософські, психологічні, історичні та організаційно-методичні питання навчально-виховного процесу	
Задорожна Л.В.	
Методологічні аспекти змістового наповнення студентських наукових праць з історії.....	81
Іванова Л.І.	
Реалізація компетентнісного підходу у ході організації літературознавчої діяльності молодших школярів на уроках літературного читання.....	84
Кордонська А.В., Асмоловська Т.В., Передрій Л.А., Галайда Л.В.	
Роль виховного та розвивального потенціалу заняття в розвитку особистості майбутнього фахівця.....	87
Інноваційні технології в освіті	
Гонтар Д.А.	
Дидактичні і методичні можливості використання технології розвитку критичного мислення на уроках історії в школі.....	90
Гутник В.М.	
Вступний фонетичний курс: сучасне бачення.....	94
Логвіна-Бик Т.А., Бик Н.В.	
Інноваційні технології в освіті.....	97
Логінова О.В., Макарська Є.Г.	
Шляхи організації самостійної роботи студентів з оригінальними фаховими текстами.....	102
Пасинок В.Г.	
Інтернет-комунікація в еко-культурному середовищі.....	105
Титаренко Н.В., Янько А.О.	
Інформаційні технології і їх вплив на результати освітньої діяльності учнів.....	108
Ткач Л.М., Охотнікова Ю.І.	
Про доцільність використання вебінарів як інноваційного методу навчання у підготовці майбутніх документознавців.....	111

Чупахіна С.В.

Готовність майбутнього вчителя-логопеда до використання інформаційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами 114

Шевченко А.В.

Використання інноваційних технологій в процесі викладання шкільного курсу інформатики 118

Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи розвитку

Коваленко О.В.

Проблеми формування екскурсійно-діяльничної компетентності у суб'єктів освітнього процесу 121

Пащенко О.В.

Фактори формування якості професійної підготовки кваліфікованого працівника 124

Повстин О.В.

Структурування управлінської компетентності офіцерів різного профілю 126

Демократизація освіти: теорія, програми, проекти, тренінги

Шмир М.Ф.

Іноземна мова – предмет майбутньої професійної діяльності, засіб розвитку особистості фахівця 129

ПСИХОЛОГІЯ

Соціально-психологічні проблеми розвитку та безпеки індивіда в інформаційному суспільстві

Дідик Н.М.

Інтелектуальність як характеристика особистісної зрілості..... 132

Москаленко О.В., Блохіна І.О.

Проблема інтернет-залежності серед сучасної молоді 135

Психологія становлення та розвитку професіонала

Кисельов К.С.

Структура і процедура емпіричного дослідження психологічної динаміки креативності майбутнього вчителя початкової школи 137

Щербаківа І.М., Акентьєва Л.М.

Особливості стресостійкості медичних працівників в умовах реформування медичної галузі 140

Соціальна психологія, психологія соціальної роботи

Пірог Л.А.

Соціально-психологічна допомога дітям які зазнали насильства в сім'ї... 143

Вікова психологія та психологія праці

Чайкіна Н.О.

Психологічна детермінація активної батьківської любові..... 146

Шпак С.Г.

Вплив сюжетно-рольової гри на формування особистості дитини дошкільного віку..... 149

Практична психологія: теорія та життя

Гутник К.Ю.

Психологічні особливості стосунків у подружній діаді на сучасному етапі розвитку суспільства: аспект гендерної асиметрії..... 151

Кравченко В.В.

Здійснення соціально-психологічного супроводу дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах 154

Олексієнко О.Г., Калашник В.Л.

Формування життєстійкості студента у процесі отримання вищої освіти 157

ІСТОРИЯ

Історія держави: інформаційний вимір

Скус О.В.

Політичний терор на Уманщині в 1920-х рр..... 161

Ткачук А.П.

Єзуїтські та унійні школи в освітньому просторі Волині наприкінці XVI – в XVII ст..... 164

Історія науки і техніки

Альков В.А., Робак І.Ю.

Міський лікар та його праця в др. пол. XIX – на поч. XX ст. (на прикладі С.А. Робака)..... 168

Мельничук О.В.

Співробітництво Німеччини та України у науково-технічній сфері: сучасний вимір 171

Pashayev Elvin Nazim

Viewing Global Energy through the US Case: Evolution of the Approach to Energy Sector..... 174

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО

Коноваленко Г.Б.

Законотворчі процеси та становище нацменшин в період гетьманату
П. Скоропадського (квітень–грудень 1918 р.) 179

Мороз С.А.

Елементи системи вищої освіти, як детермінанти державно-
управлінського впливу на її якість 182

Некіт К.Г.

Щодо класифікації пристроїв, підключених до інтернету речей 185

СОЦІОЛОГІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

Осійська В.В.

Зарубіжний досвід формування та реалізації працевлаштування осіб
з обмеженими функціями здоров'я 189

Паршакова Е.Д.

Формирование политических взглядов Бенжамена Констан 192

Чижова О.М.

Влада і опозиція – чинники боротьби за поліпшення життя
українського народу та дія політичного прагматизму 196

Шимко О.В.

Економічні аспекти соціальної політики в Україні 197

Соціальні комунікації

Ткач Л.М., Трофименко Т.М.

Пошук інформаційно-комунікаційного інструментарію
для просування освітнього бренду вищого навчального закладу 200

Filonenko A.Yu.

Reality show: trends and perspectives 203

ЕКОНОМІКА

Гилка У.Л.

Метод оцінки успішності комерційної реалізації інноваційних
проектів 205

Дибчук Л.В., Паночишин Ю.М.

Цифровий маркетинг як ефективний інструмент сучасних
комунікацій 208

Іванюта П.В., Петренко М.І.

Реінжиніринг бізнес-процесів як шлях до удосконалення системи
управління на підприємстві та його діяльністю 212

Коноваленко Н.Р.	
Стратегія економічного розвитку Південної Кореї: досвід для України	216
Ордуханов С.А., Ющенко Н.К.	
Шляхи адаптації зарубіжного досвіду антимонопольного регулювання до реалій економіки України	219
Пітик О.В., Вознюк Т.К.	
Маркетингові технології кулінарних телепроектів	222
Redkva O.Z., Strutynska I.V.	
State policy and its investment activity in machine-building industry	225
Рижа Т.В., Федорчук О.С.	
Перспективи впровадження зарубіжного досвіду фінансування вищих навчальних закладів на регіональному рівні.....	228
Сарнацький О.П., Дворнік М.О.	
Розвиток економічних інтеграційних процесів у Латинській Америці в 90-х рр. XX ст.	231
Селезньова В.М.	
Фактор чеснот в активізації економічного прогресу	235
Фіногеева С.М, Колосінська Н.М.	
Аспекти впливу туристичної діяльності на економіку країни	237
МЕНЕДЖМЕНТ ЗДОРОВ'Я	
Кривсун А.О.	
Розподіл студентів внз на групи здоров'я для занять фізичною культурою.....	240

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наукових праць
за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції
30–31 березня 2018 року

За заг. ред. д.філос.н. *Журби М.А.*

Техн. редактор, коректор	<i>Старіченко О.В.</i>
Оригінал-макет	<i>Старіченко О.В.</i>
Дизайн обкладинки	<i>Алдакімова Т.Г.</i>

Підписано до друку 31.03.2018.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсет. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 15,1. Обл.-вид. арк. 15,1.
Тираж 300 прим. Вид. № 2871. Замов 98. Ціна договірна

Видавництво Центру сучасної педагогіки
«Навчання без кордонів» (Канада, Монреаль)
6435, bld. Longelier, Montreal, H1M 2C1, Canada
tel. 015142541920,
e-mail: virtustoday@gmail.com